

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК
Монографије
24

Неђо Г. Јошић

ВОЋАРСКА ЛЕКСИКА
И ТЕРМИНОЛОГИЈА
У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

БЕОГРАД
2016

ISBN

Уредник серије:

Проф. др Александар Лома, редовни члан САНУ

Рецензент:

Проф. др Рајна Драгићевић, редовни професор
Филолошког факултета Универзитета у Београду

Др Стана Ристић, научни саветник
Института за српски језик САНУ
Доцент др Михаило Шћепановић

Коректура:

Марија Селаковић

Тираж: 400

Издавање ове књиге финансијски је помогло Министарство просвете,
науке и технолошког развоја Републике Србије

Издаје: Институт за српски језик САНУ

Ликовно решење корица: Colorgrafx, Београд

Припрема и шtamпа: Colorgrafx, Београд

CIP- Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

САДРЖАЈ

УВОД

<i>Опцијне најомене</i>	1
<i>Воћарска лексика и терминологија у Вуковом СРПСКОМ РЈЕЧНИКУ</i>	2
<i>Корпус и опис грађе</i>	5
<i>Циљеви анализе и теоријско-методолошке поставке</i>	6

Прво поглавље

ПРЕГЛЕД СРПСКЕ ВОЋАРСКЕ ЛЕКСИКЕ (НА МАТЕРИЈАЛУ ВОЋАКА СТАБЛАШИЦА ИЗ ФАМИЛИЈЕ ROSACEAE)

<i>Уводне најомене</i>	9
<i>А. Воћке из фамилије Rosaceae и њихови називи</i>	12
<i>Б. Мјесто воћака у предању и култури код Срба</i>	21
<i>В. Опцијна воћарска лексика: полисемантичка ситуација важнијих лексема</i>	23
<i>Г. Мјесто воћарске лексике у фразеолошком систему српскога језика</i>	28
<i>Д. Улога воћарске лексике у деривацији и мјесто у ономастици</i>	31

Друго поглавље

ПОЈЕДИНАЧНИ НАЗИВИ ВОЋАКА: ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ ПРИСТУП

<i>Уводне најомене</i>	37
I ВОЋНИ ПЛОД И ЊЕГОВА ОБИЉЕЖЈА	42
<i>А. Боја pokožице плода</i>	42
<i>Б. Облик и величина плода</i>	54
<i>В. Укус плода</i>	62
<i>Г. Мирис плода</i>	67

Д. Структура плода	70
Ђ. Вријеме сазријевања	79
Е. Остала спорадична обиљежја плода	86
II ОНОМАСТИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ У НАЗИВИМА ВОЋАКА	90
А. АНТРОПОНИМИ	90
Б. ТИТУЛЕ ИЛИ ЗВАЊА	92
В. ТОПОНИМИ	95
III ЛЕКСЕМА БЕЗ ЈАСНЕ МОТИВИСАНОСТИ	101
Треће поглавље	
ПОЈЕДИНАЧНИ НАЗИВИ ВОЋАКА: ТВОРБЕНИ ПРЕГЛЕД	
А. УВОД	109
Б. ПРЕГЛЕД ИЗВЕДЕНИХ ЛЕКСЕМА ПО СУФИКСИМА	113
В. ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА	125
ЗАКЉУЧАК	129
Општа воћарска лексика	129
Појединачни називи воћака и њихова семантика	132
Воћни плод и његова обиљежја	133
Ономастичке основе у именовању	136
Творба и творбени типови	137
РЕЗИМЕ	143
SUMMARY	146
ЛИТЕРАТУРА	149
ИНДЕКС НАРОДНИХ НАЗИВА ВОЋАКА (с локацијом и примјерима)	159
ИМЕНСКИ РЕГИСТАР	215
БИОГРАФИЈА АУТОРА	219

Студија *Воћарска лексика и терминологија у српском језику* представља резултат примене интердисциплинарног приступа у проучавању воћарске лексике и терминологије, чију основу чини незнатно модификована докторска дисертација *Воћарска лексика и терминологија у српском језику*, одбрањена 25. октобра 2013. године на Филолошком факултету у Београду. Посебну захвалност дугујем ментору др Рајни Драгићевић за основне смернице у истраживачком раду. Такође се најсрдачније захваљујем члановима комисије проф. Мирославу Николићу и научном саветнику др Стани Ристић на корисним сугестијама које су ми упутили током израде дисертације. Такву захвалност изражавам и проф. Михаилу Шћепановићу за корисне и лепе поуке дате током припреме рукописа за штампу.

Монографија је настала у оквиру пројекта 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

УВОД

Опшће најмене

Народни термини из појединих области живота и стваралаштва, материјалне и духовне културе нашега народа, чине замашан дио лексичког фонда српског језика. Они потпадају под тзв. народну лексику, а прикупљани су дуги низ деценија упоредо са другом лексиком, с циљем да се обједини и презентује свеколико лексичко благо српског језика. Вуков *Српски рјечник* чини основ, а могло би да се каже и сам образац таквих стремљења. Народна терминологија се данас обједињује и презентују у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* као капиталном дјелу Српске академије наука и уметности. Уклопљена у осталу лексику према методолошким поставкама овога рјечника, она тако чини дио општег лексичког фонда српског језика.

Народна терминологија је ријетко бивала предмет засебних лингвистичких истраживања. Још у другој половини XIX вијека било је покушаја да се лексика једне терминолошке области сагледа и представи у виду рјечника прагматичне намјене (нпр. Ј. Живановић, *Српски рјечник за кованције*, Нови Сад 1877). Плодних настојања сличне природе било је и касније, међу њима као широко засновано и веома систематично (а недовршено) дјело *Народна већеринарска терминологија* (Вуковић А. 1939). У новије вријеме прибирању народне лексике (ове или оне области) приступа се живље. Поједини прилози о таквој лексици задржавају се углавном на номенклатури, нпр. *Пасићарска терминологија Пећког Подгорја* (Јашовић 1997), али има и монографија које су пажљиво и студиозно рађене, радова у којима су примијењене савремене методе у приступу, анализи и објашњењу лексике одређене терминолошке области. У првом реду мислимо на обимне и цјеловите студије (у којима је грађа презентована и анализирана у духу теорије семантичких поља), студије с мноштвом карата и других пратећих прилога развијане у новосадској средини: *Војвођанска коларска терминологија* (Вуковић и др. 1984), *Пасићарска терминологија Срема* (Бошњаковић 1985), *Терминологија куће и њокућства у Војводини* (Вуковић 1988), *Рајтарска и њовртарска терминологија Шајкашке* (Драгин 1991), *Архаична ичеларска терминологија у Војводини* (Недељков 2009). У овим студијама терминологија се обрађује лингвистичким методама, испитује се статус термина у оквирима уже струке, њихове варијантне, дијалекатске форме, однос према лексици општег лексичког фонда. Таквих стремљења има и другдје; уз низ других радова

мањег обима објављених у зборнику Прилози из фитолингвистике (I—IV), поменимо монографију Јордане Марковић *Јужноморавска њоврћарска лексика* (Марковић 1997), дјело углавном сведено на попис повртарске лексике, без дубље и темељније анализе.

Српска народна воћарска терминологија на удару је времена (бројне старе сорте наших воћака полако се губе а с њиховим губљењем повлачи се и узмиче и лексика која је доскора, служећи за њихово именовање, била у живој употреби), на удару је наглих промјена што прате савремени приступ воћарству. Као таква, воћарска терминологија до данас није представљала предмет каквог ширег и цјеловитијег лингвистичког описа, иако се ради о веома богатој лексичкој грађи. Оно што је бивало као предмет, махом су појединачне лексеме освијетљене с етимолошког аспекта, нпр. у Скоковом *Етимолошком рјечнику хрватскога или српскога језика* (Skok) или у првим свескама *Етимолошког речника српског језика* (ЕРСЈ), те лексика разасута по језичким приручницима који се баве творбом ријечи (старијим и новијим).

Предмет ове монографије јесте народно воћарство. Ближе речено, предмет чини језички, а не било који други аспект воћарске дјелатности. Крајње широко посматрање воћарске народне лексике неминовно би увлачило истраживача и у њене периферне дијелове, у анализу ботаничке лексике која се односи на морфологију плода, у болести воћака (исп. нпр.: *ојала* или *вучац*, *рак*, *скорбуи* или *жива рана*, *смолош*ок или *смолош*очина итд.),¹ окретало ка радњама карактеристичним за воћарску праксу итд. Такав приступ неминовно би нас водио у поље гдје се воћарска терминологија преклапа са каквом другом термиолошком облашћу, у анализу оних сегмената општег лексикона који се тек употребом приклањају воћарској терминологији (каткад и каквој другој), у поље без прецизнијих лингвистичких критерија. Бавећи се културом воћарства код Срба, жељели смо да се усредсредимо на само језгро српске народне воћарске терминологије, да уз примјену одређених језичких критерија средишњи, творачки најзанимљивији дио воћарске терминологије освијетлимо изнутра. Зато ћемо се у првом реду занимати лексемама из лексичко-семантичке групе *врси*а *воћке*, те лексичким јединицама које имају статус термина (исп. Ширка 1998, 127), тј. чија се функција у лексичком систему своди на именовање појединачних сорти воћака, али не именовање било које природе, већ она што је потекло, развило се и усталило у народној воћарској пракси широм српског језичког простора.

Воћарска лексика и терминологија у Вуковом Српском рјечнику

Најцјеловитији преглед српске народне воћарске лексике до данас дао је Вук. И поред тога што је воћарска лексика засвједочена у Вуковом *Српском рјечнику* (с обзиром на опсег и замисао дјела), узимана несистематично, у инвентару појединих воћних врста, оном инвентару који је садржан у нашем најобимнијем и најпотпунијем рјечнику — *Речнику САНУ*, Вуков *Рјечник* је једини извор за називе појединих воћака, као што су јабуке *хамá*лјија (*амá*лјија), *будí*млјија, *мé*кача, *џаму*клија итд. Лексикографи последице Вука махом су преузимали воћарску терминологију из *Српског рјечника*, о чему свједоче одреднице којим се именују поједине воћке у

¹ Ове болести воћака описао је Б. Тодоровић (1899, 412—423) у једној лијепој, за XX вијек изузетно важној књизи о воћу, народном воћарском искуству и стручној воћарској пракси.

Рјечнику хрвајског језика (аутори Ф. Ивековић и И. Броз) или у великом *Речнику српскохрвајског и немачког језика* (аутори С. Ристић и Ј. Кангрга).

Оно што налазимо у Вуковом *Рјечнику*, а што се подводи под воћарску лексику (било да је ријеч о једнозначним лексемама с термилошким значењем, било да се ради о вишезначним лексемама које у спектру својих значења имају и неко од значења термилошке вриједности), никако не може представљати цјеловит пресјек воћарске терминологије или заокружен збир воћарских термина на почетку 19. вијека, нити може указивати на потпунији инвентар воћарске лексике једне уже области каква је нпр. околина Ужица (Ужичка нахија), одакле потиче највише назива за поједине врсте воћака. Интересантно је питање, откуда то да се Вуков родни Тршић, који се у *Српском рјечнику* толико пута наводи при лоцирању какве ријечи или каквог појединог значења, сасвим спорадично помиње код ријечи које спадају у домен воћарске лексике и терминологије. С обзиром на то да је Вук показивао живо интересовање за овај вид лексике, што свједочи обиље термина из Ужичке нахије,² али и грађа из других крајева, смислено је претпоставити да је он размишљао о употпуњавању грађе барем из шире околине Тршића (нпр. из Рађевине и Јадра), ако је већ није имао прибрану, те је она из овог или оног разлога испуштена.

Што се опште воћарске терминологије тиче, Вук је увијек уносио оно што је основно, темељно у лексичком погледу, али, ако му је расположива грађа давала за повод, уносио је и оно што је по његовом личном поимању необично или посве ријетко, али и као такво представља језички или етнолингвистички факат. Илустрације ради, у Вуковом *Рјечнику* има 12 одредница које у основи имају ријеч *јабука*: *јабуко* (као именица ср. рода: *Шшо ј' јабуко крав' у њедрима?*), *јабуков*, *јабуковац*, *јабуковача*, *јабукодџик*, *јабуковина*, *јабучар*, *јабучарев*, *јабучаров*, *Јабучило* (име коњу Момчилову: *Момчил има коња Јабучила, / Јабучила коња крилашџа*), *јабучић*, *јабучица*. Оне главне, темељне ријечи (*јабука*, *јабучар*, *јабучица*), имају лијепо разрађену семантику која се каткад шири и на неку другу термилошку област.³ Значења су махом илустрована примјерима из живог народног говора или из народних умотворина, и они знају, сходно Вуковом маниру при презентацији грађе, да увелико премаше оквир илустрација које се срећу нпр. у рјечницима описног типа.

Воћарска народна терминологија у Вуковом *Рјечнику* не чини цјеловит систем, али на оно што је унесено и презентовано, ваља сматрати основом која би захтијевала даље употпуњавање и обликовање. Што се поријекла тиче, овдје је махом ријеч о лексички домаћег (словенског) поријекла. Није безначајан ни удио форми турског поријекла поодавно адаптираних у нашем лексичком систему.⁴ У

² Чињеница је да је Вук при прикупљању грађе за *Српски рјечник* највећи дио посла обавио сам, али је нешто лексичке грађе ипак приспјело и „из друге руке“. Упоређујући савремену лексику из околине Ужица и ону из Ужичке нахије која је посвједочена у Вуковом *Рјечнику*, проф. М. Николић мисли да Вук није боравио у овом дијелу Србије, „а јужно од Тетиње готово сигурно“, већ да је грађа до њега доспјела посредством помагача (који се једино занимао за називе воћака). Као аргумент он наводи чињеницу да се лексика из Ужичке нахије готово искључиво односи на помологију: „Не би, наравно, било некога великог разлога да се посебно говори о лексички из овог краја да се она не одликује једном занимљивом специфичношћу — потпуном тематском ограниченошћу. Наиме, све апелативне ријечи (односно значења) уз које стоји ознака „у Ужичкој нахији“ тичу се назива воћака“ (Николић 1987, 288—289). Каснији пописивачи ужичке лексике (какав је Ј. Миловић) — показује даље Николић — донијели су још подоста назива из ове термилошке области.

³ Вук под одр. *јабучица* (зн. под тачком 2) као илустрацију наводи читаво једно мало предање: „У нас се приповиједа да Адам ону јабуку што му је Јева дала да изије, није прождро, него је сажватао па му стала у грлу, и отуда у људи да је постала *јабучица* које жене немају“.

⁴ Чињеница је да се Вук итекако бринуо о језичком чистунству, те да је, истовремено, био отворен

том погледу, интересантно је да у Шкаљићевом рјечнику турцизама (Škaljić) нема лексеме *аршлѝма*, нити каквог другог фонетског лика с истом основом, а да Вук, поред сложенице *карашлѝма* (*Карашлѝме у меду куване*), наводи и ликове *арашлѝма*, *аршлѝма*, *ршлѝма* (у Шумадији), који су, без сумње, турског поријекла.⁵

Вук је не само јасно разграничавао, већ и често посебно истицао терминолошко значење какве вишезначне ријечи из општег лексичког фонда. О народној терминологији (воћарској и свакој другој), Вук је итекако водио рачуна. Тако је (да се парафразира мало), под ријечју *јабучица* навео: 1. деминутивна форма (према основној лексеми *јабука*), 2. анатомски термин (*Адамова јабучица*), 3. ботанички термин (*јабучица црљена*, с назнаком да се говори у Дубровнику). Под ријечју *жуѝица*, међу осталим (терминолошким) значењима, два су из круга воћарске лексике: 1. жутица наранча (*Моли Бога Новкиња ђевојка / Да јој роди жуѝица наранча*), 2. врста крушке (с назнаком да се говори у Ужичкој нахији). За лексему *наранча* (лат. *Citrus aurantium*), чија се форма у савременом српском језику данас јавља као једина (или готово једина), Вук је у *Српском рјечнику* навео четири лика: *нѝрѝнча*, *нѝ рѝнѝца* (*Засѝала ѓосѝођа / Под жуѝом наранѝом*), *нѝрѝнча* (с назнаком да се говори у југозападним крајевима: *Цв ђеѝак ѝаде од наранче*), *нѝрѝнѝца* (*У авлији жуѝица наранѝа*). С друге стране, код ријечи *нѝроѝкиња*, изостао је поступак семантичког разграничења, али из назнаке за оквир употребе (нпр. жена, јабука, крушка), види се да је значење рашчлањиво и да се односи на јединке (без рода) из различите класе.⁶

Сврсисходним се чини да се овдје укаже и на поступке које је Вук користио при обради народних назива за појединачне врсте воћака. Напоменимо одмах да сваки појединачни назив, поред ознаке за род (у граматичком смислу), ознаке за множински облик ако га има (нпр. *бѝбаје* f. pl.), садржи и њемачки и латински еквивалент (појаснимо: еквивалент опште природе), изузимајући називе упућене на друге одреднице (оне што слове као познатије и сл.), нпр. *јѝчмеѝача* f. v. *јѝчмача*; *мѝдѝача* f. v. *јајара*; *сенѝбија* f. v. *синабија*. На основу прегледа цјелокупног инвентара одредница, могла би да се издвоје (уз покоје прелазно рјешење) три методолошка поступака које је Вук користио при обради воћарске терминологије:

1. Поступак с опширнијим знацама (обично с назнаком локације, каткад попраћен синонимијом), за који би се могло рећи да је, по лежерности у приступу, највише у духу Вукових етнолингвистичких погледа: *мѝѓавац*, -гѓавац m (у Смедер.) *окруђла шљива*, *која се у нахији Рудничкој зове ѝискор*, а у *Јадру ѝанарика*.

2. Поступак с ужим знацама (најчешће с назнаком локације), веома често без праве идентификације, што би могло да упућује на помисао како одређена врста воћке Вуку није била позната, или је за њу имао крајње оскудне податке: *бѝбаје* f. pl. (у Мостару) *некаке ѝреѝње које се зову и рскавице*.

3. Поступак без назнака о особинама, поријеклу и сл. То је поступак који се у *Рјечнику* сасвим ријетко среће, а изгледа да га је Вук користио у случајевима када би оцијенио да је назив широко распрострањен или да је код Срба опште-

према терминологији страног поријекла. Међутим, не би се рекло да су посве утемељене тврдње како се у Вуковом *Рјечнику* (из 1818) нашло мање од 1/5 домаће терминологије, као што то једни наводе (исп. *Cichonska* 1990, 24).

⁵ Ове ликове П. Скок своди на тур. *ашлама* = калемљење, оплемењивање (Скок, под одр. ашлама).

⁶ Оно што је у Вуковом *Рјечнику* само сугерисано, у *Речнику* САНУ је то исто обично подлијегало поступку семантичке диференцијације. Тако се под одредницом *нѝроѝкиња*, овамо (међу осталим) наводи: 1. жена која је стерилна, неспособна за рађање, јаловица; 2. воћка која не даје рода, плода (с потврдама из Вуковог *Рјечника* и из Славоније).

познат: *карàмãнка* f. eine Art Birn, *piri* genus; *медèњача* f. Art Aepfel, *pomi* genus [значање под т. 2].

Горенаведене воћке су воћке из реалног свијета, у једном крају познате под једним именом (у другом можда под неким другим), воћке које су се калемиле и подизале. У исхрани, уопште у животу заједнице, оне су имале изузетан значај. Неке од њих, какве су нпр. јабуке, наши су преци пружали дјетету или болеснику, куму или пријатељу, младићи их вадили из њедара и давали дјевојкама, користили у обредима и гатњама, проносили их кроз пјесме или предања. Уз друге етнографске списе, Вуков *Рјечник* је својеврстно свједочанство о практичном, култном и практичном односу наших људи према појединим воћкама. А ипак, има у њему и имена воћака која су изгледа само творевина духа, имена за нешто непостојеће, пред којим се отварају врата иреалног, фантастичног, бајковитог свијета — али ни она Вуку нису могла промаћи: *Ја ћу њеби њонуде донети: / С јаблан' дрва јаблански јабука* (под одр. јаблански); *Ја бих, синко, са букве јабука / Из велике воде калаџинске* (под одр. калаџинска вода).

Корџус и оџус зрађе

Како се из претходних опаски могло да закључи, српска народна воћарска лексика и терминологија разасута је по поменутиим рјечницима у којим је углавном засвједочена с најнужнијим семантичким назнакама. Обимна лексика из области воћарства и воћа с цјелокупног српског језичког простора унесена је у Речник САНУ захваљујући труду сакупљача народних ријечи. Одмах да кажемо, изгледа да ни такав труд није био посве довољан како би се обухватила свеколика жива воћарска лексика, јер се од сакупљача није могло очекивати да буду јединствени и исцрпни до краја (многи су лексику сакупљали по сопственом нахођењу или на основу личних интересовања). Да би се корпус заокружио, били смо принуђени да ексцерпиремо још двадесетак извора, а међу њима: *Речник српскохрватско-џа књижевног језика*, књ. 1—6 (Матица српска, Нови Сад 1967—1973), Р. Skok, *Етимолошки рјечник хрватскога или српскога језика* (Zagreb 1971—1974), старијих и новијих публикација, етнографских, дијалектолошких и других радова (списак извора дат је испред **индекса народних назива**). А ево зашто: старији стручни воћарски приручници или брошуре намијењене воћарима доносили су углавном народну воћарску терминологију. Таква терминологија махом је карактеристична и за монографије у којима је засвједочена лексика са терена. Новији воћарски приручници или енциклопедијски чланци пружали су грађу упоредо (са знатном превагом терминологије страног поријекла која се тамо јавља у адаптираној или у изворној форми). Како то у наведеним радовима изгледа, посве илустративно показује сљедећи примјер: *Најраније крушке: мосџарска мушкатаџелка („мишџеџин“), џарена јулска и Жиџарова масловка* (Вубић 1948, 23). Управо су овакви примјери свједочанство које показује у коликој мјери се народна воћарска терминологија данас задржала у стручним круговима, како се она осипа, које се воћке намећу данас и каква их именовања прате. Користећи се усменим потврдама (посебно потврдама појединих сарадника на изради Речника САНУ), прикупили смо знатан број народних термина из различитих крајева, посебно из Врховине, околине Ужица и околине Сребренице, те нешто грађе из Алексинца и Славоније. Тек тако употпуњена грађа омогућавала је систематичан приступ, поређење и укрштање лингвистичких чињеница,

али и оних што излазе из оквира лингвистичке струке а служе као средство за освјетљавање језичких факата.

Циљеви анализе и теоријско-методолошке поставке

Приступајући култури народног воћарства код Срба, жељели смо да се усредсредимо на воћке стаблашице из фамилије **Rosaceae** (као најобухватније и најшире фамилије која обухвата готово све важније воћке континенталног поднебља српске етничке територије). Одређујући мјесто појединих воћака у животу заједнице, улогу у фолклору, обредним радњама и предању, усредсредили бисмо се потом на њихов језички аспект. Како лексичке јединице из лексичко-семантичке групе *врста воћке* (*јабука*, *крушка* итд.) чине дио општег лексичког фонда, истовремено и основни дио воћарске терминологије, жељели смо да освјетлимо њихову семантичку структуру, механизме полисемије које развијају и функцију тих механизма, жељели смо да укажемо на њихову улогу у деривацији, мјесто у фразеологији или ономастици. На тај начин бисмо одредили њихов значај и њихову улогу у нашем лексичком систему — и то би представљало **први циљ** нашега рада.

Већ и овлашан поглед на појединачне називе воћака какви су *бџелача* (јабука), *дужуља* (крушка), *бљуџавац* (крушка), *џамјаника* (јабука), *јодџачарка* (јабука), *зимјаја* (јабука), *дамасцџенка* (шљива), указује на различите видове номинације. Код лексема *бџелача*, *дужуља*, *бљуџавац*, цјелокупан семантички садржај, тј. иста појмовна вриједност основинских лексема (лексема *бео*, *дуж*, *бљуџав*) преноси се у деривирану лексему. Код лексема *џамјаника* и *јодџачарка*, дакле изведеница мотивисаних ријечју *џамјан* и *јодџача*, из мотивне ријечи у дериват се преносе семантичке компоненте нижег ранга, и то не било које, већ оне што се односе на мирис односно на структуру. Код лексеме *зимјаја* семантичка веза с основинском ријечју (*зима*) заснована је на односу (временском оријентуру у погледу зрења); код лексеме *дамасцџенка* на релацији којом се, према основинској ријечи *Дамаск*, указује на поријекло. Ми, дакле, полазимо од гледишта да је значење једне лексеме рашчлањиво, да оно подразумијева постојање надређене семе и сема нижег ранга, те да се из мотивне ријечи у њен дериват каткад преноси цио семантички садржај, каткад само одређене семе нижега ранга. Овакав приступ лексици у науци о језику познат је под називом **компоненцијална анализа**. Теоријске и методолошке поставке компоненцијалне анализе имају своје коријене у структурализму из којег су на овај или онај начин преузимане и развијане у Европи, Америци, Русији, али и нашој средини (исп. Драгићевић 2007, 66—67).

На горе наведене лексичке јединице гледамо као на чланове једне **тематске групе**. Као изведене лексеме оне су на непосредан или посредан начин мотивисане особинама плода: бојом, обликом или величином, укусом, мирисом, структуром, временом сазријевања (рјеђе и каквим другим семантичким садржајем). Зато и сматрамо да техника компоненцијалне анализе и њене методолошке поставке представљају најјелисходније средство при њеном рашчлањавању и анализи. „Компоненцијална анализа се, као и многе друге научне теорије, може тумачити и као теорија, скуп уопштавајућих дескриптивних поставки о природи значења (конкретно, полазиште да се значења лексема могу разложити на коначан број сема), али и као метода или техника (поступак рашчлањавања комплекснијих значења на простија)“ (Драгићевић 2007, 89).

Народну воћарску терминологију не чини издвојена скупина лексема лишена могућности да успоставља односе (семантичке, творбене или парадигматске природе) с другим лексемама; воћарски термини као својеврсне јединице лексичког система ступају у лексичко-семантичке односе с другим лексемама општег лексичког фонда, каткад и са терминима какве друге термилошке области. Користећи се методолошким поставкама компоненцијалне анализе, жељели смо да цјелокупну лексичко-семантичку групу систематизујемо, да је разврстамо у низ семантичких поткатегорија, да такве поткатегорије лексиколошки представимо и опишемо на прегледан начин. Ово би био **други и основни циљ** нашега рада.

Трећи циљ тицао би се творбе. Већ и летимичним прегледом индекса народних воћарских термина схватамо да изведене ријечи (изведенице) употпуњавају готово читав индекс. Други творбени начини као што је слагање (а посебно синтагматско повезивање), чине маргиналну творбену појаву. Свакако, ријеч је о изведеницама које у основи имају именицу или придјев (сасвим ријетко и глагол). На такве основе везивали су се одређени суфикси чији је инвентар (као што ће да се види у поглављу о творби), неочекивано разнолик и широк.

Појава великог броја суфикса као творбених елемената у именовањима различитих врста воћака, појава ријетких покрајинских ријечи (из различитих дијалекатских зона), недоумице које се јављају при утврђивању њихове семантике, гласовне промјене у основи или коријенском дијелу мотивних ријечи, неријетка могућност двојаког извођења — творбену анализу чине посве сложеном, али истовремено и истраживачки инспиративном. „Давно је констатовано да је у творби речи мотивисаност комплексна појава и да укључује и форму и значење: изведена реч је мотивисана и формом и значењем неке друге речи“ (Ђорић 2008, 25). Имајући наведене потешкоће у виду, схватајући да је мотивисаност „комплексна појава“, одлучили смо се да овај дио рада дамо у виду прегледа по суфиксима. Оваквим приступом не заобилазе се потешкоће при творбено-семантичком рашчлањавању деривираних лексема (њих предочавамо и илуструјемо у уводном дијелу поглавља посвећеног творбеној анализи), а тако осмишљен преглед пружа јасну представу о творбеним средствима и творбеним типовима, на упадљив и прегледан начин износи на видело творбене резултате посматране лексичко-семантичке групе.

Прво поглавље:

ПРЕГЛЕД СРПСКЕ ВОЋАРСКЕ ЛЕКСИКЕ (НА МАТЕРИЈАЛУ ВОЋАКА СТАБЛАШИЦА ИЗ ФАМИЛИЈЕ ROSACEAE)

Уводне напомене

Све наше воћке (међу чијим врстама и варијететима засигурно има и оних аутохтоних, познатих само на каквом ужем локалитету),⁷ сврстане су према начелима ботаничке класификације у 24 врсте (изузимајући оне самоникле, у народу познате као *дивљаке*, нпр. *дивља јабука*, лат. *Malus communis*). На вишем хијерархијском нивоу ове воћне врсте улазе у 9 родова (међу којим је најшири род **Prunus** = **шљиве**), а родови, опет, чине чланове 5 ботаничких фамилија (с фамилијом **Rosaceae** = **руже** као главном и најширом). Шематски приказ стаблашица нашега поднебља (дакле, вишегодишњих калемљених и његованих воћака), изгледа овако:⁸

фамилија **Rosaceae**

род **Malus**

Malus communis *дивља јабука*

Malus pomila *јабука*

род **Pirus**

Pirus piraster *дивља крушка*

Prunus silvestris *дивља крушка*

Pirus communis *крушка*

Prunus amygdaliformis *крушка њиновача* или *сланоџађа*

род **Prunus**

Prunus persica *бресква*

Prunus armeniaca *кајсија*

⁷ Таква испитивања, колико је нама познато, нико није предузимао, а лијепо би и корисно било утврдити које су сорте воћака (нпр. јабука или крушака) аутохтоне, а које су опет познате каквој широј, нпр. јужнословенској заједници.

⁸ Преглед воћака дат је према приручнику Драгутина Симоновића *Ботанички речник (имена биљака)*.

Prunus cerasifera *арделија*
 Prunus communis *бадем*
 Prunus avium *јирешња*
 Prunus fruticosa *дивља вишња* или *вишњак*
 Prunus cerasis *вишња*
 Prunus divaricata *ранка*
 Prunus domestica *маџарка* или *јожезача*
 Prunus insititia *јирновача* или *јирноцљива*
 Prunus italica *џанарика*

род **Cydonia**

Cydonia oblonga *дуња*

род **Mespilus**

Mespilus germanica *мушмула*

фамилија **Rutaceae**

род **Citrus**

Citrus aurantium *наранџа*
 Citrus nobilis *манџарина*
 Citrus limonum *лимон*
 Citrus medica *чејруна* или *лимон*

фамилија **Oleaceae**

род **Olea**

Olea oleaster *дивља маслина*
 Olea europaea *маслина*

фамилија **Moraceae**

род **Ficus**

Ficus carica silvestris *џлушница*
 Ficus carica *смоква*

фамилија **Juglandaceae**

род **Juglans**

Juglans regia *орех*
 Juglans nigra *црни орех*

Не би требало да се посебно наглашава како у сумарном прегледу постоје и одређене празнине. Јасно је да нпр. фамилија **Rosaceae**, поред наведених, обухвата и друге родове, да нпр. род **Prunus** из ове фамилије, поред ових, обухвата (бар што се нашег поднебља тиче) *дивљу вишњу* или *маџриву* (*Prunus mahaleb*), *сремзу* (*Prunus radus*), *јирњину* (*Prunus spinosa*) итд., али с обзиром на то да је предмет нашега рада воћарска лексика (управо она лексика која се односи на гајене воћке стаблашице),

прегледности ради наведене су само оне лексичке јединице (и њихови латински корелативи) које именују поједине биљне јединке из домена воћарства и воћа.

И сам горе успостављени шематски приказ с фамилијама, родовима и врстама или варијететима сугерише (бар што се латинске номенклатуре тиче) на хијерархијски устројене релације, на однос надређених и подређених појмова. Хијерархијско устројство се у лексичком погледу испољава и међу лексемама које именују такве појмове. Позивајући се на мишљење Ц. Лајонса, Р. Драгићевић указује да хипонимија „представља један од фундаменталних лексичких односа у језику“, те да је за устројство лексичког система значајнија од синонимије (Драгићевић 2007, 290). Однос субординације, лијепо изражен у латинској номенклатури, постоји и у нашој ботаничкој номенклатури. Задржимо ли се на нивоу фамилије, рода и врсте (схваћених у ботаничком смислу), запазићемо да се хијерархијско устројство одражава и на језичком, тј. лексичком плану. Лексеме код којих постоји однос хипонимије,⁹ подразумевају постојање надређене лексеме (тзв. хиперонима) и хијерархијски подређених лексема (тзв. хипонима). Тако, латинској фамилији **Rosaceae** одгова наш термин **руже** = биљна породица двосупница, дикотиледона којој припадају дрвета, грмови и зељасте биљке с наизменично поређаним непарно перастим листовима Rosaceae (РМС, под ријечју ружа, зн. 1в); латинском термину за род **Prunus** паралелно је наше **шљиве** (у најопштијем ботаничком смислу); латински називи за поједине врсте овога рода имају своје еквиваленте у српском језику: *Prunus persica* = *бресква*, *Prunus avium* = *џирешња*, *Prunus domestica* = *маџарка* или *џожеџача*, *Prunus insititia* = *џрновача* или *џрношљива*, *Prunus italica* = *џанарика* итд.

При изучавању народних назива биљака, наглашавао је Н. И. Толстој, у основи плана садржаја ставља се ботаничка класификација, а лексеме као што су *бреза*, *липа*, *мак* итд., ваља сматрати неразложивим. У вези с тим, оне су немаркиране, па сходно томе и неспособне да улазе у опозиције са другим лексемама (Толстой 1969, 362—364). Методологија описа конкретних микропоља примјењива је у оној сфери конкретне лексике гдје је семантички систем ближи систему реалема, односно гдје су везе и односи језичких јединица условљени блискошћу с означеним реалијма (Толстой 1963, 38—39). Код неких категорија ријечи, какве су зооними и фитоними, обједињење се заснива на постојању заједничке теме у њиховим значењима (у овом случају теме: животиња, биљка). Различита обиљежја појединих врста дрвећа у начелу се не могу представљати као конструктивна обиљежја значења одређених дендронима (Шмелев 1973, 148 и даље). Управо су ово разлози да се општи називи за воћке у српском језику (и њихови латински корелати) укратко прикажу у духу теорије лексичких поља.

Воћарска лексика, односно лексика из лексичко-семантичке групе *врста* воћке, биће приказана у виду општег прегледа. Чињеница да је фамилија **Rosaceae** најшира, да обухвата све важније воћке континенталног поднебља (изузев ораха), представљала је одлучујући аргумент да се бројне лексеме из окриља фамилије **Rosaceae**, лексиколошки прикажу и опишу. Сваки други избор био би мањкав, а приказивање целокупне воћарске лексике неприкладно и нецјелиходно.

⁹ Позивајући се на гледишта представнике англосаксонске семантике (Е. Најда и др.), Т. Прћић, међу осталим, наводи и ово: „О хипонимији се може говорити уколико најмање две лексеме — и то кроз своје релевантне семеме деле сва заједничка дијагностичка обележја (ДгО), али се разликују по томе што хипоним садржи бар још једно“ (Прћић 1997, 95).

Именослов појединих врста воћака које обитавају на нашем тлу (нпр. јабука, крушак), посматраћемо као лексичко-семантичку групу са својим поткатогијама, приказивати их и описивати у духу методолошких поставки на којима се темељи компоненцијална анализа.¹⁰

А. Воће из фамилије Rosaceae и њихови називи

У свакодневној исхрани нашега свијета воће заузима некако специфично и засебно мјесто. Воћни плодови и воћне прерађевине можда немају толики значај као млијечни производи и месо, хљеб и поврће; њихова употреба није пука нужност, али за здрав организам, употреба воћних плодова представља пријекну потребу. Калемљене воће и њихови плодови код нашег свијета некако дођу као божје давање: не захтијевају толики труд као узгој жита и поврћа, њега и чување стоке, а из године у годину доносе лијеп и замашан род. Живот појединих калемљених воћака (посебно крушака и јабука), неријетко превазилази обичан људски вијек; за неке од њих и данас се вјерује како потичу „још из турског вакта“. Оне су се на окућницама брижно његовале и пазиле, а сјеча или уништавање калема или одрасле калемљене воће код Срба се узима као велики гријех. Оне су, дакле, у породичној задрузи уживале немали култни значај.

У воћарству код Срба **јабука** (*Malus pomila*) заузима централно мјесто. Калемљењем питомих јабука на подлогу дивље јабуке (*Malus communis*), јабуке су се код нас шириле и множиле, тако да је данас познато неколико стотина врста или варијетета питомих јабука и оне се, у ширем смислу, могу сматрати јабукама аутохтонога поријекла. Богатство витамина, минералних материја, скроба, пектинских киселина и других твари у њеним плодовима,¹¹ те чињеница да поједине врсте јабука сазријевају веома рано, уз Видовдан и Петровдан (*видовка* и *петровачка*), да бројне јабуке по овим празницима сазријевају до Крстовдана једна за другом, да оне веома позне јесење јабуке знају да дочекају снјег на гранама, те да се неке у природним условима, у подрумима и траповима, чувају до Ђурђевдана (нпр. *идо гачарка* и *циганчица*) — одлучујуће су утицали на то да јабука у исхрани нашега народа има посебан значај. Питома јабука је једина воћка код Срба с атрибутном „рајске воће“.

Ријеч *јабука* је прасловенског поријекла. Не помињући рус. *яблоня*, П. Скок ову ријеч наводи као прасловенску изведеницу, указујући, на основу паралела у чеш. *jablko*, пољ. *jablko*, те македонском топониму *Јаболце*, да је глас у сонантског поријекла (Скок, под ријечју јаблиан). Наводећи индоевропске паралеле (како словенске, тако и балтичке, германске, али и друге), М. Фасмер ријеч *јабука* (Фасмер, под ријечју *яблоко*) изводи из прасловенског **abъlko* (а ово из **ablū-*), помињући

¹⁰ С обзиром на то да је овдје ријеч о именицама са конкретним значењем, компоненцијална анализа ће у овом раду првенствено да буде примјењивана као истраживачка техника. На основи замашног броја теоријских и других радова искристалисало се гледиште о примјењивости појединих теоријско-методолошких приступа у проучавању и анализи лексике: „Компоненцијална анализа је погодна за истраживање конкретне лексике (посебно именица), теорија прототипа је подесна за проучавање тематских група лексема, а концептуална анализа је најприкладнија за проучавање апстрактне лексике“ (Драгићевић 2007, 89).

¹¹ *Да је јабука од велике користи види се и ошуда, што народ носи њу болеснику као милошћу, још више него ли суве шљиве и друго ... Науком је испитано да је јабучни фосфор и шећер од велике користи за здравље шела и за буђење и оживљавање мисаоне снаге* (Пелагић 1903, 692).

за питому јабуку, крушку или трешњу), а даје идентичне плодове какви су плодови шљиве од које је нова јединка потекла.¹⁴ У народној ботаничкој терминологији *шљива* је махом општи назив за повећи број биљних јединки из рода *Prunus*. Ријеч *шљива* је секундарни штокавски облик „према примарном *слива*“, карактеристичном нпр. за Космет, Дубровник (Скок).¹⁵ Ријеч је прасловенског поријекла, позната у свим словенским језицима, нпр. цсл. *слива*, буг. *слива*, укр. *слива*, чеш. *sliva*, пољ. *śliwa*, горњолуж. *slowka*, итд. (Фасмер, под ријечју слива). Словенске паралеле доводе се у везу с лат. **livos* „синеваатый“, *liveō*, -еге „иметь синеваатый цвет“, итд., а првобитно су означвале „окраску“ (Фасмер), што значи да су то по поријеклу поименичени придјиви.

Обични људи овај термин *шљива* готово редовно употребљавају у најопштијем смислу (*садишти шљиве*, *йодбирашти шљиве*), сасвим ријетко посежући за прецизнијим именованјем усмјеравајући тако пажњу на врсте или на варијетете ове воћке. Врсте и варијетети јесу ствар ботаничке номенклатуре (о којој обичан човјек има посве магловиту представу), али у практичном животу итекако прави разлику међу појединим врстама шљива именујући их народним називима устаљеним или одомаћеним у датој средини. На основу ботаничких својстава и особина плода, у ботаничкој литератури се разликују четири врсте шљива, а свака од њих има своје народне корелате.¹⁶ Овдје ћемо поменути, прегледности ради, само оне народне називе који припадају фонду стандардне лексике или су раширени на већем дијелу штокавског терена:

- а. *Prunus divaricata* (у народу позната као *ра̄нка* или *ра̄њуца*);
- б. *Prunus domestica* (у народу позната као *ма̄царка*, *йожѣгача* или *це̄йгача*);
- в. *Prunus institia* (у народу позната као *й̄рновача* или *й̄рношљива*);
- г. *Prunus italica* (у народу позната као *џлоца*, *й̄урџуња*, *ца̄нарика*).¹⁷

Управо ова шљива у природи познаје мноштво варијетета. Само се нпр. *ца̄нарике* међу собом разликују по времену сазријевања, по боји (колорит зрелих плодова, уз мноштво прелазних нијанси), креће се од свијетложуте до тамнољубичасте, по крупноћи, а каткад и по укусу. Оређедињује их начин размножавања (ца̄нарике расту дивље), имају мало воћног шећера и месо им се тешко одваја од коштице.

Остала појединачна имена, махом она ужег регионалног значаја (нпр. за врсту *Prunus domestica*: *бис̄ирица*, *модрица*, *чӣйло̄вка*, или за поједине варијетете шљиве *Prunus italica*: *й̄андара*, *ја̄јара*, *сӣџамбл̄ка*), биће разматрана у другом дијелу

¹⁴ Ово се односи углавном на шљиве у сеоским засадима (*йожѣгачу*, *й̄рновачу*, *бјџлицу* и *ца̄нерику*), али су од давнина познате и врсте које се на окућницама (данас махом као појединачна стабла), нису могле подићи без калемљења, као нпр. *ра̄нка* и *ја̄јара* у Врховини (податак ауторов). Тек у новије вријеме и претежно у плантажној производњи приступа се калемљењу и других шљива. Калемљење има за циљ да се уведу и рашире шљиве страног поријекла (као нпр. *сӣденлѣјка*, *й̄алиџанка*), или оплемењене шљиве домаћег поријекла (као нпр. *ча̄чанск̄а лейо̄йица* и сл.).

¹⁵ Такође, према подацима који су се нашли у грађи Д. Симоновића за југ Србије (Врање, Лесковац), за шљиву *Prunus institia* у народу се користи назив *сливка*, *црнослива*, а за шљиву *P. italica* *магарешка слива* (Симоновић 1959, 382).

¹⁶ Вук Караџић је имао прилично јасну представу о разнородности међу појединим врстама шљивама. У Српском рјечнику назначен је само род (*Prunum*), а о њиховим специфичностима изразио се овако: „Шљива има од много руку, н. п. *мацаруше* или *йожешкиње*, којијех има највише; *ране шљиве*, које нијесу плаветне него зелене или жућкасте и крупније су од пожешкиња; *йурџуње*, које такођер доспијевају прије пожешкиња, ни оне нијесу врло плаветне као пожешкиње, него црвене и не могу се цијепати, *й̄рноваче*, које су округле“ (Вук).

¹⁷ *Prunus italica* се у стручној литератури обично води као самостална врста, али се помиње и као *sub specie* (подврста) шљиве *Prunus institia* (Симоновић 1959, 382).

овога рада у оквиру одређених поглавља посвећених лексичко-семантичкој и творбеној анализи.

Трешња је воћка ситних плодова, у латинској номенклатури позната као *Prunus avium*, која се слободно размножава и расте по ријетким шумама, пропланцима и ливадама, или је то калемљена воћка стаблашица крупнијих сочних плодова која се гаји на окућницама, по међама или уз путеве. Прва је у народу позната као *дивља њрешња*, а она се код Срба, нпр. у Подрињу именује и ријечју *њрешањ* (мн. трешњеви): *Трешња има: белица, њрешњева, хршћаваца, и аршлама* (Милићевић 1876, 567), а понегдје, као нпр. у Боки Которској, и ријечју *њршјесла* (Вук, Рј.).¹⁸

Лексема *њрешња* је опште име које се на највећем дијелу наше језичке територије користи за сваку питому или дивљу јединку. Ипак, свугдје није баш тако.¹⁹ Ријеч *њрешња* је општесловенског поријекла о чему свједоче словенске паралеле, нпр. црквенослов. чршњя, буг. *черења*, рус. *черешня*, пољ. *trześnia* итд. (Фасмер), која је као посуђеница доспјела у словенске језике, било посредством старобаварског, „или непосредствено из народнолат. „потому что речь идет о культурной римской вишне ...“ (Фасмер).²⁰

У појединим дијеловима штокавске територије гајена или калемљена трешња именује се и ријечју *аршлама* (Славонија, Подриње), *шлама* (Врховина, податак ауторов) *ашлама* или *арашлама*: *Згойовили господске понуде: / Булбаклаву у злайној шјисци / ... Арашламе у меду куване* (нар. пјесма, Вук, РСА). Четири последње наведене лексеме имају у основи тур. *aşlama* = калем (Škaljić, под ријечју ашлама).²¹ Међу калемљеним *њрешњама* или *ашламама* постоје битне разлике у погледу особина плода, а такве особине махом су условиле појаву бројних имена уже природе као што су: *видовка, белица, дреновача, ршши*.

Род *Prunus* обједињује већи број сродних врста, како оних дивљих, самоликних, тако и оних гајених и подизаних на окућницама или већим засадама. Међу њима је гајена **вишња** (*Prunus cerasus*), воћка генетски најсроднија трешњи. Гајење домаће, аутохтоне вишње није богзна колико захтјевно — она се размножава из коштице или из изданака, како је то својствено *дивљој вишњи* (у лат. номенклатури познатој под термином *Prunus fruticosa*).

Ријеч *вишња* (дијал. *вишна*, Босна, Речник САНУ) општесловенског је поријекла, те као таква позната је у све три скупине словенских језика, нпр.: рус. *вишня*, буг. *вишня* чеш. *višně* итд. На основу словенских (и не само словенских паралела), већина најзначајнијих етимолога доводи је у везу с лат. *viscum* = птичји лијепак, „потому что вишневый клей и ягоды омыли применяются как птичий клей“ (Фасмер, под ријечју *вишня*).²²

¹⁸ Поједини аутори и *дивљу вишњу* (*Prunus fruticosa*) именују ријечју *њрсла* или *њрсловина* (исп. Симоновић 1959, 380). Негдје се *Prunus avium* зове *крјеш* (Дубровник, Вук, Рј.), *крјеша* (Симоновић 1959), *крјеша* (Дубровник, Вук, Рј.), или *чрешња* (Симоновић 1959, 379).

¹⁹ У Врховини се, према мојим подацима, ријечју *њрешња* именује свака самоникла некалемљена јединка, а међу калемљеним воћкама разликује се *шлама* (= опште име за сваку калемљену трешњу изузев *ршши*) и *ршши* (= калемљена хрскавичава трешња тамноцрвене боје).

²⁰ Анализирајући поријекло ријечи *њрешња*, П. Скок посредством топонимистичке грађе махом из Србије и Црне Горе: *Кришевина, Прецрешња, Трешњево* итд., али и друге грађе и унеколико сагласно са М. Фасмером, наводи да она припада балканском латинитету (Скок, под ријечју криша).

²¹ Наводећи Вукове стихове А. Шкаљић је лексеми *ашлама* (*аршлама*) семантички поуздано одредио, али је направио грешку при латинској идентификацији: упутио ју је на *Allium fistulosum*, а то није трешња, већ врста озимог лука (Škaljić).

²² Свакако, има и других и другачијих гледишта. Нпр. А. Шкаљић везује је за тур. *vişne* = вишња, наводећи даље перс. *wešni* = црвен, црвеноћа, те тур. *vişnab* = слатко пиће од вишања итд. (Шкаљић) —

У српском језику, на нивоу општег лексикона, биљна јединка *Prunus fruticosa* се именује ријечју *џирџсла* или *џирџловина* (Симоновић 1959, 380), а она је у Боци, по посвједочењу Вука Караџића, позната као *џирџјесла* (Вук, Рј.).²³ За исту ботаничку јединку, дакле за *дивљу вишњу*, у Војводини су у употреби ријечи синонимичне вриједности — *вишњац* (Банат, Речник САНУ) или *вишња* (мн. вишњеви): *Вишњева има у Сријему џојецџио њо међама око винограда* (Срем, Вук). У старијој литератури јавља се и још покоја синонимична форма, нпр. *мађрива*, *сремза* или *цремжа*: *Мађрива, сремза, цремжа, дивља вишња ... цвеће [јој је] миришљиво ... род сиџан, црн, ојор, ња и џорак* (Тодоровић 1899, 68).

Значај вишње у исхрани код Срба релативно је мали. Плодови свих домаћих вишања готово да су једнолични (тамноцрвени, ситни, наглашено кисели). Такво стање одразило се и на лексичком плану: вишња као воћна врста има посве мали деривациони потенцијал. На терену се једино зна за *врџици* (Бачка), чији се назив, изгледа, укристио с истоименом трешњом (исп. Речник САНУ), или за прилично хетерогену популацију вишања која се у савременијој воћарској производњи јавља под именом *облачинска вишња* (према имену села Облачине у Мерошини). У интензивнијој воћарској производњи данас и у савременијим условима, доминирају сорте вишања страног поријекла: *краљевска амарела*, *амарела* (дијал. *малера*, Крушевац), *мараска* (Приморје), *осџкајмка* итд.

Бадем (*Prunus amygdalus*) је воћка топлијег медитеранског појаса. У континенталним дијеловима, дубље у копну гдје се спорадично среће, углавном не успијева да одржи плод до пуне зрелости. Иако припада роду *Prunus* (попут брескве и кајсије, шљиве и зерделије, трешње и вишње), јестиви дио није месо плода, већ повелика сјеменка смјештена у тврдој љусци — и та га кардинална особина издваја од најближих сродника у роду. Сухе бадемове сјеменке користе се у исхрани, за припремање колача, за израду ароматичног бадемовог уља што се у козметици и медицини посебно цијени. С обзиром на то да је плод бадема усталењених генетских особина, у природи се разликују тек малобројне сорте.²⁴ Оне су у појасу гдје бадем успијева именоване на основу какве изразитије особине као што је мекоћа љуске: *мекушца* или *мекушница*, укус јестивог дијела плода: *џоркџи* (Симоновић Д.), *џркџи* (Дубровник), *џорчица* (Брач).²⁵

Ријеч *бадем* преузета је из турског језика: тур. *badem* (Шкаљић), а у нашем лексичком систему, у његовом основном фонду, укоријенила се без морфолошке адаптације. *Prunus amygdalus* се на југу, у Црној Гори (Вук, Рј.), Херцеговини и Буковици или у народној поезији именује и варијантном лексемом: *бајам*: *У Мосџару џроцвали бајами*, / *У Блаџају сумбул и ружица* (нар. пјесма, Речник САНУ), или лексемом *бајама* (Пољица, Речник САНУ). Дублетни облици познати су и у другим балканским језицима, нпр. у арбанашком: *bajame* и *badam* или *badem* (исп.

што на неки начин упућује на закључак да је ова лексема у наш (и не само наш) лексички систем ушла посредством турског језика.

²³ Користећи Вуков податак, П. Скок ријеч *џирџјесла* наводи као изоловану ријеч и с доста резерве доводи је у везу с **ceresula* (Skok, под ријечју криша).

²⁴ Половином прошлога вијека, а можда и нешто раније, отпочело се са подизањем засада са страним сортама. О томе најбоље свједочи Ш. Бубић: „У Државној виноградарској и воћарској станици има неколико страних сорти бадема, међу којима се нарочито истичу: принцеза, смоквички, чарски и неколико типова бадема из Италије“ (Бубић 1948, 41).

²⁵ У мотивационом погледу има основа да се и бадем супротних особина именује: *Везак везле џри леје девојке* / *у џрадини џод слаџким бадемом* (нар. пјесма, I—V, под ријечју градина), али термин с придевом *сладак* као основном ријечју, нама једноставно није познат.

му *шефиделија*, као нпр. *шаниделија* у Врховини и Колубари.³² Па ипак, на основу паралела из других крајева, није их тешко повезати с основом *šeftal-* (: тур. *şeftali*).

Кајсија (лат. *Prunus armeniaca*) је воћка топлије или умјереније климе, лијепе заобљене крошње, сјајних глатких листова и сламнатожутих или руменкастих плодова, те на окућницама дјелује као украсно стабло. Њено латинско име указује да би могла бити поријеклом из Јерменије. Код нас се као *домаћа кајсија* гајила спорадично, а тек у новије вријеме шире се засади у којима данас преовлађују стране, углавном европске сорте.³³ Ријеч *кајсија* је изведеница, а потиче од тур. *kaysi* (Шкалаћ).³⁴ Као стандардна лексема у српском лексичком систему *кајсија* има своје синониме у народној воћарској терминологији. Другим ријечима, *Prunus armeniaca* се у појединим крајевима српске језичке територије именује и другим лексемама које имају синонимичну вриједност на нивоу општег лексикона. То су турцизми *зерделија* (у Босни, Вук, Рј.) или *зрделија* (каталог САНУ, Симоновић 1959, 379), *шевиделија* или *шеиделија* (Славонија, Вук, Рј.), *ђемула* (Г. Елезовић, Симоновић 1959, 379).³⁵ Такво лексичко шаренило употпуњују и друге лексема које су се (саобразивши се у морфолошком и акценатском погледу) развиле на нашем тлу, у овом или оном крају, а у основи садрже ријечи из других (западноевропских) језика: *наиђуијерка* (Дубровник, Вук, Рј.), у другим изворима као *наидијерка*, *наиђујерка*, *наиђујерка*,³⁶ *марелица* или *марилица* у Хрватској (њем. *Marelle*), *ајрикојзла* (Бачка, В. Павковић).³⁷ Њима се с горепомнутим лексемама турског поријекла шири синонимијски низ.

Воћарски термини за именовање појединих врста из рода *Prunus* изукрштали су се у приличној мјери. За разлику од лексеме *зерделија* и њених варијанти којим се именују различите јединке из рода *Prunus* (као што ће се видјети у наредном дијелу текста), овдје је стање посве обрнуто: синонимичним народним називима (идући од краја до краја) именује се једна воћка стаблашица — *Prunus armeniaca*.

Као биљна јединка из рода ***Prunus***, **зерделија** (*зерделија* или *зрделија*) = шљива *Prunus cerasifera*, прилично је ријетка самоникла воћка која има извјесну сличност по боји, величини и укусу са раном жутом ценериком или самониклом кајсијом. Оно што се посредним путем дало закључити на основу шкртих пода-

³² У Врховини постоји надимак *Шаниделија* (Врховина, Јошић Н., савремени податак). Надимак се није развио метафоричким путем, јер међу народним термином *шаниделија* (= виноградарска бресква) и надимком *Шаниделија* постоји хомонимни однос: надимак као мотивациону ријеч има придев *шанићав* (исп. нпр. презиме *Шанић*).

³³ У савременим условима гајења води се рачуна да сорте буду помијешане, како би се, усљед помањкања пчелињака, воћке боље опрашивале. Избор се углавном своди на *амброзију*, *бреду*, *кечкемејску ружу*, аустријску сорту *раковски* итд. (исп. Флора Србије, том. IV, 189—190).

³⁴ А. Шкалаћ уз ријеч *кајсија* не наводи преводни еквивалент, а уз основну одредницу наводи и њену варијанту: *каисија* с истим (само ужим) примјером из народне пјесме какав је онај дат у Речнику САНУ, гдје је *каисија* маркирана као дијалектизам: *Нису аџ медене баклаве ... / А ашчије хошаф каисије*.

³⁵ Иако Д. Симоновић као извор за ријеч *ђемула* наводи *Речник косовско-међохијског дијалекта* Г. Елезовића, тамо нисмо пронашли ову ријеч. У Речнику САНУ је забиљежена и она, али без акцента (извор је, изгледа, исти).

³⁶ Разматрајући ове и још покоји облик код старијих хрватских писаца, П. Скок сматра да они, без сумње, иду заједно с тал. *nocerpesco* — те додаје: „што се своди на лат. синтагму *nux persica*, свагдје више мање изопачено и рјеђе према фонетским нормама“ (Скок, под ријечју *натиперка*).

³⁷ В. Павковић тврди да је *ајрикојзла* био општи назив за кајсију у Бачкој. Ријеч је још као дјечак чуо, а памти је по оном „злом завршетку“. Избјегавајући да се изјаснимо о поријеклу ове ријечи и о језику даваоцу, указали бисмо само на заједнички суфикс (-ла), на исти творбени модел уочен код чланова једне лексичко-семантичке групе, на начин како се ријечи страног поријекла посрбљавају и уклапају у наш лексички систем, нпр. *рибизла* (лат. *Ribes rubrum*), *оџрозда* (= огроз, огрозд, лат. *Ribes grossularia*), *ајрикојзла*.

така изнсених у *Пољопривредној енциклопедији*, казује да је то воћка стаблашица (*Prunus cerasifera* или *Prunus myrobalana*) округлих жућкастих плодова, у стручној литератури позната као *нансијска мирабелка*.³⁸

Лексема *зердѐлија* примљена је из турског језика: тур. *zerdali* = жута шљива (Шкаљић), гдје је, изгледа, могла да означава и *Prunus cerasifera*, али и посве сродну биљку. На српском простору у различитим крајевима у процесу гласовне адаптације и творбеном процесу, настале су изведенице код којих је више или мање видна веза са горепоменутом турском основом: *ардѐлија*, *зердѐлија*, *зердѐнлија*, *зердѐулија*, *зрдѐлија*, *раздѐлија*.³⁹ Идентификација с реалијама, са стварни биљкама стаблашицама из рода *Prunus* (ако је идентификација с латинском номенклатуром у преузетим изворима поуздана), веома је проблематична. Лексемама с основом *zerdali*- у зависности од краја до краја (и од извора до извора), именују се различите јединке у спољњем свијету:

Prunus cerasifera (= *Prunus myrobalanus*): *ардѐлија* (Пољица), *зердѐлија*, *зердѐнлија*, *раздѐлија* (Санцак);

Prunus italica: *зердѐлија* (Винковци), *зердѐнлија*, *зердѐулија*;

Prunus pseudoarmeniaca: *зердѐлија*, *зердѐнлија*, *раздѐлија*;

Prunus armeniaca: *зердѐлија* (нпр. Левач и Темнић, Босна), *зрдѐлија* (нпр. Босна, Лесковац);

Prunus persica: *раздѐлија* (Санцак).

Ова општа несигурност у употреби термина *зердѐлија* (да поменемо само основну лексему) проузрокована је, између осталог, и незнатним значајем ове воћке код нашег народа (колико би нас данас могло да идентификује ову воћку међу осталим врстана шљива!?). То су пресудни разлози што се термин *зердѐлија* није учврстио у лексичком систему српског језика, а како се није учврстио у њему — није могао ни да послужи као основа за извођење нових ријечи. Тако лексеме *ардѐлија*, *зердѐлија*, *раздѐлија* итд. данас живе као гласовне варијанте једне те исте ријечи, као својеврсни реликти у српској народној воћарској терминологији.

У воћарству код Срба *дуња* има некако скрајнуто, рекло би се и унеколико запостављено мјесто. То је биљка стаблашица (или жбунаста биљка уколико се не подгаја да расте као стабло) која махом редовно и добро рађа, воћка округластих средње крупних или, већ према врсти, издужених крупних „дуњоликих“ плодова у зрелости наглашено жуте боје. Размножава се из изданака или калемљењем на подлогу дуње, глога или крушке, мада се у погледу врста разликује свега неколико јединки чије се особине нешто наглашеније разликују. То је биљка устаљених генетских особина (жута, ароматична, у непотпуној зрелости опора плода), те се, по свој прилици, у народу термин *дуња* (*џуња* или *иџуња*) употребљава у оном најо-

³⁸ Исп. Пољ. енци., том III, стр. 296 и прилог у боји иза те стр. Мисли се да је изведена од *Prunus divaricata* (исп. нпр. Симоновић 1959, 381). Према тврдњи М. Симића (село Обаци код Сребренице, усмена потврда), то је обла округла воћка, „ко нека врста ценерике“, само много слађа: *Двије су зерделије у селу биле, или је била једна ... не бих знао, али сам јео, брао*. М. Симић мисли да је зерделија калемљена воћка, доспјела овамо однекуд са истока још за вријеме Турака.

³⁹ Турско *zerd-* се данас јавља у основи малобројних придјева локалног значаја (*зѐрдаси* = жут, жућкаст, најут) или у именицама као што је *зѐрде* (= врста слатког јела зачињеног шафраном или циметом): *Зѐошовила зѐсјодде йонуде: / Бул-баклаву у злайној иџејсији, / Жујио зерде у сребрном са ну* (нар. пјесма, Вук, Речник САНУ). *Зерде, врсиа слайкоџ јела које се зради од иџринча коме шафран даје жујиу боју* (Елезовић Г., Речник САНУ).

пштијем смислу, чак и када се на основу искуства прави разлика међу малобројним врстама за које се зна да се међусобно различито именују.

Дуња, лат. *Cydonia oblonga*, је из рода *Cydonia* (фам. Rosaceae),⁴⁰ без ближих сродника у роду (Симоновић 1959, 156). По свој прилици, поријеклом је из Персије. Као ријеч грчкога поријекла, позната и у другим словенским језицима у које је ушла као тзв. балкански латинитет,⁴¹ код нас се као *џдуња* (у западном дијелу штокавске територије) помиње у рукописној грађи из 14. или 15. вијека (Skok, под ријечју гдуња).

У топонимији, широм штокавске језичке територије, има назива за мјеста мотивисаних ријечју *дуња* (*џуња*, *ијуња*),⁴² али је тешко рећи да ли се основе горе поменутих ријечи укрштају у топонимији, те докле сежу једне, а докле друге.

Пође ли се од форме *џдуња* (да ли као најстарије на штокавском терену?), развитак осталих ликова последица је помијерања и промјена на нивоу гласовне структуре. С обзиром на то да се лик *дџуња* могао да чује и на терену (нпр. у Бачкој), није чудо што је налазимо и у дјелу покојег писца: *Вене и џуби се сиротиа као дџуња на шифоњеру* (Сремац С., РМС). Лексема *дџуња* припада слоју стандардног језика, а у народним говорима претежу варијанте *џуња* (источни дио штокавске територије) или *ијуња* (западни дио).⁴³ Па ипак, има индиција које показују да се поједине варијанте јављају упоредо у каквој широј области.⁴⁴

Мушмула (*Mespilus germanica*) је стаблашица или жбунаста воћка из породице ружа.⁴⁵

У воћарству код Срба мушмула има посве мали значај, гаји се спорадично, на окућницама, углавном као појединачна стабла. Касно цвјета и редовно рађа, а плодови су јој тврди и трпки све до појаве првих мразева. Они се користе у свјежем стању, кад угњиле, или се остављају у туршију, обично са дивљим јабукама или дивљим крушкама. У вјеровањима, предању и култу готово да се и не помиње, а у народној медицини такође спорадично: понегдје је користе једино жене како би уредиле менструацију (Чајкановић 1994, 152).

Поред ријечи *мушмула* (у Речнику СЈ акцентована као *мушмула*) као стандардне лексеме у српском језику раширене готово свуда гдје ова воћка успијева, на штокавском терену могуће је у народу данас срести још покоју варијанту као нпр. *мушмуља*, *мушмуљика* (Дубица, Речник САНУ), или *мушмуш*. Ове лексеме воде по-

⁴⁰ У литератури се наводи да лат. *cydonia* потиче од старогрчког *kydon*, што се, изгледа, односило на негдашњи град Кидон на Криту (Симоновић 1959, 156).

⁴¹ „Словени су примали поједине речи из такозваног балканског латинитета. Дobar део тих речи се односи на биљни свет, тако, нпр. *босиљак* (лат. basilicum), *броћ* (лат. bractea), *цер* (лат. cerus), *ијуња/дуња* (лат. cydoneus), *ловор* (лат. laurus) ...“ (Ивић П. 1998, 9).

⁴² У Рјечнику ЈАЗУ се, уз још понешто, наводи: *Дуњаџ; Гуњаџ; Гуњице; Туњица, Туњик*. Уз ово и: *Туњице* (данашње предграђе Бање Луке, податак ауторов).

⁴³ Напомињући да **ktinja* није потврђено са сугласничком групом *kij* у иницијалном положају, облик *ијуња* П. Скок доводи у везу с тал. *cotogna*: „Облике који су посуђени у јадранској зони карактеризира *ij* мјесто *o*“ (Skok, под ријечју гдуња). Тал. *cotogna* се доводи у везу и с лексемама *куџа*, *куџина*, *куџиња* (које се, поред Шулекове грађе, наводе и у неким српским изворима, нпр. у дјелу Ђорђа Поповића *Речник српског и немачког језика* из 1886. год.).

⁴⁴ Нпр. *џуња* и *ијуња* у Славонији: *Пекмез љраве од шљива, џуња, шљика* (Оток, Ловретић Ј., РСА); *Кад се добро двори, море биш ијуња и висока* (Варош, Лукић 1919, 183).

⁴⁵ Иако припада роду **Mespilus**, мушмула се понегдје у народу доводи у везу с родом **Cydonia** (исп. *џуњица*, Вук; *дуња̀рица*, Симоновић 1959, 144) или с родом **Prunus** (тј. шљивама), што недвосмислено показује да је ову воћку перцептуално прилично тешко одредити: *Муш-муш је врсиа воћке, која није ни слива ни кајсија; кад сазри, врло је укусна* (Врање, Влајинац М., Речник САНУ).

ријекло од тур. *muşmula*.⁴⁶ Као што се види, ријеч турског поријекла у српски језик ушла је без адаптације (ликови *мушмуља* и *мушмуљика*, истокорене су ријечи.)⁴⁷

Б. Мјесто воћака у предању и култу код Срба

Све воћке ни изблиза немају исти значај у народној религији код Срба. Што се тиче воћака из фамилије **Rosaceae**, јабука (уз орах и маслину као представнике других фамилија) има изузетан значај; друге воћке из истоимене фамилије (крушка, шљива, дуња) имају скученије мјесто у предању и култу, а остале једва да знају за било какву симболику (бресква, кајсија, зерделија, мушмула). Такво стање унеколико је условљено значајем појединих воћака у практичном животу, али оно своје извориште у правом смислу налази у предхришћанској религији — њихова симболика на српском (јужнословенском) тлу, махом је дио древног словенског или индоевропског наслеђа.

Упоредо с прагматичном важношћу, **јабука** по своме мјесту у митолошком свијету, по значају у култним представама, по својој симболици у народном животу (ослањајући се на стару пантеистичку религију и заједнички индоевропски култ, или се самосвојно развијајући на нашем етничком тлу), далеко надилази остале наше воћке. Јабука је веома важна у обредним радњама везаним за мртвачки култ,⁴⁸ за култ Св. Петра (или за култ Перуна, бога грома),⁴⁹ у односима између момка и дјевојке, односима међу младенцима, у љубавним враџбинама и другим видовима гатања. Тако се, нпр. у Срему (према грађи коју наводи В. Чајкановић) по томе да ли је *домаћа* или *бадњиданска јабука* црвљива или здрава, гата о здрављу домаћина и домаћице (Чајкановић 1994, 97). Иако у народној религији има далеко мањи значај од јабуке, улога **дуње** се у вјеровањима код Срба често преклапа с улогом јабуке. Њен значај нпр. у враџбинама је махом симболичке (еротске) природе (Чајкановић 1994, 72).

У народним умотворинама ријеч *јабука* се често користи у обраћању каквој особи, обично у настојању да се створи жива и сугестивна представа о њој — да ли као младој и незрелој: *Брајше Гојко! Зелена јабуко! / Ал' тиш нејак тиш њогибе, брајше* (нар. пјесма, Вук, И—Б), да ли као посебно вриједној и сл.: *Дано сине, јабуко од златиш, / брзо си се к мени њошежио, / ком осџави њвоје Црногорце?* (нар. пјесма, Вук, И—Б). У умотворинама, па и у живом говору, јабука је објекат поређења, а представа о јабуци се користи како би се истакла љепота, једрина или здравље (особине које су махом у веома тијесној вези): *Да би знала Будимска краљица, / да добави биље и биљежје, / одмах би се она набређала / и родила ка' јабука сина* (нар. пјесма, И—Б).

У пословицама и перифрастичним конструкцијама како би се посебно истакло оно што не може бити (оно што не може да се деси и сл.), плодови јабуке везују

⁴⁶ У турском језику *muşmula* је изгледа адаптација грч. *mésipilon* (Škaljić).

⁴⁷ Проблематичним се чини једино облик *мушмуш*. Код њега као да се осјећа слабљење везе с основном ријечју, с тур. *muşmula*; облик је необичан у погледу гласовног склопа и рекло би се да га је тешко извести гласовним путем: прије ће бити да је овај облик настао удвостручавањем крње основе (*муш-*), него гласовном адаптацијом (ако није примљен као готов облик из којег турског дијалекта).

⁴⁸ Илустрације ради, наведимо само ово: „Прве плодове јабука, по општем српском обичају, дају, као мртвачку жртву, мајке којима је умрло једно или више деце (то се зове „давање из руке“), и тек се после те жртве јабуке смеју јести“ (Чајкановић 1994, 94).

⁴⁹ „Пре [Св. Петра] можда је јабука припадала громовнику Перуну: тако се може разумети забрана да се пре Петровдана не сме нико играти с јабукама, „јер ће иначе бити града““ (Чајкановић 1994, 94).

се за дрво *јавор*: *Кад врба зројштем роди, суви јавор јабукама* (нар. посл. Вук), за *букву*: *Ја бих, синко, са букве јабуку / из велике воде Калаџијске* (нар. пјесма, Вук, И—Б), за *јаблан*: *Ја ћу шеби ѿноуде донейти: / ... с јаблан' дрва јабланских јабука* (нар. пјесма, Вук, Рј.), а према грађи В. Чајкановића уз ова и за *јоху* или *јову*, *врбу* (Чајкановић 1994, 97). У народној поезији дуња такође има симболичну улогу, која се каткад испољава у ширим перифрастичким конструкцијама.⁵⁰

Па ипак, када је јабука посриједи, изгледа да малочас помињане *јабланске јабуке* имају дубљу митолошку позадину, да нису шаљива представа о нечему немогућем или само пука игра ријечи као фолклорни *adynaton*: помињући називе за врсту јабуке *јаблан* (Поморавље) и *јабланка* (Шумадија), А. Лома указује да би се изворно значење ријечи *јаблан* могло да чува у горепоменим називима (Лома 1996, 23). У вези с тим, поменути аутор бога Аполона означава као бога јабука.⁵¹

У народној религији код Срба **крушка** се сматра злим дрветом или дрветом злих демона. У народним скаскама и приповијеткама под крушком се сакупљају ђаволи (Чајкановић 1994, 124). Плод крушке у нашем народу приноси се као жртва душама предака, или, такође као жртва, демону или демонима болести. Да крушка у демонском свијету може имати привлачну снагу, показује и једна славонска формула коју вјештице изговарају мажући се машћу да би полетјеле: „У вече [вјештица] намаже испод пазуха [маст] ... и говори за себе: „Ни о кладу ни о пањ, ни о дрво ни о камен, ни о крушку Тодорову‘ ... па одлети на метли на Клек“ (Беговић 1887, 199). А да је крушка у старој религији имала бољи углед „и чак уживала извештан култ“ (Чајкановић 1994, 125), указује и један ускршњи обред причешћивања крушке у околини Ђевђелије,⁵² који је „по свој прилици, *жртва крушки*“ (Чајкановић 1994, 125).

Шљива као воћна врста у древној српској религији, у култним радњама, у симболици уопште, има своје запажено мјесто, али не тако уредно као што га има нпр. јабука или орах. Из прилично богате етнографске грађе коју наводи В. Чајкановић, илустрације ради, издвојимо само оно што указује на дубоку старину: У источној Србији (у Крајини код повлашених Срба) под шљивом се на Ускрс обавља обред причешћа хљебом и копривом.⁵³ У појединим крајевима она се сади по гробовима уврх покојникове главе (као нпр. у Бољевцима), што значи да шљива има улогу „сеновитог дрвета“ или обитавалишта каквог демона или божанства (Чајкановић 1994, 217).

⁵⁰ Нпр. када се, како то показује десетерачка народна пјесма из Лужнице и Нишаве, на прикривен, метафорички начин настоји да изрази оно што се не може да деси: *Т(а)џ че Груја од војску да дојде, / Кад оџреју шри слица насјоред, / И кад роди сува врба зројзе, / И раћини шеја желие дуње / ... И бел јасен пресийни ораси* (Српски етнографски зборник, књ. 15, 353).

⁵¹ Одбацујући гледиште П. Скока да су јужни Словени због сличне боје коре дрвета црну тополу (јагњед) „преименовали у јабуку“, А. Лома, посежући за аргументима старогрчког лексикографа Хесихија, између осталог истиче ово: „За нас је овде посебно интересно да је реч *apellōn* гласовно доста блиска имену бога Аполона, посебно његовој северногрчкој варијанти *Apellōn*“ (Лома 1996, 23). Извјесну блискост с гледиштем А. Ломе о вези међу *јабланским јабукама* и јабланом као митским „неплодним“ дрветом, какву улогу он има у грчкој митологији и нашој фразеологији, налазимо и у расправи Д. Мршевић посвећеној неким питањима алогичних фразеолошких модела у нашем језику (Мршевић-Радовић 2008, 65—66).

⁵² „Крушку оклопе иконама ... и онда свештеник очита јеванђеље ... после тога ... зареже кору ножем ... и испод коре метне причешће“ (Тановић С., *Српски народни обичаји у Ђевђелијској Кази*, Српски етнографски зборник, књ. 40, Београд 1927, стр. 63).

⁵³ Такво причешћивање поменути аутор (Чајкановић 1994, 217) самтра „јако старинским“: „Домаћин надроби хлеба и мало зелене коприве ... Причест врше под неком зеленом шљивом или другим зеленим дрветом“ (Крајина, Стевановић Ж., Српски етнографски зборник, књ. 32, 399).

У врацбинама и гатањима шљива се јавља као пратећи објекат. Тако се нпр. у Левчу дијете провлачи кроз процијеп младе шљиве ради исцељења;⁵⁴ за младу шљиву дјевојке привезују власи које им опадну, како би им „коса боље расла“.⁵⁵

У древној старој религији „трешња има извештан религијски значај, и у добром и у рђавом смислу“ (Чајкановић 1994, 199). Према подацима које наводи овај аутор, једни вјерују да је трешњево дрво проклето, други као нпр. муслимани у Босни — да је свето.⁵⁶ У Хомољу се, уз разне церемоније, сади трешња на гробу момка и дјевојке (Чајкановић 1994, 199), а у Посавотамнави дивље се трешње саде по гробљима (податак ауторов), што недвосмислено упућује на мртвачки култ, на митолошку везу трешњевог дрвета с душама почивших предака.

Вишња нема неки посебан култни значај, али „има важну улогу у врачањима и гатањима, нарочито љубавним“ (исп. податке наведене у Чајкановић 1994, 58). Она би могла да (попут трешње која се сади на гробљима) има улогу сеновитог дрвета. Данас је упадљиво да се вишње, нарочито у урбаним срединама, саде уз гробове.

У предању, вјеровањима и култну **бресква** и **бадем** немају неки посебан значај; у народној медицини њихови се плодови (сјеменке) користе, али ни њихова улога није баш посебно наглашена. Попут брескве, у етнографској литератури **кајсија** готово да се и не помиње. Такво импозантно дрво морало би да има и свој култ, а разлоге што га нема ваљало би налазити у чињеници да је као воћка касно пренесена на наше (словенско) тле, те су је народна вјеровања или предања једноставно заобишла.

На основу Чајкановићевог *Речника српских народних веровања о биљкама* (Чајкановић 1994) и допунске литературе употребљене у овом прегледу, улога воћака из фамилије **Rosaceae** у предању и култу код Срба шематски би могла да се представи овако:

импозантна улога	важна улога	спорадична улога	без улоге
јабука	крушка	шљива	бресква
		трешња	бадем
		вишња	кајсија
		дуња	зерделија
			мушмула

V. *Општа воћарска лексика: полисемантичка структура важнијих лексема*

Како се под полисемантичком структуром једне лексеме подразумева скуп свих њених значења, у овом одјељку жељели смо да (држећи се окриља ботаничке фамилије **Rosaceae**), дамо опште напомене о лексемама које развијају само основна значења, а да лексеме с развијенијом значењском структуром освијетлимо изблиза,

⁵⁴ „Процепе младицу шљиву ... Кроз тај процеп једна жена протне болесно дете [или пресмакче], а друга га прихвати [па то понове и бјежећи га однесу кући] (Левач, Бушетић Т., Српски етнографски зборник, књ. 17, 512).

⁵⁵ Опширније о овом в. Чајкановић 1994, 217. Острижену дјечју косу у Врховини (податак ауторов), задијевају међу рашље какве младе воћке (нпр. јабучице или шљивице) како би дјечја коса, симболички, била лијепа и бујна попут крошње младих воћака.

⁵⁶ Напоменимо само да се овакво вјеровање муслимана у Босни не везује за исламску, већ за хришћанску традицију. На то указује једна легенда о спаљивању Аврама у којој зелембаћ и јасика имају негативну улогу а трешња не, те се зато и сматра светим дрветом (исп. Софрић 1990, 212; Чајкановић 1994, 199).

посебно се усредсређујући на језичке механизме активне у развоју њихових значења.⁵⁷

Општепознатим се чини да лексеме са значењем биљних јединки метонимијски однос **биљна јединка** : **њен плод**, у српском језику изражавају на различите начине:

- а. лексички: *храсӣ* → *жир*, *буква* → *жир*;
- б. деривационо: *дрен* → *дрењина*, *џирн* → *џирњина*, *џло̄* → *џлоџиња*, *лијеска* → *љешник*;
- в. семантички: *јабука* → *јабука*, *диња* → *диња*, *џарадајз* → *џарадајз*.

Могућност да се на овакве начине изражава поменути метонимијски однос, показатељ је који рјечито говори о творачкој снази нашега језика и творачким потенцијалима што стоје пред његовим представницима. Када је посриједи лексика из лексичко-семантичке групе *врсӣа воћке*, видно је да прва два начина (лексички и деривациони) нису активни при изражавању таквога односа.⁵⁸ Активан је једино семантички и он је дјелотворан код свих лексема, без обзира на који се род или ботаничку фамилију таква лексема односи. Семантичко варирање које подразумејева метонимијски однос: *биљка* → *џлод џакве биљке*, спада у ред тзв. регуларне полисемије.⁵⁹

Ако ли се задржимо само на главним носиоцима из рода **Prunus** (= **шљиве**) као показатељу, схватићемо да је развој значења **биљна јединка** → **њен плод** карактеристичан за цијелу лексичко-семантичку групу:

латински назив	воћна јединка	плод такве јединке
<i>Prunus persica</i>	<i>бресква</i>	<i>бресква</i>
<i>Prunus armeniaca</i>	<i>кајсија</i>	<i>кајсија</i>
<i>Prunus cerasifera</i>	<i>зерделија</i>	<i>зерделија</i>
<i>Prunus communis</i>	<i>бадем</i>	<i>бадем</i>
<i>Prunus avium</i>	<i>џирешња</i>	<i>џирешња</i>
<i>Prunus cerasis</i>	<i>вишња</i>	<i>вишња</i> .

Уколико би се разматрале само **шљиве** у ужем смислу, механизам метонимије не би био доведен у питање: тако се једном ријечју код нашег народа именује шљива *ра̄нка* (*Prunus divaricata*) и њен плод, ријечју *џрновача* (*Prunus insititia*) и њен плод итд. Овај општи семантички образац карактеристичан је за највећи дио лексичких јединица из поменуте лексичко-семантичке групе, али ипак не за све. Називи најважнијих воћака код Срба (*јабука*, *крушка*, *шљива*) имају развијенију значењску структуру, и наш је циљ да, ослањајући се на лексикографски опис представљен у Речнику САНУ (и Речнику МС), укажемо на правац развоја секундарних значења, посебно оних значења насталих дјеловањем лексичке метафоре и лексичке метонимије као механизма полисемије.

Полазећи од основног значења ријечи *јабука*, оног што се односи на воћку стаблашницу (*Malus pomila*) и на њен плод (у Речнику САНУ датим под тачком

⁵⁷ О механизмима полисемије, опширно и аргументовано, в. нпр. Премк 1997, посебно 58—115; Драгићевић 2007, посебно 146—183.

⁵⁸ У руском језику (бар како показују лексеме *јблона* и *јблоко*), такав однос успостављен је на деривационом плану (исп. Премк 1997, 97).

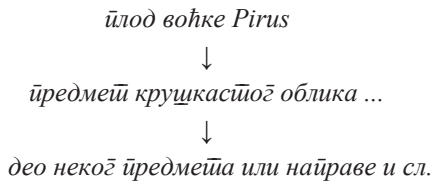
⁵⁹ О регуларној полисемији, опширно: Ивић М. 1982; Шмелев 1982.

јабука. Чин прстеновања или вјеридбе дјевојке (праћен обредним давањем јабуке), исходиште је израза **правити јабуку**. Овај израз нема општеупотребну вриједност у српском језику, већ је, као што грађа указује на то, везан за „планинце“ под Фрушком гором: *Ойџа девојчин, майи и браћа иду да љедају момкову кућу ... Кад се љеда кућа, уџворе кад ће се љравити „јабука“ или „љрсїен“* (Шкарић М., Речник СНУ).

Лексема *крушка* има, попут лексеме *јабука*, два основна значења. Прво припада општем лексикону и кругу ботаничке народне терминологије (воћка *Pirus communis*); друго значење стоји у суодносу са овим или проистиче из њега и њиме се именује плод такве воћне јединке. У Речнику САНУ поменута значења су (мада одвојена тачком и зарезом) дата у оквиру једне дефиниције. Да овакав начин лексикографског представљања лексема из лексичко-семантичке групе са значењем *врсиа воћке*, није најсрећнији, показује различит однос према устројству основних значења и примјери којима се таква значења аргументују управо код лексеме *крушка* у Речнику САНУ и Речнику МС.⁶⁴

Лексема *крушка* има знатно ужи спектар значења од нпр. лексеме *јабука*. Разлог овом, међу осталим, свакако лежи у чињеници што крушка као воћна јединка и њени плодови немају толики значај у животу заједнице, у њеним обредним и културним радњама, нити толики симболички смисао као нпр. јабука. Па ипак, и међу њеним не баш тако бројним значењима прикрива се дјеловање лексичке метафоре и лексичке метонимије као основних механизма полисемје.

Из искуства знамо да су плодови крушака, бар они најустаљенији, сужени и издужени при петелци, да плодови различитих крушака махом подсјећају једни на друге у обличком смислу. У вези с тим, у процесу семантичке трансформације семе засноване на облику (из семантичке реализације: *љлод воћке Pirus communis*) биле су кључне при преносу номинације на предмете који по облику подсјећају на плод крушке. Отуда:

Последње, терминолошко значење, да се извести из примјера: *О зиду маџазе ... канїар са крушком од љууча* (Ђуричић Ст. М., Речник САНУ, примјер под 2а).

Овим се и завршавају значења која припадају слоју стандардне лексике, док су остала значења (у Речнику САНУ она под тачкама 2б, 3, 4 и 5), регионално маркирана и опет везана за какву терминолошку област.

⁶⁴ У овим рјечницима главна значења лексема из лексичко-семантичке групе *врсиа воћке* представљена су на посве сличан начин (у Речнику САНУ само нешто обухватнијом и прецизнијом дефиницијом). Од такве, рекли бисмо, матрице, одступило се у Речнику МС, гдје је значење *љлод љаквоџ дрвејџа* дат под тачком 1б. Одступање је, изгледа, било подстакнуто цитатом из дјела Лазе Костића који, као примјер фигуративне употребе лексеме *крушка*: *Ја ваще јабуке не љребам колико ни црнијех крушка из љурскијех љушак*, никако није био прикладан да буде подведен под дефиницију што на неки начин обједињује оба основна значења. Замка се није избјегла у Речнику САНУ. Стихови из друге Вукове збирке: *Па се сїаще дариваїи даром, / А њинїем даром немилїем: / Из љушак црнијех крушка* (који су можда подстакли Лазу Костића да се изрази на пословичан начин), имају, као цјелина, фигуративно рухо, те представљају очигледан примјер фигуративне употребе лексеме *крушка* (у реализацији: *љлод биљне јединке Pirus communis*), а не потврду за значење: *љредмеј крушкасїоџ облика ...* (Речник САНУ, зн. 2а).

Прилично замућеним нам се чини и развој значења *грџа* на којој *сјоји* *вресно* за *покретање воденице* (у Речнику САНУ дато под тачком 26 и упућено на лексему *кобила*). При разматрању смисаоних веза и односа са ванјезичком стварношћу, упутно је да се овдје задржимо само у оквирима претпоставки. Ако је грџа истесана од дрвета дивље крушке, нпр. *Pirus silvestris* (а чињеница је да такво дрво у води није подложно труљењу),⁶⁵ ово значење могло би да буде производ дјеловања лексичке метонимије, што би, заправо, подразумевало однос:

крушка (као биљна јединка)

↓

крушка (предмет израђен од дрвета такве биљне јединке).

Лексеме *кобила* и *крушка*, мада регионално диференциране, имале би (како то илуструје Речник САНУ) синонимијску вриједност у воденичарској терминологији, али су настале као производ дјеловања различитих механизма полисемије: *кобила* као производ дјеловања лексичке метафоре, *крушка* као производ дјеловања механизма метонимије.

Лексема *шљива* има (бар како је то лексикографски интерпретирано у Речнику МС) два значења. Прво припада општем лексикону, а заправо је терминолошке природе и односи се на биљну јединку (воћку) из рода *Prunus*.⁶⁶ Друго значење је *плод воћке Prunus* (у Речнику МС назначене као *Prunus domestica*). Овдје се наново намеће питање које је од наведених значења примарно, које секундарно. У ранијим одјељцима (нпр. о јабуци) назначено је само да се таква значења налазе у суодносу, да подразумевају однос релације.⁶⁷ Па ипак, етимологија ријечи *шљива* даје нам нешто више аргумената за тврдњу да *плод воћке (шљиве)* представља примарно значење, а да се, посредством метонимијске трансформације, такво значење касније уопштило проширивши се и на саму биљну (воћну) јединку. Ако се словенске паралеле у етимолошком погледу ослањају на лат. **livos* „синевањий“, *livor*, -ōnis „синевањата окраска“ итд. (Фасмер, под ријечју *слива*), прије поименичавања оне су морале да означавају боју (плаву, модру или модрикасту као типичну боју зрелих плодова шљиве). Овдје је, дакле, ријеч о придјевској основи. Таквог придјева као самосталне лексеме у српском језику данас нема, али на извјесни континуитет с лат. **livos* итд. упућује придјев *sliv* „coluber“ у дјелу чакавског писца Ф. Вранчића, или слов. *sliv* „плавкаст“ (исп. Скок, под ријечју шљива).

Као што се види, семантика ријечи *шљива* свела се на два основна значења, а да ли ће обимнија грађа (какву доноси Речник САНУ) посвједочити још које значење секундарне природе — тешко је рећи. У жаргону су се, како свједочи Андрићев *Речник жаргона*, развила и друга значења, нпр. *женски полни орган*, или *масница*, *модрица*, *модар ойок*, те значење *зима*, *хладноћа*, *мраз* (које нам је остало некако нејасно).

⁶⁵ У Посавотамнави се и данас као темељ у дну бунара (на који се ослања доњи ред цигала) користи тесано дрво дивље крушке. Темељ од крушковине сматра се поузданим и вјерује се да се такав бунар временом неће урушити (податак ауторов).

⁶⁶ У наведеном рјечнику она је поистовијешена с једном врстом тога рода, с шљивом *Prunus domestica*. Друге врсте нису наведене, а чињеница је да род *Prunus* обједињује још три врсте шљива нашега поднебља (*Prunus divaricata*, *Prunus institia*, *Prunus italica*). Вјерујемо да је ово потекло отуд што се *мајарка* или *пожељача* (лат. *Prunus domestica*), свакако најраширенија и најквалитетнија шљива код нас, наметнула као општи назив, као синоним за сваку шљиву.

⁶⁷ У руском језику (бар како показују лексеме *яблона* и *яблоко*), такав однос успостављен је на деривационом плану (исп. Премк 1997, 97).

чке митологије и у различитим језицима (махом у литерарном стилу) чувају се као древно митолошко наслеђе.⁶⁸ Други, као нпр. **забрањена јабука** (Речник САНУ; Матешић 1982), **јабука сазнања** или **јабука спознаје** (Речник МС), дио су библијског предања и опет везани за књижевни или књижевно-публицистички стил. Оно што се у живом говору обично именује ријечју *јабучица* (лат. *rotum Adami*), у књижевном језику има свој двочлани назив — **Адамова јабука**. Предање о рајском врту, о **јабуци сазнања**, о Еви и Адаму (коме је јабука у страху застала у грлу кад је угледао Бога), чини творачко ткиво за настанак горепоменутих израза.⁶⁹ Ријеч *јабука* као члан среће се и у пословицама (а пословице су по својој структури цјеловити реченички комплекси), нпр. **јабука не пада далеко од стабла** (Речник САНУ, Речник МС), а још чешће у изразима поредбеног типа. У појединим рјечницима наводе се изрази с поредбеном рјечцом *као* (нпр. **као јабука** (црвена, румена, златна) (Речник МС), **као црвена (златна, румена) јабука** (Матешић 1982, под ријечју јабука). Услед непотпуног сагледавања поредбеног односа испуштен је глаголски дио, па лексемске скупине или везе овога типа у поменутих рјечницима некако „висе“.⁷⁰ Када поредимо неког са јабуком, цјелиходније је да се успостави потпуна поредбена конструкција: **бити као јабука**, те да се тако, у једној пунијој форми, истакну оне особине које красе плод зреле јабуке.

Попут лексеме *јабука*, и лексема *крушка* као компонента фразеолошке структуре заступљена је у већем броју израза као носећи члан фразеолошког значења. Не бавећи се лексикографским приступом у њиховом успостављању и опису (у Речнику МС дати су само голи изрази, у Матешићевом рјечнику половина их је без примјера као живог посвједочења израза, а тек Речник САНУ доноси ваљану и потпуну аргументацију), нагласимо да је половина њих (ако не и који више), утемељена на стварном искуству, на запажању појава из реалног свијета: **као (гњилих) крушака; пасти као гњила (зрела) крушка; прогутати крушку; скакати с крушке на јабуку**. Сви наведени изрази имају лексему *крушка* (плод биљне јединке из рода *Pirus*) као лексему на којој почива семантичко тежиште цјелога израза. На основу примјера који такође садржи ријеч *крушка* у поменутом значењу: *Треба да се с њим наџодимо и да узмемо, што се може, не чекајући крушке на врби* (Бенешкић Ј., Матешић 1982, Речник МС, Речник САНУ) у нашим рјечницима успостављен је израз **чекати крушке на врби**. Сходно критеријима на основу којих се у лексикографским дјелима утврђује шта је израз (између осталих да је такав склоп поновљив, да се јавља у различитим контекстима),⁷¹ рекло би се да је поменути склоп значењски ослоњен на израз (иначе незасвједочен у горепоменутих рјечницима) **кад врба крушку роди**: *Плашиће ти, кад врба крушку роди* (Богишић 1874, 463), да представља његову слободну варијацију у изворима потврђену само код једног писца.⁷²

⁶⁸ Исп. нпр. рус. **яблоко раздора** (ФСРЈ); њем. **Apfel der Eris** (Мразовић—Приморац 1991, под ријечју *Apfel*). Јабуку је Парис упутно Афродити („најљепшој“). Такав избор погодан је богињу Херу, те је јабука била, као што се из грчке митологије зна, узрок тешког вишегодишњег крвопролића.

⁶⁹ У Славонији се зна за рану слатку јабуку која се зове *адамџка*. Изгледа да исту јабуку у Самобору зову *адамчица*: „Прича [се], да је то она врста јабуке, што ју је Ева ... дала Адаму, и од онда се на њој види оних пет бразда од Евиних прста“ (Јанг 1911, 40). Јабука је, очито, ребраста, а ово објашњење у цјелини прихвата и В. Чајкановић: „Постоји и једна врста јабуке која се зове адамчица. И она је постала од јабуке коју је Ева дала Адаму“ (Чајкановић 1994, 98).

⁷⁰ О термину лексемска скупина или веза исп. нпр. Zgusta 1991, 138.

⁷¹ Међу осталим А. И. Молотков наводи и ове: „возможность структурных вариантов, или новообразований, воспроизводимость, непереваемость на другие языки“ (Молотков 1987, 7).

⁷² У раду *Фразеолошке јединице са значењем „никад“*, Д. Мршевић наводи да код других,

За разлику од поменутих и сасвим прозирних израза (изузев изр. **кад врба крушку роди**) проистеклих на основу сагледавања појава и дешавања реалног свијета, без сумње је да фразеологизми **као да је пао с крушке** (често као појачање речи ‚сметен‘, ‚смушен‘ итд.: *Будала ... Као да је с крушке пао* (Чиплић Б., Речник САНУ) или **није пао (пала и сл.) с крушке**: *Ни она није пала с крушке да не би видјела да се његова присујиносић ииче само ње* (Калеб В., Речник САНУ), имају своје дубље упориште, такво упориште које задире у древни култ или древно митолошко искуство. Кључно питање које би ваљало поставити при покушају да се открију и утврде стварни мотивациони подстицаји, дакле оно што је послужило као мотивациона основа из које су у процесу фразеологизације произашли овакви изрази је: зашто баш *крушка* као ботаничка јединка, а не каква друга воћка (нпр. јабука, орах) или какво друго шумско дрво? Да би се дао колико-толико поуздан одговор на такво питање, неопходно би било претражити сродне појаве у фразеолошком систему или нпр. народним пословицама словенских (али и других) језика, паганским вјеровањима и култу, па се тек на основу такве грађе упустити у изналагање стварне мотивисаности. Оно што би у први мах могло да послужи као путоказ у разјашњењу горепоменутих фразеологизама јесте вјеровање код Срба да је крушка дрво злих демона. На дивљу крушку оставља се жртва за чуму како би се одагнала из села.⁷³ Чума (куга) и није ништа друго већ помор, смрт (Чајкановић 1994, 124). Страх од куге оличен је нпр. у Вуковој нар. пословици: **бјежи као од куге** (Речник САНУ, под ријечју куга) или изразу **бојати се** (кога) **као куге** (Речник САНУ), који несумњиво, посредно или непосредно, указује на паничан, суманут страх.

Упоредо с уском семантиком и некако сагласно са својим спорадичном улогом у предању и култу, лексеме *шљива* и *трешња* имају спорадично мјесто у фразеолошком систему српског језика. У рјечницима који садрже фразеолошку грађу наводи се тек покоји израз. Када је посриједи шљива, то је израз **враћати шљиве за брашно** (= узвраћати истом мером, на исти начин и сл.): *Шћио је ко био љрема њој безобразнији, и она му је ошћирје враћала шљиве за брашно* (Адамов Марковић П., Речник МС) (исти примјер, Матешић 1982). Уз ово, постоји још која глаголско-именичка фразеолошка синтагма с именицом *шљива* као семантичким тежиштем, али оне потичу из других, необјављених извора.⁷⁴

Чињеница је да велик број народних пословица на сажет начин изражава оно што се на основу народног искуства искристалисало као непобитна стварност, као поука која се не доводи у питање. Многе од њих чине извориште и смисаоно утемељење за настанак израза као специфичних лексичких јединица. Веза између пословице као мале фолклорне форме и израза који се смисаоно ослања на њу, некад је посве видљива, некад замагљена или тешко прозирна. Изрази с лексемом *трешња* као чланом фразеолошке структуре у нашим лексикографским дјелима какви су **зобати трешње (с ким)** = излагати се опасностима и неугодностима (Речник МС, без потврда), **није добро с ким трешње јести (зобати)** (Матешић 1982, с примјерима из

несловенских народа *јабуку* каткад замјењује *крушка*: „Каткад *јабуку* замјењује *крушка*, уп. код Теокрита оморика (бор) раја крушкама, у румунском тополе рађају крушкама или јабукама“ (Мршевић 2008, 66).

⁷³ „У вече спреме торбу, у коју метну погачу ... труд и буклију ракије, па је однесу далеко ван села и окаче о дивљу крушку“ (Милосављевић С., *Српски народни обичаји из среза хомољског*, СЕЗБ 19, 234).

⁷⁴ Нпр. **набити шљиву** (= нанијети повреду (песницом) у виду велике модре натеклине): *Они му љубачки ајдуци набили шљиву под оком колик зучије јаје* (Врховина, Јошић Н.); **нацртати шљиву** (с истим значењем, у београдском жаргону): *Је ли ишћио Цица нацртала шљиву!*

дјела А. Шеноа и Е. Цара)⁷⁵ — смисаоно су у тијесној вези с народном пословицом: **Није добро с великом господом из једнога чанка трешње јести** (Даничић 1871, 214). Као резултат преосмишљавања и невезано с претходним изразима, у жаргону је настао израз: **уживати као чворац на трешњи** = лоше се осећати; бити опхрван бригама (Андрић 2005, под ријечју трешња).

Наша лексикографска дјела (Речник САНУ, Речник МС, Матешић 1882) не потврђују изразе с лексемама *џуња*, *дуња* као једном од својих фразеолошких компоненти. Разлози за то свакако би могли да буду у мањем значају дуње као воћке уопште, у њеном рекло би се периферном мјесту у пословицама и предањима, обреду и култу (Чајкановић 1994, 72), као најважнијим извориштима за развој фразеологије. Па ипак, уколико се конструкције поредбеног типа могу сматрати својеврсним изразима, у дјелима покојег писца нашло би се понешто што лексеми *џуњу*, *дуњу* или *џуњу* (уз нпр. *јабуку*, *крушку* или *орак*), сврстава у ред ријечи које имају своје „фразеолошко рухо“. Као илустрацију наведимо оно што се на другим мјестима (тј. ван одреднице) нашло у Речнику МС: **бити ружан као рутава туња**: *Мешићар Никола био је ... ружан као рутава џуња* (Шеноа А., Речник МС); **венути као дуња**: *Вене и џуби се сиротиња, као дуња на џифоњеру* (Сремац С., Речник МС), **пожутети** (ужутети и сл.) **као гуња (туња)**: *Пожутијела сиротиња као џуња* (Ивакић Ј., Речник МС); *Побољела се јадна [дјевојка] — ужућела ко џуња* (Врховина, Јошић Н.).

Д. Уложа воћарске лексике у деривацији и мјесто у ономасици

Лексеме из лексичко-семантичке групе *врсиа воћке* као ријечи базичног лексичког фонда српског језика, имају веома запажено мјесто у деривацији. Као основинске лексеме оне учествују у грађењу великог броја нових, изведених ријечи. Такве изведенице чине готово искључиво именице и придјиви. Изузеци су глагол *јабуковаиши* (с етнографским садржајем: *Сад смо је исцрошили, ња ћемо у друџу недељу да јабукујемо* (Крагујевац, Радојевић В., Речник САНУ) и прилог *вишњево*, из сфере индивидуалне употребе: *Ваиџа ју облила сву џамно, вишњево* (Видаковић А., Речник САНУ). Разматрајући деривате настале према основним лексемама, лексемама најшире употребне вриједности, уочено је да је број деривираних форми варијабилан. Лексеме с развијенијом семантичком структуром углавном имају моћнији деривациони потенцијал.

Поглед на деривационо гнијездо ове групе ријечи (онако како је уобличено и презентовано у Речнику САНУ), управо потврђује наведену констатацију: за *јабуку* као стожерну ријеч везује се 40-ак деривата, за *крушку* 30-ак, знатно мањи број за *дуњу* и *вишњу*, још мањи за *бадем*, *брескву*, *кајсију* и *мушмулу*, док *зерделија* остаје усамљена ријеч. Као мотивна ријеч, *зерделија* није имала такву судбину да у творби послужи као основ за нове изведенице. Велик деривациони потенцијал (према стању презентованом у Речнику МС) има и лексема *џљива*, а лексема *џрешња* нешто мањи од ње. Богатија полисемантичка структура и снажан деривациони потенцијал лексема *јабука*, *крушка*, *џљива* (уз још коју лексеми из њихове групе), експлицитно указују на важну позицију коју ове лексеме заузимају у лексичком систему српског језика.

⁷⁵ Засад знамо да су наведени изрази карактеристични за литерарни стил, а да ли су се проширили и на говорни језик — тешко је рећи.

Творбени резултати ове групе лексема показују да се у мотивисану ријеч преносио или дио семантичког садржаја мотивне ријечи, или само нека сема из одређене семантичке реализације дате лексеме. Па ипак, ни то није опште правило, што показује деривационо гнијездо лексема *бресква*, *бадем* и *мушмула*. Полазећи од мотивних ријечи, овдје бисмо да дамо преглед развоја нових лексичких јединица (онако како је то презентовано у Речнику САНУ и Речнику МС).

јабука (према грађи Речника САНУ):

- а. воћка *Malus pomila*: *ја̀бучњ̄а̄к* (јабуков воћњак), *ја̀буковина* (јабуково дрво као грађа), *ја̀буковача* (грана, штап);
- б. плод воћке *Malus pomila*: *ја̀буковача* (ракија од јабука) *ја̀буковац* (вино од јабука);
- в. плод воћке *Malus pomila* (семе нижег ранга): *ја̀бука̄ш* (врста ораха), *ја̀букош* (врста шаре у везу).

крушка (према грађи Речника САНУ):

- а. воћна јединка *Pirus communis*: *кру̀шк̄а̄к* (крушков воћњак), *кру̀шкови́на* (крушково дрво, као грађа), *кру̀шковача* (крушкова грана), *кру̀шковиц* (грна, штап) итд.;
- б. плод воћке *Pirus communis*: *кру̀шковача* (ракија од крушака), *кру̀шковац* (пиће, ликер од крушака) итд.;
- в. плод воћке *Pirus communis* (семе нижег ранга): *кру̀шковача* (неплодна земља), *кру̀шкар̄ица* (врста старинске пушке).

шљива (према грађи Речника МС):

- а. воћна јединка нпр. *Prunus domestica*: *шљ̄ив̄а̄к*, *шљ̄ив̄а̄р*, *шљ̄ив̄ӣк*, *шљ̄ив̄ӣћ*, *шљ̄ив̄њ̄а̄к*, *шљ̄ив̄а̄че* (= шљивов воћњак). Извори који поткрепљују наведене лексеме чине савремену грађу, па је очигледно да је ријеч о конкуренцији истозначних форманата (-*а̄к*, -*а̄р*, -*ӣк*, -*њ̄а̄к* итд.).⁷⁶ Чини се да је најобичнија и најраспрострањенија лексема *шљ̄ив̄ӣк*, на што у поступку обраде ових лексема сугерише и Речник МС.
- б. плод воћке *Prunus domestica*: *шљ̄ивовица*, *шљ̄ивка* (ракија од шљиве), *шљ̄ивош* (остатак шљивове комине) итд.
- в. плод воћке *Prunus domestica* (семе нижег ранга): *шљ̄ив̄а̄р* (= врста слатководне рибе, скобаљ, подуст).

трешња (према грађи Речника МС):

- а. воћна јединка *Prunus avium*: *тр̄е̄шњ̄а̄к* (трешњев засад), *тр̄е̄шњ̄евина* (трешњево дрво), *тр̄е̄шњ̄евача* (трешњева грана), *тр̄е̄шњ̄евац* (= врста старинског топа)⁷⁷

⁷⁶ Лексичке парове код којих су активна сва значења творбених форманата Б. Ћорић (позивајући се на гледишта чешког лингвисте М. Докулила) подводи под тзв. пуну конкуренцију (Ћорић 2008, 221—222).

⁷⁷ Првобитни топови српских устаника ручно су рађени и ништа гвоздено нису имали. Били су од дрвета, а каквог — то сама ријеч најбоље казује: *Тобџија њрнесе вишњ̄, и њрешњ̄евац рикну* (Веселиновић Ј., Речник МС).

- б.** плод воћке *Prunus avium*: *ѿрѣшњевача* (ракија од трешања);
в. плод воћке *Prunus avium* (семе боје): *ѿрѣшњевац* (= врста шареног пасуља).

вишња (према грађи Речника САНУ):

- а.** воћна јединка *Prunus cerasis*: *вишњѿк*, *вишњак* (вишњев засад), *вишњевина* (вишњево дрво), *вишњовача* (вишњева грана) итд.;
б. плод воћке *Prunus cerasis*: *вишњевача* (вишњева ракија или ликер), *вишњовѿк* (вино од вишања);
в. плод воћке *Prunus cerasis* (семе боје): *вишњѿк* (врста пасуља) *вишњѿвка* (марама вишњеве боје), *вишњило* (средство за бојење) итд.

бадем (према грађи Речника САНУ):

- а.** јединка *Prunus communis*: *бадемовина* (бадемово дрво);
б. плод воћке *Prunus communis*: *бадемовача* (торта с бадемима), *бадемовица* (бадемово млијеко).

бресква (према грађи Речника САНУ):

- а.** воћка *Prunus persica*: *брѣскѿк* (бресков воћњак), *брѣсковина* (бресково дрво);
б. плод воћке *Prunus persica*: *брѣсковача* (ракија од брескви) итд.

кајсија (према грађи Речника САНУ):

- а.** воћка *Prunus armeniaca*: —;⁷⁸
б. плод воћке *Prunus armeniaca*: *кајсијовача* (ракија од кајсија);
в. плод воћке *Prunus armeniaca* (семе нижег ранга): *кајсијара* (врста шљиве), *кајсијача* (врста гљиве).

дуња (према грађи Речника САНУ):

- а.** воћка *Cydonia oblonga*: *ѣуњевина*, *дуњовина* (дрво као грађа), *дуњѿк* (воћњак засађен дуњама) итд.;
б. плод воћке *Cydonia oblonga*: *ѣуњовача*, *дуњевача* (ракија од дуња), *ѣуњѿк* (вино од гуња) итд.;
в. плод воћке *Cydonia oblonga* (семе нижег ранга): *ѣуњѿрка* (врста јабуке, Поцерина), *ѣуњача* (врста смокве, Далмација; врста крушке), *дуњарица* (врста мушмуле) итд.

мушмула (према грађи Речника САНУ):

- а.** воћка *Mespilus germanica*: *мушмуловина* (дрво као грађа);
б. плод воћке *Mespilus germanica*: —;
в. плод воћке *Mespilus germanica* (семе нижег ранга): —.

⁷⁸ Лексичка могућност за образовање деривата попут *јабуковина*, *крѣшковина*, *шљивовина* (са значењем дрвета као грађе и сл.), и овдје несумњиво постоји.

Празнине у прегледу могле би да се објасне или недостатком грађе, или чињеницом да се пред настанком потенцијалних деривата једноставно испријечио недостатак ваљаних мотива. Деривација је жив процес, то је начин на који настају нове лексеме у свим сферама лексичког система: зато остају отворене могућности да се и круг воћарске лексике у српском језику употпуњава и шири (да се, рецимо, бадемов воћњак назове ријечју *бадемик и сл., или да се напитака од мушмулиних плодова, саображено систему, назове нпр. *мушмуловача).⁷⁹

Као прилог познавању сема нижега ранга, овдје бисмо жељели да се нешто детаљније позабавимо бојом коња *Јабучила*, иако такво име не може да се сведе искључиво на проблем деривације и изналажење мотива за његово именовање. У народним пјесмама *Јабучило* је име коњу Војводе Момчила: *Момчил има коња Јабучила, / Јабучила, коња крилайгођа* (Вук, Рј.). Без сумње: име Момчилова коња мотивисано ријечју *јабука*, а да ли је то шарен или једнобојан коњ (или је у народу именован на основу какве друге особине!) — тешко је рећи. Грађа из других извора указује на посве различит колорит — *јабучило* је или шарен коњ, или коњ зелене, зеленкасте, сивкасте боје. Ако је посриједи шарен коњ, коњ са округластим шарам (на што указују једни извори у Речнику САНУ), плод јабуке, односно семе које се односе на облик плода, послужиле су као семантички подстицај за његово именовање. Ако ли је *јабучило* зелен коњ или зеленко, како је то сугерисано у листу Драгољуб из 1867. (Речник САНУ), именован је на основу боје коре биљне јединке *Malus pomila*, а то је сива, сивкаста или сивкастозеленкаста боја.⁸⁰ Ово гледиште унеколико би потпирао и назив *чило* (: *чилаш*) за пјегава коња (исп. Шкаљић, под одр. *чилаш*), уколико се *Јабучило*, као име коња из народне пјесме, уопште може сматрати сложеницом. У прилог овом ишао би и придјев *јабучаси* (Рјечник ЈАЗУ), као атрибут за коња бијеле или сиве боје.⁸¹

У ономастикону српскога језика не појављују се све лексеме из лексичко-семантичке групе *врсиа воћке*. Неке лексеме у њему имају важнију улогу (*јабука*, *крушка*, *шљива*), неке мање важну (*йрешња*, *дуња*), неке посве спорадичну (*вишња*, *бресква*), док се остале лексеме, бар како то показују најрелевантнији извори (*бадем*, *кајсија*, *зерделија*, *мушмула*), у ономастичком систему не јављају у улози основних лексема. Овакво стање опет је показатељ да су се лексеме које означавају важније воћке код Срба снажније и чвршће утале у наш ономастички (посебно топономастички) систем.

⁷⁹ У Јабучју (околина Лајковца) некад се справљала водљика само од плодова воћке *Mespilus germanica*, и то док су они још јаки, дакле прије појаве првих мразева. Иако једна збирка ријечи прикупљаних за потребе Речника САНУ потиче управо из овога села (збирка Томислава Бајића), ни у њој се није нашла наведена лексема.

⁸⁰ У том погледу М. Ивић, ослањајући се на староримске паралеле које указују на боју коњске длаке: лат. *color viridis* = боја зелене плесни (Ивић М. 1995, 88), те бугарске паралеле: „Бугари зеленим називају коња који је светле боје са тамним мрљама“ (Ивић М. 1995, 89), имајући у виду зеленог коња у српском фолклору, закључује сљедеће: „Боју *зеленог коња*, односно *зеленка* оличава собом претежно сивкаст тон, чему својеврсно сведочанство даје чињеница да се и неке друге животиње, управо таквог колорита, у народу ближе одређују као *зелене* — пас, на пример, или вук. У погледу отворености/затворености тог сивкастог тона не уочавају се никаква посебна ограничења“ (Ивић М. 1995, 95—96). Њене закључке потврђују и савремени подаци, нпр. у Пећком Подгору: *Зекан је зелен коњ, имао сам, али сам йродо* (Јашовић 1997, 148).

⁸¹ Одређење дато у Рјечнику ЈАЗУ: „о коњу бијеломе или сивоме по којему су љаге црне боје (као јабуке)“, попутним дијелом дефиниције (којим се љаге. тј мрље пореде са јабукама), уноси забуну и нарушава компактан смисао лексичког значења. Придјевом *јабучаси* заправо се изражава само основни тон оног што по боји наликује кори јабукова стабла (а мрље се могу поредити са плодовима јабуке само у духу народне етимологије).

Овдје бисмо хтјели да, илустрације ради, освијетлимо мјесто које у ономастикону заузимају управо оне најважније лексеме: *јабука* и *шљива*.⁸²

Као топоним *Јабука* се помиње у народној поезији: *Ти ђреџази чејшири ѓланине / ... и ђреџази Јабуку ѓланину* (нар. пјесма, Вук, И—Б), али је тешко да се планина *Јабука* у географском смислу, на географској мапи недвосмислено лоцира.⁸³ У функцији топонима *Јабука* се (обично као ојконим) махом јавља у источном дијелу штокавског подручја: *Јабука* је нпр. назив мјеста у околини Београда, у Подрињу или у околини Ваљева (Рјечник ЈАЗУ). Осврнемо ли се наново на семантичку структуру лексеме *јабука*, није тешко запазити да се семантички садржај *лојѓиасѓ ѓредмеѓи или лојѓиасѓи део, завршеѓиак некоѓ ѓредмеѓа ...*, па и значења која се наслањају на ово (Речник САНУ, тачка 2), у земљишној конфигурацији односи на географске објекте. У топонимији се ријечју *јабука* именују брда или већи географски објекти са заобљеним врхом (чији обриси подсеђају на плод јабуке). Подстрекач за ширење значења у назначеном правцу, за обједињавање реалија које у цјелини (или неким својим дијелом) подсеђају на плод јабуке — чине обличке семе као семе нижега ранга. У том смислу мањи географски објекти као што је нпр. *Јабучица* (брдо у околини Ужица, Рјечник ЈАЗУ), именују се деминутивном формом.

С друге стране, за деривате који у основи имају ријеч *јабука*, рекло би се да су, готово без сумње, мотивисани значењем које се односи на воћну јединку *Malus pomila* (или *Malus communis*), те да се таквим дериватима именују мјеста као *Јабучар* (Милићевић М. Ђ., Рјечник ЈАЗУ), *Јабучје* или *Јабучњак* (Рјечник ЈАЗУ), која на неки начин карактеришу калеми питоме или стабла дивље јабуке.

За разлику од женских личних имена *Вишња* и *Дуња*, и данас веома актуелних (Грковић 1977, 232 и 246), лично име *Јабука* тек је спорадично посвједочено у прошлости (Гласник Српског ученог друштва, св. 49, Речник САНУ), а данас се јавља махом у источним дијеловима српске језичке територије, у Зајечару, Књажевцу, Нишу и Призрену (Грковић 1977, 258). Избором оваквог имена или његове деминутивне форме *Јабучица*, посвједочене у Црној Гори (Шоћ П., Речник САНУ), на метафорички начин успоставља се веза између особе и плода јабуке, с циљем да се тако на симболичан начин изрази љепота, једрина и сл., тј. оне особине које красе узрео плод воћке *Malus pomila*.

Значај шљиве у животу нашег народа, лакоћа у размножавању и подизању шљивика,⁸⁴ па и њен запажен култни значај, пресудно су утицали на постанак великог броја топонима с мотивном ријечју *шљива*. Тако је у Рјечнику ЈАЗУ (да не набрајамо вишестепене деривате као што је *Шљивовац*, село код Пожаревца, или презиме *Шљиварић* итд.), посвједочен велики број земљишних имена и ојконима изведених од основе *шљив-*: *Шљиваѓи* (: шљивак), *Шљивање*, *Шљивѓр*, *Шљивара* (: њива у *Шљивари*), *Шљиве*, *Шљивеѓине*, *Шљивеѓица*, *Шљивеѓице*, *Шљивѓѓк*, *Шљивѓици*, *Шљивно*, *Шљивњѓк*, *Шљивне*. Ове изведенице мотивисане су управо оним значењем лексеме *шљива* које се односи на биљну јединку *Prunus* (*P. domestica*, *P.*

⁸² О мјесту лексеме *крушка* в. назнаке дате у оквиру одјелка Воћке из фамилије *Rosaceae* и њихови називи.

⁸³ *Јабука* је нпр. мјесто југозападно од Пријепоља непосредно испод оронима *Јабучко ѓресоје*. То је „туристичко место у општини Пријепоље и ... пл. површ (развође Феотине и Лима)“ (ЕСН, под одр. Јабука).

⁸⁴ У источној Босни постоји велики број земљишних имена каква су *Расѓило*, *Расѓиша*. То су мјеста на којим су некада били торови гдје су овцама даване зреле шљиве. Торине би се прериљале па би у прољеће из коштира ницале шљивице које су се касније преносиле на стално мјесто (Симић М., усмена потврда).

institia), што се не би могло да тврди нпр. за надимак *Шљиво* (Рјечник ЈАЗУ), за сарајевско презимена *Шљиво* (податак ауторов) или за презиме *Шљивић*: Мијајло Шљивић, редов из рудничког округа у Србији (Рјечник ЈАЗУ).

Упоредо с овим, од основе *слив-* такође је изведен замашан број топографских назива. Илустрације ради, наведимо само да се *Сливје* (поред Истре, Хвара и Хрватског Загорја), према грађи из различитих извора инкорпорираној у Рјечнику ЈАЗУ, помиње као село код Никшића, код Књажевца и код Сврљига, а *Сливље* као село код Никшића и код Невесиња.⁸⁵ Ови и бројни други топоними што у основи имају ријеч *слива*, свједоче да је тај облик (прије промјене *сл-* → *шљ-*) егзистирао на цијелом штокавском терену.

⁸⁵ Интересантно је да се у Вуковим нар. пјесмама упоредо јављају облици *Сливје* и *Сливље*: *Хајде с војском у Сливје Никшићко, / ше ми Сливје од зрађана чувај* (НП Вук 4, 417); *Силини Турци наћерали рају / ... да ћерају из Сливља камење, / а да зраде на Никшића кулу* (НП Вук 4, 43).

Друго поглавље

ПОЈЕДИНАЧНИ НАЗИВИ ВОЋАКА: ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ ПРИСТУП

Уводне напомене

На самом почетку излагања посвећеном нашим воћкама стаблашицама дат је шематски приказ њихових врста, родова и фамилија паралелно са њиховим латинским корелатима. Осврнемо ли се овамо начасак, запазићемо да је ријеч о лексичком пољу чије устројство почива на хијерархијским односима почев од општег (општијег) ка појединачном, нпр.

Фамилија: **Rosaceae**, срп. **руже**

Род: **Malus**, срп. **јабуке**

Врста: *Malus pomila*, срп. *џајена јабука*

Подврста (варијетет): *будимка*.

Појединачне врсте воћака, или боље речено њихов именослов, биће посматране као **лексичко-семантичка група**. А да би неки скуп лексема представљао такву групу, од пресудног је значаја да међу таквим лексемама постоје и одређене језичке везе, исти модели граматичког или творбеног понашања, а не само везе с ентитетом у природи или појавом у стварности (исп. Драгићевић 2007, 236—237). Као илустрацију наводимо дио грађе за лексему *будимка* (за коју у српском народу постоје истокорени синоними: *будимлија* и *будимњача*) — јабуку познату у готово цијелој Србији: *Јабуке: ... џосџинке, будимке* (СН 1902, 691). *Кад сам Ере из њредела ариљскоџ зайиџао за једну јабуку — џлод како је зову, рекоџе: ми је зовемо будимка а неџде је зову сенабија* (СН 1890, Речник САНУ).

Из претходна два примјера види се да лексема *будимка* зна за облик множине: *будимке*, те да иста лексема ступа у парадигматски синонимијски однос с ријечју *сенабија*. Ове се лексеме јављају махом у везаној семантичкој позицији гдје је централни члан лексема *јабука*: нпр. *јабука будимка, јабуке сенабије* и сл., а ако ли у реченици (или контексту) нема управног члана, он се обично подразумијева. Ово су већ параметри што омогућавају да се лексеме којим се именују сорте воћака посматрају као лексичко-семантичка група. Додамо ли овом и могућност формирања деминутива и аугментатива, који готово да нису потврђени у грађи, али

постоје као лексички потенцијал: **Уберем оне т̄ри-чет̄ири будимчице*; **Дала му оне т̄ри-чет̄ири т̄руле будимчејине* — представа о лексичко-семантичкој групи је знатно потпунија. Посматрамо ли ове лексема као чланове групе, односно чланове њених поткатогија, оно што се намеће као централни проблем и прави предмет анализе јесте откривање мотивационих основа за настанак појединачних лексема (или група лексема с истом основом) и успостављање семантичких веза с другим значењски блиским лексемама, те творба и творбени односи међу таквим лексема у деривационом гнијезду и деривационом систему уопште. Укратко речено, средишњи предмет наше анализе биће семантика и творба.

Прије преласка на детаљнију семантичку анализу, жељели смо да нагласимо како су појединачни називи за воћке превасходно у Речник САНУ, а на неки начин и у наш корпус (који је поред наведеног рјечника обухватио знатан број других извора), доспјевали махом из трију различита извора. Први и најважнији извор чине збирке народних ријечи из различитих крајева српске језичке територије. Неке од њих, као нпр. збирка Јована Борјановића из Босне, Херцеговине, Срема и Хрватске,⁸⁶ поред друге грађе доноси и изузетно велик број имена за сорте воћака. Други извор чини лексика из различитих рјечника, посебно из Вуковог *Српског рјечника* (чија је грађа аутентична и ничим се не може да доводи у питање), или из Ристић—Кангргиног *Речника српскохрватског и немачког језика*. Трећи извор чини лексика из писаних извора, приручника, зборника, листова и литерарних дјела, у чију аутентичност такође не би требало сумњати.

Узгред, напоменимо и ово: појединачни називи воћних сорти страног поријекла (наведени махом у стручним приручницима), који су доспјели овамо заједно с увођењем или покушајем ширења воћке произведене у расадницима неких европских земаља или Америке, с обзиром на то да нису заживјели или се нису на ваљан начин адаптирали у нашем језику, углавном нису представљали предмет анализе, нпр. врста крушке *мадам верџе*: *Мадам Верџе* (француски *madame Verte*) ... је код нас познатија под именом „домаћица“ (Вубић 1948, 29), или *џрени смит*, енгл. *Granny Smith*. Уколико су се термини страног поријекла адаптирали и ушли у живу употребу код нашег народа (као нпр. *најолџенка*, врста крушке, *бајџлџенка* ← *Batulnapfel*, врста јабуке итд.), они су ушли у корпус и представљају предмет анализе. Код једних термина у новије вријеме видан је процес посрбљавања (посрбљавање се испољава у погледу акцента, рода и парадигме). Тако они знају за двојаку употребу — једну у приручницима и стручним круговима, другу у народним говорима. Тако се нпр. америчка сорта јабуке *Idared* у приручницима исписује у оригиналу или у транскрибованој форми *ајдаред*, а у народу као *ајдара*; њемачка сорта *Voikernapfel* као *бојкиња*, *боланица*, *буљанка*, *бујина* или *бдиња*: *Боиње су* [*јабуке*] *ко џака крујине*, *џолак црљене* (Варош, Славонија, Лукић 1919, 179).

Бројне сорте воћака аутохтонога поријекла, па самим тим и њихови називи, ушли су у стручне приручнике. Пореди ли се грађа у старијим воћарским приручницима, нпр. оним с краја 19. или с почетка 20. вијека, каква је нпр. драгоцјена књига Б. Тодоровића *Воћке и воће* (Тодоровић 1899), с грађом у новијим приручницима или брошурама — запазиће се да аутохтоне воћне врсте (уопште оне карактеристичне за подручје Балкана) доминирају у старијим приручницима, а да су у но-

⁸⁶ Упоредним прегледом лексике ове термилошке области у Борјановићевој збирци ријечи и Шулековом *Jugoslavenskom imeniku bilja* (Šulek 1879), намеће се утисак да је Ј. Борјановић имао детаљан увид у поменути именик и понешто преузимао из њега, без претходне провере на терену.

вијим посве спорадично заступљене. Овакав однос прати и стање у терминологији: старији приручници пружају обиље народних назива, нови терминологију страног поријекла и то углавном преузету без адаптације. Иако су помолози утврдили да неке аутохтоне воћке по својим особинама заслужују да се и надаље шире нпр. на окућницама или плантажним воћним засадима, видна је брзина осипања воћака домаћег поријекла. Уколико се штогод значајно не промијени у догледној будућности, могло би се десити да се наше старе добре сорте јабука, крушака итд. убрзо сведу на ријетка или појединачна стабла, а термини којим су оне именоване у народу, на усамљене језичке реликте као пуко свједочанство о њиховом постојању.⁸⁷

Семантички приступ обимној грађи подразумијева груписање лексичких јединица према одређеним семантичким критеријима. Разврставање српске народне воћарске терминологије (посматране у ужем смислу) на одређене скупине лексема средње семантике, омогућује нам да тако обимну грађу сагледамо пажљивије, сређеније, дубље. Самим тим, овакав аналитички приступ омогућује истраживачу да прегледније успостави и аргументовано представи уже цјелине, да пажљивије сагледа лексичко-семантичке односе међу лексемама једне тематске гурпе, те да касније успостави и опише односе међу тако представљеним подгрупама или поткатегоријама дате тематске групе ријечи.

При разматрању грађе на лексичко-семантичком нивоу искрсавали су и неки проблеми. Они се углавном могу да сведу на два основна питања: 1) на који начин да се обухвати и опише цјелокупна грађа а да се превише не цјепка; 2) како да се избјегну понављања с обзиром на чињеницу да се једном истом лексемом неријетко именује два или више ентитета, нпр. ријечју *дрѐновача* (трешња, шљива, јабука) или ријечју *крвџвица* (маслина, бресква, смоква).

Преглед по појединачним врстама воћака био би некако механички, неподесан да се одговори на кључно питање: који су то семантички параметри у народу били активни у процесу номинације сорти воћака које не припадају истом роду, каткад ни истој фамилији, нпр. *крвџвица* (маслина, фам. **Oleaceae**; бресква, фам. **Rosaceae**; смоква, фам. **Moraceae**). Умјесто таквог, више формалистичког приступа, сматрали смо да видове мотивисаности ваља ставити у први план, јер је мотивисаност (бојом, укусом итд.) веома често једини обједињујући фактор за посве разнородне воћне врсте.

Као посебан (истина не тако чест) проблем је сама идентификација појединачних сорти воћака. Из неразјашњених односа међу јединкама у помолошком смислу, произашли су језички проблеми везани за синонимију и синонимност. Тај проблем је видан и код помолога, иако су они бољи познаваоци воћних сорти од нас. Укратко, стање је помало хаотично, што најбоље илуструје чланак посвећен јабуци у *Пољопривредној енциклопедији*. У овом приручнику одомаћене малоазијске сорте *сенабија* и *ђула* јесу синоними (Polj. енс., књ. 1, стр. 529). Јабука *будимка* се даје као посебна сорта. Уз ово име у загради се наводи још пет њених синонима:

⁸⁷ Како ствари данас стоје, њихово очување се углавном своди на прегнуће истинских љубитеља наших воћака и занесењака, а и њих је из године у годину све мање. Поједини стручњаци (нпр. проф. Евица Мратинић с Пољопривредног факултета у Београду) траже да се у савремену воћарску производњу уведу бар најквалитетније и најотпорније врсте воћака, нпр. јабуке *будимка*, *крстџовача* и *шумайтовка*. Једини покушај вриједан пажње предузет у правцу спасавања и ширења аутохтоних сорти јесте испитивање помолошких особина мањег броја домаћих сорти јабука колекционисних у Институту за воћарство у Новом Саду: *будимка*, *зеленика*, *ђулица*, *кабларка*, *кисељаја*, *кожара*, *колачара*, *муслимка*, *сирекиња*, *шарунка*, *шумайтовка* итд. Пројекат се води под руководством проф. Слободана Миленковића.

ѿафетѿица, сенабија, ђула (ваљевска ђула), ружичарка, сѿамболка (Polj. епс., књ. 1, стр. 528). Нема сумње да би поједини од ових народних термина заиста могли да представљају апсолутне синониме, али је питање да ли их заиста и представљају. Нама је из искуства познато да међу *будимком* и *сенабијом* (нпр. у Колубари и Подрињу) не постоји толика сличност да би се могле сматрати истовјетним јединкама. Па ипак, на лексичком плану нпр. међу *ђулом* и *ружичарком* постоји обједињујућа семантичка компонента, а то је боја. Зато ћемо се и ми управљати према језичким елементима, а утврђивање сличности и разлика међу појединим сортама препустићемо помолозима, воћарима и калемарима. Уз једнокорене синониме⁸⁸ (а они су посве бројни, обично карактеристични за исто шире или уже подручје), какви су међу бројним другим нпр. јабуке *будимка, будимлија, будимњача* (Почерина), или јабуке *слаја* и *слачина*: *Јабуке: ... слаје или слачине* (Оток, Lovtetić 1897, 280), постоје и прави синоними. Истина, прави синоними су ријеткост (можда и нису, али је немогуће, у помањкању друге грађе, утврдити њихов синонимизајски однос само на основу језичких факата). Апсолутни су синоними нпр. *колачара* и *ѿањѿирача*: *Јабуке ... колачаре (ѿањѿираче)* (СН 1902, 691); крушке *лѿмѿнка* и *солѿнка*.

У ријетким случајевима лексеме којим се означавају поједини елементи морфолошке структуре биљне јединке, чине семантичко полазиште за настанак појединих народних назива. Ријеч је о малобројним основинским лексемама као што су *ашлама* (тур. *aşlama* = калемљена трешња, Škaljić) и њеним бројним фонетским варијантама,⁸⁹ *калем* (тур. *kalem, kalam*): *калѿмка* (јабука, Мачва),⁹⁰ *ѿарадис* (воћна подлога из рода *Malus*): *ѿарадија* (јабука, Славонија), *ѿирн*: *ѿирновача* (шљива, Ужице итд.; крушка), *ѿирнослива* (шљива, Космет), *ѿирношљива* (шљива, Алексинац итд.), *ѿирњака* (шљива, Подриње), *ѿвјејѿ*: *ѿвјејѿњача* (смоква, Пољица), *ѿвјејѿница* (смоква),⁹¹ и можда још покојој основинској лексеми.

Попут свих осталих, и ови називи развијају основна значења (нпр. *ѿирновача* **а.** *шљива* *Prunus insititia*; **б.** *ѿлод шљиве* *Prunus insititia*), а чињеница да се елементи морфолошке структуре као индуктори именовања јављају крајње спорадично (у цјелокупном инвентару он би могао да запрема једва 1%), да изузев морфолошке

⁸⁸ Термин једнокорени синоними се одомаћио у нашој лингвистици (исп. нпр. Матијашевић 1982, 121; Драгићевић 2007, 246; Ђорић 2008, 34) и ми ћемо у даљој анализи (гдје год је то нужно), правити разлику између ријечи истог коријена и ријечи исте творбене основе.

⁸⁹ Ријечју *ашлама* упочетку се, сходно значењу изворне ријечи, означавала свака калемљена трешња; касније се основно значење унеколико спецификовало те се овом ријечју понегдје (нпр. у Врховини, податак ауторов) означава и одређена врста калемљене трешње.

⁹⁰ У мноштву калемљених јабука нпр. на једном ужем или ширем подручју — питамо се — откуда то да се једна зове *калѿмком*, а све су или махом све подвргаване калемљењу као поступку који има за циљ да се произведе жељена воћка. Можда би се могла знаћи још која претпоставка, али за сада се јединим оправданим чини претпоставка да је посриједи веома стара сорта јабуке, која потиче из времена када се калемило ријетко, а ова се међу мноштвом дивљих јабука препознавала по томе што је једина (или једна од ријетких) била калемљена. Једном дато име мотивисано на овај начин остало је као трајни биљег, иако оно својом семантиком једва да исказује шта (у погледу њених других особина), осим пуког податка да је ријеч о калемљеној воћки. Па ипак, и то је било довољно да се у народу таква јабука задржи, па и да се надаље калем и разноси под истим именом. Да *калем* или *калемљена воћка* може бити инспиративна и у неким другим доменама именослова, свједочи податак из Врховине (ближе, из села Јаворана), гдје се једна њива назива *Кѿлемећ*.

⁹¹ За разрешење ове мале семантичке загонетке о наведеним именима смокава, ослонац се може тражити у *ѿрикривеним ѿвјејѿовима* (цвјетови су карактеристични за рани период вегетације свеке воћке, па према томе представљају обиљежје биљне јединке а не обиљежје самога плода). Међутим, природа је изъедрила и такву врсту смокве чији су цвјетови видни (или једва видни). Такво обиљежје било је повод да се смоква с оваквим цвјетним одликама именује на посве необичан начин: *Смоква је ѿљарица, ѿвишењача, каѿучарица, озмица* (Пољица, Иванишевић Ф., Речник САНУ, под одр. капучарица).

структуре једва да постоји још који подстрекач именована⁹² — усмјеравала је истраживачку пажњу ка воћном плоду и његовим особинама као главном индуктору номинације.

Због свег горенаведеног а имајући у виду одређене семантичке критерије, цјелокупну лексичко-семантичку групу подијелићемо у два разреда (лексеми без јасне мотивисаности биће дате на засебном мјесту као III група):

I Воћни плод и његова обиљежја;

II Ономастички елементи у називима воћака.

⁹² Усамљена имена воћака *самџниклица* (јабука, Подриње), *самџликва* (јабука, Сребреница), *самолушница* (крушка), својом творбено-семантичком структуром указују на општу представу о њиховом настанку.

I ВОЋНИ ПЛОД И ЊЕГОВА ОБИЉЕЖЈА

A. БОЈА ПОКОЖИЦЕ ПЛОДА

С обзиром на чињеницу да се боја цвијета (или листа) биљке, боја плода воћке, боја длаке животиње, намећу као најупадљивије карактеристике јединке, те да се и јединке међу собом веома често разликују (између осталог) на основу колористичког обиљежја (боје, нијансе неке одређене боје, комбинацији боја и сл.) — сасвим је природно и логично што боја игра веома значајну улогу у народној ботаничкој, зоонимијској и воћарској терминологији. Као потврду указујемо нпр. на лексеме *бѣлица*, *жуџица*, *зѣлѣнка* (дакле деривате с творбеним основама *бел-*, *жуџи-*, *зелен-*), које, како је то презентовано у Речнику САНУ, у својој семантичкој структури (свака наособ), имају бројна значења термилошке природе управо из круга наведених термилошких области.⁹³

Незрели плодови свих (или готово свих) воћака су зелене или тамнозелене боје, која се тек касније, у процесу зрења, развија у неку другу боју (нпр. жуту, жућкасту, нажуту и сл.). Зато су појединачне сорте воћака, за разлику од имена у зоонимији која се по правилу дају младунчету „на основу идентификованих одлика које оно на том узрасту посједује“ (Пижурица 1997, 31), именоване према боји (или каквој другој особини) зрелог плода. Па ипак ту, као и у другим појавама у природи када је боја посриједи, настаје проблем: између запаженог, перципираног и оног израженг језичким средствима, не постоји савршен склад.⁹⁴

Боја зрелих плодова по којој су одређене сорте воћака именоване, уједначена је и обухвата цио плод, а изразитију биљну пигментацију плод може да има једино са осунчане стране. То су, да их тако назовемо, једнобојне воћке (нпр. *вѣсковача*, *црвѣника* итд.) и оне се супротстављају шареним воћкама (*џруџаја*, *сѣрекаја* итд.), за које је карактеристична комбинација различитих боја.

Шематски приказ воћака мотивисаних бојом плода:

боја	народни назив	врста воћке (и локација)
ал	<i>а̀лица</i>	трешња
	<i>а̀ница</i>	трешња
(Арап)	<i>а̀рајка</i>	крушка, јабука, шљива
(Арапин)	<i>а̀рајџина</i>	крушка
бео/бијел	<i>бѣлѣча/бѣлѣча</i>	бресква, шљива
	<i>бѣлѣца</i>	јабука, Врање; шљива, Врање
	<i>бѣлија/бѣлија</i>	крушка, шљива
	<i>бѣлика/бѣлика</i>	јабука, трешња
	<i>бѣлица/бѣлица</i>	шљива, трешња, јабука, крушка, бресква, смоква, маслина
	<i>бѣличка</i>	шљива, Тимок
	<i>бѣличнѣк</i>	јабука, Славонија

⁹³ Занимљиви подаци о боји као мотивационом обиљежју коровске флоре дати су у раду *Фиџонимија јуџозайадне Бачке (коровска флора)* (исп. Шпис-Ћулум 1995, 411—412).

⁹⁴ Ослањајући се нпр. на гледишта руског лексиколога В. Г. Гака, М. Ивић дефинише оно што је у науци подавно запажено: „Само се хемијским путем добијају увек идентично хроматски уобличени, свима савршено препознатљиви колористички ентитети; у природи је друкчије. О конкретном виду сваке боје одлучује, у ствари, фактура оне појаве у оквиру које се дата боја остварује“ (Ивић М. 1995, 13).

	<i>бѣлка/бијелка</i>	крушка, шљива
	<i>бѣловача</i>	јабука
	<i>бѣлојабука</i>	јабука
	<i>б(ј)елѡшљива</i>	шљива
	<i>бѣљица</i>	шљива
	<i>билина</i>	јабука
	<i>бјелијанка</i>	крушка, Горобилје
	<i>бјѣлина</i>	јабука, шљива
	<i>бјѣлуца</i>	шљива
	<i>бјѣљача</i>	смоква, бресква
(бостан)	<i>бѡсѣјанка</i>	крушка, Драгачево, Ужице
(вез)	<i>вѣзѣнка</i>	јабука, Врање
(восак)	<i>вѡсјанка</i>	јабука
	<i>вѡсковача</i>	јабука Чачак, Ужице; шљива
	<i>вѡскѡвка</i>	јабука
	<i>вошѣјаница</i>	јабука, Славонија; крушка, Славонија
вран	<i>вранѡшљива</i>	шљива, Сарајево
(гак)	<i>зѡкуца</i>	шљива, Сомбор
гал	<i>зѡлица</i>	bresква
гар	<i>зѡрѡнка</i>	јабука, Врњци
голубаст	<i>зѡлубињка</i>	крушка
грахораст	<i>зрѡхорача</i>	јабука, Банија
(грнчара)	<i>зрнчара</i>	крушка
gülabi	<i>ђул</i> или <i>ђул</i>	јабука
	<i>ђула</i>	јабука
	<i>ђулабѣја</i>	јабука
	<i>ђулабѣца</i>	јабука, Колубара
	<i>ђулавлија</i>	јабука, Шабац
	<i>ђулица</i>	јабука, Топлица
	<i>ђулка</i>	јабука
жут	<i>жѡијара</i>	шљива; крушка Славонија
	<i>жѡијарац</i>	крушка, Књажевац итд.
	<i>жѡијарка</i>	крушка, Тимок
	<i>жѡијац</i>	крушка, Врање, Морача итд.
	<i>жѡијача</i>	шљива, Славонија
	<i>жѡијика</i>	крушка, трешња
	<i>жѡијина</i>	крушка, Славонија
	<i>жѡијица</i>	крушка, трешња, шљива итд.
	<i>жѡијика</i>	bresква, Церник, Далмација
	<i>жѡиљѣика</i>	крушка; шљива; трешња, Ваљево
	<i>жѡијорѣињача</i>	крушка, Сарајево
	<i>жѡијуља</i>	крушка, Славонија; смоква, Далм.
	<i>жѡијунац</i>	крушка, Лесковац
	<i>жѡијурак</i>	крушка, Тимок
зекаст	<i>зѣка</i>	јабука, Банија
	<i>зѣкица</i>	смоква, Книн

зелен	<i>зелѐника</i> <i>џећер зелѐника</i> <i>зелѐница</i> <i>зѐлѐнка</i>	јабука, крушка крушка, Крагујевац јабука, маслина, смоква маслина; смоква; јабука, Тимок; крушка, Тимок итд.
зечаст	<i>зѐчица</i>	крушка, Рудник
злато	<i>злајшара</i> <i>злајшача</i> <i>злајшџка</i> <i>лајшџунка</i> <i>злајшџуца</i>	јабука јабука, крушка јабука јабука јабука
*јазавичасџ	<i>јазавичајрка</i>	крушка
кара-	<i>карамуј</i> <i>караџлама</i>	крушка, Врховина, Зеница трешња
кићен (колајна) коласт	<i>кићѐнка</i> <i>колајнача</i> <i>кџлајка</i> <i>кџнка</i>	јабука, Славонија јабука, Крагујевац јабука, Топлица; крушка, Лесковац крушка, Лесковац
(коло) (крв) кулагаст	<i>кџлка</i> <i>кџвакка</i> <i>колајшџуца</i>	крушка, Алексинац крушка крушка, Поуње итд.; јабука, Бос. крајина
(Латинка) лаханџ лисичаст (лимон)	<i>кулајшџуца</i> <i>лајшџнка</i> <i>лакња</i> <i>лисичајрка</i> <i>лимџника</i> <i>лџмџнка</i> <i>лимџњача</i>	крушка, Поуње смоква, јабука јабука крушка јабука крушка, јабука јабука
(лубеница)	<i>лубѐничајрка</i> <i>лубѐничка</i> <i>лубѐњача</i>	крушка, Славонија, Мачва итд. крушка, Сарајево крушка, Ужице
(љубеница) (луг) (луна) (малина)	<i>љубѐничајрка</i> <i>лџџуља</i> <i>лџнка</i> <i>малџнка</i> <i>малџнџвакка</i> <i>малџњача</i>	крушка, Славонија смоква јабука јабука, Ваљево крушка, Славонија јабука
мацаст модар	<i>маџуља</i> <i>мџдрица</i> <i>мџдруља</i> <i>мџдра слива</i>	јабука шљива шљива; смоква, Брач шљива
мор мрк	<i>мџрица</i> <i>мркаљџуца</i> <i>мркица</i> <i>мрка џљџива</i>	смоква, Ријека крушка, Фоча трешња, Ужице шљива
мургаст	<i>мџрџуља</i>	маслина, смоква

(пастрмка)	<i>й̑̀с̑̀й̑̀р̑̀м̑̀ка</i>	крушка
пегав	<i>й̑̀џ̑̀ави̑̀ца</i>	крушка, Срем
(пепео)	<i>й̑̀ей̑̀ел̑̀ња̑̀ча</i>	крушка, Славонија
пераст	<i>й̑̀ера̑̀ј̑̀ка</i>	јабука
	<i>й̑̀џ̑̀ру̑̀ца</i>	јабука
(поморанца)	<i>й̑̀ом̑̀ор̑̀ан̑̀ци̑̀ца</i>	крушка
(прапор)	<i>й̑̀р̑̀й̑̀ор̑̀ка</i>	шљива, Алексинац
плав	<i>й̑̀ла̑̀вка</i>	шљива
	<i>й̑̀ла̑̀ву̑̀ца</i>	шљива, Драгачево
пруга/пругаст	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀ач̑̀а</i>	јабука
прут/пругаст	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀а̑̀ја</i>	јабука
	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀а̑̀ра</i>	јабука
	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀и̑̀ка</i>	јабука
	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀ов̑̀ач̑̀а</i>	јабука
	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀и̑̀у̑̀ља</i>	јабука
	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀а̑̀ја</i>	јабука
	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀а̑̀ра</i>	јабука
	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀и̑̀ка</i>	јабука, Славонија
	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀ов̑̀ач̑̀а</i>	јабука, Ужице
	<i>й̑̀р̑̀у̑̀џ̑̀и̑̀у̑̀ља</i>	јабука
риђ	<i>ри̑̀ђ̑̀у̑̀ца</i>	крушка, Врховина
руд	<i>ру̑̀да̑̀ча</i>	јабука
	<i>за̑̀ру̑̀да̑̀к</i>	шљива, Херцеговина
(ружа)	<i>ру̑̀џ̑̀и̑̀ца</i>	јабука
ружичаст	<i>ру̑̀џ̑̀ич̑̀ар̑̀ка</i>	јабука
румен	<i>ру̑̀ме̑̀ника</i>	јабука, Врховина
	<i>ру̑̀ме̑̀нка</i>	јабука
(сељанка)	<i>се̑̀ља̑̀н̑̀чи̑̀ца</i>	јабука
сив	<i>си̑̀в̑̀ен̑̀ка</i>	крушка
сијер	<i>си̑̀је̑̀рак</i>	крушка, Ужице, Драгачево
	<i>си̑̀је̑̀рка</i>	крушка, Јагодина
	<i>си̑̀ра̑̀ц</i>	крушка, Алексинац
	<i>с̑̀је̑̀рак</i>	крушка, Јагодина
(стрека)	<i>си̑̀р̑̀е̑̀ка̑̀ја</i>	јабука, Колубара
	<i>си̑̀р̑̀е̑̀ки̑̀ња</i>	јабука
	<i>си̑̀р̑̀е̑̀к̑̀ња</i>	јабука, Рудник
	<i>си̑̀р̑̀е̑̀к̑̀ња</i>	јабука
сур	<i>су̑̀ри̑̀ца</i>	трешња, Мостар
	<i>су̑̀ру̑̀нка</i>	шљива, Алексинац
(циганка)	<i>ци̑̀џ̑̀ан̑̀ли̑̀ја</i>	јабука
	<i>ци̑̀џ̑̀ан̑̀чи̑̀ца</i>	јабука, Тамнава
црвен	<i>цр̑̀ве̑̀ника</i>	јабука, Мачва, Колубара
	<i>цр̑̀ве̑̀ница</i>	јабука
	<i>цр̑̀ве̑̀нка</i>	шљива; крушка Славонија
	<i>цр̑̀ве̑̀ња̑̀ј̑̀ка</i>	јабука, Левач и Темнић, Јагодина,
	<i>цр̑̀ве̑̀ња̑̀ча</i>	шљива, Шумадија; јабука Шумадија;
		крушка

црн	<i>црљѐнџуза</i>	шљива, западна Босна
	<i>црљѐника</i>	јабука, Врховина
	<i>црљѐнка</i>	крушка, Славонија; јабука (у нар. пј.)
	<i>црница</i>	трешња, Љештанско; шљива;
		маслина; смоква
цемурли шарен	<i>црнѐкѐрка</i>	крушка, Славонија
	<i>црнѐслива</i>	шљива, Космет
	<i>црнѐшљива</i>	шљива, Драгачево
	<i>црњака</i>	маслина, Паштровићи
	<i>црњача</i>	смоква
	<i>црнѐ шљива</i>	шљива
	<i>цемурлијка</i>	јабука
	<i>шара</i>	шљива
	<i>шарѐника</i>	јабука, крушка
	<i>шаруља</i>	јабука, Шабац
<i>шарунка</i>	јабука, Топлица	

Воћке бјеличастих њлодова

Бијелој и црној боји (као антиподима), у српској народној воћарској терминологији припада специфично мјесто. Јабука *бјелијанка* није јабука чији су плодови бијеле боје (попут снијега или млијека), већ која има плодове *свијетле боје*. У спектру значења датом за одреднице које означавају основне боје, реализације овог типа у Речнику САНУ махом су аргументоване и досљедно спроведене, као што то показује одредница *бео*: *Садила Мара виноград, / б'јелу лозу винову* (нар. пјесма, Вук, Речник САНУ, зн. под 2в). Бјеличасти плодови воћака (нпр. јабуке, крушке, шљиве) подразумијевају и неку основну хроматску вриједност. Из перцептуалног искуства знамо да је њихова основна боја *жутиа* или *зелена*, али не било која, већ она што нагиње ка отвореној или свијетлој нијанси.⁹⁵

Када је посриједи бјеличаста боја плодова која је у процесу именовања служила као мотивациони основ, приложени преглед пружа могућност да се изнесе и покоје запажање. Све наведене лексеме непосредно су мотивисане бојом (у основи имају *бел-/бијел-* или *бјел-*). Посредном, метафоричком путу као да није било мјеста. Ипак, изузетак чини лексема *лајинка* (смоква, Требиње; јабука, Обади), асоцијативним путем везана за жену свијетле пути (исп. поређење *бијела као Латинка*).⁹⁶ Бјеличасти зрели плодови карактеристични су за јабуку, шљиву и смокву, те се и највећи удио изведеница с основом *бел-* и сл. односи управо на њих; код осталих врста воћака (трешња, крушка, бресква, маслина), бјелина се спорадично испољава, што се, изгледа сразмјерно, одразило и на учесталост таквих изведеница.

⁹⁵У значењском погледу посве слично стоје ствари и са *бијелом кафом* или *бијелим вином*: „Испоставља се, једном речју, да назив за ‚бело‘ не именује искључиво белу боју, него служи и за ознаку чињенице да се, од свих колористичких нијанси које може имати појава ... у овом конкретном случају остварила она најсвјетлија“ (Ивић М. 1995, 15).

⁹⁶Ово запажање дијелимо са М. Пижурицом: биљежећи име *лајинка* за бијелу овцу у Ровцима, и он наводи да је *Лајинка* у народној традицији симбол бјелине (Пижурица 1977, 39). Запажање оснажују и подаци са терена: у Обади (источна Босна) *лајинка* је „слатка јабука округлих бјеличастих плодова“ (М. Симић, усмени податак).

Воћке жутих (жућкастих) плодова

Жута боја као мотив именованја прилично је раширена. Самò основно одређење придјева *жути*: који је боје лимуна, жуманцета, сламе (Речник САНУ, зн. под 1), до кога се дошло поредбеним путем, поред тога што указује на чињеницу колико је боју тешко одредити и дефинисати, указује и на то да се под *жутиим* подразумева спектар који се креће од боје лимунове коре до боје стабљике зрелог жита. Свакако, боју лимуна и боју сламе овдје не би требало схватити као граничне нијансе у спектру, јер — жуто није једино то, већ и нешто шире.

Приликом сагледавања природних појава, па према томе и боје, неријетко се намеће потреба за идентификацијом и издвајањем једне јединке у већем броју сличних јединки. Критериј за издвајање може да буде и нијанса неке основне боје. Некад је основна боја мотивациони подстрекач за именовање, некад нијанса те исте боје. Као прикладан примјер намеће се шљива *жутица* (варијетет шљиве *Prunus italica*), у народу раширенија под називом *бџица/бјелица*. Спорадично обиљежје (да су њени плодови бјеличасти), наметнуло се у већем дијелу штокавске територије као мотивациони основ. Засад нам остаје непознато који је узрочник појави да се при номинацији једне те исте јединке у једним крајевима јавља основна боја као подстрекач, у другим нијанса те исте боје (као мање-више неупадљив детаљ).

Знамо да мотивна ријеч посредством општег значења творбене основе учествује у творбено-семантичком уобличавању мотивисане ријечи. „Занимљиво је, међутим, да значењско пресликавање мотивне речи у мотивисану није дословно и да ту постоји мноштво могућности, односно нијанси“ (Драгићевић 2007, 192). Примјени ли се наведено гледиште на изведенице што у српској воћарској терминологији именују воћке жутих (жућкастих) плодова, запазићемо да се под њега могу подвести двије групе изведених ријечи. Код једних се семантички садржај мотивне ријечи преноси у цјелости: *жутица*, *жутика* итд.; код других: *вџковка*, *злајџунка* итд., само поједине семе из основне семантичке реализације мотивне ријечи (лексема *восак*, *злајо*). Овакве семе махом су експлицитне,⁹⁷ мада оне могу бити прикривене, потенцијалне и сл. Задатак лексикографа није да наведе све могуће семе нижег ранга, али је задатак истраживача да разоткрије природу везе на основу које је успостављен однос између двају ентитета. Уочена сличност међу бојом *воска* и међу бојом зрелих плодова неких воћака била је плодотворан основ за настанак нових деривата: *вџјанка*, *вџковача*, *вџковка*. Њих (за разлику од лексема *жутица*, *жутика* итд.), сматрамо посредно изведеним лексемама, а везу између полазног и циљног семантичког садржаја (између основне и изведене лексеме), чиниле су метафоричке асоцијације фокусиране на боју.

Већ је поменуто да се *жутио* идентификује, између осталог, и са бојом зрелог жита. Основно лексичко средство којим се такво колористичко одређење исказује данас, јесте придјев *жути*. Такво колористичко својство у ранијој фази развитка српског језика могло је да буде означено и другом одредбом — лексемом *йлав*.⁹⁸ Ово нас води до прасл. **йольв* (у чији се континуант убраја и српски придјев *йлав*) и његових индоевропских паралела. Главно својство ових представљало је исказивање

⁹⁷ У Речнику САНУ, нпр. за *злајо* се указује да је то метал жуте боје, за *восак* да је то жућкаста материја итд.

⁹⁸ Разјашњавајући значење *йлавих њива* пред жетву (у синтагми посвједоченој у Зографском јеванђељу: Видите ниви ... плавы), М. Ивић (1995, 72) закључује да је таквим њивама „својствена боја сламе, тј. изразито светао колорит, оличен у бледо жућкастој нијанси“.

„сасвим бледих, неизразитих хроматских датости (у распону од беличасто жуте до плавичасто беличасте ...)“ (Ивић М., 1995, 71). Претходне назнаке овдје се користе како би се изразила недоумица о боји јабуке зване *лунка*, посвједочене у *Српским новинама* из 1887. године. Могло би се претпоставити да она и није (попут нпр. јабуке *лимунча*) типично жуте боје на коју најчешће указују одредбе за *луну*, тј. мјесец: жути мјесец,⁹⁹ већ би могла да буде оличена и у свјетлијој, блиједожућкастој нијанси — таквој хроматској вриједности какву сугерише атрибут *йлав* у синтагми „плава луна“: *Плава луна ведрим зраком у йрелесїи дивно йиче / исїод йоља звјезданије у йрољећну йићу вече* (Петар II Петровић Његош, Целокупна дела, књ. прва, Београд 1984, 168). Атрибут *йлав* уз именицу *луна* у Његошевим стиховима не бисмо смјели да схватамо као пјесничку слободу, јер то питање задира знатно дубље и тиче се поимања *йлавоџ* као колективне експресије код Срба, и не само код њих.¹⁰⁰

Воћке йлавичасїих йлодова

Изузев шљива, плава боја плодова међу воћкама је ријеткост. Придјев *йлав* (или *йамнойлав*) у свијести представника нашег језика везује се за плод шљиве. И одмах да се каже (мада то говорним представницима не мора да буде познато), не било које шљиве, већ *Prunus domestica*, најквалитетније и доскора најраспрострањеније шљиве код нас.¹⁰¹ У поједним крајевима наше језичке територије ова шљива именована је као *йлавка*, *йлавуша* (нпр. Драгачево) *модра слива* (источна Србија), *модрица*, *модруља*, па и као *црнослива*, *црна шљива*, *црношљива*, а то указује на чињеницу да је за једну ужу заједницу подстрекач при номинацији чинила основна боја (*йлавка*, *йлавуша*), за другу нијанса те боје (*модрица*, *модруља*), док је за трећу пресудан био посве загасит тон основне боје (*црнослива*, *црна шљива*, *црношљива*). Као што *бјелијанка* није јабука чији су плодови бијеле боје, тако ни *црношљива* није шљива црних већ загаситоплавих плодова. Оно што је посве интересантно за шљиву *Prunus domestica* и њену номинацију, јесте чињеница да је боја њених плодова представљала мотивациони основ за поједине крајеве, али не и за све. Тако се, према топониму *Белосава*, она у Драгачеву зове *беросавка*, а у Врховини упрошћено: *савка*.

Воћке зелених йлодова

У заметку плодови свих (или готово свих) воћака зелене су боје. У процесу развоја и сазријевања, плодови попримају обично неку другу боју (најчешће жуту или жућкасту, црвену или црвенкасту). Зеленило плода је карактеристика за најранији период његовог развоја, а невелики број воћака ту боју, у бити зелену, сачува и у периоду зрења. Основна семантичка вриједност придјева *зелен*: који је боје

⁹⁹ Исп. нпр. стихове: *Чуј, йлаче Месец млад и жуї. / Слушај ме, драга, йоследњи йуї* (Милош Црњански, *Песме*, Изабрана дела, књ. права, Београд 1983, 43).

¹⁰⁰ Подаци о овом су бројни. Блиједожућкаст тон посебно је изражен у именима домаћих животиња, поглавито говеда, широм штокавске територије. Исп. нпр. *йлавуша* — крава плаве длаке (Елезовић, под одр. плавуша); *О йлавоња, о дикоња!* — обраћање воловима у запрези, каткад без обзира на боју (Врховина, податак ауторов).

¹⁰¹ Додуше, у *Бойаничком речнику* један тип шљиве ценерике (тј. *Prunus italica*) именује се као црношљива (исп. Симоновић 1959, 382).

лишћа, траве итд. (Речник САНУ), садржана је у лексичким јединицама (углавном изведеницама) којим се именују различите сорте воћака: *зеленика* (јабука, крушка), *зеленка* (јабука, крушка, маслина, смоква), *зеленча* (јабука) итд.

Употребна вриједност придјева *зекаст* (њим се у српском језику заправо означава нијанса зелене боје што перцептуално нагиње ка сивом или сивкастозеленом), махом је скопчана са бојом животињске длаке.¹⁰² Око основа *зек-* (: *зекаст*) и *зеч-* (: *зечаст*) окупљен је мали број деривата: *зэка* (јабука, Банија), *зэкица* (смоква, Книн), *зэчица* (крушка, Рудник). Придјеви *зекаст* и *зечаст* као мотивне ријечи поменутих изведеница могу да се посматрају једино као варијантне лексеме. Изведена од придјева *вучаст*,¹⁰³ исту или посве сличну боју могла би да има и смоква *вучица*.

Мургаста или тамномаслинаста боја карактеристична је само за маслину или смокву: *мурџуља*. Придјев од ког је ова лексема изведена у лексикографским приручницима јавља се у више варијаната: *мурџав*, *мурџаст*,¹⁰⁴ *мурџаи* (исп. Речник САНУ).

Стиче се утисак да се у нашем народу за зеленом бојом при именовању посезало онда када је ваљало именовати воћке чији се плодови упадљиво зелене боје, сивкастозелене или маслинастозелене боје. Рекло би се да су то и најчешће колористичке вриједности зрелих плодова. Одступања су ријеткост (како у природи, тако и у лексичком систему), која, како се неко давно и домишљато изразио, потврђују правило. Тако нпр. у Дечанима постоји јабука *лахња* (: *лахњи*). Придјев *лахњи* спада у ред непромјењивих придјева. Ријечју *лахана* у турском језику именовано се купус (Škaljić, 431), а у српском језику од ње је изведен придјев којим се идентификује блиједозелена боја (попут боје купусног лишћа).¹⁰⁵

Воћке сивкастих плодова

Сиве боје међу плодовима воћака готово да и нема. Нема је у оном класичном смислу како придјев *сив* одређују и дефинишу наши описни рјечници, нпр. који је боје пепела, боје која је мешавина црне и беле (Речник СЈ, значење под 1а). Па ипак, у природи постоје плодови различитих воћака (претежно крушака) са сивкастом нијансом. Одрама да се каже, то је зеленкаста или зеленкастоплавичаста боја која унеколико „вуче“ на боју пепела. Таква перцептуална сличност представљала је подстрек да се у српској народној воћарској терминологији различити придјеви с истим или посве сродним примарним значењем нађу у основи појединих изведеница. То су придјеви *сив*: *сивенка*; *сијер*: *сијерак* (крушка, Драгачево итд.), *сијерка* (крушка, Ужице итд.), *сирац* (крушка, Алексинац), *сјерак* (крушка, Јагодина);¹⁰⁶ *сур*:

¹⁰² Да изузетака има показује грађа Речника САНУ: *Зекица је мала риба зекаста* (Медић М., под одр. зекаст).

¹⁰³ Употребна вриједност придјева *вучаст* сведена је на боју животињске (коњске) длаке: *Ждребе длаке ... мрко вучасте* (СН 1877, Речник САНУ).

¹⁰⁴ У појединим крајевима, нпр. у Срему, постоји и упрошћена варијанта: *мураст* (Речник САНУ); биће да називи за вола *муроња* и краву *мурица* у Пећком Подгору имају управо овај придјев као мотивну ријеч (исп. Јашовић 1997, 159).

¹⁰⁵ Речник САНУ не наводи потврде које би свједочиле о употребној вриједности придјева *лахњи*. Стихови из народне пјесме указују да је служио за идентификацију боје одјеће: *И на њему лахани ћурдија* (нар. пјесма, Škaljić, 431).

¹⁰⁶ Значење придјева *сијер*, *сијера*, *сијеро* данас се своди на боју очију (Речник МС) или на боју вуне (Речник СЈ).

сурица (трешња, Мостар), сурӯнка (шљива, Алексинац),¹⁰⁷ *ѓрахорасӣ*: *ѓрахорача* (јабука, Банија); *кулаӣасӣ*: *колаӣуца* (крушка или јабука, Босанска крајина), *кулаӣуца* (крушка, Поуње),¹⁰⁸ *мацасӣ*: *мацуља* (јабука).¹⁰⁹

Посредним, метафоричким путем (на основу колористичке сличности међу ентитетима), према именицама *луѓ* и *йејео*, настале су изведенице *луѓуља* (смоква), *йејелѓача* (крушка, Оток). Стиче се утисак да су горенаведене изведенице настале везивањем суфикса за именичку основу. Међутим, могућ је и творбени образац с придјевском основом, нпр. *луѓуља* (: *луѓасӣ*). Као што то илуструје Речник САНУ, придјев *луѓасӣ* наводи се као синоним придјевима *сив* и *йејелѓасӣ*, дакле, с доста широким могућностима замјене.

Вошке црвених (румених) ѓлодова

Међу бојама плода, црвена боја заузима централно мјесто, посебно када су боје јабука посриједи. У природи заиста и претежу јабуке црвених плодова, а њихово црвенило обухвата или цио плод, или дио плода када је он црвенкаст, румен само са осунчане стране. Каткада се црвенило попут пруга протеже дуж цијелог плода или се јавља у наносима у комбинацији са другим бојама, те такве јабуке дјелују као извезене. Јабуке црвених плодова дјелују најимпозантније на грани, а такве јабуке имају и своју симболику у народном животу и обредним радњама (здрава црвена јабука бира се за болесника или пријатеља, црвена се јабука ставља у уста божићне печенице).

Црвенило плодова испољава се у више нијанси. Отуда у нашој грађи и постоји већи број основа које ближе указују на одређену нијансу црвене боје. Махом су то придјевске основе, али има и именичких. Везивањем суфикса за придјевску основу настали су непосредно мотивисани термини. И при легитимичном прегледу (не упуштајући се посебно у проблем синонимије и синонимичности из разлога наведених у уводном дијелу овог поглавља), лако се да закључити да су придјиви *црвен* (*црљен*) најфреквентнији у нашој грађи: *црвѓника* (јабука), *црвѓнка* (шљива, крушка), *црљѓника* (јабука). Остале основинске лексеме иако се спорадично јављају, значајно употпуњују представу о овој боји и њеним нијансама. Које су то основинске лексеме? Тос су *ал* (тур. *al*):¹¹⁰ *ѓлица* (трешња, Мостар); *ѓилabi*: *ђуљ* или *ђуљ*, *ђуља* (јабука); *риђ*: *риђуца* (крушка, Врховина; јабука); *руд*: *рудача* (јабука); *ружичасӣ*: *ружичѓрка* (јабука); *румен*: *румѓника* (јабука, Врховина).

Везивањем суфикса за именичку основу настале су посредно мотивисане лексеме, нпр. *руѓица* (јабука), *мѓлѓнка* (јабука), *сељѓнцица* (јабука), *ѓиѓѓнцица* (јабука) итд.

Како лексиколошка анализа одређене грађе подразумијева разматрање и синонимијских односа, с обзиром на чињеницу да нам то у овом случају допушта по-

¹⁰⁷ Упоредно с овим, у Пећком Подгору за краву сиве, пепељасте боје длаке забиљежен је назив *сурица* (исп. Јашовић 1997, 175).

¹⁰⁸ Данас се значење придјева *кулаӣасӣ* и *кулашасӣ* углавном своди на пепељасту или жућкастосиву боју коњске длаке: кулагаст аг, кулашаста кобила (исп. Речник САНУ).

¹⁰⁹ М. Пижурица наводи податке који указују на чињеницу да се придјев *мацѓс(ѓӣ)* у Ровцима везује „искључиво за боју говечета и само се тамо потврђује у именима (*Мацуља*, *Мацоња*)“ (Пижурица 1977, 38).

¹¹⁰ У појединим крајевима придјев *ал* и данас се налази у живој употреби: *Ал вуну више немамо, ваља да бојадицемо* (Призрен, Петровић Сн. 2012, 40).

знавање и неких ванјезичких факата, овдје ћемо указати на један занимљив случај. На општем лексичком плану термини *црљеника*, *циџанчица*, *сељанчица*, спадају у ред правих синонима јер је ријеч о истовјетној тврдој на киселој ситнијој јабуци тамно-црвене боје која доспијева око Крстовдана а одржава се до Ускрса или Ђурђевдана (опис: Н. Јошић). Јабука је позната на готово цијелом српском етничком простору, а мотиви именовања самосвојни и посве различити идући од краја до краја: *црљеника* (јабука, Врховина) је непосредно мотивсана према боји, *циџанчица* (јабука, Тамнава)¹¹¹ и *сељанчица* посредно (на основу метафоричких асоцијација ослоњених на тамну пут лица особа ромске народности, односно на тен жене са села).

Ријетки су називи воћака мотивисани бојом меса плода. Посриједи је црвена (црвенкаста) боја, која настаје дејством биљних пигмената што се шире кроз влакнаста ткива плода. Месо у мањој или већој мјери проткано црвенилом, омогућавало је да се плодови тих воћака на основу метафоричких асоцијација доведу у поредбenu везу с *крвљу* (као материјом типично црвене боје): *кръвица* (маслина, Далмација; бресква, Славонија; смоква), *кръвка* (бресква; крушка), *кръвуша* (бресква, Вировитица), или са другим биљним јединкама чије је месо плода изразито црвене боје: *босџан*: *босџанчица* (јабука), *босџанка* (крушка, Драгачево и Ужице),¹¹² *лубеница*: *лубеничарка* (крушка, Славонија, Мачва итд.), *љубеница*: *љубењача* (јабука, Славонија). Разложимо ли основно значење лексеме *лубеница* (*Citrullus vulgaris*), нпр. оно презентовано у Речнику САНУ, открићемо постојање сема што указују на боју меса (та боја је црвена, ријетко жута). Код наведених крушака црвена (црвенкаста) боја меса зрелог плода, асоцијативно је доведена у везу с бојом меса зрелог бостана, зреле лубенице. Да је ријеч о категорији лексема живе и јасне мотивације, свједочи опис меса једне (неименоване) крушке у прозном дјелу српског реалисте Јанка Веселиновића. Опис може да се схвати као упориште, полазна тачка за осмишљавање и настанак овако мотивисаних назива: *А она крушка онде, видиш! Кад је загризеш црвени јој се месо као лубеница!* (Ј. Веселиновић, Српски писци, Целокупна дела, књ. IX, Београд, стр. 31). По природи успостављене везе та крушка (неименована у поменутом дјелу) могла би да буде *лубеничарка*.¹¹³

Воћке ѓамних (заџасиџих) ѓлодова

У природи нема воћака с црном бојом коже (а тешко их је и замислити). Изведеницама које у основи садрже придјев *црн* не именује се воћка црних плодова, већ воћка чији су плодови, када је о колористичкој детерминацији ријеч, најближи „црном“.¹¹⁴ Отуда се у нашој терминологији поред придјева *црн*, јављају и други придјиви, нпр. *мрк*, *вран*, *џал* итд., и њима се спецификује боја плодова појединих

¹¹¹ Ово запажање, изнесено за коровску биљку *циџанске бубе* (*Bidens tripartitus*) дијелимо с М. Шпис-Ћулум: „Црна боја плодова ове биљке доводи је ... у везу с црнопутим Циганкама“ (Шпис-Ћулум 1995, 417).

¹¹² За *босџанчицу* се на самом почетку XIX вијека тврдило да је веома цијњена у народу (исп. Тодоровић Ч. 1901, 37).

¹¹³ Међу осталим мјестима *лубеничарка* је заиста потврђена у Мачви, родном крају приповједача Јанка Веселиновића (потврду наводи Берислав Николић, *Мачвански џовор*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XVI, Београд 1966, у рјечнику).

¹¹⁴ „Када се о вину ради, неки језици ту другу, тамну нијансу називају црном (нпр. наш језик: *црно вино*/бело вино), а остали црвеном (нпр. немачки: *Rotwein/Weißwein*)“ (Ивић М. 1995, 15, у фусноти).

воћака. Та боја је или је *шамнозелена*: *црндѡрка* (крушка, Славонија), или *шамноцрвена*: *мрќица* (трешња у Љештанском), или *шамноплава*: *црнѡ шљива* (шљива, Славонија). Из табеларног прегледа се види да постоји читава лепеза придјева чији се цјелокупни семантички садржај преноси у дериват. Доминантно мјесто заузима придјев *црн*, а остли придјеви (*мрк*, *вран*, *џал*, *џарав*, *кара-*, *мор*, *џемурли*) спорадично се јављају.¹¹⁵

Остали, мање бројни називи воћака тамних плодова метафоричке су природе. Представа о црној боји перја какве јединке из свијета птица, нпр. птице *џак* (= гавран, Согvих согaх; врана, Согvих согnиx), чинила је подстрек да се, на основу метафоричких асоцијација, *џѡкуџа* (шљива, Сомбор), доведе у везу с њом. Шљива *џѡкуџа* би могла да буде тамноплава, а не црна, али поређења по боји, као што се и раније видјело, не почивају на истовјетности већ на упоредивом колористичком домену.¹¹⁶

У том погледу, метафоричког су поријекла и лексеме *ѡрајка* (крушка, Јагодина; јабука, Ужице итд., шљива, Тузла), *ѡрајинка* (крушка). Ван сваког је спора да етноним *Арај* (*Арајин*) „заслужује квалификацију *црн*“ (Ивић М. 1995, 17). Представници народа о коме је ријеч имају тамно лице (очи и косу),¹¹⁷ те се и горенаведени воћарски термини у семантичком погледу ослањају управо на овакву колористичку вриједност.

Воћке шарених ѡлодова

Воћке шарених плодова (поглавито јабуке), нису шарене у оном класичном смислу, већ двобојне, а међу бојама претеже жућкастозеленкаста и црвена боја. Боје међусобно нису оштро одијелене, већ међу њима постоји поступан прелаз, а оне се међусобно смјењују попут пера или прутака који се протежу од цвјетног завршетка ка петелци. У појединим крајевима тако компоновани колористички детаљи перцептуално су доживљавани као *ѡера*: *ѡѡруџа* (јабука), у једним као пруге: *ѡруџача* (јабука), у трећим као *ѡруи* или *ѡруиови*: *ѡруиџка* (јабука, Славонија) или *ѡруиовача* (јабука, Ужице).

За разлику од плодова чији се колористички детаљи смјењују у мање-више правилним наносима, постоје и воћке (опет углавном јабуке), чије се боје неправилно смјењују. Ближе речено — воћке с неком основном бојом (жутом или жућкастозеленом) карактеристичном за цио плод, а ту боју употпуњује раштркани нанос неке друге боје (румене, рићкасте и сл.) са осунчане стране, нпр. *сѡрѡкаја* (јабука, Колубара), или је употпуњују кружне шаре нанесене по ободу, нпр. *кѡлѡјка* (јабука,

¹¹⁵ Неки од њих, нпр. придјев *мор*, тур. *mor*), познати су само из народне пјесме или из дјела покојег писца, а потиснути су из живе употребе, ако су у такој употреби уопште и били (*Удара се руком ѡ кољену*, / *Мор му чоја на кољену ѡука*, нар. пјесма, Даница 1868, Речник САНУ). У народној терминологији овај турцизам се (поред назива за смокву: *мѡрица*), јавља као основинска лексема и у именима домаћих животиња, овце и кучке: *мѡрица* (Речник САНУ, зн. под 1).

¹¹⁶ Да се заиста ради о упоредивом домену, потврђује и назив за врсту грожђа у Крагујевцу: *џак* (Речник САНУ, зн. под 3); у Врховини се и данас чује поређење: **црн ко гак** (податак ауторов), иако лексема *џак* у свом основном, зоонимијском значењу, овамо није у употреби.

¹¹⁷ Исто тако, ријечју *арајка* (*Raphanus sativus*, субв. *niger*), исказује се иста колористичка вриједност, а не њено поријекло или штогод слично: *Црна ројкѡва*, *ѡрукџије звана „арајка“*, у *народној медицини се ѡѡѡрељѡва за чиџићење бубреџа* (Пелагић В., Речник САНУ, под одр. *арајка*, зн. 36); (исп. и Симоновић 1959, 394).

Топлица).¹¹⁸ Те воћке дјелују као да су извезене, што се у појединачним случајевима на директан начин одразило и на лексичком плану. Тако је према лексеми *вез* изведено *везџенка* (јабука, Врање), према лексеми *кићен*: *кићџенка* (јабука, Славонија), а ове су изведенице данас, међу бројним другим терминима, својеврсно свједочанство о творачкој снази српскога језика и тананом осјећању при изналажењу визуелних детаља међу његовим носиоцима.

Овако ствари углавном стоје када су посриједи упечатљиви колористички детаљи. Уопштено гледано, ликовни мотиви изражени значењем творбене основе горепомнутих лексема крећу се између *џера*, *џруџе* и *џруџика* (ријечи које се преклапају у појединим значењским сегментима), између *сџреке*, *кола*, *веза* и *киџе*. Па ипак, има и таквих лексичких јединица које својим значењским садржајем пружају једну уопштену представу, такву представу која би неупућеном указивала једино да њени референти (у природи) нису једнобојни. То су називи за воћке шарених плодова: *шарџеника* (јабука, Врховина; крушка, Ужице), *шарџунка* (јабука, Топлица) итд., а у којем виду се њихово шаренило испољава, знају становници поменутих крајева. Рекло би се да се њихово шаренило испољава у виду *џера* или *џруџика*, као што је то нпр. карактеристично за јабуку *шарџенику* у Врховини (податак ауторов), али одређен колористички детаљ који визуелно подсећа на *џеро* или *џруџак*, није се у Врховини наметнуо у процесу именовања, већ се као мотивациони основ наметнуло њено шаренило као општија особина.¹¹⁹

¹¹⁸ Није баш најјаснија представа о дјевојци упоређеној са коластом јабуком (у нар. пјесми из Бољеваца): *О, девојко, коласџа јабуко* (Речник САНУ, под одр. коласџ, зн. б).

¹¹⁹ У народној ботаничкој терминологији биљке се веома ријетко именују на основу шаренила: *шарџенубац*, Ophrus Bertoloni (исп. Симоновић 1959, 326), али међу домаћим животињама, без обзира на какав се начин шаренило испољавало, оно чини веома чест мотивациони основ у различитим дијеловима штокавске територије. О овом свједоче нпр. имена домаћих животиња у Пећком Подгору: *шара*, *шарка*, *шаруља* итд. (Јашовић 1997, 182).

Поједине воћке с издуженом петељком или чији је плод сужен при петељци, одају утисак као да висе: *висуља* (шљива, Херцеговина), *висуљак* (крушка), *висуљка* (крушка, Подриње, Колубара и Тамнава).¹²³ С друге стране *џројка* (смоква, Бока, Ријечка нахија) подразумијева тројединство, и ако би се творбено могла везивати за било коју основинску лексему, онда би то био глагол *џројити се*.¹²⁴

Шематски приказ назива мотивисаних обликом плода:

облик	народни назив	врста воћке (и локација)
(амајлија)	<i>амјлија</i> <i>хамјлија</i>	јабука јабука, Ужице
(баба)	<i>бабаја</i> <i>бабајка</i> <i>бабљача</i> <i>бабовача</i>	трешња јабука јабука јабука
(бајам)	<i>бајама</i>	бресква
(балун)	<i>балунача</i> <i>балунџа</i>	смоква, Дубровник шљива, Лика
(боздован)	<i>боздодванка</i> <i>боздоджанка</i>	крушка, Призрен крушка, Призрен
(буздован)	<i>буздовјлија</i> <i>буздованија</i> <i>буздодванка</i> <i>буздодванџа</i>	крушка, Славонија крушка, Славонија крушка крушка; јабука, Славонија
ваљуваст	<i>ваљка</i> <i>ваљујка</i> <i>ваљувајка</i> <i>ваљуванка</i> <i>ваљуџа</i> <i>вањуџа</i>	шљива шљива шљива, Неготин, Књажевац шљива, Неготин, Књажевац шљива, Далмација шљива, Хрватска
(висуљак)	<i>висуља</i> <i>висуљак</i> <i>висуљка</i>	шљива, Херцеговина крушка крушка, Подриње, Колубара
(граотак)	<i>граоџилка</i>	јабука, Врање
(грба)	<i>грбавица</i>	крушка, Славонија
(гуз)	<i>гузара</i>	крушка, Вировитица
гука	<i>гукавац</i> <i>гуџача</i>	крушка, Врање крушка, Пирот
дуг	<i>дугјлија</i> <i>дугача</i> <i>дугуља</i> <i>дужица</i>	јабука, Крагуј.; смоква, Далмација смоква, Крк јабука, Подравина крушка, Градачац смоква, Котор

¹²³ И именица *висуљак* (= оно што је обешено, што виси или што се опустило наниже (о украсима, сталактитима, леденицама) (Речник САНУ, зн. под т. 1), изведена је ријеч.

¹²⁴ У Шајкашкој се руда која се посебно додаје за трећег коња назива *џројац* или *џројак* (Драгин 1991, 637).

обао		о̀блица маслина, Паштровићи итд.; смоква, Приморје
(обруч)	обр̀учња̀ра	крушка, Славонија
(оврљ)	овр̀љача	јабука, Подриње
округао	окру̀жлача окру̀жлина окру̀жлица	шљива јабука, Славонија крушка, Пожаревац, Горобиље итд.; шљива, Пожаревац, Босна; јабука, Славонија
округљаст	окру̀жлача окру̀жља̀ш	крушка, Сребреница крушка, Полимље
ребро/ребраст	рѐбрача	јабука
режањ	рѝжња̀ра	јабука, Славонија
(тањир)	та̀ња̀ирача	јабука
(тиква)	тѝквара тѝквења̀ча	крушка крушка, Славонија
(тиквица)	тѝквица тѝквича̀рка тѝквичица	крушка, Поткозарје крушка, Славонија шљива, Славонија
(топуз)	то̀пуза̀ра то̀пузлија	крушка крушка, Ужице
тројити се	тро̀јка	смоква, Бока, Ријечка нахија
(фрчак)	фр̀чкуља	шљива, Славонија
(чапоњак)	ча̀поња̀ка	крушка
(чапет)	ча̀пећлија	крушка, Славонија
чењ	чења̀ча шења̀	јабука, Шумадија јабука

Међу непосредно мотивисане лексеме (с обзиром на развој значења мотивних ријечи: *ребро*, *режањ*, *чењ*) сврставамо називе: *ребрача* (јабука), *рижњара* (јабука, Славонија), *чењача* (јабука, Шумадија).¹²⁵ Описно и упрошћено речено: то су сорте јабука чији плод карактеришу уздужна испупчења налик на *ребра*, *режње* или *чење*, и оне се у погледу облика најприближније могу упоредити с главицом бијелог лука.

Све остале изведенице мотивисане су посредним, метафоричким путем. Поједине деривирани лексеме при класификацији представљају извјестан проблем. Код њих семантичке компоненте које се односе на облик здружене су са семама за величину. То се прије свега односи на деривате с анатомским лексемама у основи — *јаје*: *јајара* (шљива, Врховина), *мудо*: *мудара* (шљива, Крагујевац) итд., или на лексеме које означавају предмет, оруђе (или дио таквог оруђа), нпр. *боздован*: *боздџанка* (крушка, Призрен). Сходно значењу ријечи у творбеној основи, рекло би се да су оне двојачко мотивисане (што унеколико говори о условности овакве класификације). У таквим случајевима обличке семе не сма-

¹²⁵ М. Милићевић је негдје у Србији забиљежио и краћи облик — *шења*: *Од воћа има: јабука: бедрика ... градињаца, шења* (Речник САНУ, под одр. градињаца).

трамо одлучујућим, али им при класификацији дајемо предност. Такву предност оправдавају и описи давани у појединим изворима.¹²⁶

Одређен вид обличке сличности међу изворним доменом (конкретним предметом, дијелом тијела, плодом какве биљке),¹²⁷ омогућавао је активност метафоричких асоцијација, а асоцијације такве природе нису ништа друго већ кључ за настанак нових лексичких садржаја. У вези с тим, запажа се да изведенице нису редовно мотивисане лексемама једне тематске групе. Као што се у табеларном прегледу види, међу основинским издвајају се лексеме за именовање:

- а. предмета или направа (или њихових дијелова);
- б. дијелова тијела (анатомска лексика);
- в. плодова воћа или поврћа.

Прва поткатегорија лексема чини најбројнију и најзанимљивију групу и она показује какви то предмети, направе или њихови дијелови могу да буду семантички подстрек за именовање појединих воћних врста у народу. Нпр. *амајлија*: *амáјлија* (јабука), *баба*: *бабаја* (трешња), *бабáјка* (јабука),¹²⁸ *боздован*: *боздòвaнka* (крушка, Призрен), *буздован*: *буздовáјлија* (крушка, Славонија), *канићар*: *канићарлија* (крушка, Шумадија). Одмах да се рашчисти: *канићарлија* не подсјећа на *канићар*, већ на *канићарско јаје*, тј. помични утег јајастог облика: *Око враиша му уйлеиен канићар чииав онако са синциром и јајейом* (М. Глишић, Приповетке, књ. II, Београд 1925). Уз претходну, као лексичко-семантичку потврду изражену на почетку да су плодови појединих воћака округли или шиљасте, овдје указујемо још на називе *кòиљáрка* (јабука, Шабац) и *ка̀рџиња* (смоква, Дубровник и Херцеговина), воћке чији су плодови ушиљени при врху попут *коиља* односно *карџије*.¹²⁹

Друга група знатно је рјеђе заступљена и она обухвата лексику за именовање дијелова људског или животињског тијела. Анатомска лексика се веома често среће у топонимији,¹³⁰ али је своје мјесто нашла и у народној воћарској терминологији. Схватање да плодови неких сорти воћака подсјећају на *џрбу*, *јаје* или *мудо*, да су шиљасте и криве попут *чајоњка* (тј. папка),¹³¹ пружало је основ за успостављање семантичке везе с наведеним анатомским лексемама, за — ако се тако може да каже — пренос номинације с једног објекта на други. Нпр. *џрба*: *џрбавица* (крушка, Славонија), *џуз*: *џузара* (крушка, Вировитица), *јаје*: *јајњача* (шљива, Бос. Крајина),¹³² *мудо*: *мудара* (шљива, Крагујевац), *коба*: *коба* (јабука, Поцерина), *ре-*

¹²⁶ Исп. нпр. *буздованлија*: *Буздованлија, врсиа крушке, сочне, круине и кврџасије као чвор на буздовану* (Енциклопедија Станојевић, Речник САНУ).

¹²⁷ Предочавајући механизам појмовне метафоре Р. Драгићевић наводи следеће: „Типичне изворне домене чине: људско тело, здравље и болест, животиње, биљке, зграде и грађевине, машине и алатке [...]“ (Драгићевић 2007, 90).

¹²⁸ Лексема *баба* = округлао, пљоснат камен за бацање по површини воде, у Речник САНУ је, без других потврда, преузета из Вуковог Рјечника. Тамо је дата као члан израза: *превести бабу*, кажу дјеца кад баце малу плочицу од камена преко воде, али је тако баце да одскаче поврх воде (Вук).

¹²⁹ Лексема *карџија* или *харџија* не наводи се у нашим описним рјечницима; даје је Škaljić (под одр. каргија, тур. *kargi*) с назнаком да је то врста копча.

¹³⁰ Бројни су ороними с основинском ријечју *џава*, *џеће*, *ноџа*, *кук*, *ребро*. Исп. нпр. *Ребро* (мјестно име у старој срп. држави, Рјечник JAZU), *Ребровица* (као име за више мјеста или махала у Босни, Рјечник JAZU).

¹³¹ Како би значење лексеме *чајоњак* учинило јаснијим, навешћемо један примјер из новије књижевности: *Двајуиј је видела џу чађаву руку, и била јој је ружнија од козјеџ чајоњка* (Ћосић Д., Речник МС, под одр. чапоњак).

¹³² Такав вид мотивисаности запажен је и раније: нпр. коровска биљка *јајцарица* *Aristolochia clematitis* (карактерише је овалан издужен плод), доводи се у вез с јајетом (исп. Шпис-Ћулум 1995, 419).

бро/ребрасиј: *рѣбрача* (јабука), *режањ*: *рѣжњара* (јабука, Славонија),¹³³ *чайоњак*: *чайоњка* (крушка), *чайей*: *чейейлија* (крушка, Славонија) итд. Што се семантичког односа тиче, за изведенице мотивисане анатомском лексиком карактеристично је да се само обличке семе преносе у мотивисану ријеч.

Трећу, најмалобројнију групу, чине деривати који као основинску лексему имају назив плода какве воћке или повртарске биљке. И код њих се у дериват преноси само дио семантичког садржаја мотивне ријечи, онај дио који би се при расчлањењу њихових значењских компоненти могао да назове обличким семама. У том погледу, *бајама* је врста брескве што својим обликом подсјећа на плод воћке зване *бајам* тј. *бадем* (*Prunus communis*). Из искуства знамо да су бадемови плодови јајолики, дјелимице спљоштени с једне стране и благо зашиљени при цвијетном завршетку. Изгледа да управо та особина дијели ову врсту брескве од осталих врста с устаљеним округлим или заобљеним плодовима. Исти семантички однос испољава се и код осталих деривата — *кајула* (*Allium sera*): *кајулача* (смоква), *џиква*: *џиквара* (крушка), *џиквица*: *џиквичарка* (крушка, Славонија).

Деривирани лексеме мотивсане ријечју *џиква* лијеп су примјер који у проучавању народне воћарске терминологије потврђује методолошку оправданост компоненцијалне анализе: називи јабука *џиквара* или *џикваја* мотивисани су укусом (као накиселе а прилично безукусне, ове се јабуке користе углавном за прављење пите),¹³⁴ код крушке зване *џиквара* и сл. биле су активне сасвим друге семантичке компоненте — из семске структуре основинске ријечи *џиква* у дериват су пренесене само семантичке компоненте што се односе на облик.¹³⁵ Да је код назива поменуте крушке (или код њеног истокреног синонима: *џиквичарка*) заиста ријеч о обличким семама, потврђује и опис једне од њих: *Тиквичарке [крушке] ... кад су зреле, изгледу ко мала џиквица, која је жућкаста* (Варош, Славонија, Лукић 1919, 176).

Величина њлода

Ако се нека воћка именује ријечју *крујинаја* (као што се зове једна врста јабуке у Полимљу), атрибутом *крујан* у основи од мноштва њених особина одређује се само једна. Остале особине остају неизразите, мада је за сваку воћку искристалисана представа у народу и о њеним другим особинама (боји, укусу, мирису, структури или каквом другом обиљежју). Особине дочаравају једино потпунији описи, а именован се изражава углавном једна упадљива особина.

Усрпској воћарској терминологији релативно је мали број деривираних лексема мотивисаних величином. Претпостављамо да је узрок овоме скучен спектар основинских лексема за изражавање величине (крупноће), те се, бар што се

¹³³ Семантичка реализација лексеме *режањ* = део неког телесног органа који се нечим одваја од осталих (део мозга, плућа, јетре и сл.) у Речнику САНУ маркирана је квалификативом анат. (зн. под т. 2а).

¹³⁴ Плодове јабука углавном одликују устаљени облици — оне су округле или колачaste (ријетко дугуљaste), али ни код једне врсте плод није издужен при петелци тако да би обликом могао да подсјећа на плод *џикве* (*Cucurbita melo*).

¹³⁵ Запажања овакве природе већ су изношена у лексиколошкој литератури (исп. Премк 1986, 106). Р. Драгићевић (2007, 193) таква запажања развија даље: „У оваквим случајевима, кад из семантичког садржаја мотивне речи тек једна сема прелази у дериват, дешава се да у различите деривате могу прелазити различите семе мотивне речи“.

непосредно изведених назива тиче, оне окупљају око придјева који на неки начин стоје у опречном односу. То су с једне стране придјеви *велик* и *круџан*: *великача* (јабука, Ужице), *круџинаја* (јабука, Полимље), *круџица* (јабука, Лесковац) итд., а с друге придјеви *дробан*: *дробника* (трешња, Славонија), *ехвен* (тур. *ehven* = лак, незнатан, Škaljić): *џвѣнка* (крушка, Зеница),¹³⁶ *мали*: *мала маслина* (маслина, Далмација), *сиџан*: *сиџиница* (шљива, Чачак) итд. Семантички садржај наведених придјева, значењски садржај из њихових примарних семантичких реализација (нпр. *мали* = који је испод нормалног обима, запремине ..., Речник САНУ, зн. под т. 1а), у цјелости се преносио у дериват.

величина	народни назив	врста воћке (и локација)
(бардак)	<i>бардаџача</i> <i>бардаклија</i> <i>брдаклија</i>	шљива шљива, Фрушка гора шљива
(бреме)	<i>бремѣница</i>	крушка, Босна
велик	<i>великача</i>	јабука, Ужице
(виме)	<i>вимкуља</i>	крушка
врапчара	<i>врајчара</i>	трешња, Београд
дробан	<i>дробника</i> <i>дробница</i> <i>дробњача</i>	трешња (дивља), Славонија; шљива; крушка маслина, Корчула, Крк маслина, Далмација
(дунда)	<i>дунда</i>	шљива, Врање
ehven	<i>џвѣнка</i>	крушка, Зеница
(јабука)	<i>јабукаџ</i> <i>јабуџар</i>	орех Славонија орех Босна,
(кабао)	<i>кабача</i>	јабука, Сарајево
(котла)	<i>коџлајка</i>	шљива, Лесковац
крупан	<i>круџинаја</i> <i>круџица</i> <i>круџиџ</i> <i>круџиница</i>	јабука, Полимље јабука, Лесковац; шљива, Лесковац орех, Босна јабука, Дарувар; крушка, Славонија; шљива, Пирот
(литра)	<i>круџњача</i> <i>лиџрењача</i>	шљива крушка
(лонац)	<i>лиџровњача</i> <i>лончара</i> <i>лонџарка</i>	крушка, Врховина крушка крушка
(лопижа)	<i>лоџиџа</i>	смоква, Сарајево; трешња, Мостар
мали	<i>мала маслина</i>	маслина, Далмација
(мезана)	<i>мезаџица</i> <i>мезџеџа</i>	смоква, маслина јабука, Славонија
(око)	<i>вловско џко</i>	трешња, Босна

¹³⁶ Димитрије Чемериџић је у Призрену забиљежио лексему *евенка* = грожђе обешено ради сушења и чувања. Она се доводи у везу с тур. дијал. *hevenk* (Петровић Сн. 2012, 131; слично и Skok, под одр. *евенка*). Податак из Зенице немамо; могуће је да се крушка *џвѣнка* користила за сушење — у том случају, мотивација би могла да буде друге природе.

(патрице)	<i>ја̑и̑ричарка</i>	јабука
ситан	<i>си̑и̑ница</i>	трешња (дивља), Врховина; крушка (дивља), Врховина; шљива, Чачак
	<i>си̑и̑ношљива</i>	шљива
(фунта)	<i>фу̑ни̑ара</i>	крушка, Славонија
	<i>фу̑ни̑а̑рка</i>	крушка
	<i>фу̑ни̑а̑щица</i>	јабука, крушка
(чавољ)	<i>ча̑воља̑к</i>	јабука
(шака)	<i>ща̑кача</i>	крушка

Што се обима и величине тиче, изгледа да су пажњу нашег народа закупа-ле једино воћке чији плодови увелико надмашују просјек или су далеко испод њега, дакле воћке изразито крупних или посве ситних плодова. Ова обиљежја (наштрб других), препозната су у процесу номинације као творбено-семантички дејствена обиљежја, без обзира на то да ли су новонастали деривати били непосредно или метафорички мотивисани. Придјиви са значењем градуелности (*ја̑кру̑и̑ан*, *ома̑њи*, *ја̑оси̑и̑ан* итд.), нису активни у процесу настајања нових деривата.

При осмишљавању нових деривата мотивисаних крупноћом воћке (величином или тежином), полазило се махом од предмета за свакодневну употребу (посебно судова), али не само њих. Тако су настајали метафорички мотивисани деривати, а изворни домен углавном је могао да буде:

а. суд или посуда, нпр. *бардак*: *барда̑кли̑ја* (шљива, Фрушка гора), *кабао*: *ка̑бача* (јабука, Сарајево), *ко̑и̑ла*: *ко̑ди̑ла̑јка* (шљива, Лесковац) итд.;

б. какав други предмет, нпр. *ја̑и̑рице*: *ја̑и̑ричарка* (јабука);

в. јединица за мјерење тежине или запремине, нпр. *ли̑и̑ра*: *ли̑и̑ровња-ча* (крушка, Врховина), *фу̑ни̑а*: *фу̑ни̑ара* (крушка, Славонија), *бреме*: *бреме̑ница* (крушка, Босна).

В. УКУС ПЛОДА

Мирис и укус представљају два суштинска обиљежја плода. За разлику од лексема мотивисаних бојом (боја се поима чулом вида, боја воћку чини лијепом, примамљивом, боја је спољашње обиљежје плодова и она веома често има диференцијалну улогу), лексеме мотивисане мирисом или укусом изражавају унутрашње, квалитативне особине плода. Повуцимо одмах паралелу с именима у народној зоонимијској терминологији (на коју смо се у поглављу посвећеном боји веома често позивали): семантика мириса и укуса, по логици ствари (бар што се тиче непосредно мотивисаних имена), у тој терминолошкој области једноставно не игра никакву улогу. У воћарској народној терминологији, поред боје, укус чини најважније значењско обиљежје (а према нашим запажањима, то би се рекло и за општу ботаничку терминологију).¹³⁷

Шематски приказ назива мотивисаних укусом:

укус	народни назив	врста воћке (и локација)
(*аува)	<i>авајлија</i> <i>авајлика</i> <i>арвајлија</i> <i>вајлија</i> <i>вајлика</i> <i>ваљижарка</i>	јабука јабука јабука, Лесковац јабука, Рудник јабука, Ужице јабука, Шабац
бљутав	<i>бљуџавац</i> <i>Марјиново бљуџавац</i>	крушка крушка
(бресква)	<i>бресквача</i>	јабука
(вино)	<i>винника</i> <i>винџка</i> <i>винџарка</i> <i>винска крушка</i>	шљива, Книн крушка крушка, Топлица крушка, Шумадија
горак	<i>џоркуља</i> <i>џоркиџ</i>	крушка, Ваљево бадем
горчив	<i>џорчиџка</i> <i>џорчиџа</i>	трешња, Пирот трешња; бадем, Брач
грк	<i>џркаја</i> <i>џркиња</i> <i>џркиџ</i>	трешња (дивља), Дучаловићи трешња (дивља) бадем, Дубровник
(гуња)	<i>џуњарка</i> <i>џуњача</i>	јабука, Поцерина крушка; смоква, Далмација
дивљи	<i>дивљара</i> <i>дивљача</i>	крушка, Славонија јабука
(диња)	<i>дињавка</i> <i>дињача</i>	крушка, Врање крушка, Поуње
(дуња)	<i>дуњица</i>	јабука, Београд
екси	<i>ексерка</i>	крушка

¹³⁷ Као илустрацију, наводимо само лексему *кисељак*, која се као управна ријеч јавља у петнаестак двочланих лексичких јединица, нпр.: *велики кисељак*, *водени кисељак*, *дивљи кисељак* итд. (исп. Речник САНУ, под одр. *кисељак*).

зукао	<i>зѹкѡа</i> <i>зѹкѡаја</i> <i>зѹкѡара</i> <i>зѹкѡача</i>	јабука, Ужице, Шабац итд. јабука, Шумадија јабука јабука, Шумадија
(incir)	<i>инѹиѡрача</i> <i>инѹиѡрка</i> <i>инѹиѡрика</i> <i>инѹиѡрица</i>	крушка, Ужице крушка, Ужице крушка, Подриње крушка, Ужице
(кајсија)	<i>кајсијара</i>	шљива
квас	<i>кѡасница</i>	крушка, Драгачево
кисео	<i>киѡслац</i> <i>киѡслика</i> <i>киѡслица</i> <i>киѡсѡлка</i> <i>киѡсѡљаја</i> <i>киѡсѡљајка</i> <i>киѡсѡљача</i> <i>киѡсѡљачица</i> <i>киѡсѡљка</i> <i>крѹиуѡа</i>	јабука јабука јабука јабука јабука, Тимок; шљива, Дарувар јабука, Пирот; крушка, Врање јабука, Тимок, Расина итд. јабука, Шумадија, Расина јабука, Ужице, Јагодина итд.; крушка, Рудник крушка јабука, Банат, Зајечар смоква јабука јабука
(крпа)	<i>куѡиѡња</i>	јабука
(кутиња)	<i>ледѡница</i>	јабука
леден	<i>ледѡњака</i> <i>ледѡњача</i>	јабука, Славонија јабука, Колубара
лугав	<i>лѹиѡча</i>	јабуке, Полимље
љут	<i>љѹиѡча</i> <i>љѹиѡчица</i>	јабука, Краље јабука, Херцеговина
мед	<i>мѡдѡњака</i> <i>мѡдѡрка</i> <i>мѡдѡник</i> и <i>мѡдѡник</i> <i>мѡдѡница</i> <i>мѡдѡњак</i> и <i>мѡдѡњак</i> <i>мѡдѡњака</i> <i>мѡдѡњача</i> <i>мѡдѡѡвка</i> <i>мѡдѡѡѡвача</i> <i>мѡдѹнак</i> <i>мѡдѹнац</i> <i>мѡдѹника</i> јабука, крушка <i>мѡдѹнка</i> <i>мѡдѹњак</i> <i>мѡдѹњика</i>	крушка крушка крушка, Драгачево, Ужице итд. јабука, Сарајево; шљива, Плав и Гусиње крушка, Тамнава итд. крушка крушка, Зеница, Банија; шљива, Славонија крушка јабука, Славонија крушка, Крагујевац итд. крушка шљива, Сиринићка жупа; крушка, Левач и Теммић крушка крушка

ног гнијезда, значњски ослоњене на примарно значење лексеме *мед* (исп. поређење **сладак као мед**), а не на неко њено секундарно значење, нпр. *сладак лепљив сок неких воћних плодова: Воле мед од смокава — све су им руке лејљиве кад излазе из неког села* (Лалић М., Речник САНУ, зн. под 3а).

Да би се представа о укусу појединих воћака изразила на лексичком плану (а представа о укусу никако не може да се сведе само на бљутавост, горчину, киселост, слаткост итд.), у народу се прибјегавало и другачијим видовима повезивања јединки из реалног свијета. Такве везе могле су да буду једино метафоричке природе. На тај су начин настајали посредно мотивисани називи, а асоцијације су бивале разнородне, каткад и посве неочекиване, нпр. према основинској лексеми *вино*: *вињика* (шљива, Книн), *вињарка* (крушка, Топлица); према *крја*: *крјуша* (смоква); према *јелим*: *јелимача* (јабука, Бастаји); према *јишса* (*сишса*): *јишсара* (крушка).¹³⁹

Засебно се издвајају малобројне воћке именоване (да се изразимо тако), посредством других воћака. Посредним путем именоване су воћке пријемчива и пријатна укуса, нпр. према ријечи *џуња*: *џуњарка* (јабука, Поцерица), *џуњача* (крушка), *дуња*: *дуњица* (јабука, Београд), *куишња*: *куишњача* (јабука), *диња*: *дињавка* (крушка, Врање), *дињача* (крушка, Поуње), према тур. *incir*: *инџирача*, *инџирка* или *инџирица* (крушка, Ужице), *инџирика* (крушка, Подриње).¹⁴⁰ Иако нпр. *дуња* (*Cydonia oblonga*) и *дуњица* (јабука, Београд) нису истог ботаничког рода, оно што их обједињује јесте укус, а све друге особине какве су боја, мирис, облик, припадност различитим родовима,¹⁴¹ биле су ирелевантне у именовану ове јабуке. Ако бисмо се у духу компоненцијалне анализе упустили у разлагање семантичких компонената лексичког значења горепомнутих лексема, морали бисмо да дођемо и до сема укуса, а семе укуса поменуте двије лексеме узајамно повезују, будући да је укус *дуње* и јабуке *дуњице*, посве сличан.

У овом одјелку детаљније ћемо се позабавити лексемама с основом **аува*.

За јабуку познату по имену *авјлија* (која се, посвједочена у већем броју извора, у Речнику САНУ наводи као врста јабуке „по укусу слична дуњи“, а Вук је помиње као „некака јабука“ и везује је за Ужичку нахију), у српском језику постоји још пет варијанти потврђених у Речнику САНУ и Речнику МС: *авјлика*, *арвјлија*, *вајлија*, *ваљјарка*, *овајлија*. Све оне, ма колико нам се по гласовном склопу чиниле удаљеним, проистичу из тур. **аува*. Лексеми **аува* као синоним за *дуњу* или *џуњу*, не наводе рјечници и приручници који имају за предмет лексику оријенталног поријекла; придјев *аували* наводи Ћ. Поповић (1884, 8) у објашњењу лексема *авајлија* и *авајлика*. Тај придјев је преузет у Речнику САНУ само у објашњењу лексеме *авјлија* („сличан дуњи“), гдје такође није наведен као засебна одредница.

Наведене форме представљају показатељ колико је у језичкој свијести наших људи временом блиједио семантички садржај турске основе чије је опште значење пос-

¹³⁹ Стезање уста углавном изазивају опоре крушке. Ближих података о укусу ове крушке немамо, али, без сумње, крушка *јишсара* је мотивисана хемијским термином *јишса*, а то је исто што и *сишса* = двоструки алкални сулфат са сулфатима алуминијума, хрома и гвожђа, који се употребљава у индустрији (за штављење коже, у изради хартије и др.) (Речник СЈ).

¹⁴⁰ Наведени синоними с ријечју *incir* у основи изражавају специфичан укус, а податак наведен у рукописној збирци Димитрија Чемерићића из Призрена, дат као објашњење лексеме *инџирка*: „врста крушке, мала, слатка, на кисела, осећа се мало мирис на стеницу“ (исп. Петровић Сн. 2012, 149), укус не доводи у питање. Мирис ове крушке („мирис на стеницу“), само је њено секундарно обиљежје. Лексема *инџирка* (= смоква) у бугарском језику, морала би да буде изведеница од тур. *incir* (исп. Петровић Сн. 2012, 148 и 149).

¹⁴¹ Дуња је из рода *Cydonia*, свака дивља или гајена јабука из рода *Malus*.

лужило као мотив именовања. Између тур. **ayva*, руског *айва* и нашег нпр. *в̀алиј̀арка* — постоје морфолошке и значењске везе. Лексема *арв̀алија* (са међусонантском замјеном у основи: *j* → *p*) најближа је изворној форми. Остале изведенице настале су додавањем суфикса *-лија* на измијењену основу: *ав̀алија*, *арв̀алија*, *в̀алија*, *ов̀алија* (и њих сматрамо фонетским варијантама), или удвајањем суфикса: *ав̀алика* (**ayva* + *-лиј* + *-ка*), *в̀алиј̀арка* (**ayva* + *-лиј* + *-арка*). Лексеме *ав̀алија* (и њене гласовне варијанте), *ав̀алика* и *в̀алиј̀арка*, сматрамо истокореним синонимима.¹⁴²

У вези с овим, поменимо само да се у руском језику уз лексеме *̄зунна*, *̄зушей* (наше *дуња*, *̄уња*), као синоним јавља *айва* (исп. Толковый словарь),¹⁴³ што унеколико употпуњује слику о правцима ширења лексичких изоглоса поријеклом из турског језика.

¹⁴² Позивајући се на мишљење О. С. Ахманове, Б. Тафра истиче: „Варијанте једне ријечи били би облици фонетског и морфолошког варирања ријечи, а синоними облици творбеног варирања ријечи“ (Тафра 1982, 298).

¹⁴³ Занимљиво је да нпр. *Толковый словарь русского языка* (ред. Д. Н. Ушаков) под одредницом **айва** не наводи поријекло ријечи нити ботаничку идентификацију, већ само прилично неодређено разјашњење: „плод, похожий на яблоко и грушу, жесткий, вяжущего вкуса. || Дерево, на к-ром растет этот плод“.

Г. МИРИС ПЛОДА

Мирис воћних плодова чини једно од његових најважнијих обиљежја. За поједине воћке, посебно крушке и јабуке, веома се често каже нпр. да лијепо миришу, да имају посебан мирис итд. Мирис плодова се дакле запажа и истиче у свакодневној комуникацији, а ипак се чини да је њихов мирис језички тешко и описно дочарати, а камоли изразити једном ријечју. Скучена лепеза придјева за изражавање мириса у нашем лексичком систему изгледа да чини један од кључних разлога што је у српској народној воћарској терминологији веома мали број назива воћака мотивисаних мирисом. Овакво стање у лексичком систему изгледа да је проузроковано и чињеницом да је мирисе уопште (дакле и мирисе воћних плодова), веома тешко издиференцирати.¹⁴⁴

И поред свега, И. Радић је једну групу крушака ароматичних плодова (према ријечи *миродија*, *Anethum graveolens*), назвао *миродијским крушкама*: *Крушке су њодијељене у 15 скујина или обийељи. Те су обийељи 1. Масленке, 2. Полумасленке ... 10. Маснице, 11. Миродијске* (Радић И., Лички календар, год. 1941, 65). У помологији таква подјела крушака није заживјела, иако се не може рећи да је без онова.¹⁴⁵

Шематски приказ назива воћака мотивисаних мирисом:

мирис (босиљак)	народни назив <i>босиљача</i> <i>босиљкача</i>	врста воћке (и локација) крушка, Славонија крушка, Војводина
(љубачац)	<i>љубачина</i>	јабука, Славонија
мирис	<i>мерисџавка</i> <i>мирисџавка</i>	крушка, Славонија крушка, Ужице, Славонија; јабука, Врање; бресква, Херцеговина
миришљав	<i>мирисџавка</i>	крушка, Ужице
мискет	<i>мишкџарица</i> <i>мишћџејин</i> <i>мишћџејинка</i> <i>мишћџејика</i>	јабука јабука, Петриња крушка крушка, Ужице крушка, Ужице
мишћ	<i>мишћија</i>	крушка
мускател	<i>мускајџелка</i> <i>мушкџиџелица</i> <i>мушкџиџелка</i> <i>мушкџиџелка</i>	крушка јабука, бресква крушка
мушкат	<i>мушкџалица</i> <i>мушкџијин</i> <i>мушкџијница</i> <i>мушкџијџуљка</i>	јабука, Славонија крушка јабука крушка, Хрватска

¹⁴⁴ Од једног угледног савременог pjesника сам својевремено чуо како је наш језик „слаб бојација“; изгледа да с изражавањем мириса ствари стоје још горе.

¹⁴⁵ Сваки темељнији опис које појединачне сорте крушака садржи и податке о мирису (исп. нпр. преглед новијих сорти крушка дат у Poljoprivrednoj enciklopediji, књ. 2, под одр. крушка).

	<i>мушкàһела</i>	крушка, Дубровник
	<i>мушккиња (мушккиња)</i>	јабука, Банија, Слобоштина
	<i>мушккуша</i>	јабука
	<i>мушккушница</i>	јабука
(оман)	<i>òмàнка</i>	јабука
(рузмарин)	<i>рùзмаринка</i>	јабука
(тамјан/тамњан)	<i>шамјàника</i>	јабука, Ужице; крушка
	<i>шамјàнка</i>	јабука, Ужице; крушка
	<i>шамјàнуца</i>	крушка
	<i>шамњàника</i>	крушка, Крагујевац, Јагодина
	<i>шамњàнка</i>	јабука; крушка, Рудник

Плодови свих воћака садрже ароматичне материје, али има оних воћних врста (посебно међу крушкама и јабукама) у чијим се плодовима етерична уља наглашеније осјећају. Потреба да се на лексичком плану изрази миришљавост, у народној воћарској терминологији испољавала се на двојак начин. У првом случају изражавана је само општа особина; у семантичком смислу то су непосредно мотивисане лексеме. Оне се окупљају око основинске лексеме *мирис* (*мерис*): *мерисàвка* (крушка, Славонија), *мирисàвка* (крушка, јабука, бресква), или *миришљив* (*миришљав*): *миришљàвка* (јабука), или око лексема насталих посредством којег страног језика. Изворни језик је бивао турски, нпр. *мискеи* (тур. *misket*): *мишкàрица* (јабука, Петриња), *мишћèйи́нка* или *мишћèйи́ка* (крушка, Ужице); *мишћ* (тур. *misk*): *мишћија* (крушка),¹⁴⁶ или неки западноевропски језик, нпр. према тал. *moscatel*: *мушкàйи́лка* (крушка), *мушкàйи́лица* (јабука, бресква); према *мушкàй* (тал. *moscato*, њем. *Muskat*):¹⁴⁷ *мушкàйи́н* (крушка), *мушкàйи́у́лка* (крушка, Хрватска), *мушкàһела* (крушка, Дубровник) итд.

Другу групу чини мања скупина лексема. За разлику од претходне и бројније групе лексема (чији чланови исказују општију особину, тј. да плодови поменутих воћака *миришу*, да су *мушкàйи́ни*, или да посједују *мишћ*), лексичким јединицама друге поткатегорије именују се воћке чији је мирис посве одређен. То је мирис *шамјана/шамњана*: *шамјàника* или *шамјàнка* (јабука, Ужице; крушка), *шамњàника* (крушка, Крагујевац, Јагодина), *шамњàнка* (јабука; крушка, Рудник), али не само то.¹⁴⁸ Да би се тако особен мирис изразио на лексичком плану, неопходно је постојање поредбеног односа, односно циљног и изворног домена. Изворни домен је мирис појединих биљака (њихових цвјетова или листића, каткад ризома), али не било којих, већ биљка што су на нашем поднебљу познате по свом наглашеном и посве препознатљивом мирису, те се као такве гаје у баштама и на окућници. То су *босиљак* (*Ocimum basilicum*): *босиљача* (крушка, Славонија), *босиљкача* (крушка, Војводина); *љуба-*

¹⁴⁶ *Мишћ* је миришљава материја коју луче мошкавци (исп. Речник САНУ); ту материју су доносили хаџије из Меке: *Па начини го̀сподску вечеру, / шћио је слано мишћем и амбером* (нар. пјесма, Скалjiћ, под одр. мишћ, миск). Ову крушку је забиљежио и поменути аутор, наводећи да је то „мирисава црвенкаста мала крушка“.

¹⁴⁷ Изворно значење ријечи *мушкàй* је врста винове лозе (мирисаво грожђе те лозе, вино од тог грожђа) (исп. Речник САНУ).

¹⁴⁸ У народној ботаничкој терминологији има назива за биљке с основинском ријечју *шамјан* нпр. *шамјаника* (= мајчина *душница*, *Thymus serpyllum*) (Симоновић 1959, 468), или с ријечју *шамњан*: *шамњанац* или *шамњаника*, шире познати као *којишњак* (*Asarum europaeum*) (Симоновић 1959, 52).

чац (*Levisticum officinale*): *љубџчина* (јабука, Славонија);¹⁴⁹ *оман*: *џманка* (јабука);¹⁵⁰ *рузмарин*: *рузмариња* (јабука).¹⁵¹ Тешко да би овамо ишла *кадуња* (јабука, Ужице) и њене гласовне варијанте (према основинској лексеми *кадуна*, тј. *кадуља*, *Salvia officinalis*).¹⁵² Основанијим се чини везивати их за турцизам *кадуна* (тур. *kadin*).

Процес настанка ових лексичких јединица пратио је акт успостављања метафоричких асоцијација из домена мириса. Посредством асоцијација такве природе настале су номинационе јединице живе мотивације, изведенице чији унутрашњи склоп углавном препознају носиоци нашега језика.

¹⁴⁹ *Љубачац* или *љубчац* је биљка која је код Срба познатија као *милодух* или *селен* (исп. Симоновић 1959, 272).

¹⁵⁰ Да је *џманка* заиста изведена од *оман*, свједочи и извор из којег је ова лексема преузета: *Највише се препоручују за ова месџа: Јабуре: ... михољача, оманка* (*Alant arfel*) (Тодоровић 1899, 257). Лексема *аланџ*, *алениј* не посвједочује Речник САНУ, а Д. Симоновић (1959, 246) их наводи уз назнаку САН (= Каталог Речника САНУ). Подземни дијелови биљке *оман* јаког су мириса, садрже инсулин, слуги, уља (исп. Енц. Просв.).

¹⁵¹ Постоје два варијетета ове јабуке: *бијела рузмариња* и *црвена рузмариња* (исп. примјер наведен у индексу), али нам је локација засад остала непозната.

¹⁵² Облик *кадуна* Д. Симоновић (1959, 415) преузео је из књижице о трговачкој роби Ђоке М. Поповића из 1852. године; у Речнику САНУ облик је омашком у презентацији грађе подведен под погрешну одредницу (исп. *кадуна*, зн. под 2).

Д. СТРУКТУРА ПЛОДА

Воћни плодови имају своју морфологију и своју структуру. Морфологија плода подразумева покожицу, месо плода, овојницу или ендокарп (нпр. код јабука), сјеменке, коштице (код коштуњавог воћа). Месо плода или мезокарп (речено језиком помолошке струке), ткиво је састављено од мноштва ћелија које одређују његове особине. Особине меса плода чиниле су основ за настанак великог броја народних воћарских термина. О неким је већ било ријечи (нпр. о мирису и укусу), а у овом одјелку предмет ће да чине структуралне особине плода: чврстоћа (тврдоћа/мекоћа), брашнавоћ, воденост, масленост, гњилавоћ.

Чврстоћа воћних плодова

Чврстоћа воћних плодова у непосредној је вези с њиховом грађом. У начелу, разликују се тврде (обично сувопарне и жилаве) и меке (водене, водњикаве) воћке. На лексичком плану семантика њихових назива своди се на опозицију изражену придјевима *мек/твр*, нпр. *мекача* (јабука, Ужице), *мекуља* (крушка, Бачка); *тврдаја* (јабука; крушка, Чачак), *тврдојка* (јабука, Алексинац) итд., а веома ријетко на семантику изражену каквим другим придјевом, нпр.: *ведар*: *ведрика* (јабука), *бедриња* (јабука, Босна) итд.,¹⁵³ *кошћайи*: *кошћайика* или *кошћайикиња* (крушка, Славонија), или придјевом *крт*: *кртјајка* (јабука, Левач). Необично је што се у корпусу није нашла ни једна лексема с придјевом *жилав* као мотивном ријечју.

Мекоћа или тврдоћа карактеришу цио плод, а само изузетно поједине дијелове меса плода. Нпр. лексемама *камeњарка* (крушка), *камeњача* (крушка, Ужице), не именују се крушке тврде као камен (као што би поређење могло да сугерише), већ крушке које имају камене ћелије у свом ткиву груписане у чвориће (што је иначе карактеристично за неке аутохтоне сорте крушака).

чврстоћа	народни назив	врста воћке (и локација)
ведар	<i>бедрика</i>	јабука
	<i>бедриња</i>	јабука, Босна
	<i>бедрица</i>	јабука
	<i>ведрика</i>	јабука
(гвожђе)	<i>звдџћарка</i>	јабука, Крушевац
(дрво)	<i>дрвeнац</i>	крушка, Тимок, Врање
	<i>дрвeњак</i>	крушка
	<i>дрвeњача</i>	крушка
камен	<i>камeњарка</i>	крушка
	<i>камeњача</i>	крушка, Ужице
(кождрак)	<i>кождека</i>	јабука, Врање
коштат	<i>кошћайика</i>	крушка, Славонија
	<i>кошћайикиња</i>	крушка, Славонија
крт	<i>кртјајка</i>	јабука, Левач
мек	<i>мекача</i>	јабука, Ужице

¹⁵³ Лексеме *ведрика*, *бедриња*, *бедрица*, *бедрика* представљају истокорене синониме без сумње. Без сумње је и то да су значењски ослоњене на придјев *ведар*, али не на његово основно значење, већ на значење „који нема једрине, густоће, чврстине“ (у Речнику САНУ дато под тачком 4а).

	<i>мѣкуља</i>	крушка, Бачка
	<i>мекѹщац</i>	бадем
	<i>мекѹщица</i>	бадем, бресква
(памук)	<i>ѣамѹклија</i>	јабука, Славонија итд.
	<i>ѣамучѣрка</i>	bresква
(пурак)	<i>ѣѹркача</i>	шљива
тврд	<i>ѣвѣдаја</i>	јабука; крушка, Чачак
	<i>ѣвѣдака</i>	крушка, Чачак
	<i>ѣвѣдија</i>	крушка, Ужице
	<i>ѣвѣдѣјка</i>	јабука, Алексинац

Остале лексеме мотивисане су посредним путем. Па и међу посредно мотивисаним лексемама начелно је могуће успоставити опозицију *мек/ѣврд*. Разложимо ли значење лексеме *дрво* = „најчвршћи део стабла и грана, између лике и сржи ...“ на семантичке компоненте (Речник САНУ, под тачком 3), открићемо семе које се односе на тврдоћу. Тврдоћа дрвета представља изворни домен, метафорички подстицај за настанак лексичких јединица *дрвѣнац* (крушка, Тимок и Врање), *дрвѣњак* (крушка), *дрвѣњача* (крушка). Представа о тврдоћи ове последње, лијепо је изражена у примјеру: *Дрвѣњача ... није за јело јер је дрвенасѣа као келераба на суѣи* (СН 1890, Речник САНУ). На исти начин, према лексемама *ѣвожђе* и *ѣселезо* (ако ли наредни називи немају какав топоним у основи), настали су деривати *ѣвдѣжѣрка* (јабука, Крушевац), *ѣѣлезѣвка* (јабука). Изворни домен не мора да се редовно односи на материјал (дрво, гвожђе), већ и на штогод друго, с тим да семантички потенцијал изворног домена омогућава активност метафоричких асоцијација сличне природе, нпр. *кождрак: кождека* (јабука, Врање),¹⁵⁴ *ѣѹрак: ѣѹркача* (шљива).¹⁵⁵

Успоставимо сада однос, илустрације ради, међу непосредно мотивисаним и посредно мотивисаним називима воћкама меких плодова. Воћке меких плодова (па ма о којој је воћци ријеч) обично се у народу уопштено именују ријечју *мекѣицѣ*, *мекѣача*. Ове лексеме у основи имају придјев *мек*. Као што смо видјели, исти придјев имају и неке посебне сорте, нпр. *мѣкача* (јабука, Ужице). Рекло би се да је код ње мекоћа (изражена општим значењем придјева *мек*), некако неодређена. Воћке меких плодова именоване посредним путем представљају праву ријеткост. А да их има, потврђује лексема *ѣамѹклија* (јабука: Славонија, Ужице, Шумадија). Њена мекоћа је изражена на један суптилнији начин: она је посебне мекоће, она је попут *ѣамука* (тј. попут памучних влакана) мека.

¹⁵⁴ Лексеме с основом *кожд-*, *кождр-* (нпр. *кождер*, *кождрак*) забиљежене су у југоисточном дијелу српске језичке територије, а из овог дијела потиче и податак за јабуку *кождеку*. У Речнику САНУ *кождрак* се одређује као „мршаво месо од заклане животиње“. Такво месо могло би да буде изворни домен за настанак назива *кождека*, па би и она, по логици такве семантичке везе, могла да буде слична таквом месу, тј. тврда и жилива.

¹⁵⁵ Међу значењима датим под одредницом *ѣѹрак*, Речник МС наводи и ова: „пасуљ, грах слабо кван, прилично тврд“ (зн. под тачком 2а), „тврдо осушена шљива“ (зн. под тачком 2б). Узгред, да се ово последње прецизира мало — *ѣѹрак* је (нпр. у Тамнави) незрела спурена шљива (која се, тако спурена, дуго задржи на грани).

Придјеви као основинске лексеме у овој поткатегорији, посве су усамљени. Тако на брашнаву или зрнасту структуру плода упућује придјев *сипак*: *сипкуља* (крушка, Славонија). Како би се представа о зрнастој структури, сипкости воћних плодова изразила и на другачији начин (јер се представа о структури није сводила само на *брашно*, *мука* итд. као изворне домене), у појединим крајевима се прибјегавало и другачијим видовима метафоричког повезивања реалија. Тако су настајали метафорички мотивисани називи, а асоцијативни видови повезивања сипкавих плодова били су усмјерени на производе од брашна (*џоџачу*, *хљеб*, *кравај* и *џоскуру*) с једне стране, те на сипку материју или расквашену земљу (*џрах*, *муљ*, *блајно*) са друге.

Према основинској лексеми *џоџача*: *џоџачарка* (јабука, Врховина); према лексеми *хљеб* (*хлеб*): *хлибача* (јабука, Хрв. Приморје); према *кравај*: *кравајка* (шљива, Лесковац);¹⁵⁷ према *џоскура*: *џоскурњача* (јабука). Разјаснићемо, илустрације ради, само ову последњу, како би се указало на пут настанка горепомнутих лексема сродне семантике. Наводећи лексему *џоскурњача*, Вук Караџић даје следеће разјашњење: *Она може бићи врло велика, накисела је и кад се устџоји џросија се у устџима као брашно* (Вук). Особина такве јабуке да се просипа у устима, асоцијативно је доведена у везу с *џоскуром* (која се као трошан квасан хљеб узима уз причешће у Православној цркви). На тај начин успостављена је метафоричка веза између *џоскуре* као изворног домена и јабуке *џоскурњаче* коју карактерише брашнав плод.

На сличан начин настали су и остали метафорички мотивисани називи. Према именици *џрах*: *џрашњара* (крушка, Славонија); према *муљ*: *муљача* (шљива, Тимок); према именици *блајно*: *блајњача* (јабука, Славонија). Помисао како би мотивне ријечи унеколико могле да указују и на укус или штогод друго, изгледа да је без основа. О овом најбоље свједочи опис дат за врсту шљиве звану *муљац*: *Муљац личи на мацарку, само није џако џлаве боје, више је зеленкасио-мрк; мекцији је, водникав, много слађи од мацарке и раније зри* (Заглавак, Стефановић Ж., Речник САНУ).

Воћке водених (млијечних или сочних) џлодова

Насупрот воћака брашнавих плодова (што се у народу називају општим именом *брашнавке*, *брашнаре*, *брашњаре* итд.), стоје воћке ријетке или рјеђе структуре, воћке водених или водњикавих плодова. То су изразито сочне воћке, махом крушке или шљиве (уз покоју јабуку, трешњу или смокву) чији плодови, управо због наглашеног присуства воћних сокова, углавном дјелују освјежавајуће. Крушке наведених особина се у народу обично називају *водењаче*, а у старијој стручној литератури ни оне нису чиниле јединствену групу — разликовали су се *водењаци* или *масленке* и *џљускавци*: *Помолоџ Лукас џоделио је и крушке ... на 15 џруја ... То су џрује: водењаци или масленке (Butterbirnen), сипки водењаци ... џљускавци (Schmalzbirnen)* (Тодоровић 1899, 62—63). Овакво гледиште није се у потпуности искристалисало у вочћарској пракси нашег народа — напротив, свијет са села уочавао је јасну разлику између водених и маслених крушака, што се (као што ће се видјети), одразило и на лексичком плану. Воденост као особина није карактеристична само за воћке стабла-

¹⁵⁷ *Кравај (крավаљ)* је некакав обредни хљеб: *Сипари свџи ... носи ... свџиовски џако звани леб или кравај* (Милош Милојевић, *Песме и обичаји укџиноџ народа српскоџ*, књ. II, Београд 1870, стр. 48).

шице, већ (условно речено) и за друго воће, нпр. за лубеницу (*Citrullus vulgaris*) или за дињу (*Cucumis melo*), чије се поједине изразито водене врсте у Босни именују ријечју *вѡдѡн* (исп. Речник САНУ).

Спектар ријечи које се јављају као основинске лексеме у непосредно мотивисаним називима прилично је узак, а обухвата именице, придјеве и глаголе некако у подједнакој мјери. Међу именицама су *бљузга*: *бљузгача* (крушка, Шабац), *вода*: *водунац* (крушка, Лесковац), *дриска*: *дрискуља* (шљива, Славонија), *млијеч/мљеч*:¹⁵⁸ *млијечница* (крушка), *мљѣчица* (крушка), *ѡљуца*: *ѡљуцара* (крушка). Међу придјевима *бисѡар*: *бисѡрица* (шљива), *воден* или *водењ*: *водѣника* (јабука), *водѣњаја* (крушка, Рудник и Драгачево), *водњикав*: *вѡдњикавѡка* (крушка). Каткад је, и поред јасне семантике, тешко утврдити природу основинске ријечи, па према томе и сам формални склоп изведенице. Ако се то дешава, нпр. код лексеме *бљузгѡвац* или још које, чини се да то не представља велико огрешење с обзиром на двојаку (или тројаку) могућност творбе.¹⁵⁹

За остале је очигледно да имају глаголску основу. Илустрације ради, наводи-мо само по једну изведеницу (остале изведене лексеме с истом основном већ се налазе у табеларном прегледу), нпр. *каѡѡи*: *каѡѡац* (шљива, Драгачево), *ѡискаѡи*:¹⁶⁰ *ѡискаѡац* (шљива, Пожаревац и Чачак), *ѡљуѡиѡиѡи*: *ѡљуѡсѡка* (крушка, Врховина), *ѡрсѡѡи*: *ѡрсѡѡица* (шљива), *разбиѡѡи се*: *разбиѡѡац* (крушка). Претходним лексемама именују се воћке посве житког, водњикавог меса плода, а у дериват се преноси цјелокупни семантички садржај наведених глагола као основинских ријечи.

воденост	народни назив	врста воћке (и локација)
бистар	<i>бисѡрица</i>	шљива
бљузгав	<i>бљузгѡвац</i>	шљива, Србија
бљузга	<i>бљузгѡара</i>	шљива, Славонија
(буза)	<i>бљузгѡача</i>	крушка, Шабац
	<i>бљузлија</i>	јабука
	<i>бљуслија</i>	јабука, Босна
вода	<i>водунац</i>	крушка, Лесковац
воден	<i>водѣника</i>	јабука
	<i>вѡдѡнѡка</i>	крушка, Тимок
водењ	<i>водѣњаѡк</i>	крушка, Јагодина
	<i>водѣњаѡка</i>	крушка, Ужице, Колубара
	<i>водѣњара</i>	крушка, Славонија
	<i>водѣњаја</i>	крушка, Рудник, Драгачево; шљива, Горобилѣ
	<i>водѣњаѡча</i>	крушка, смоква, трешња
водњикав	<i>вѡдњикавѡка</i>	крушка
дриска	<i>дриѡѡѡица</i>	шљива
	<i>дриѡѡѡуља</i>	шљива, Славонија

¹⁵⁸ Овдје се полази од значења лексеме *млеч* = беличаста течност у плодовима неких воћака и сл. (у Речнику САНУ дато под т. 2).

¹⁵⁹ У сваком случају, њено значење је скопчано с значењем глагола *бљузгѡѡи*. Као илустрацију за сличну појаву наводимо сљедећи примјер: *Из овоѡ [младоѡ] дрѡѡѡа кад се осече бљузгѡ ... вода* (Митровић 1927, 79).

¹⁶⁰ Скок наводи стцслов. *ѡискаѡи* као глагол прасловенског поријекла (с паралелама у словачком, чешком и руском језику).

	<i>дриџкуља</i>	шљива, Травник, Грахово; трешња, Мостар, Осијек
дришљив	<i>дрџкуља</i> <i>дришљивка</i> <i>дришџкуља</i>	шљива, Чајниче; трешња, Босна шљива шљива
капати	<i>кайавац</i> <i>кайалица</i>	шљива, Драгачево крушка, Славонија
млијеч/мљеч	<i>млијечница</i> <i>мљѣчица</i>	крушка крушка
(муца)	<i>мџиџавица</i> <i>мџавац</i> <i>мџавица</i> <i>мџалица</i>	шљива, Срем шљива, Фрушка гора шљива
пискати	<i>пџскавац</i> <i>пџскор</i> <i>пџскорџа</i>	шљива, Пожаревац, Чачак шљива, Крагујевац, Рудник шљива
пљуштити	<i>пљџска</i> <i>пљџскавац</i> <i>пљџскавица</i> <i>пљџскача (пљџскача)</i>	крушка, Врховина крушка шљива крушка, Мачва
пљуца	<i>пљџцавица</i> <i>пљџцара</i>	шљива крушка
прскати	<i>прџскавица</i> <i>прџскавка</i>	шљива шљива
разбијати се	<i>прџкуља</i> <i>разбијача</i>	шљива, Винковци крушка

Метафорички мотивисане лексеме којим се именује каква воћка водених, водњикавих плодова посве су ријетка појава. То су деривирани лексеми с основним ријечима *буза* и *муца* (*муса*). Једно од основних значења лексеме *буза* је „сок који цури из засечена дрвета, мезгра“ (Речник САНУ); *муца* (*муса*) је „хранљиви сок који се ствара испод коре дрвећа и струји кроз ткива биљака, мезгра“ (Речник САНУ). Изведеницама с наведеним терминима у основи готово се засигурно именују воћке водених плодова (мада, с обзиром на даљи развој значења лексеме *буза* (исп. Речник САНУ, зн. под 4), циљни домен би могао да буде и укус). Хранљиви сок или мезгра појединих дрвета у не тако давној прошлости користили су се у недостатку воде или као напитање.¹⁶¹ О томе прикладно свједочи нпр. Сима Тројановић: *Ту [у пастирска лешња њића] долази: муса, брезова буза и буков кајмак. У сва три случаја није ништа друго до жића или жућа исцеђена мезгра из дрвета* (Тројановић 1896, 113).

Да је према лексеми *буза* именована водена јабука *бузлија* или *буслија* (Босна), на посредан начин свједочи и један поуздан сакупљач народне лексике: *Буслија је мала слајка, скоро сасвим (до семена) њровидна и врло скупоцена јабука. Чуо сам да и у Пећи има оваквих јабука* (Босна, Борјановић Ј., Речник САНУ). Пода-

¹⁶¹ Сок који се у прољеће или лети накупи у засеченом дрвету, био је „важна замена за воду, којом се [мезрогм] жеђ може да угаси ... што је нарочито освједочено у црногорско-турским ратовима, када су војници често по недељу дана само о мезгри живели, без капи воде“ (Тројановић 1896, 113).

так који казује да је *бӯслија* готово до сјемења провидна, описно дочарава изразито водену јабуку. Овакво именовање било је могуће само посредством метафоричких асоцијација, односно довођењем у везу упоредивих особина карактеристичних за различите реалије. Отуда *буза* (тј. сок који цури из засечена дрвета ...) → *бӯзлија* или *бӯслија* (тј. врста попут бузе водене јабуке). Гушћа мезгра буковог дрвета (тј. сок који исцури из засечена буковог стабла) у Херцеговини се називао *буков кајмак* (Тројановић 1896, 113). Управо из ових разлога и јабуку звану *кајмачара* могли бисмо да сврставамо међу млијечне воћке (непојмљиво је да нека воћка својим укусом подсећа на кајмак као производ прокуваног млијека!). Ипак, ми је сврставамо међу воћке маслених плодова.

Према лексеми *муца* (*муса*) настале су изведенице *мӯшавица* (шљива, Срем), *мӯцавац* (шљива, Фрушка гора) итд.; њих такође сматрамо метафорички мотивсаним лексемама. Појава облика *мӯшавица* (кога ми сматрамо источореним синонимом), посљедица је слабења семантичке везе с основинском ријечју, прије него било шта друго.

Воћке маслених плодова

Плодови појединих воћака, махом крушака (а сасвим ријетко и неких јабука) у периоду зрења садрже знатну количину уљаних материја. За разлику од брашнавих или водених плодова, њихово месо је топиво попут маслаца. Отуда и име за поједине сорте у нашем народу. Нијемци такве крушке називају ријечју *Butterbirne*. У старијој стручној литератури аутори су их обично именовали као *масловке* или *масленке*, а заједничка особина свих њих (ранијих и познијих), поред пријемчивог укуса, јесте лако разлагање у устима. Маслене крушке одувјек су биле цијењене у свијету, размножаване су и ширене код нас (у старија времена као аутохтоне сорте, у новија углавном као стране оплемењене сорте).¹⁶²

О крушкама ове групе, један аутор је поодавно, а сасвим сажето навео и ово: *Месо у крушкама може бићи или реић слично (џрубо, чврсио) или ѿоиво ... (фино, мекано) ... Највици сѿуиан ѿе осебујносѿић [је] ... ѿоивосѿић ѿоѿуић маслаца* (Радић И. 1941, 65).

У српском језику деривирани лексеми ове (посве уске) категорије мотисане су ријечима *масло* (*маслен*), *зејѿин*, *јаџ* и *кајмак*, или ближе речено — примарним значењима наведених лексема. Основно значење лексеми *масло* = млечни производ који се издваја из млека ... (Речник САНУ, зн. под т. 1а), чини мотивациони основ за настанак изведеница: *маслара* (крушка, Славонија), *маслѿинка* (јабука; крушка, Ужице) итд. Према именици *зејѿин* (*зејѿун*), настали су деривати *зејѿинлија* (крушка, Жича), *зејѿинлија* (крушка) итд.; према именици *јаџ* (тур. уаџ): *јаџма* (јабука, Високо).¹⁶³

¹⁶² Називи сорти страног поријекла углавном су двочлане термиолошке синтагме с именицом *масловка* или *масленка* као управним чланом и именом селекционара као одредбеним чланом: *Дроуарова масловка* (Polj. епс., под одр. крушка), *Блуменбахова масловка* (Речник САНУ, под одр. масловка), *Дилова масленка* (Dieles Butterbirne), *Лиџелова зимска масленка* (Речник САНУ, под одр. масленка).

¹⁶³ Миришљиво уље звано *јаџ* хаѿије су доносиле из арапских земаља; њиме су се мазали за вјерске празнике – мушкарци бркове: *Ћабе јаџом нек намажу брке* (нар. пјесма, Škaljić), жене обрве или косу: *Три је сјајна чешља обломла / Три куиѿје јаџа изјаџала, / Док је мени ѿрчин одјаџила* (нар. пјесма, Речник САНУ). Поводећи се за погрешном етимологијом, у Речнику САНУ наведена јабука обрађена је под одредницом *јаџма* (тур. уаџта). Посматрано из синхронијске перспективе српског језика, термин

	<i>ба̀кљача</i>	крушка
	<i>ба̀йџва</i>	крушка, Ужице, Врховина итд.
	<i>ба̀йџвача</i>	крушка
	<i>ба̀йџлача</i>	крушка, Книн
гњџио/гњџилити	<i>џњџлац</i>	крушка, Тимок
	<i>џњџлача</i>	крушка, Банија, Комарница
	<i>џњџлица</i>	крушка, Лика, Банија
	<i>џњџлка</i>	крушка, Врање
огњџио/огњџилити	<i>оџњџлача</i>	крушка, Суњ

Оне се окупљају око мотивних ријечи *џњџио/џњџилиџи*: *џњџлача* (крушка, Банија и Комарница) итд., *оџњџио/оџњџилиџи*: *оџњџлача* (крушка, Суњ), а највећи број њих у непосредној је творбено-семантичкој вези с глаголом **бџџв-џџи*: *ба̀йџва* (крушка, Ужице, Сарајево и Врховина), *ба̀йџвача* (крушка), *ба̀йџлача* (крушка, Книн), а упоредо с овим изгледа и *ба̀џва*, *ба̀џџа*, *ба̀јача*, *ба̀кџва*, *ба̀кџвача*, *ба̀кџлача*, *ба̀кџлача* (на које засад гледамо као на гласовне варијанте или истокорене синониме).¹⁶⁴

Постоје и друге крушке код којих је гњџилавост типична особина, али типична особина не мора увијек да буде и семантички покретач у процесу номинације. Нпр. *џрџна кру̀џка* (Славонија), шире позната као *ка̀ра̀мџи* (: према тур. *kara armut*), код које је гњџилавост типична особина, у оба случаја именована је према боји покожице.

¹⁶⁴ Ми прихватамо семантичко разјашњење (изнесено у ЕРСЈ, св. 2, 102) које упућује на глагол **бџџв-џџи*. Такво разјашњење у сагласности је и с описом ове крушке које је дао М. Медич у Летопису Матице српске, св. 139, 89—90 и њега се држе аутори ЕРСЈ, као и са савременим подацима из Врховине за крушку звану *ба̀йџва* (подагак ауторов) и Алексинца за крушку *ба̀џџа* (Марковић С., усмена потврда). Што се хронологије тиче, тамо се (у ЕРСЈ) даје првенство облицима са *-џџ-* над оним с гласом *к* у основи.

Ђ. ВРИЈЕМЕ САЗРИЈЕВАЊА

Цвјетање и сазријевања два су најбитнија стадијума у годишњем вегетативном периоду сваке воћке. Бројност здравих развијених цвјетова основни је параметар родности воћака. Добро цвјетала воћка доноси добар род; између цвјетања и родности постоји посљедична веза. У народним пјесмама воћка с пуно цвјета а мало рода експресивно се каткад називала *невојка* (*невоћка*): *Наранџо војко невојко! / Ти љуно цвѣта цвѣтала, / А мало рода родила* (нар. пјесма, Матица 1869, Речник САНУ). Ипак, у мноштву народних назива за поједине врсте воћака, ниједна није именована према времену цвјетања. Вријеме цвјетања веома се често узима као мотив именовања различитих љековитих, украсних, баштенских или коровских биљака.¹⁶⁵ Стварни разлози овом могли би да буду двојаки: све воћке имају приближно исто вријеме цвјетања (отуда вријеме цвјетања није могло да буде подстицај при именовању); с друге стране, све битне одлике воћних плодова долазе до изражаја у стадију пуне зрелости — боја, мирис, укус итд., а оне, као што се могло да види, представљају примарне особине, а самим тим и главне мотиве именовања у српској воћарској терминологији.

Уколико се називи појединих воћака именованих према времену сазријевања летимично прегледају, рекло би се да је њихова семантика потпуно јасна. Па ипак, поједине од њих, нпр. *мајчица* (крушка, Ужице), не можемо посве поуздано везивати за мјесец *мај* као календарски дио године.¹⁶⁶ Код лексеме *ћурћевка* (крушка, Ужице; трешња, Срем итд.), ми можемо помишљати на црквени и народни празник: *Ђурђев* (= *Ђурђевдан*), али је рано, прерано да такве воћке буду зреле о Ђурђевдану. Прије би се рекло како су поменуте воћке мотивисане називом мјеста, нпр. *Ђурђево* (а мјеста с основом *Ђурђ*- има широм штокавске територије).

Уколико овлаш осмотримо називе *зимњача*, *илијњача*, *јечмача*, запазићемо да су они, и поред тога што значењем своје творбене основе на овај или онај начин откривају вријеме сазријевања воћке, ипак некако несродни, семантички разједињени. Разложимо ли их на творбене форманте, издвојимо ли основинске лексеме: *зима*, *Илија* (= *Илиндан*), *јечам*, открићемо да је ријеч о различитим временским оријентирима. Преглед воћака мотивисаних временом сазријевања допушта могућност да се временски оријентир систематизују. У том погледу, када је посриједи период зрења, могуће је говорити о временским назнакама опште природе, о црквеним празницима, о времену сазријевања појединих пољопривредних култура. Ријеч је, дакле, о систематској и веома раширеној појави. Уколико назив воћке није мотивисан неким примарним обиљежјем (бојом, укусом, мирисом и др.), чињеница да она зри нпр. о Илину дне, већ представља довољно инспиративну основу да се Илиндан прихвати као полазни домен, те да се она, науштрб других особина, назове према имену светитеља Илије.

¹⁶⁵ Лијеп опис биљке *Anagallis arvensis* даје Шпис-Ћлум (1995, 413) и ми га наводимо као илустрацију погодну за успостављање паралела: „Касно с пролећа, у мају или јуну, процвета *Anagallis arvensis*. Овај весник лета у пуном је цвету очу Видовдана, те му се и име везује за први летњи празник. Биљка се најчешће назива *видовска љрава*, а понегде и *видовчица*, *видовица* или *видовка*.“ У српском језику поред уобичајеног назива *видовчица*, постоје и други називи за ову коровску биљку, исп. нпр. *вид*, *вида*, *видац*, *видић*, *видова љрава* (Симоновић 1959, 32).

¹⁶⁶ Прије би се рекло да је ова крушка мотивисана ријечју *маја* (тур. *may*), поготово што накиселе воћке, воћке које укусом подсећају на *квас* нису непознате, нпр. *квасница* (крушка, Драгачево); исп. *мајхоц* (тур. *mayhoç* = покисело, киселкасто, слатко које мало киси, Şkaljić).

Временске назнаке оишће природе

Временске назнаке опште природе су прилично хетерогене. Њима се само грубо одређује период зрења, а такав период могуће је схватити једино као шири оквир. Воћка или рано зри, нпр. *ра̀нац* (крушка, Рудник), или доспијева посве позно: *џоруйља* (трешња, Врање).¹⁶⁷ Можда би се гдјегдје могао да сретне народни назив за појединачну сорту воћке који у основи има придјев *џозни* (*џожњака*, *џожњакиња*, *џозница*) је свака позна воћка, особито трешња или крушка: *Пожњака [је] воћка н. џ. џрешња која џозно досијева* (Вук), али таква имена засад нам остају непозната.

Код других воћака вријеме сазријевања је на лексичком плану нешто одређеније изражено. Оно је, како указују ријечи у основи, везано за одређено годишње доба — *јесен*, нпр. *јесѣнка* (јабука; крушка, Космет; смоква, Ријечка нахија; бресква, Бока), *јесѣњача* (крушка; смоква Кучи); или *зима*: *зимџва* (јабука, Тимок; крушка, Лесковац и Тимок), *озимача* (крушка, Ужице; јабука, БиХ).

вријеме сазријевања	народни назив	врста воћке (и локација)
горупаљ (жетва)	<i>џоруйља</i>	трешња, Врање
	<i>жѣџвѣнка</i> <i>жѣџвѣњача</i> <i>жѣџвѣјнка</i>	крушка крушка крушка, Славонија
зима	<i>зимџа</i>	јабука, Шумадија; крушка, Шумад.
	<i>зимџа</i>	крушка, Босна
	<i>зимац</i>	крушка, Заглавак
	<i>зимџа</i>	јабука; крушка
	<i>зимџа (зимџа)</i>	јабука, Херцеговина; крушка, Босна;
	<i>зимџа</i>	смоква, Пељешац
	<i>зимџуља</i>	јабука, крушка
	<i>зимџа (зимџа)</i>	јабука; крушка, Пожаревац
	<i>зимџа (зимџа)</i>	смоква
	<i>зимџа (зимџа)</i>	јабука, Врњци; крушка, Врњци
	<i>зимџа (зимџа)</i>	јабука; крушка, Колубара
	<i>зимџа (зимџа)</i>	јабука, Врање
	<i>зимџа (зимџа)</i>	крушка
	<i>зимџа (зимџа)</i>	јабука; крушка; смоква, Далмација
<i>зимџа</i>	јабука, Шумадија итд.; крушка, Шумадија итд.	
<i>зимџа</i>	јабука, Тимок; крушка, Лесковац, Тимок	
јесен	<i>јесѣнка</i>	јабука; крушка, Космет; смоква, Ријечка нахија;

¹⁶⁷ *Горуйља се каже за ма коју врсту воћа која џозније сазрева но воћке ишће врсте ...* (Врање, Влајинац М., Речник САНУ).

јесењи	<i>јѐсѣњача</i> <i>јѐсѣњка</i>	бресква, Бока смоква, Кучи; крушка смоква крушка, Врање; јабука, Врање; шљива, Лесковац
озим (озими)	<i>озѝмаја</i> <i>озѝмара</i> <i>озѝмача</i> <i>озѝмија</i> <i>озѝмика</i> <i>озѝмина</i> <i>òзимѝца</i>	крушка, Драгачево, Лика крушка, Шапгиновац крушка, Ужице; јабука, БиХ крушка крушка крушка крушка, Бољевац; смоква, Далмација
ран (рани)	<i>òзѝмка</i> <i>р̀анац</i> <i>р̀анѝк</i> <i>р̀анѝца (р̀аница)</i> <i>р̀анка</i> <i>р̀ановача</i> <i>р̀ањка</i> <i>р̀ануѝца</i> <i>р̀ањуѝца</i>	јабука, Ужице крушка, Рудник орак трешња јабука; шљива, Горобиле шљива, Колубара итд. шљива шљива, Горобиле шљива

Називи воћака који стоје у семантичкој вези с временом обављања каквих пољских радова, посве су малобројни. Асоцијативним повезивањем с временом жетвених радова, тј. *жеѝвом*, разоткрива се њихова семантика, нпр. *жеѝвѝвенка* (крушка). Описно изражено, то је крушка чији период зрења доспијева у вријеме жетве. Временом зрења и жетве појединих стрних жита (пшенице, зоби или јечма) мотивисана је замашнија група воћака (о чему ће бити ријечи у оквиру једног од наредних одјељака). Узгред, повезивање периода зрења неке воћке с другим пољским радовима, нпр. *коѝањем* или *сјеѝвом*, посве је беспредметно (сви сјетвени радови обављају се прије празника Цвијети, дакле прије него што воћке отпочну са цвјећањем).

Црквени ѝразници

Народни црквени празници чинили су лијеп, у народу радо узиман основ при именовању појединих врста воћака. Свијет на селу, посебно у воћеродним крајевима, зна да се воћке смјењују у зрењу — док једне пролазе, друге тек отпочињу да руде. Вријеме зрења већег броја воћака некако се поклапа с важним црквеним и народним светковинама. Од Видовдана (или од краја мјесеца маја кад пристиже крушка *ја̀годњача*), тај период се протеже до Никољдана, тј. до 19. децембра по новом календару; управо у другој половини године падају највећи црквени празници који су чинили семантички основ при именовању замашног броја наших воћака. Црквени празници мањег значаја углавном нису имали такву улогу. За народне називе црквених празника однедавно се (по угледу на руска достигнућа у проучавању

сакралне лексике) у нашој лексиколошкој литератури јавио термин еортоним.¹⁶⁸ То је ужи појам од агионима, прикладан за структурно рашчлањивање сакралног ономастикона. Узгред нагласимо и ово: у срединама са српским становништвом у основи ових изведеница јављају се имена светитеља карактеристичних за православни обред; у срединама које насељавају Католици, имена светитеља карактеристичних за римокатолички обред. Код Срба нпр. *Госпођиндан*: *џосидђинка* (крушка, Рађевина, Лепеница, Тимок; јабука), *Госпојина*: *џоспојинача* (јабука, Книн); код Хрвата (Католика): *Госпоја*: *џдсјојица* (јабука, Славонија) итд. У народу су у употреби двојаци називи црквених празника, дужи и краћи (краћи су знатно чешћи), нпр. *Илиндан* и *Илин*, а у неким народним говорима и *Илиње* (*Илијње*): *Кише је жедно светио Илиње, / а Кнеш њоље осветио њресвети* (Куленовић С., Речник САНУ, под одр. Илиње).

Истраживачи народног живота (као и сакупљачи народне лексике) углавном су јасно препознали име црквеног празника у називима овога типа, што недвосмислено указује да је ријеч о лексици јасне, живе мотивисаности, нпр.: *Илијњаче ... дођу о Илијњу, ња су ко ораси крујне, жућкасте и водене* (Варош, Лукић 1919, 181), или: *Крсјовка је једна врста крушака ... које зру око Крсјовдана* (Јесковац, Требјешанин Р., Речник САНУ).

црквени празник	народни назв	врста воћке (и локација)
Антуново	<i>антиуновка</i>	јабука
Бартол/Бартул	<i>бартилоџка</i> <i>бартиоловача</i> <i>бартиулка</i>	крушка; јабука крушка, Славонија крушка
Божих	<i>бџжихница</i>	јабука; крушка
Видов	<i>видовача</i> <i>видџка</i> <i>видџвача</i>	јабука, Ужице; крушка, Ужице, Јагодина јабука, Левач и Темнић; трешња јабука
Госпођиндан	<i>џосидџача</i> <i>џосидђинка</i> <i>џоспођинчача</i>	крушка крушка, Рађевина итд.; јабука крушка, Злакуса; јабука, Ниш
Госпојина	<i>џоспојинчача</i> <i>џоспојинчара</i> <i>џоспојинчача</i>	крушка, Банија, Врховина јабука крушка
Госпоја	<i>џдсјојица</i> <i>џдсјџица</i>	јабука, Слав.; крушка, Слав. крушка
Иван/Ивањ	<i>иванлија</i> <i>иванчица</i> <i>ивањача</i> <i>ивањчица</i>	јабука, Славонија јабука, Славонија јабука, Славонија јабука, Славонија
Иво	<i>ивица</i> <i>ивичица</i>	јабука, Славонија јабука
Илин	<i>илинача</i>	јабука
Илиње	<i>илињача (илињача)</i>	јабука; крушка, Славонија; шљива, Славонија; смоква, Црна Гора

¹⁶⁸ Исп. Бајић 2007, 17—18.

У етнографској литератури (колико је нама познато) нема неких посебних аргумената на основу којих би се могло тврдити да поједине воћке назване према именима светитеља имају и посебна љековита дејства каква имају поједине траве.¹⁶⁹ Овдје у првом реду мислимо на оне општепознате, нпр. *Вид: видовчица* (*Anagallis arvensis*) — у српском језику ова се трава зове и *оканце*, а у руском *очный цвет* (исп. Симоновић 1959, 32). Има и оних мање познатих, карактеристичних за поједине крајеве, нпр. *Маргареџа: маргареџа* (*Leucanthemum vulgare*) — врста траве у говору шокачког становништва југозападне Бачке (исп. Шпис-Ђулум 1995, 423). Воћка *видовача* (јабука, Ужице; крушка, Ужице и Јагодина) и друге воћке назване према светитељу Виду, једноставно пристижу у одређено вријеме — о Видовдану. Па ипак, изгледа да није случајност што се у Тамнави (а изгледа и шире) јабука *џеџировача* уочи Видовдана потапа у чанак заједно са травом *видовчицом*; том водом из чанка кућна чељад очи испира на Видовдан, вјерујући да она чисти очи и потпомаже јачање вида (податак ауторов).

Вријеме сазријевања пољопривредних култура

Стрна жита, пшеница, зоб, јачам, раж и просо (проја), сазријевају током љета. Период жетве сваког од њих траје петнаестак дана, ријетко да се отегне и нешто дуже. Као што је напријед наведено, управо је *жетиња* (тј. вријеме жетве) чинила семантички основ за настанак назива *жетињенка* (крушка). Зрење и жетва неког стрног жита те упоредно зрење неке воћке, пружали су могућност да се посредним, асоцијативним путем једно с другим доведе у везу. Користећи се запажањем локалног становништва током прикупљања етнографске грађе у Поуњу, М. Карановић се о крушци *јечмењачи*, изразио овако: *Крушке су им: „јечмењача” рана која досијева кад се јечам жање* (Карановић М., Развитак 1938, Речник САНУ). Вријеме сазријевања као заједничко обиљежје двију култура (нпр. пшенице и неке крушке), омогућавало је да се у творачком акту управо тај дио семантичког садржаја мотивне ријечи прелије у мотивисану ријеч (исп. нпр. Драгићевић 2007, 192—193). Отуда, нпр. *пшеница: шеничарка* (крушка, Шабац, Колубара, Ужице). Већ једном уочен и успостављен однос могао је да се, посредством метафоричке матрице, даље шири као готов творбено-семантички образац. Индекс овако формираних деривата доста је узак (шири и није могао бити јер пољопривредних култура нема богзна колико). Поред *пшенице*, обухватио је *зоб* (*Avena sativa*): *зобњача* (крушка, Врховина, Сарајево), *јечам* (*Hordeum vulgare*): *јечмача* (крушка, Подриње), *босињак* (врста јечма): *босињовка* (трешња, Ресава) и *просо* (*Panicum miliaceum*): *просенка* (крушка, Шаптиновац), *провњача* (крушка, Врховина), *прдјара* (јабука, Ужице).

С обзиром на чињеницу да се у неким крајевима српске језичке територије ријеч *житио* јавља као синоним за неке друге ратарске културе (превасходно за пшеницу),¹⁷⁰ индекс изведеница мотивисаних називима стрних жита обухватао би и дериват *житињача* (крушка, Славонија и Мачва).

¹⁶⁹ Бавећи се фитонимима чија се семантика своди на религијске и сродне садржаје, Нада Вајс указује да фитоними с именима светитеља у основи на посредан начин говоре о љековитим својствима и љековитом дјеловању (Vajs 1989, 259).

¹⁷⁰ Вук Караџић у *Српском рјечнику* под одредницом *житио* наводи и ово: *У војводству (особито по варошима) само щеницу зову житиом, у Хрватској само просо (чак се онуда људи највише хране)* (Вук); у другим крајевима опет, под *житиом* се подразумијева раж, суражица, кукуруз (исп. Речник САНУ, одр. жито, зн. 16—ђ).

пољопр. култура	народни назив	врста воћке (и локација)
(бостак)	<i>бòсѝòвкa</i>	трешња, Ресава
(виноград)	<i>виноѡ̀радòрка</i>	крушка, Тимок
(грожђе)	<i>ѡ̀роѡ̀жђàнушa</i>	шљива, Зеница
	<i>ѡ̀роѡ̀жђалишa</i>	смоква
	<i>ѡ̀роѡ̀жђара</i>	крушка, Ужице, Лика
	<i>ѡ̀розјàнац</i>	крушка, Врање
(жито)	<i>жѡ̀иѡ̀њачa</i>	крушка, Славонија итд.
(зоб)	<i>зобèника</i>	крушка; јабука
	<i>зобèница</i>	крушка; јабука
	<i>зòбèнка</i>	јабука
	<i>зòбница</i>	крушка
	<i>зобèњачa</i>	крушка
	<i>зòбњачa (зòбњачa)</i>	крушка, Врховина, Сарајево
(јагода)	<i>јàѡ̀дòдàљкa</i>	крушка, Славонија
	<i>јàѡ̀дòдàрка</i>	крушка, Левач и Темнић
	<i>јàѡ̀дòдница</i>	крушка, Славонија
	<i>јàѡ̀дòдњачa</i>	крушка; јабука, Славонија
(јачам)	<i>јачмèника</i>	јабука
	<i>јачменишa</i>	јабука
	<i>јачмèнка</i>	крушка
(јечам)	<i>јèчмàрка</i>	крушка, Мачва
	<i>јèчмачa</i>	крушка, Подриње
	<i>јèчмèника</i>	јабука
	<i>јèчменишa</i>	јабука, крушка
	<i>јèчмèнка</i>	крушка, Горобиље; јабука
	<i>јèчмењакa</i>	крушка, Јагодина итд.
	<i>јèчмењачa</i>	крушка, Поуње итд.
(лоза, лозје)	<i>лòјзàнка</i>	крушка, Неготин
(конопља)	<i>кòноиљèнка</i>	крушка
(прова)	<i>п̀рòвњачa</i>	крушка, Врховина
(прова, проја)	<i>п̀рòдњачa</i>	крушка, Шумадија
(проја)	<i>п̀рòдјара</i>	јабука, Ужице
(просо)	<i>п̀рòсèнка</i>	крушка, Шаптиновац
	<i>п̀рошјàнка</i>	јабука
(пшеница)	<i>шèничàрка</i>	крушка, Колубара итд.

Изузев времена жетве стрних жита као мотивационог обиљежја, временом сазријевања мотивисана је још покоја воћка, нпр. *виноѡ̀рад*: *виноѡ̀радòрка* (крушка, Тимок), *ѡ̀роѡ̀жђе*: *ѡ̀роѡ̀жђàнушa* (шљива, Зеница), *ѡ̀роѡ̀жђара* (крушка, Ужице, Лика) итд. (код наведених назива не бисмо да се искључи могућност и другачије мотивисаности: познато је да се у виноградарским крајевима покоја воћка, данас нпр. *виноѡ̀радàрска бресквa*, гаји у винограду; ако се данас по виноградима гаје *виноѡ̀радàрске брескве*, могле су да се гаје и друге воћке као што су крушке). У круг наведених назива ишле би још *кòноиљèнка* (: *коноиљa* *Cannabis sativa* — крушка), *јàѡ̀дòдњачa* (: *јаѡ̀дòдa* *Fragaria* — крушка; јабука, Славонија). Мотивисана временом зрења јагода, крушке и јабуке *јàѡ̀дòдњачe* једине остају ван круга гајених воћака именованих према времену зрења појединих пољопривредних култура.

Е. ОСТАЛА СПОРАДИЧНА ОБИЉЕЖЈА ПЛОДА

Спoрадична обиљeжја њoкoжице њлoдa

Велики број изведеница које значењем своје творбене основе изражавају користичко својство, посвједочује да је боја плода једно од главних мотивационих обиљежја у називима наших воћака. Невелик број лексичких јединица изражава и какво друго својство покожице или указује на њега: на дебљину (или тврдоћу) љуске, на посједовање биљеге као специфичног обиљежја плода, на склоност ка пуцању љуске итд.

У основинском дијелу изведеница којим се изражава дебљина или тврдоћа љуске јављају се лексема *кожа*: *кѡжара* (јабука, Славонија итд; крушка, Ужице), *кѡжѡрка* (јабука, Шумадија; крушка), *дебелѡкожа* (крушка, Тимок); *кора*: *кѡрoвaчa* (крушка), *дебелѡкѡрка* (крушка, Топлица), *ѡврдѡкѡрка* (крушка, Ужице итд.), *клайина*: *клайѡрњачa* (смоква, Црна Гора), и оне спадају у ред непосредно мотивисаних лексема.

Воћке с оваквим својствима љуске каткад су мотивисане и посредним путем. Иако су таква именована ријеткост, нпр. *ледер*: *лѡдерица* или *лѡдеркиња* (јабука), *ђон*: *ђѡновица* (смоква, Далмација), посве је необично какве све асоцијације може да побуди љуско мишљење и који све елементи материјалног свијета могу на овај начин да ступе у поредбени однос. Воћке *красѡавих* плодова именоване су као *крѡсѡѡвкa* (јабука), *крѡсѡѡчa* (јабука), *красѡѡвѡца* (крушка, Лесковац), а оне код којих се краставост испољава попут *зубе* или *шѡге* као *зѡбѡчa* (јабука, Славонија), *шѡгѡвa* (јабука).

Воћке слабе, танке или попут свиле глатке покожицом, именоване су као *брѡскѡрка* (крушка, Срем), *ѡѡеница* (смоква),¹⁷¹ *свилѡница* (крушка, Ужице), *зѡфѡрѡнка* (крушка). Воћке (брескве) чији су плодови маљави (обрасли биљним длацицама), као: *мѡљавица* (бресква), *мѡљѡвѡрда* (бресква, Бачка), *мѡљѡвѡца* (бресква, Бачка), *рѡњавица* (бресква), а оне голе или голушаве као: *зѡлица* (бресква, кајсија, крушка), *зѡлѡшѡвкa* (бресква).

Глагол у основи имају посве ријетке лексеме из наше лексичко-семантичке групе. Њима се указује да љуска у периоду зрења не остаје компактна, већ пуца или се кока. Ријеч је о глаголима *ѡѡаѡи* и *кѡкаѡи се* као мотивним ријечим: *ѡѡѡавица* (смоква, шљива), *ѡѡѡѡвкa* (крушка, Славонија), *ѡѡѡалица* (смоква), *ѡѡѡара* (шљива); *кѡкаѡаѡ* (крушка, Пчиња).

За биљегу као специфично обиљежје плода, лијеп примјер је јабука *јѡлиѡѡанкa*. У једном крају је позната под једним, у другом под другим именом: *ѡлѡѡниѡа*, *ѡлиѡѡа* (Полимље), *ѡлиѡѡѡлмa* (Зеница), *ѡлиѡѡѡнкa* (Пожешко Поље), *ѡлиѡѡѡнкa*, *јѡлиѡѡа* (Злакуса), *јѡлиѡѡѡнкa*, *јѡлиѡѡвкa* (Врање), *јѡлиѡѡѡвнa* (Сарајево), *јѡлиѡѡѡнкa* (Врховина), *лиѡѡѡѡнкa*. При опису јабуке зване *јѡлиѡѡа* на такав детаљ указао је један сакупљач народних ријечи из околине Ужица: *Јелиѡѡа, име [румене] јабуке ... на којој је с једне сѡиране као кѡнчиѡ ѡѡанкa бразда, ѡѡе изгѡда да је јабука расечена* (Злакуса, Павловић Б., Речник САНУ). Захваљујући таквом (рекло би се литерарном опису),

¹⁷¹ Ми сматрамо да је *ѡѡеница* као назив смокве метафора према основном значењу лексеме *ѡѡѡеница* (= танка опна око беланцета и сл., Вук); С. Новаковић је у Србији забиљежио облик *ѡѡѡѡница* (исп. Рјечник JAZU).

јелива за стварне познаваоце наших домаћих сорти јабука остаје препознатљива засвагда.¹⁷² Из презентоване грађе лако је запазити да су поједине лексеме у деривационом гнијезду окупљене око основе *lif-* оскудно дефинисане (по свој прилици услед недостатка ваљаних семантичких параметара), или су упућене на лексему *елифа* (Полимље), која има богатије семантичко одређење: ситна слатка јабука (исп. Речник САНУ). Уколико је Шулеков податак дат за јабуку *лифџанка* (= врста крупне слатке јабуке), поуздан, поново смо у недоумици јесу ли *елифа* и *лифџанка* једно, јесу ли варијетети (у помолошком смислу) или посебне сорте јабука именоване на основу истог обиљежја плода. Али, једно је несумњиво: у основи ових народних термина је именица *lif*, ријеч којом се у турском језику између осталог именује биљно влакно, нит или конац.¹⁷³ У начелу, у срединама с муслиманским живљем очувана је у цјелини турска основа, нпр. *елифа* (Полимље), *елифџалма* (Зеница), *илифџанка*, док је у другим дијеловима српске језичке територије иста основа трпјела фонетске промјене, дајући у процесу творбе форме тако шаролике гласовне структуре: *елџанија*, *јелива*, *јелиџанка*, *јелиџка*, *јелиџџана*, *јелиџанка*.

Па ипак, да све у воћарској терминологији (па и у помологији, тј. у науци о воћарству) не би испало тако једноставно, напоменимо да се *јелиџанка* у нашем народу унеколико мијеша са јабуком *идџачарком* (= слатка жута брашнава јесења јабука), која на понеком плоду има неизразиту браонкасту нит, а једна и друга знају да обитавају на истом локалитету, каткад и у истом селу, као што је то случај у селу Јаворанима у Врховини (податак ауторов).

Детаљ на покожици који се на горепоменутом јабукама манифестује у облику биљног влакна, у каквом другом крају може перцептуално да се доживи као *ожиљак*: *ожиљчавица* (јабука, Славонија), или као *лиса* (тј. биљег):¹⁷⁴ *лисјак* (смоква).

Спорадичне особине морфологије (и сџрукџуре) џлода

У одјељку о структури плода анализирана је лексичка грађа која се односи на чврстоћу, брашнаност, воденост (сочност), масленост или гњилавост воћних плодова. Укратко речено, претходне особине чине системска обиљежја воћних плодова, а какав су израз на лексичком плану нашла таква обиљежја (шта је недвосмислено утврђено, а шта остало помало недоречено) — видно је из шематских приказа и коментара који су слиједили уз њих.

За крај је преостало да се у виду прегледа каже понешто и о оним скрајнутим морфолошким (структурно-морфолошким) особинама плода што су ипак код појединих сорти воћака нашле свој лексичко-семантички израз.

Неке особине, као што је нпр. хрскавичавост плодова, карактеристичне су само за поједине врсте тврдих трешања. У Мостару се једна врста таквих трешања зове *рскавица* (или *бабаја*): *Бабаје ... (у Мостару) некаке џрешње, које се зову и рскавице* (Вук). Ширум штокавске територије скупљачи лексичке грађе забиљежили

¹⁷² Из свога искуства скренуо бих пажњу на то да тек сваки десети или петнаести плод ове жуте ситне јесење јабуке (коју одликује једва примјетно руменило са осунчане стране) има такву „бразду“, да она сеже обично до половине плода или нешто више, сасвим ријетко се пењући до цвијетног завршетка.

¹⁷³ Исп. Đinđić i др. (зн. под т. 1).

¹⁷⁴ А каква је *лиса* посриједи, не би могло да се наслути из голе лексеме. Лексема *лиса* веома се често среће као мотивна ријеч у именима домаћих животиња (исп. нпр. *лисан*, Речник САНУ, зн. под 1).

су повелик број лексема које изражавају наведену особину. Најраспрострањенија лексема је *рӯш*:¹⁷⁵ (трешња, Срем, Славонија итд.). Уз њу се јављају и варијантне форме *врӯшић* (трешња, Срем; вишња, Бачка), *хрӯшић* (у појединим воћарским приручницима: *Хеделфинџеров хрӯшић*) и *фрӯшић* (нпр. у Ристић—Кангргином *Речнику српскохрватског и немачког језика*). Остале изведенице су у ближој или даљој творбено-семантичкој вези с прасл. **hrust*, нпр. *врускав/врӯшићав*: *врӯскавац* (трешња, Левач), *врӯшићавац* (трешња), *хрускав*: *рӯскавац* (трешња, Коцељева), *хрӯскавац* (трешња), *хрӯшићав*: *хрӯшићавац* (трешња). Уз ове, у грађи су се наше и изведенице чија је основа измијењена у приличној мјери, али гласовни склоп и њихова семантика упућују на заједничко деривационо гнијездо: *рушкиња* (трешња), *врӯшкиња* (трешња), *орушкиња* (трешња).¹⁷⁶

Неке су особине својствене опет само воћкама из рода **Prunus**. За брескве је типично да се дијеле на оне чије се месо лако одваја од коштице, те на *џлодавице*, *џлоћаре* или *џлоћве*: *Покушала да је [брескву] раскола, џрсџима. Али, видећи да је џлоћва заџризе џохлејно у њу* (Беговић М., Речник САНУ), и то је њихова општа и начелна подјела. Према глаголу *џлодаџи/џлоћаџи* није се нашао ниједна изведеница за коју би се поуздано могло тврдити да означава посебну сорту. Брескве таквих особина према мац. *duránczi* (у сјеверозападним дијеловима штокавске територије) именоване су као *дорáнција* (бресква, Славонија), *дорóнција* (бресква, Славонија и Дубица), *дурáнзлија* (бресква), *дурáнцила* (бресква, Бачка), *дурáнцилија* (бресква). Очигледно је да су то варијанте форме једне те исте лексеме, а да ли се њима именује једна сорта брескви, или се речју *duránczi* изражава заједничка особина сродних врста — засад остаје отворено питање.

За поједине врсте шљива и брескви (дакле воћака из рода **Prunus**), карактеристично је да се њихови узрели плодови цијепају уздуж или се располућују са лакоћом. Отуда према глаголу *џејџи*: *џејџача/џејџача* (шљива), *џејџика/џејџика* (шљива); према глаголу *калаџи*: *кала̀ница* (шљива, Славонија; бресква), *ка̀лџнка* (шљива, Славонија; бресква), *ка̀лџа* (шљива, Славонија). Уз ове и *ка̀лаџика* (крушка, Сарајево), као посвједочење да се поменута особина спорадично може да јави као семантички подстицај за именовање и код које воћке изван рода **Prunus**.

Бујно месо или изразита меснатост такође је спорадична особина различитих врста воћака.¹⁷⁷ То показују малобројне изведенице мотивисане именицом *месо*:¹⁷⁸ *мџсница* (маслина, смоква), *мџсуља* (крушка, Славонија), именицом *дунда*: *дунда* (шљива, Врање), те придјевом *дебео* (старосл. *дебелъ*): *дебџлика* (јабука), *дебџлица* (шљива), *дебџџара* (шљива, Славонија), *дебџџача* (шљива Пирот, Тимок и Банија), *дебџџџ* (орех дебеле комине).

Малобројне лексеме из лексичко-семантичке групе *врџића воћке* изражавају намјену воћке, а намјена је, опет, посве уско повезана са структуром плода. Прецизније речено, влакнасти плодови или плодови с доста суве материје, чине природ-

¹⁷⁵ Међу словенским паралелама М. Фасмер наводи цсл. *хрӯсић* те српскохрв. *хрӯсић* а паралеле своди на прасл. **hrust* (Фасмер, под одр. хруст); Слично чини и П. Скок, а међу изведеницама са штокавског терена наводи, уз још понешто, и врсту гљиве звану *хрӯсићавац* (Skok).

¹⁷⁶ Ова последња забиљежена је у Ивековић—Брозовом рјечнику (под одр. трешња).

¹⁷⁷ Изразита меснатост је у тијесној вези са крупноћом воћних плодова. Ипак, иако је такво раздвајање на подгрупе унеколико и проблематично — рекло бисмо да се крупноћа односи на цио плод (нпр. *крујџнаја*, јабука у Полимљу), а да се меснатост некако уже и одређеније схвата.

¹⁷⁸ Ближе речено, секундарним значењем лексеме *месо* = мекани делови плода воћа, поврћа и сл.: *Месо (крџина) јој [јабуци канаџки] је џонешџио крујџијеџ зрна, жуџкасиџ боје* (Јукман Ф., Речник САНУ, зн. под т. 3).

ни предуслов за печење, сушење или за прављење туршије (водени плодови нису погодни за овакву технолошку обраду). Отуда према *йећи*: *йеца̀ра* (крушка, Славонија), према *сушии́и*: *су̀шелица* (смоква, Бока), *су̀шеница* (смоква, Дубровник), према *йу̀ршија* (тур. *turşu*): *йу̀ршија̀ра* (крушка, Алексинац).¹⁷⁹

Посве мали број изведеница у непосредној је семантичкој вези с морфологијом плода. Воћке из рода **Prunus** имају коштицу (коштитичаву сјеменку), остале воћке из фам. **Rosaceae** сјеменку са танком овојницом. Лексемама *брѣзр̀нка* (: *зрно* — јабука, Мачва), *шуйи́лика* (: *шуйи́аљ* — јабука), као да се на сликовит начин дочаравају јабуке закржљалих сјеменки; насупрот ових као да стоји *зр̀нка* (: *зрно* — јабука, Славонија), *йи́цуља* (: *йи́ца* — маслина, Дубровник), које би могле да означавају воћке крупних или крупнијих сјеменки.

Познато је да плодови појединих врста јабука при дрмању одају звукове сличне звекету, звецкању и сл. Њихове сјеменке (услѣд слабе везаности) испадају из лежишта звецкајући у сјеменој овојници. Такав звучни ефекат представљао је подстрек за њихово именовање. Отуда према глаголу *звечайи́и*: *звѣчѣл̀ка* (јабука), *звѣчѣл̀ка* (јабука, Поуње и Банија), *звѣчѣр̀ка* (јабука),¹⁸⁰ а према именици *ѣрохѣйи́и*: *ѣровѣйи́уца*, *ѣрохѣйи́уца* (јабука).

Овим последњим, поглед на лексику која на овај или онај начин стоји у семантичкој вези са структуром (и морфологијом) плода, као да је исцрпен у приличној мјери. Недоумице испољене у приступу можда би се могле отклонити да је на располагању било више чињеница, више ближих података за поједине врсте воћака. Без овог, пут је неминовно водио ка преиспитивању суодноса мотивних, основинских ријечи и њихових деривата, ка изналажењу лексема сродне семантике, како би се оснажила гледишта заснована на таквим односима.

¹⁷⁹ У Речнику МС *йу̀ршија̀ра* је означена као „паприка која се држи у туршији“ (као извор наведен је Речник Ристић—Кангрџа). Не бисмо жељели да оспоравамо ово, али напоменимо да се у народу (изгледа свугдје) *йу̀ршија̀ра* зове једна врста паприке намијењене за туршију.

¹⁸⁰ Због звучног ефекта који одају рожнати престенови на крају репа и велика змија отровница *Crotalus horridus* у српском језику именована је ријечју *звечар̀ка* (исп. Речник САНУ, зн. под т. 1).

II ОНОМАСТИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ У НАЗИВИМА ВОЋАКА

A. АНТРОПОНИМИ

Антропонимијске основе у српској воћарској терминологији су права ријеткост. У страним срединама, преваходно у Њемачкој и Француској, изгледа да су такве основе чиниле чешћу појаву, што унеколико свједоче називи за сорте воћака које су од краја 19. вијека наовамо примане, калемљене и размножаване у нашој средини. Заједно с воћком углавном је прихватао и страни назив у адаптираном облику. Тако се нпр. за крушку *џенерал Тојлџен* знало већ крајем 19. вијека: *Између ... крушцака највише се џрејоручују за ова месџа ... џенерал Тојлџен* (Тодоровић 1899, 257). Аутори новијих приручника често су се старали да уз посрбљено име дају и неко шире објашњење, да назив приближи нашем човјеку. Тако за крушку под називом *Лејенова*, Ш. Бубић наводи кратко: *Лејенова (зајраво notair Lepin ... џиџо значи биљежњик Лејен) ... џодноси најслабију земљу* (Bubić 1948, 29). Воћака с именима страног поријекла има напретек у савременим воћарским приручницима. Не бисмо да их нижемо овдје, већ само да скренемо пажњу на неке чија су се имена (а и оне саме) одавно одомаћила код нас. То су у првом реду *жџермџнка* или *ђермџнка* (: Saint-Germain, тј. гроф Жермен), *виљамџвка*, *виљџјџмка*, *виљџјџмџвка* (крушка) или *најолџџнка* (крушка, Ужице; трешња).

Каткад се у основинском дијелу изведеница распознаје име, лично име. Оно може да буде савремено, име какве историјске личности или библијско име. Управо ово последње потврђује име *Адам* (као име библијске личности) у деривату *адамџвка* (јабука, Славонија). Јабука *адамџвка* морала би да буде исто што и јабука *адамчица*. Ову (јабуку *адамчицу*) је подавно, бавећи се етнографијом Самобора, описао Милан Ланг. Његово објашњење преузео је Веселин Чајкановић (Чајкановић 1994, 98). Ријеч је о ребрастој јабуци и ми, умјесто образложења, преносимо Лангов опис: *Јабука адамчица. Ова јабука нађе се и код нас у џдјекојем воћњаку. Има на џлоду на џеџ мјесџа уџиснуџе браздице, џак се џрича, да је џо она врџџа јабуке, џиџо ју је Ева у Рају земаљском скунула са сџабла и дала Адаму, и од онда се на џој види оних џеџ бразда од Евиних џрџџа* (Lang 1911, 40).

Ми ипак сматрамо да је, у прегледу какав је овај, идентификацију личности најјџелисходније заобићи, посебно у оним случајевима кад немамо поузданих аргумената којим бисмо могли да поткријепимо везу између антропонима и дате личности (иако нас историјске или какве друге околности каткад наводе на то).

име	народни назив	врста воћке (и локација)
Адам	<i>адамџвка</i>	јабука, Славонија
Вилиам	<i>виљамџвка</i> <i>виљџјџмка</i> <i>виљџјџмџвка</i>	крушка крушка крушка
Saint-Germain	<i>ђермџнка</i> <i>жџермџнка</i>	крушка, Лесковац крушка
Јосиф	<i>јџсиџина</i> <i>јџсифка</i>	крушка крушка
Латиф	<i>лаџифуџа</i>	јабука, Ливно
Лазар	<i>лаџџнка</i>	крушка, Славонија

	<i>лазањка</i>	крушка, Ђаковштина
	<i>lǎzǎrka</i>	крушка, Славонија
Мартин	<i>Мáртинoв бљúшaвaц</i>	крушка
Матан	<i>мáтaнoвкa</i>	крушка, Славонија
Милица	<i>Мíлицин водeњáк</i>	крушка, Левач и Темнић
Наполеон	<i>нaпoлeднкa</i>	крушка, Ужице; трешња
Хусеинбег	<i>сeинбeжoвaчa</i>	крушка, Тршић
	<i>сeмбeжoвaчa</i>	крушка, Тамнава
	<i>усeинбeжoвaчa</i>	крушка, Јадар
	<i>хусeинбeжoвaчa</i>	крушка

Ипак, у оним случајевима гдје је то несумњиво, име личности даје повод за један мало шири осврт.

У Босни (централној и источној) нпр. постоји крушка именована као *хусeинбeжoвaчa*. Да ли је она пренесена однекуд (нпр. из турских покрајина) или ју је свијет разносио са посједа Хусеина-бега,¹⁸¹ за рад овакве природе маргинална је ствар. О њој један познавалац воћарских прилика у Босни наводи сљедеће: *Добра је крушка звана „Хусеинбeжoвaчa“, која се највише ѓаји у неким крајевима сјевероисточне Босне, нарочитио у селу Корају, среза лојарског* (Вубић 1948, 20). Називи за ову крушку варирају од мјеста до мјеста. Име *Хусеин-бeж*¹⁸² као творачки елемент деривата углавном је прозирно, без обзира на то колико је жива веза са датом историјском личношћу. Таква веза с именом *Хусеин-бeж* видљива је у Вуковој потврди из Јадра: *усeинбeжoвaчa*, или у потврди из Тршића: *сeинбeжoвaчa*, али се то не би рекло за назив *сeмбeжoвaчa* у Тамнави, за коју се само из предања зна: *Нека крушка у Бељину била, звали је сeмбeжoвaчa* (податак ауторов). У напријед наведеним варијантама препознатљив је исти творбени модел: *Хусеин-бeж* + *-ов* + *-ача*. Дјелимично слабљење мотивационе везе испољено је у називу *сeинбeжoвaчa*; то слабљење још је изразитије у облику *сeмбeжoвaчa*, за кога би се могло рећи да је у првом свом дијелу (оном што се значењски односи на име *Хусеин*), постао семантички готово непрозиран.

Сасвим ријетко и какав други подстицај, какав други карактеристичан детаљ из воћарске праксе може да послужи као мотив именовања. То се лијепо види из примјера датог за крушку *Миличин водeњáк*: *„Миличин водeњáк“ ... је ... љу на-калeмилa нека Милица из Науџара* (Левач и Темнић, Мијатовић С., Речник САНУ, под одр. водeњáк). Ни издалека се каткад не може наслутити шта се крије „у позадини“ неких народних назива. П. Скок изведеницу *лазањка* доводи у везу с њем. *Lazarinbirne* (Скок, под одр. Лазар). Да ли је овдје ријеч о васкрслем Лазару из Јудеје (о Лазаревдану свакако не, јер тај празник пада посве рано, када су воћке тек у заметку), или о неком воћару, одгајивачу, калемару по коме је она именована? На крају, који је то *Мáртин* и који је повод некога нагнао да једну крушку назове *Мáртинoв бљúшaвaц*?¹⁸³ Узгред нагласимо и ово: калемљење, размножавање и брига о воћкама и воћњацима код нашег народа, искључиво је мушки посао. Оно што је учинила Милица из Наупара калемећи крушку која се до данас у Левчу и Темнићу задржала под називом *Мíлицин водeњáк*, служи јој као спомен.

¹⁸¹ Име Хусеин-бег односи се на Градашчевић Хусеин-бега, тј. на Хусеин-капетана Градашчевића (1802—1833), вођу дијела босанског беговата који се борио за аутономнији положај Босне у оквиру Турске царевине (исп. Ћоровић 1989, књ. III, 72—73).

¹⁸² А. Шкаљић наводи двије варијанте овог имена: *Хусeјин* и *Хусeин* (Škaljić).

¹⁸³ Назив ове крушке представља усамљени податак у приручнику Б. Тодоровића (1899, 259).

Б. ТИТУЛЕ ИЛИ ЗВАЊА

На српском етничком простору постоји немали број назива за поједине војке изведен према титули владара или монарха (*цар, краљ*), према титулама (*џаџа, беџ, везир, бан*),¹⁸⁴ према војном чину (*џенерал, кайеџан*), према именицама које означавају припадност црквеном или вјерском реду (*џоџ, калуђер, дервиџ, фраџар* итд.), али и лексемама којим се обједињено именују личности угледнијег друштвеног статуса и сл. (*џефџедар, џелеџрин, челебија, кадуна*).

Изгледа да је таква традиција подавно постојала у страним срединама те да се она временом преносила и у наше крајеве. Војка буљутава укуса или неквалитетна војка уопште, није имала изгледа да буде именована на овакав начин: царском угледу доликовале су само најбоље војке, нпр. према *кајзер* (њем. *Kaiser*): *кајџерка* (крушка), према њем. *Kaiserbirne*: *кајџиберка* или *кајџиберка* (крушка Славонија).¹⁸⁵

Као потпора увјерењу да војке именоване на овакав начин знају да буду заједничко добро различитих средина и различитих језика, наводимо примјер крушке *берџамоџ*. Облик *берџамоџ* потврдили су Б. Шулек и П. Скок; у другим изворима она се јавља као *беџармуџ* (Ужице, Речник САНУ) или *беџармуџа* (Сарајево, Речник САНУ), као *берџамка*: *Појешџеџе коју крушку крусиџуменку и берџамку ... из моџ вођњака* (Винавер С., Речник САНУ), или као *берџамоџа* (*Есиеренова берџамоџа*) (Вубић 1948, 25). Интересантно је и то да за крушку звану *берџамоџ* (ма колико њен назив данас звучао савремено и ново), П. Скок каже да је „једини примјер турцизма који је ушао у наш језик преко талијанскога“ (Скок, под одр. бергамот). При рашчлањењу и трагању за етимологијом поменути аутор је управо и пошао од тур. *beg armūdi* (слободније преведено: бегова крушка), сматрајући да се двочлана форма преузета из турског језика у талијанском рефлектовала као *bergamotto* или *bergamotta*.¹⁸⁶

Једном успостављен творбено-семантички модел могао је лако да се шири обухватајући друге титуле нижег ранга. Управо то показују основинске ријечи поријеклом из турског језика — *џаџа*: *џаџалма* (јабука), *џаџинка* (јабука, Санџак), *везир*: *веџирка* (јабука), *беџ*: *беџаница* (крушка), *беџармуџ* (крушка, Ужице) итд., али и друга звања на рзличитим нивоима друштвене хијерархије. Тако се и десило да ова тематска поткатегорија обједињује именичке основе с општим значењем титуле највишег државног ранга: *цар*: *џаревка* (крушка, Драгачево), *џесар*: *џесарка* (крушка) — па до звања које је далеко од царског: *џефџедар*: *џеџџедарка* (крушка).¹⁸⁷

титула (звање)	народни наз	врста војке (и локација)
бан	<i>баница</i>	јабука, Славонија
	<i>баница</i>	крушка, Хрватска
	<i>бановина</i>	јабука, Славонија

¹⁸⁴ Титуле чине предмет ономасичких проучавања. Наводећи поједине титуле (князь, княгиня, граф, принц, барон, герцог итд.), Н. В. Подольская (1998, 126) титулу (рус. титул) дефинише овако: Поечетное родовое или жалованное звание лиц привилегированного сословия в феодальном или буржуазном обществе — „термин знатности“.

¹⁸⁵ Изгледа да је ова крушка пренесена код нас почетком 20. вијека; њен назив основано је доводити у везу с Вилемом II (Fridrich Wilhelm Viktor Albert von Hohenzollern (1859—1941), царем њемачким и краљем пруским.

¹⁸⁶ Скокову етимологију, поткрепљену паралелама из македонског језика: *беџарма, беџрама*, потврђује и ЕРСЈ (под одр. бегармут), с тим што се овдје полази од тур. *beğ armudu*.

¹⁸⁷ Слична појава могла се уочити и у именовањима друге природе: нпр. у Врховини међу именима коња *Цезар* и *Везир* чине честа имена (која се каткад јављају у пару) (податак ауторов).

Иако се за поједине воћке зна конкретан повод именовања (нпр. крушку која је код Срба углавном позната као *калуђерка*, пронашао је један француски калуђер и овамо се ширила из Француске),¹⁸⁸ називи различитих воћака као што су *јојадџа* (јабука), *јојадџа* (јабука), *јојџа* (смоква, Бока), *јојовача* (крушка, Мачва; јабука), ипак упућују на одређени друштвени статус (статус који у српској средини имају *јојадџа* и *јој*).

У појединим случајевима (када су посриједи воћке страног поријекла), прибјегавало се калкирању. То су ријетки случајеви условљени потребом да се воћка именује *ad hoc*. Као илустрацију дајемо примјер из воћарске брошуре Ф. Лукмана за крушку названу *владџа*: *Реџеникиња или владојла ... [је] октобарско-новембарска фина масловка, нешто сијнија и ирилично осејљива* (Лукман 1938, 29). Можда је то иста она крушка коју је Б. Тодоровић (полазећи од ријечи *реџени* и користећи исто средство преиначавања), четрдесет година раније назвао ријечју *владџа* (исп. Тодоровић 1899, 257). За наведена калкирана имена не може данас да се тврдити како су прихваћена и позната у народу, па ни то да су наведене крушке (нпр. под неким другим именом) данас очуване код Срба.

¹⁸⁸ У средини с католичким живљем иста крушка се зове *јосјорчица*: *Калуђерка или јосјорчица, јојовача је у нашим крајевима најпознатија сијрана сорја крушка* (Лукман 1938, 20).

В. ТОПОНИМИ

У *Српском рјечнику* Вук Караџић је навео замашан број народних назива за различите врсте воћака. Зачудо, уз назив *бидџрајка* (крушка, Ужичка нахија), *зворниклија* (трешња, Ужичка нахија), *млџикиња* („некаке бијеле велике трешње“ у Боци), могао би се наћи тек још понеки народни назив с топонимом у основи. Вуку је морало да буде познато још штогод, али је то изостало из нама непознатих разлога. Стиче се утисак да је Вук уз називе који изражавају примарне особине воћака (укус, мирис, структуру, облик или боју), настојао да обухвати и оно што скрива какву „егзотику“, нпр. *сѣдак* (у Шумадији, „некака крушка која се једе само гњила“), *рџуји* (у Шумадији, „нека трешња, која се рска“).

Грађа из новијих извора (насупротив слабој заступљености у *Српском рјечнику*), показује да су топонимијски елементи итекако честа појава у народним називима наших воћака (по учесталост упоредиви с основама које означавају боју, облик и величину). Изгледа да је разможавање, калемљење и разношење воћака посебно узело маха од почетка друге половине 19. вијека, када је у српским земљама послије петовјековне потлачености живнуо свеколики привредни и друштвени живот. Симптоматични су разлози за појаву толиког броја топонимијских основа у народним називима наших воћака. Изгледа да је ранији назив воћке бивао напуштен ако је у новом окружењу постојао истовјетан или посве сличан назив за воћку исте врсте. С друге стране, назив мјеста одакле је воћка (калем-гранчица) пренесена могао је да буде творачки толико инспиративан да се једноставно, сам по себи, наметао као мотив именовања. Разлози су могли да буду и другачији, а каткад су произилазили из ширег друштвеноисторијског контекста. О социјалним, емоционално-експресивним компонентама у значењима лексема исп. нпр. Ристић—Радић-Дугоњић 1999, 7—45. Нпр. крушка која се у Тамнави зове *сџлџнка* (нешто познатија као *лџмџнка*) поријеклом није из Солуна — неко од солунских бораца је при повратку са Солунског фронта калем-гранчице узео у Поцерини — али је у термину *сџлџнка* похрање-на успомена на њихов повратак.

Шематски приказ назива с топонимом у основи:

топоним	народни назив	врста воћке (и локација)
Алексинач	<i>алексиња́нка</i>	дуња
Америка	<i>америкџ́нка</i>	јабука, Горобиле
Anguleme	<i>анџу́лџмка</i>	крушка
Арбанашко	<i>арба́нуџа</i>	јабука, Скадар
Баре и сл.	<i>ба́рњаџа</i>	јабука
Београд	<i>беџџрајка</i>	крушка
	<i>бидџрајка</i>	крушка, Ужице
Беглуци и сл.	<i>беџлуџа</i>	крушка, Ужице
Белосавци	<i>беџосџвка</i>	шљива, Драгачево
	<i>сџвка</i>	шљива, Врховина
Босна	<i>бџсџнка</i>	трешња, Славонија; јабука, Сиринић
	<i>бџсџнлија</i>	трешња
Бошњаци	<i>бџшњака</i>	јабука
	<i>бошњакиња</i>	јабука, Славонија

Брдари (и сл.)	<i>бр̄дарица</i> <i>бр̄даруша</i> <i>бр̄ђаруша</i>	јабука, Качер шљива, Гружа шљива, Гружа
Брђани	<i>бр̄ђанка</i>	јабука, Ваљево
Будимље	<i>будӣмка</i> <i>будӣмлија</i> <i>будӣмњача</i>	јабука јабука јабука, Поцерина
Бугарија	<i>бӯг̄арка</i>	шљива; јабука, Врање
Буково	<i>бӯковача</i> <i>бӯкџка</i>	јабука, Буково јабука
Буна	<i>бӯнка</i>	крушка, хрв. Приморје
Бунарцик	<i>бӯнарџика</i>	јабука
Ваљево	<i>ва̄љевка</i>	јабука, Врање
Видин	<i>вӣда</i> <i>видӣнлија</i>	крушка, Жича крушка, Ресава
Вијена	<i>вӣјенка</i>	крушка
Винковац	<i>винкџкиња</i>	јабука, Славонија
Влашко	<i>вла̄шкџица</i>	орех, хрв. Приморје
Влашко поље	<i>вла̄шкџиџка</i>	крушка, Тимок
Влахиње	<i>вла̄хињача</i>	шљива, Вировитица; јабука, Славонија
Влах	<i>вла̄хињача</i> <i>вла̄хиња</i> <i>вла̄хун</i>	шљива, Херцеговина јабука, смоква крушка
Воденичари	<i>водӣничарка</i>	крушка, Славонија
Воћин	<i>во̄ђинка</i>	крушка, Славонија
Волујац	<i>волӯјача</i> <i>волӯјка</i>	шљива, Рудник јабука, Пожега
Врање	<i>вра̄њанка</i>	дуња
Врхпоље	<i>вркџиџка</i>	крушка, Славонија
Гламоч	<i>гла̄мочкиња</i>	јабука, Фоча
Горјани	<i>гор̄јаника</i>	јабука
Градина	<i>гра̄дињача</i>	јабука, Ужице, Б. Башта
Дамаск	<i>дамасџка</i> <i>дамасџенка</i>	јабука шљива
Даросава	<i>дардсавка</i>	шљива
Демир-капија	<i>де̄мирка</i>	крушка, Врање; јабука
Дервен?	<i>дѣрвџка</i>	крушка, Врање
Душаново (?)	<i>дӯшанка</i>	јабука
Ђурђево	<i>ђурђевка</i>	крушка
Ердељ	<i>ѣрдѣлка</i>	јабука, Ваљево
Загорјани?	<i>загор̄јаника</i>	јабука, Славонија
Зајечар	<i>за̄јечарка</i>	јабука
Закушје	<i>за̄кушка</i>	смоква
Зворник	<i>зворниклија</i>	трешња, Ужице
Зечево	<i>зѣчевка</i>	крушка, Славонија
Ипек	<i>ипѣклија</i>	јабука

Италија	<i>ӣталијџанка</i>	шљива; крушка
Јастребац	<i>јас̄ирейчџанка</i>	јабука
Каблар	<i>ка̀блџарка</i>	јабука
Казаци	<i>казџазовача</i>	јабука, Зеница
Казанције и сл.	<i>казанџика</i> <i>казанџиница</i>	јабука јабука
Канада	<i>канџџанка</i>	јабука
Караман	<i>ка̀ра̀ба̀нка</i> <i>ка̀ра̀мѝлџија</i>	крушка, Космет крушка, Мачва, Колубара крушка
	<i>ка̀ра̀ма̀нка</i> <i>ка̀ра̀ма̀нџиница</i>	крушка, Сарајево
Карача	<i>ка̀ра̀ча̀нка</i>	крушка, Поцерина, Тамнава
Каури	<i>ка̀у̀рџача</i>	шљива, Лесковац
Књажевац	<i>кња̀жџевчџанка</i>	крушка, Банија
Ковачевац (и сл.)	<i>ко̀ва̀чџева</i>	јабука јабука, Лесковац; крушка, Лесковац
Кожувари	<i>ко̀жџу̀ва̀рка</i>	јабука
Колубара	<i>ко̀лу̀ба̀рка</i>	јабука, Крагујевац
Кошница/Кошнице (?)	<i>ко̀шџичџарка</i>	крушка, Колубара
Куршмлија	<i>ку̀рџу̀ма̀ча</i>	шљива, Бољевац
Ластово	<i>ла̀стџо̀вка</i>	маслина, смоква
Ластрица	<i>ла̀стџѝриџа</i>	смоква, Далмација
Левант	<i>лѐва̀ниџанка</i>	маслина
Левач	<i>лѐва̀ча̀нка</i>	крушка, Врање
Леновац	<i>лѐно̀ва̀ча</i>	јабука
Лерин	<i>лѐрѝнка</i>	крушка
Ливадари	<i>лѝва̀да̀рка</i>	јабука
Лишане	<i>лѝшѝа̀ња̀нка</i> <i>о̀лѝшѝа̀ња̀нка</i>	крушка, Славонија крушка, Славонија
Лесковац	<i>лѐскџо̀ва̀нка</i>	крушка
Лумбарда	<i>лу̀ба̀рдџеџика ма̀слина</i>	маслина, Бока
Луштица	<i>лу̀шџча̀к</i> <i>лу̀шџчиџа̀к</i>	орех орех
Љештанско	<i>љџеџиџанка</i>	крушка, Ужице
Мађарија и сл.	<i>ма̀ђџариџа</i> <i>ма̀ђџарка</i> <i>ма̀ђџаруџа</i>	јабука шљива, кајсија шљива
Маџарија и сл.	<i>ма̀џџарка</i> <i>ма̀џџаруџа</i> <i>ма̀џџарка</i>	шљива; јабука, Фоча; крушка, Врање шљива; јабука, Фоча шљива
Маљен	<i>ма̀љџенка</i>	јабука, Рудник; крушка, Ужице
Марковац	<i>ма̀рџковача</i>	јабука, Сиринићка жупа
Мехелн	<i>мѐхѐлѐнка</i>	крушка

земаља (као што је нпр. јабука *букџџка*), у њих не би требало да се сумња: *У Србији су је [јабуку каселку] њрозовали буковџка, њо Пољоџпривредној школи у Букову* (Лукман Ф., Речник САНУ). Приложници збирки ријечи (па и аутори других писаних изво-ра) при навођењу народних назива за поједине воћке из свога краја углавном нису наводили пратеће податке (нпр. оне у вези с поријеклом). Такви подаци, онамо гдје их је било, били би драгоцјени данас, те нам се не би дешавало да на неке основе гледамо с подозрењем. Тако у Славонији (сјеверно од Ђакова) постоји мјесто *Горјани* и јабука *загорјаниџка* (Привлаџка, Речник САНУ). Творбена логика упућивала би на основу **загорјан-* (прије него на топониме *Горјани* или *Загорје*), али назив мјеста с таквом основом не потврђују релевантни извори (Imenik mesta и Рјечник ЈАЗУ).

Веза између назива мјеста обично је очигледна, нпр. *Ласџириџа*: *лџиџириџа* (смоџка, Далмација), *Лиџане* (мјесто код Бенковџа): *џиџиџа* или *лџиџа* (крушка, Славонија), *Сџеџане* (заселак у Тамнави): *сџеџа* (крушка, Шабаџ и Ужиџе). Катџад је она логична, нпр. *Полоџ*: *џџџа* (крушка, Јаџодина),¹⁹¹ *Казази* (Казази су дио сарајеџске чаршије, исп. Škaljić): *џџџа* (јабуџка, Зениџа). Сасвим су ријетџи случајеџи код којих је таква веза посве проблематична, рецимо због могућности двојаког гледања на мотивну ријеч. Нама се чини да у лексеми *џџџа* (јабуџка) творбену основу чини *Иџек* (турсџи назив за град Пећ, тур. *Ипек*, Škaljić), али не бисмо да се одбаци и претпоставџка како је овај назив могао да буде мотивисан и тур. *ипекли* = свилен (исп. Škaljić, под одр. ипеклија). Изведена према основинској лексеми *свила*, име *свилаџиџа* (јабуџка, Ужиџе) у мотивационом погледу потпире ову другу могућност.

Неке деривате, нпр. *џџџа* (крушка, Банија), не би требао доводити у везу с топонимијским основама у правом смислу. *Каури* би овдје морали да буду исто што и Далмација: *Босанџи из среза Бос. Граховскоџ називају Далмацију Каурима* (Билбија Ј., Речник САНУ, под одр. каур). Слично се може гледати и на назив *џранџија* (јабуџка, Брод) који П. Скок објашњаџа полазећи од приџјеџа *џранџи* (исп. Skok, под одр. Frugy).

¹⁹¹ Приређивачи *Срџскоџ рјечника* уз одредницу *џолоџ* (зн. под т. 3) дали су објашњење да је то неко мјесто или кнежина у Старој Србији: *Он џоџиш Полоџ Меџохију* (нар. пјесма, Вук).

III ЛЕКСЕМЕ БЕЗ ЈАСНЕ МОТИВИСАНОСТИ

Лексеме недовољно јасне мотивисаности

У српској народној воћарској терминологији постоји замашна скупина изведеница с ботаничким елементом у основи. Оне су семантички махом прозирне и својим општим значењем творбене основе указују на семантику мириса: *босиљача* (крушка, Славонија), *босиљкача* (крушка, Војводина), *рузмариња* (јабука), или на вријеме сазријевања: *зобеника* (крушка, јабука), *јаџодњача* (крушка; јабука, Славонија), *кдонољѣнка* (крушка), а посве ријетко и на штогод друго. Проблем се намеће код уског круга деривираних лексема код којих се какав дендроним, или ближе речено, назив за листопадно дрво типично за наше поднебље, јавља као творбена основа. Приповједач Јанко Веселиновић је нпр. дао опширан опис јабуке чији плодови миришу на липов цвијет, а ту јабуку ипак није именовано: *Ејо видиш ову јабуку! Калем сам добио од једног Турчина ... Кад је загризеши, замиришћу ти усћа на липов цвей и у дућу дану миришћу* (Ј. Веселиновић, Српски писци, Целокупна дела, књ. IX, Београд, стр. 31). У српском језику је позната јабука звана *липовача*, али се Веселиновићев опис не може да схвати као поуздан аргумент за тврдњу да је она у народу названа по мирису липовог цвијета. Ипак, корисно би било да се види о којим је то дрветима и о којим изведеницама заправо ријеч.

- бреза**, *Betula verrucosa*: *брџовача* (крушка, Драгачево);
- бријест**, *Ulmus campestris*: *брџиовача* (јабука);
- врба**, *Salix (Salix alba)*: *врбовача* (јабука, Јагодина, Босна, Рашка; крушка, Ужице), *врбџка* (јабука, Косово), *врбџњача* (јабука);
- граб**, *Carpinus betulus*: *џрабовача* (јабука, Ваљево);
- дрен**, *Cornus mas*: *дрџновача* (трешња, Срем; шљива, Ужице; јабука, Ваљево), *дрџнџка* (шљива, Драгачево);
- ива**, *Salix*: *иџовача* (крушка; јабука, Зеница);
- јаблан**, *Populus pyramidalis*: *јаџлан* (јабука, Пирот; крушка), *јаџланка* (јабука, Шумадија; маслина, Далмација; смоква), *јаџлен* (јабука, Алекс. Поморавље);
- јова** или **јоха**, *Alnus glutinosa*: *јаџџка* (јабука), *јаџача* (јабука, Јадар), *јаџовача* (јабука), *јаџанка* (крушка, Драгачево),
- кестен**, *Castanea sativa*: *кџиџњача* (крушка);
- клен** (покр. **кун**), *Leuciscus serphalus*: *кунџка* (крушка, Лесковац);
- леска/лијеска**, *Corylus avellana*: *лџсковача* (јабука, Ваљево; крушка, Коцељево), *лџсковача* (крушка, Славонија);
- липа**, *Tilia*: *лиџовача* (јабука, крушка);
- храст**, *Quercus*: *раџиџка* (крушка, Славонија);
- срч** (врста храста), *Quercus*: *срџика* (јабука, Славонија);
- цер**, *Quercus cerris*: *џџровача* (јабука).¹⁹²

На основу расположиве грађе преузете из Речника САНУ и прикупљене из других извора, изгледа, дакле, да би се у трагању за семантиком изведеница које у коријенском дијелу имају народни назив за листопадно дрво, ваљало окретати у

¹⁹² У Шајкашкој (Драгин 1991, 692) *џџровача* је врста лубенице.

другом правцу и тражити другачија рјешења. Да би се такве изведенице семантички поуздано разјасниле, изгледа да су потребна опсежнија трагања која би надилазила оквири језичке анализе. Изостављајући наведене изведенице из творбеног прегледа целокупне грађе, сматрали смо да је овдје најцјелисходније назначити само правце у којима би се евентуално могло да трага.

На основу штурних података датих у грађи Речника САНУ и другим изворима и нашег искуства са терена, изгледа да су особине неких врста воћака посредством метафоричких асоцијација довођене су везу с одређеном врстом дрвета. Овдје у првом реду мислимо на изведенице које у коријенском дијелу имају лексему *врба*: *врбовача*, *врбџка* и *врбџача*, или лексему *лија*: *лијовача*. У Посавини и Тамнави има и данас покоја јабука *врбовача*. Упитавши једног сељака са Саве каква је то јабука *врбовача* — добио сам посве необичан одговор: „Ма, прњадовита“. Атрибутом *прњадовић*,¹⁹³ на најбољи начин се илуструје о каквом плоду је ријеч: о плоду лошег укуса који унеколико подсећа на *ирлад*, тј. на труло или натруло дрво. Ријечју *лијовина* у сливу ријеке Зрмање (а изгледа и шире) именује се једна врста лоше, неплемените винове лозе (и грожђе те лозе): *За зрмањску долину [ијсац је] ... навео ... седам врста грожђа, које народ назива: 1. црница ... 2. лијовина* (Медић М., Речник САНУ, зн. под 4). Другачија објашњења за неке воћке, слободно су тумачење засновано на вјеровању како је нешто могуће, нпр. *врбџача* (тј. јабука на врби): *Разбираше старца даље: да ли у селу код извора још ираје јабука врбџача (ирсад на врби)* (Јовановић А., Караџић 1899, Речник САНУ).¹⁹⁴

У поглављу посвећеном структури плода поводећи се значењем ријечи *буза* (= сок који цури из засечена дрвета, мезгра, Речник САНУ, зн. под т. 2), изведенице *бузлија* или *буслија* (јабука, Босна) означили смо као лексеме мотивисан воденошћу плода. Међутим, сазнање да се *буза* или *муса* (*муца*) клена, граба, цера или сладуна, можда и још којег дрвета, некад користила за тољење жеђи или као напиток: *Чобани код стиоке с иролећа ију мусу од кленова, зрабова, церова или сладунова дрвета* (Мијатовић С., Речник САНУ, под одр. муса), наводи нас на помисао да су поједине воћке (односно њихови плодови) асоцијативно могли да буду доведени у вези с грабовом, куновом, церовом мезгром или мезгром срча. А ако је тако, метафорички пренос информације о укусу садржане у значењу основинске лексеме, заиста је могућ, нпр. *зрб*: *зрбовача* (јабука, Ваљево), *кун*: *кунџка* (крушка, Лесковац), *срч* (врста храста, *Quercus*): *срчка* (јабука, Славонија), *цер*: *церовача* (јабука). По логици ствари, ово би могло да се тврди и за *брџовачу* (крушка, Драгачево), јер је познато да се мезгра брезе користила у љековите сврхе (исп. Willfort 1989, 99). Остале воћке с горепоменим фитонимима у коријенском дијелу не бисмо насумце довели у исти ред.

У расправи посвећеној словенским називима за *црну шћојолу* (у српском језику *јаблан*, *јагњед* или *јагњеда*), А. Лома, означавајући бога Аполона као бога јабука, тврди да се у називима јабука *јаблен* (Алексиначко Поморавље), *јаблџанка* (Шумадија), чува траг изворног значења ријечи *јаблан*: „али се иначе свест о њему изгубила, па је настала својеврсна игра речи као фолклорни *adunaton*“ (Лома 1996, 23). Лома сугерише „на оно што не може бити“, а што се до данас очувало у фол-

¹⁹³ Ријечи *ирладовић*, *ирлад*, *ирњадовић* наводи Вук: *Прњадовић ... н. њ. њањ* (Вук).

¹⁹⁴ Глишу Елезовића су својевремено његови земљаци увјеравали да се јабука *врбовача* тако зове јер расте на врби; такву јабуку и брескву помиње и Евлија Челебија (исп. Зборник Етнографског музеја, год. 1953, 273).

клору: *Ја ћу шеби ѿноуде донейи, / С мора смокве, из Мосѿара ѓрожђе, / С јаблан' дрва јабланских јабука* (нар. пјесма, Вук, Речник САНУ, под одр. јаблански). Откуда онда то — питамо се — да се ријечју *јаблѿн, јаблен, јаблѿнка* именују различите врсте воћака? Својеврсно објашњење можда дају *јошевије јабуке* (исп. и називе под основинском ријечју *јова* или *јоха*, *Alnus glutinosa*): *Реци да нећеш оздравити док не добијеш јошевијех јабука* (нар. прип., Чајкановић 1927, 213), за које Д. Мршевић у опширном чланку о воћеродном дрвећу тврди да потичу из хришћанских универзалних представа о рају (Мршевић 2008, 63—69).

У поглављу о ономастичким елементима у воћарској терминологији показали смо да је велики број народних назива за поједине сорте настао према називима мјеста. Грађа из Рјечника JAZU или *Imenika mesta* показује да је велики број топонима изведен према називу дрвета (дрвета се у ономастици у новије вријеме називају дендронимима), нпр. *бреза: Брезовац, Брезовица; бресѿ/бријест: Бресѿ, Бресѿовац; врба: Врбова, Врбовац, Врбово* (*Imenik mesta*). Нема никакве сумње да су називи неких воћака, опет, изведени према именима мјеста која у својој творбеној основи имају неку лексему из тематске групе именица што означавају дрвеће.

Ми овдје желимо да укажемо на поједине називе воћака који би могли да буду у творбено-семантичкој спрези с именима мјеста мотивисаним на горепоменути начи, односно именима која садрже дендроним као основинску лексему. Одмах да кажемо, најјелиходније је да се за мјестом трага у ближој околини локалитета у којем је потврђен одређени назив (јер су се воћке углавном преузимале из пограничних мјеста, ријетко из удаљених непознатих крајева). Имена мјеста наводимо према *Imeniku mesta*. Овим не тврдимо да назив воћке безусловно стоји у вези с идентификованим именом мјеста у географском смислу.

брѿзовача (крушка, Драгачево) : *Брезова* (Краљево, Ивањица);
брѿсовача (јабука) : *Бресѿовац* или *Бресѿово* (шире познато);
врбѿвка (јабука, Косово) : *Врбово* (Владичин Хан, Пријепоље);
врбѿвњача (јабука) : *Врбовно* (Лазаревац);
ѓрабовача (јабука, Ваљево) : *Грабовац* (Тамнава);
дрѿновача (трешња, Срем; шљива, Ужице; јабука, Ваљево) : *Дреново* или *Дреновац* (раширено);
дрѿнѿвка (шљива, Драгачево) : *Дреново* (Горњи Милановац);
кѿнѿвка (крушка, Лесковац) : *Куново* (Владичин Хан);
лѿсковача (јабука, Ваљево; крушка, Коцелјева) : *Лесковац* (Лазаревац);
љѿсковача (крушка, Славонија) : *Љесковац* (нпр. Двор код Сиска);
лѿјовача (јабука, крушка) : *Лѿјова* (Врњачка Бања) или *Лѿјовац* (раширено);
расѿѿвка (крушка, Славонија) : *Расѿовац* (нпр. Чазма);
цѿровача (јабука) : *Церово* (раширено) или *Церовац* (раширено).

Успостављајући овакве односе (*Врбово* → *врбѿвка*), жељели смо само да овакав начин творбено-семантичког рашчлањавања (*Врбов-* + *-ка* → *врбѿвка*) назначимо као могућност.

У нашој воћарској терминологији постоји извјестан број народних термина (истина невелик), који као основинску лексему имају име какве домаће животиње (сасвим ријетко и име дивље животиње). По својој семантици они не спадају у исти

ред. Према описним придјевима *зечасӣ*, **јазавичасӣ*, *лисичасӣ*,¹⁹⁵ настале су изведенице: *зечица* (крушка, Рудник), *јазавичарка* (крушка, Љештанско), *лисичарка* (крушка). Њихова се семантика, дакле, своди на боју. Код свих осталих изведеница ријеч је о нечему другом. И одмах да се укратко каже зашто: све су лисице жућкастотуруменкасте боје, сви јазавци сиви или сивкасти, а домаће животиње (посебно говеда, коњи, пјетлови и пси) најчешће бојом одуарају једни од других. Зато су њихова имена веома често мотивисана бојом длаке као специфичном и посве упадљивом одликом.¹⁹⁶

Али, најприје да се види који се **зооними** надаље јављају као основинске лексеме:

говедо, *Vos taugus*: *зџведарка* (шљива, Мали Пожаревац и Алексинац), *зџвеђача* (јабука, шљива);

коза, *Sarrahircus*: *кџзара* (крушка, Славонија; јабука), *козарица* (јабука, Врање), *кџзина* (јабука, Славонија), *кџјача* (крушка);

коњ, *Equus caballus*: *коњара* (крушка), *коњарица* (шљива), *коњџвара* (јабука, Уб), *коњџра* (јабука, Сарајево), *коњџуха* (јабука), *коњџвача* (јабука, Јадар);

магарац, *Equus assinus*: *маџарешка слива* (шљива), *маџарица* (шљива);

крмче, род *Sus* (*Sus domestica*): *крмеђача* (јабука, Шабац);

медвјед, *Ursus arctos*: *меџведџвача* (крушка, Драгачево);

осао, *Equus assinus*: *џшљача* (шљива, Славонија);

пас, *Canis familiaris*: *џасјара* (шљива, Славонија), *џасјача* (шљива);

петао, *Gallus* (*Gallus domesticus*): *џеџлача* (крушка);

сврака, *Pica caudata*: *свракача* (крушка).

Грађа преузета из Речника САНУ и прикупљена из других извора, без сумње указује да би се у трагању за семантиком лексема *зџведарка*, *зџвеђача*, *коњџра*, *коњџвача* итд. ваљало окретати у другом правцу и тражити другачија рјешења. А која?

Само поједине изведенице могле су настати према називима мјеста која у основи, изгледа, имају зооним, нпр. *козарица* (јабука, Врање) : *Козаре* (Лесковац), *коњџвача* (јабука, Јадар) : *Коњџва* (Куршумлија), *коњџуха* (јабука) : *Коњџух* (Крушевац и Липљан), *свракача* (крушка) : *Свраке* (Вогошћа), можда и још који.

Неке изведенице с именом домаће животиње у основи, као да имају експресивни смисао: *зџвеђача* (јабука, шљива), *крмеђача* (јабука, Шабац), *џасјара* (шљива, Славонија), *џасјача* (шљива), можда и још која, нпр. *коњџра* (јабука, Сарајево). Сходно значењу лексеме *крмеђара* = врста гљиве коју радо једу свиње (Речник САНУ) (ми бисмо ипак рекли: врста некавалитетне гљиве (коју једу само свиње), и лексема *крмеђача* (јабука, Шабац) у свијести говорних представника морала би да изазива сличне асоцијације. Зато смо склони да на њу гледамо као на лексему мотивисану метафоричким путем (*крмеђ-* + *-ача*).

Колико је семантика ове поткаторије осјетљив проблем, најбоље свједочи лексема *коњџвара* (јабука, Уб). За ту се јабуку каже да је изразито кисела (податак ауторв). Она би, по поријеклу, морала да буде сложена лексема. Можда би имало

¹⁹⁵ Лексема *јазавичасӣ* није потврђена у обимној грађи Речника САНУ, али се на основу изведенице *јазавичарка* (крушка, Љештанско), те према придјевима сродне семантике, може претпоставити такв лексичка могућност; гљива *лисичарка* или *лисичица*, *Cantharellus cibarius* (Речник САНУ) и врста грождја позната под именом *лисичина* (Речник САНУ), такође су мотивисане бојом (оном жућкастоцрвенкастом што подсећа на боју лисичије длаке).

¹⁹⁶ Исп. нпр. имена волова у Врховини: *залоња*, *џлавоња*, *зекоња* (подаци ауторови), или имена *зека*, *зекан* за кобилу и коња зеленкасте длаке у Пећком Подгору (Јашовић 1997, 145).

смисла доводити је у везу с лексемом *коњобарка* = најсилинија вјештица, која човјека с коња обара очима (у Сријему, Вук), те с лексемама *коњобара* или *коњобарка* (у Тамнави: старија „шарена“ дјевојка, која је помало на терету у кући, податак ауторов). Ако је све то тако, развој значења је логичан: *коњобара* (вјештица која с коња обара) → *коњобара* (неморална дјевојка) → *коњовара* (изрзито кисела јабука). За последњи облик ми претпостављамо развој *коњобара* → *коњовара*, јер се једино тако може да објасни сегмент *-вара* у њеној структури. Уколико се услед десемантизације другог члана сложенице творбена основа сводила на први пунозначни члан, тј. на основу *коњ-* (: *коњ*), онда је и облик са суфиксом *-ура*: *коњура* (јабука, Сарајево), а можда и још који, творбено лако изводити из ње.

Поред наведених, постоји још која лексема чији су творбени сегменти дају да утврде, чији се формални склоп да рашчланити, али је недовољно јасно какав семантички садржај таквим изведеницама ваља приписати. Управо би овдје од користи били подаци са терена, подаци о особинама воћака именованих на овакав начин (а можда и нечем другом), јер је локалном становништву њихова семантика несумњиво ближа. Умјесто пуког довијања, овдје наводимо такве изведенице с најужнијим попутним опаскама.

будалина (крушка, Високо).

дулумача (јабука, Азбуковица). Skok —.

зайујалица (смоква, Трпањ). Skok —.

крстица (крушка). Skok —.

обрџица (јабука, Ужице). Skok (под одр. вртјети) наводи ову изведеницу али не као назив јабуке.

разбиџ (крушка, Славонија). Skok нема у овом значењу. Очито је да је императивна сложеница, али је мотивисаност недовољно јасна.

шаранина (маслина, Тиват). Skok без објашњења наводи облик *шаранила* (маслина, Лепетане).

шидљивка (јабука, крушка). Skok —.

Лексема без јасне мотивисаности

анџирача (крушка). Skok —, EPCJ —. Могао би се претпоставити развој: *јаџирача* (: *јаџ*) → *аџирача* → *анџирача*.

балсиача (јабука, Славонија). Skok —, EPCJ —.

барашина (јабука, Славонија). Skok —, EPCJ —.

бирица (јабука, Топлица). Skok —, Škaljić —. Вјероватно према *биринцик* (*бурунџук*) = танко бијело свилено платно (Skok). EPCJ (под одр. бирицик) указује као могућу везу с тур. *biricik* = јединствен.

божјака (шљива, Врање). Skok —; исп. *небожџица*.

бојшанка (јабука, јужна Србија). Skok —.

буквица (јабука, Славонија). Skok —.

бујовница (јабука, Славонија), *бујунлија* (јабука), *буљва* (јабука). Skok —. Вјероватно према њем. *Batulnapfel*.

виводница (јабука, Далмација). (Skok —.

визјка (јабука), *визалка* (јабука, Ђаковица и Пећ). Skok —.

џалмаша (смоква, Бар). Skok —.

долкран (крушка Пећ). Skok —, Škaljić —.

драгана (трешња Мостар). В. *драганлија*.

драџанлија (трешња, Ваљево). Скок доводи у везу с лат. придјевом *duracĭnus*: „драганлија је турцизам ... од *драџана*“ (Skok, под. одр. *дрџанлија*).

дрдѝља (крушка, Славонија). Skok —.

дубак (трешња). Скок: метафора према *дуб* (под одр. *дуб*).

дурџуља (шљива), *ѝдрџуља* (шљива, Славонија), *ѝдрџуња* (шљива, Славонија), *ѝрџоњка* (шљива), *ѝрџуља* (шљива), *ѝурџуља* (шљива; јабука Сисак), *ѝурџуња* (шљива, Славонија, Шабац), *ѝуркуља* (шљива, Горобиље). Skok (под одр. *ѝурџуља*) без покушаја разрешења наводи само основни облик; Елезовић такође. Можда сложеница с ријечју *џула* (тур. *gule*) = суд у облику сурахије (врча), од посебне врсте земље ... у којем су муслиманске хаџије доносиле из Меке абу-земзе при повратку са хаџилука (Škaljić, под одр. *гула*).

јерџалма (јабука, Космет). Skok (под одр. *јер*): према тур. *yer*, земља, мјесто и тур. *alta*, јабука; Škaljić облик *јералма* доводи у везу с тур. *yer elmasi*, биљка *Helianthus tuberosus*, буквално: земаљска јабука.

јербасма, *јерибасма*, *јерибосма*, *јерибосна* (крушка). Škaljić: према тур. *yere basmaz*, описно: оно што на земљу не пада.

кајкуџа (крушка, Алексинац). Skok —.

какавац (јабука, Врање). Skok —.

какавка (крушка), *какаћа* (крушка, Драгачево). Skok —. Новији извори из јужне Србије потврђују и друге фонетске варијанте: *какичка*, *какличка*, *каѝличка*, *клакичка* (Цветковић 2000, 54). Мотивисаност би могла да буде двојака: или према именици *клџак* (како се нама чини), или према *каѝличка* или *каѝличица* (= бубац, желудац живине, Речник САНУ).

клдѝчџанка (јабука). Вјероватно према *Клојче* (село код Зенице) или *Клојце* (село код Славонске Бистрице); Skok (под одр. *клеп*) мисли да је можда метафора.

кдсмџч (јабука). Непоуздан извор.

крџстѝумџенка (крушка). Skok —. Можда индивидуална лексичка креација (само код С. Винавера).

куљиче (крушка, Лесковац). Skok —.

лудаја (јабука, Србија). Skok (под одр. *луд*) мисли да је метафора према придјеву *луд*. Ипак, изгледа да је то врста брашнаве јабуке; исп. рус. *луда* = глыба камена, гранита, песчаная отмель, каменитое русло реки (Фасмер, под одр. *луда II*).

лудџи (орех, Пожаревац). (Skok —.

лџиџа (бресква, Дубровник). Skok је (под одр. *луб*) означава као „бресква у којој се не приања месо уз коштицу“.

маџуџа (крушка, Босна). Skok —.

мадуна (смоква, Херцеговина). Skok —.

мајчица (*мајчица*) (крушка, Ужице). Skok —.

меркуџџанка (смоква). Skok даје ову одредницу, али без објашњења.

мислџинка (јабука, Крагујевац). Skok —. Можда према *муслин* = врста лагане и танке памучне тканине назване по граду Мосулу у Ираку, где се првобитно израђивала (Речник САНУ).

милџиџанка (крушка, Мостар). Skok —.

мриџџанка (смоква). Skok —.

миџавац (шљива, Смедерево), *мџавац* (шљива, Крагујевац). Skok (под одр. *мигати*) наводи облик *миџавац* али без конкретног објашњења.

муслима (јабука, Зеница), *муслимача* (јабука, Подриње). Skok —. Можда пре-

Треће поглавље

ПОЈЕДИНАЧНИ НАЗИВИ ВОЋАКА: ТВОРБЕНИ ПРЕГЛЕД

УВОД

Опшће најомене

Свако озбиљније проучавање лексике одређене термилошке области, поред лексичко-семантичког приступа, морало би и творбу да има за циљ. Само тако обједињен приступ пружа цјеловиту представу о свим битним семантичким и творбеним аспектима тематске групе лексема која се узима као предмет истраживања. „Давно је констатовано да је у творби речи мотивисаност комплексна појава и да укључује и форму и значење: изведена реч је мотивисана формом и значењем неке друге речи“ (Ђорић 2008, 25). При рашчлањавању народних термина на творбене елементе, не бисмо да се држимо формалних критерија. Формално гледано, нпр. облик *бјелијанка* (јабука, Горобиле итд.) могао би да се растави овако: *бјел-* + *-ија* + *-анка*. Тај облик би да посматрамо као јединствен резултат последњег творбеног чина, полазећи од типа творбене основе *бјелиј-* (: *бјелија*), творбеног значења и творбеног форманта (*-анка*) као његових битних конститутивних елемената.

Проблеме у идентификацији основе, идентификацији суфикса, потешкоће у одређивању границе између основе и суфикса, потешкоће изазване могућношћу помијерања те границе — веома је лијепо изразио М. Николић: „Комплексност суфиксације потиче делом из њене изузетне продуктивности, а још више из често тешко утврдиве границе између творбене основе и суфикса, што је последица различитих и неретко вишеструких фонетских промена извршених током историје нашег језика управо на тој граници, односно многобројних морфолошких алтернација, као и честих (понекад недовршених или лексички ограничених) померања границе између основе и суфикса изазваних перинтеграцијом (обично аналошког порекла), односно појавом сложених суфикса“ (М. Николић, из рецензије књиге И. Клајна: *Творба речи у савременом српском језику*).

Колико се суфиксација зна да усложњава, чак и онда када се занемаре гласовне промјене у основинском дијелу појединих лексема у различитим народним говорима (губљење појединих гласова, упрошћавање гласовних група, појава суп-

ституције, развој нових гласова), на нивоу српске воћарске терминологије лијепо свједоче изведенице са основом *lif*, лексемом којом се у турском језику (између осталог) означава биљно влакно.¹⁹⁷ Поред сложенице *елифџа* (јабука, Зеница), сегмент *лиф-* (*лив-* или *лиј-*) се јавља као основа за коју су у различитим крајевима везивани различити суфикси:

- а: *елифа* (јабука, Полимље), *јелива* (јабука, Злакуса),
- анија: *елв̀анија* (← *еливанија*) (јабука),
- а̀нка/-а̀ња: *елиф̀анка* (јабука, Пожешко Поље), *илиф̀анка* (јабука),
- јелив̀анка* (јабука), *јелиј̀анка* (јабука, Врховина), *лиф̀ања* (јабука),
- ка *јелив̀ка* (јабука, Врање),
- а̀вна: *јелиј̀авна* (јабука, Сарајево).

Наведене форме припадају различитим народним говорима. Већину њих карактерише замјена гласа *ф* у основинском дијелу гласом *в* или гласом *ј* (*јелива*, *елв̀анија*, *јелив̀анка*, *јелив̀ка*; *јелиј̀анка*, *јелиј̀авна*), а готово све развој гласова у иницијалном положају (гласа *е* : *елифа*, *елв̀анија*, *елиф̀анка*; гласова *је*: *јелива*, *јелив̀анка*, *јелиј̀анка*, *јелив̀ка*, *јелиј̀авна*; гласа *и*: *илиф̀анка*).

Осипање гласова у основи или њихова замјена другим гласовима, карактеристично је за повећи број народних термина широм штокавске територије. Понекад такве гласовне промјене захватају основу у драстичној мјери, те је у оваквим случајевима каткад веома тешко утврдити шта чини саму основу некога деривата. Као примјер наводимо њемачку сорту *Voikenapfel*, јабуку која се поодавно одомаћила у Славонији. Њен први њемачки члан *Voiken-* мијењао се у знатној мјери, а за поједине форме (тако измијењене или нарушене) основе везивали су се различити суфикси: -иња (*бојкиња*, *бошња*), -аница (*боланица*), -а̀нка (*бул̀анка*), -ина (*бујина*).

Иако нпр. знамо да се коријенски дио деривата *џемурлијка* (јабука) крије у именици *џемре* (тур. *sevre*, угљен од жераве, Škaljić), нисмо сигурни у одређивању границе између основе и суфикса, па ни самог суфикса (чини се да је у поменутој изведеници дошло до контаминације крајњих гласова основе с удвојеним суфиксом: *џемурлијка* (← **џемурли* + *-лија* + *-ка*).

Из претходних примјера који указују на путеве адаптације форми преузетих из других језика, види се да је утврђивање творбеног односа појединих чланова деривационог гнијезда веома приметан посао. Када су посриједи домаће (словенске) основе, слика је углавном јасна, али није увијек јасна до краја, посебно не у оним случајевима када основинска лексема одавно не чини дио активног лексичког фонда. Као примјер јасне слике пружа нам дио деривационог гнијезда с основинском лексемом *мука* (рус. *мука́*, чеш. *touka* итд., исп. Фасмер, под одр. *мука́*), лексемом која је, судећи по дериватима *мучница* и *мучњак* (Речник САНУ), с ријечју *брашно* некад била у синонимијском односу. Лексема *мука* јавља се и као основинска лексема у српској воћарској терминологији, за основу *мук-* везивли су се ови суфикси: -лија: *муклија* (јабука, Ужице), -уља: *мукуља* (шљива, Зеница), -ница: *мучница* (јабука, Славонија).

Наш циљ није да лексику којом се именују појединачне врсте воћака разлажемо на мање јединице, да се упорно бавимо гласовним промјенама које су захватале деривирани лексеме, већ да идентификујући творбене елементе настале последњим

¹⁹⁷ Исп. Ђиндић и др. (зн. под т. 1).

творбеним чином (Babić 1986, 14), утврдимо заступљеност појединих суфикса и њихову учесталост, назначимо однос творбених основа, означимо најпродуктивније творбене типове и сл. У творбеном прегледу користимо се првенствено приручницима у којима је творба ријечи најпотпуније и најсвестраније представљена: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I* (Стевановић 1981), S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku* (Babić 1986), И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику* (други део, суфиксација и конверзија) (Клајн 2003).

С обзиром на чињеницу да називи воћака потичу из различитих народних говора (од крајњих западних дијелова источнохерцеговачког дијалекта до рубних дијелова призренско-тимочких говора), те да знатан број њих у основи има локализам као основинску лексему, жељели смо да укажемо на промјене у гласовној структури појединих деривата, те на појаве које се јављају у процесу творбе. Деривате наводимо као илустрацију а не као исцрпан инвентар.

Гласовне промјене у творбеној основи или суфиксу

Гласовне промјене у основи тицале су се углавном сонантских али и других гласовних супституција, нпр. *бѣросѣвка* (: Белосавци — шљива, Драгачево), *вдђињка* (: Воћин — крушка, Славонија) итд. Такве промјене најочигледније су код изведеница с истим коријенским или основинским дијелом, код тзв. једнокорених синонима, како се они већ називају у нашој лексиколошкој пракси (исп. Матијашевић 1982, 121; Драгићевић 2007, 246; Ћорић 2008, 34), или код гласовних варијанти исте лексеме, нпр:

ваљувак: *ваљувајка* (шљива, Неготин, Књажевац), *ваљујка* (шљива), *ваљуџа* (шљива, Хрватска) итд.;

коло: *кџлка* (крушка, Алексинац), *кџнка* (крушка, Лесковац);

Лазар: *лајзџрка* (крушка, Славонија), *лајзџнка* (крушка, Славонија), *лазањка* (крушка, Ђаковштина);

дриска: *дрискуља* (шљива, Славонија), *дриџкуља* (шљива, Травник итд.), *дришкуља* (шљива), *дриџкуља* (шљива, Чајниче; трешња, Босна);

Јакоб: *јакобџка* (крушка), *јакојџка* (крушка), *јакојџка* (крушка, Славонија);

Караман: *карамџнка* (крушка), *карамџлија*, (крушка, Мачва итд.), *карабџнка* (крушка, Космет);

Маџдалена: *маџдалџнка* (јабука, крушка), *маџдалџнка* (јабука, крушка), *маџдалџнка* (јабука).

Гласовне супституције карактеристичне су углавном за основински дио лексеме, веома ријетко и за суфиксе. Такве промјене могле су да се јаве и у чину преосмишљавања, које је настајало као посљедица затирања значења израженог општим значењем творбене основе, нпр. *екџи*: *џкџрка* (крушка).¹⁹⁸ Постоје и изведенице које несумњиво потврђују да ни суфикси нису у потпуности били поштеђени гласовних алтернација, нпр.

Јакоб: *јакобџка* или *јакојџка* (крушка) / *јакојџка* (крушка, Славонија);

муљ: *муљача* (шљива, Тимок) / *муљџа* (шљива, Алексинац);

¹⁹⁸ Основинска лексема никако није *ексер* (како би се то данас могло да чини), већ тур. *екџи* (= кисео, Škaljić), и ми претпостављамо развој: *екџ* + *-џнка* → **екџнка* → *џкџрка* (крушка).

мудо: *мудѡвкa* (шљива) / *мудѡрка* (шљива);
суциѡи: *суциѡница* (смоква, Дубровник) / *суциѡлица* (смоква, Бока).

Скраћивање или крњење основе

Појава крњих основа у нашој грађи своди се на појединачне случајеве. У начелу, рекло би се да је појава крње основе резултат упрошћавања гласовних група (било гласовне групе у завршном дијелу основе (исп. *дамасѡнка*), или новонастале сугласничке групе на споју основе и суфикса. Идући од краја до краја, на терену обично обитавају једне и друге форме:

пуна осн.	изведеница	крња осн.	изведеница
<i>Дамаск</i> :-	<i>дамасѡнка</i> (шљива)	<i>Дамас-</i>	<i>дамасѡнка</i> (јабука),
<i>ѡров</i> :-	<i>ѡровѡча</i> (крушка, Врхов.)	<i>ѡро-</i>	<i>ѡровѡча</i> (крушка, Шумадија)
<i>сиѡрек</i> :-	<i>сиѡрѡкња</i> (јабука, Рудник)	<i>сиѡек-</i>	<i>сиѡѡкња</i> (јабука).

Упадљиво скраћивање основа примијеђено је углавном код деривираних лексема које имају своје дуже парњаке, а ови по поријеклу представљају изведенице сложено-суфиксалног типа:

пуна осн. и дужи облик	скраћена осн. и краћи облик		
<i>Белосав-</i>	<i>бѡросѡвка</i> (шљива, Драгачево)	<i>сав-</i>	<i>сѡвка</i> (шљива, Врховина);
<i>гѡлѡб-</i>	<i>ђулѡбија</i> (јабука)	<i>ђул-</i>	<i>ђула</i> (јабука);
<i>лиѡ- + алта</i>	<i>елиѡфѡлма</i> (јабука, Зеница)	<i>лиѡ-</i>	<i>ѡлиѡфа</i> (јабука, Полимље);
<i>Пловдин</i>	—	<i>дин-</i>	<i>дѡнка</i> (шљива; крушка). ¹⁹⁹

Ипак, не само код њих, исп. нпр. *видѡнлија* (крушка, Ресава) и *виѡда* (крушка, Жича); *чењача* (јабука, Шумадија) и *чења* (јабука, Шабац). Дуже и краће форме (посматрано на нивоу цјелокупног језичког простора), углавном егзистирају упоредо. При творби краћих, хипокористичких форми, за овако скраћену основу везивао се суфикс *-а*. Суфикс *-а* је поред хипокористичке улоге код ових, могао (да се узгред напомене) имати и моциону улогу, исп. нпр. *бунѡрѡника* (: *Бунарѡник* — јабука), *коѡждека* (: *коѡждрак* — јабука, Врање) итд.

¹⁹⁹ Уз шљиву и крушку, *дѡнка* је и једна врста винове лозе названа према имену бугарског града Пловдива. П. Скок урбаноним Пловдив, трачки *Pulpuđeva*, изводи из грч. *Philippopolis* (Skok, под одр. динка). Та лоза се у стручним круговима назива и *ѡловдина* или *ѡловдѡнка* (Речник МС; Polj. enc.). Истовјетни дужи облик за шљиву и крушку није потврђен у нашој грађи, а да је постојао и претходио краћем облику *дѡнка*, посредно се може закључити и према називу за једну врсту паприке: *ѡловдинка* (исп. Марковић 1997, 11).

Б. ПРЕГЛЕД ИЗВЕДЕНИХ ЛЕКСЕМА ПО СУФИКСИМА

При дистрибуцији деривираних лексема у оним случајевима када се творбени однос између основинске лексеме и изведене ријечи чинио нејасним, а таквих је нејасноћа заиста пуно (посебно због великог броја локализама који се јављају у улози основинских лексема), у загради ће се давати пуни облик основне ријечи, а тамо гдје се то учини сходним, и творбена основа и мотивна ријеч. Творбене основе мотивних ријечи, по већ утврђеним правилима, одређиваће се одбацивањем наставка у генитиву једнине (исп. Babić 1986, 21).

-а: *бунарџика* (: Бунарџик — јабука), *вида* (: *вид-*, *видинлија* — крушка, Жича), *ђула* (: *ђул-*, *ђулабија* — јабука), *зека* или *зџка* (: *зекаст* — јабука, Банија), *елиџа* (: *lif-*, *елиџанка* и сл. — јабука, Полимље), *јелива* (: *lif-*, *јеливанка* — јабука, Ужице), *карабаџа* (: *карабаш* — јабука), *кождека* (: *кождрак* — јабука, Врање), *коба* (: *коб-*, *кобав* — јабука, Поцерица), *макарија* (: *Макариј-*, *Макарије* — крушка, Банија), *медњака* (: *медњак* — крушка), *мушкунџа* (: *мушкат* — јабука), *мушкаћела* (: *мушкаћел* — крушка, Дубровник), *иљуска* (*иљуск-*, *пљускача* — крушка, Врховина), *савка* (: *савк-*, *беросавка* — шљива, Врховина), *слаја* (: *слачина* — јабука, Славонија), *чења* (: *чењ-*, *чењача* — јабука, Шабац), *џана* (: *џан-*, *џанарика* — шљива, Црна Гора), *џара* (: *џар-* — шљива, Црна Гора).

-ава: *џуџава* (: *шуга* — јабука).

-ав(а)џ: *џукаваџ* (: *гука* — крушка, Врање), *каџаваџ* (: *капати* — шљива, Драгачево), *кокаваџ* (: *кокати се* — крушка, Пчиња), *муџаваџ* (: *муџ-*, *муџа* — шљива, Фрушка гора).

-авиџа: *крвавиџа* (: *крв* — маслина, Далмација), *иђскавиџа* (: *прскати* — шљива), *муџавиџа* (: *муса* — шљива, Срем), *муџавиџа* (: *муџа* — шљива), *иљуџавиџа* (: *пљуџа* — шљива), *иђуџавиџа* (*иђуџ-*, *пуџати* — смоква, шљива).

-аџка: *дињаџка* (: *диња* — крушка, Врање), *јелињаџка* (: *lif-* — јабука, Мали Зворник), *крваџка* (: *крв* — бресква, крушка), *иђскаџка* (: *прскати* — шљива), *иђуџаџка* (: *пуџати* — крушка, Славонија).

-аџна: *јелињаџна* (: *lif-* — јабука, Сарајево).

-аја/-јаја: *водџаја* (: *воден* — крушка, Рудник итд.; шљива, Горобилје), *џркаја* (*трешња*, *Дучаловићи*), *џмаја* (*јабука*, *Шумадија*; *крушка*, *Шумадија*), *џмџаја* (: *џмџи* — јабука; *крушка*, *Врњци*), *џкџаја* (: *џкџв-*, *џкџа* — јабука, *Шумадија*), *крџаја* (: *крџрга* — крушка, *Шумадија*), *кисџаја* (: *кисџ* — јабука, *Шумадија* итд.), *крџаја* (*јабука*, *БиХ*), *крџлаја* (: *крџл-* — јабука), *крџнаја* (: *крџпан* — јабука, *Полимље*), *мџаја* (: *мџд-*, *мџдо* — шљива), *озџаја* (*крушка*, *Драгачево*, *Лика*), *иџрумаја* (*јабука*), *ируџаја* (: *прут*, *пругаст* — јабука), *стирекаја* (: *стрека* — јабука, *Колубара* итд.), *тирекаја* (*јабука*; *крушка*, *Чачак*), *тиџкаја* (: *тиџка* — јабука).

карàчāнка (: Карача — шљива, Лесковац), *књáжĕвчāнка* (јабука), *лĕвчāнка* (: Левач — крушка, Врање), *лĕскòвчāнка* (крушка), *лòјзāнка* (: лојзе — крушка), *лĕџиѝāнка* (: Љештанско — крушка, Ужице), *мòѝиѝчāнка* (: Мотике — шљива), *пāочāнка* (: Паоци — јабука), *пĕресĕāнка* (: Преспа — јабука), *пĕрошĕјāнка* (: *пĕрос-*, просо — јабука), *скòдĕльāнка* (јабука, Јагодина), *тĕѝĕāнка* (: *Тĕѝ-*, Тетово — јабука), *тĕѝмòчāнка* (јабука), *тĕѝдĕлĕчāнка* (јабука), *шĕāмāнка* (: Шам — крушка).

-āњкa: *лĕфāњкa* (: *лĕф-* — јабука), *лĕщĕāњкa* (: Лишане — крушка, Славонија), *мĕдāњкa* (: мед — крушка).

-āр: *јāбучāр* (орah, Босна).

-арa/-јарa: *бĕлѝзĕарa* (шљива, Славонија), *брāщĕарa* (јабука, Славонија), *брòнзaрa* (: бронза — крушка, Ужице), *вòдĕњарa* (крушка, Славонија), *ĕрòĕĕĕарa* (крушка, Ужице, Лика), *ĕзѝарa* (: гуз — крушка, Вировитица), *ĕзѝкарa* (: гука, гукав — крушка, Крагујевац), *ĕосĕојĕњарa* (јабука), *дĕбĕљарa* (: *дĕбĕл-* — шљива, Славонија), *дĕвљарa* (: *дĕвљ-* — крушка, Славонија), *ĕѝѝарa* (шљива; крушка, Славонија), *зĕмњарa* (крушка), *зѝквaрa* (: зуква — јабука), *зĕлĕѝарa* (јабука), *јāјарa* (шљива, Врховина), *кајмāчарa* (јабука), *кајсĕјарa* (шљива), *кòĕĕарa* (јабука, Ужице итд.; крушка, Ужице), *колāчарa* (јабука), *колѝѝарa* (јабука, Ужице), *лòнчарa* (крушка), *мāсларa* (крушка, Славонија), *мѝдaрa* (: мудро — шљива, Крагујевац), *òбрѝчĕарa* (крушка, Славонија), *òзĕмaрa* (крушка, Шаптиновац), *пĕѝарa* (: пеѝи — крушка, Славонија), *пĕљѝчарa* (крушка), *пĕòĕчарa* (јабука), *пĕрāщĕарa* (: прашњав — крушка, Славонија), *пĕрòјарa* (јабука, Ужице), *пĕрѝѝарa* (: прут — јабука), *пĕчѝчарa* (: пуцати — шљива), *рĕĕĕарa* (: рѝжањ — јабука, Славонија), *тĕѝквaрa* (крушка, јабука), *тĕѝсaрa* (: типса — крушка), *тĕѝојзaрa* (крушка), *тĕѝурĕијарa* (крушка, Алексинац), *фѝнĕијарa* (: фунта — крушка, Славонија).

-āр(a)ѝ: *ĕѝѝāраѝ* (: *ĕѝѝ-*, гута — крушка, Тимок), *ĕѝѝāраѝ* (крушка, Поморавље).

-арѝцa: *кајѝчāриѝцa* (: капуч — смоква, Пољица), *мĕѝкāриѝцa* (: *мĕѝк-*, мискет — јабука, Петриња), *пòљĕāриѝцa* (: Поље и сл. — смоква, Далмација).

-āрка/-јāрка: *бĕĕāрка* (крушка, Космет), *вāлĕјāрка* (: авāлĕјĕ — јабука, Шабац), *вĕнāрка* (крушка, Топлица), *вĕноĕрāдāрка* (крушка, Тимок), *звĕчāрка* (: звѝчати — јабука), *ĕвòĕĕĕāрка* (јабука, Крушевац), *ĕзѝāрка* (: гуња — јабука, Поцерина), *ĕѝѝāрка* (крушка, Тимок), *ĕĕòдāрка* (крушка, Левач и Темнић), *ĕĕчмāрка* (крушка, Мачва), *камĕњāрка* (крушка), *кòĕĕāрка* (јабука, Шумадија; крушка), *колāчāрка* (јабука; крушка, Темнић), *кòдĕљāрка* (: коплѝе — јабука, Шабац), *кòщĕиѝчāрка* (: Кошница — крушка, Колубара), *лòнчāрка* (крушка), *лѝбĕниѝчāрка* (крушка, Мачва итд.; јабука, Ваљево), *лѝбĕниѝчāрка* (крушка, Славонија), *мāслāрка* (крушка), *мāѝāрка* (шљива, Горобилѝе итд.), *мĕдāрка* (крушка), *пāмѝчāрка* (брѝсква), *пāѝириѝчāрка* (: патриѝе — јабука), *пĕĕĕчāрка* (јабука, Врховина), *пĕщĕниѝчāрка* (крушка), *рĕĕĕчāрка* (јабука), *сĕѝĕниѝчāрка* (: Стениѝе — крушка), *тĕѝкѝиѝчāрка* (крушка, Славонија), *фѝнĕијāрка* (: фунта — крушка), *щĕниѝчāрка* (крушка, Колубара итд.).

-ењака: *јечемењака* (: јечам — крушка, Јагодина итд.).

-ењача: *жеџивењача* (: жетва — крушка), *зобењача* (: зоб — крушка), *јечемењача* или *јечмењача* (: јечам — крушка, Поуње итд.), *лиџирењача* (: литра — крушка), *џиквењача* (: тиква — крушка, Славонија), *џејейењача* (: цвијет — смоква, Далмација).

-ја: *авáјлија* (: тур. *ayvalı* — јабука), *арвáлија* (: тур. *ayvalı* — јабука, Лесковац), *вáјлија* (: тур. *ayvalı* — јабука, Рудник), *аршлáмија* (: аршлама — трешња), *бéлија/бјéлија* (крушка, шљива), *буздовáнија* (крушка, Славонија), *ђулáбија* (: тур. *gülab-*, *gülabı* — јабука), *мелáџија* (: мелта, мелтав — јабука), *мишђија* (: мишћ — крушка), *озимија* (: озим — крушка), *џарáдија* (: *џарáд-*, парадис — јабука), *санáбија* (: Синоб — јабука, Бања Лука итд.), *сенáбија* (јабука, Мачва итд.), *синáбија* (јабука, Босна), *срнáбија* (јабука, Сребреница), *џврдија* (крушка, Ужице).

-џк: *бéличнџк* (: белица — јабука), *рáнџк* (: рани — орах).

-ика/-јика: *авáјлика* (: тур. *ayvalı* — јабука), *бáника* (: бан — јабука, Славонија), *бéлика/бјéлика* (јабука; трешња), *вáјлика* (: тур. *ayvalı* — јабука, Ужице), *виника* (: вино — шљива, Книн), *водéника* (јабука), *дебéлика* (јабука), *дрóбника* (: дробан — трешња, Славонија; шљива; крушка), *жеџиџика* (крушка, трешња), *жеџиџика* (крушка; шљива; трешња, Ваљево), *зађорјаника* (јабука, Славонија), *зелéника* (јабука; крушка, Лесковац), *инџирика* (: инџир — крушка, Подриње итд.), *кисéлика* (јабука), *лимџника* (крушка), *мáслика* (: масло — јабука, Славонија), *медéника* (шљива, Славонија), *озимика* (крушка), *џојáдика* (: попадају — јабука), *џруџика* (јабука, Славонија), *румéника* (јабука, Врховина), *седика* (јабука, Валпово), *срџика* (: срч — јабука, Славонија), *џамјаника* (јабука, Ужице; крушка), *џамђаника* (крушка, Крагујевац), *џејџика/џејџика* (шљива), *џрвэника* (јабука, Мачва итд.), *џрљэника* (јабука, Врховина), *џарэника* (јабука, Врховина итд.; крушка), *џуџика* (: шупаљ — јабука).

-џн: *мушкáџџн* (: мушкат — крушка).

-ина: *билина* (: ик. *бил-* — јабука, Славонија), *бјéлина* (шљива, Славонија; јабука, Славонија), *жеџиџина* (крушка, Славонија), *јóсипина* (: Јосип — крушка), *љубáчина* (: љубачац — јабука, Славонија), *озимина* (: озим — крушка), *окруђлина* (јабука, Славонија), *слáчина* (: сладак — јабука, Славонија).

-џнка/-џња: *ђолубиџња* (: голубаст — крушка), *жеџивџнка* (: жетва — крушка, Славонија), *зефџрџнка* (: зефир — крушка), *левáниџнка* (: Левант — маслина), *мáслиџнка* (: масло — крушка, Ужице; јабука), *мишћейџнка* (: мишћет — крушка, Ужице), *џаџинџнка* (: паша — јабука, Санџак), *áраџинџнка* (: Арап — крушка), *челéбџнка* (: челебија — крушка, Славонија), *џумáдџнка* (: Шумадија — крушка).

-иња: *боџњакиња* (: бóџњака — јабука, Славонија), *влáхиња* (: Влахиње — јабука; смоква), *врџуџкиња* (: *вруск-*, *врускав* — трешња), *ђрџкиња* (: грк — трешња), *карђиња* (: каргија — смоква, Херцеговина итд.), *кóшџаџкиња* (: кóштатка — крушка, Славонија), *марђарейџиња* (јабука), *млэйџкиња* (: Млечи — смоква, Бока

итд.; трешња, Бока), *мушкиња* или *мушкиња* (: *мушк-*, мушкат и сл. — јабука, Банија итд.), *йожегиња* (шљива), *стирекиња* (: *стирек-*, стрека — јабука).

-ињѝк: *лушчињѝк* (: Луштица — орах).

-ица: *алица*, *аница* (: ал — трешња), *ашламица* (: тур. *aşlama* — трешња, Ливно), *баница* (: бан — крушка, Хрватска), *бѣлица/бјѣлица* (шљива, трешња, јабука, крушка, бресква, смоква, маслина), *бѣлица* (шљива, Бачка), *брѣдарица* (: Брдари — јабука, Качер), *вошѝаница* (јабука, Славонија; крушка, Славонија), *вѣчица* (: вучаст — смоква), *гѣлица* (bresква), *гѣилица* (крушка, Лика, Банија), *гѣлица* (bresква, кајсија, крушка), *гѣрчица* (трешња; бадем, Брач), *гѣсиојица* (: Госпоја — јабука, Славонија; крушка, Славонија), *гѣбавица* (крушка, Славонија), *дебѣлица* (шљива), *дрѝскавица* (шљива), *дрѣбница* (: дробан — маслина, Корчула), *дѣжица* (: дуг — смоква, Котор), *дѣњица* (: дуња — јабука, Београд), *ђулабѝца* (: ђулабија — јабука, Колубара), *ђулица* (: *ђул-* — јабука, Топлица), *жѣицица* (крушка; маслина; трешња, Лесковац; шљива, Лесковац; јабука, Лесковац), *зѣкица* (: зекаст — смоква, Книн), *зелѣница* (јабука, маслина, смоква), *зѣчица* (: зечаст — крушка, Рудник), *зимѝца* или *зимѝца* (јабука, Херцеговина; крушка, Босна; смоква, Пелешац), *йвица* (: Иво — јабука, Славонија), *йвичица* (: йвица — јабука), *инѝирица* (крушка, Ужице), *калуђерица* (крушка, Босна), *кайѣчица* (: капуч — смоква, Сарајево), *кѝселица* (јабука; крушка, Тимок; шљива, Дарувар), *кисѣљачица* (крушка; смоква; бресква, Славонија), *крѣѣлица* (: округао — шљива; крушка, Врање), *крѣѣлица* (: округао — крушка, Крагујевац), *крѣицица* (: крупан — јабука, Лесковац; шљива, Лесковац), *крѣицица* (јабука, Дарувар; крушка, Славонија; шљива, Пирот), *ледѣница* (јабука), *лѣдерица* (јабука), *љѣицица* (јабука, Херцеговина), *мађарица* (јабука), *маљавица* (bresква), *медѣница* (крушка, Србија, Босна), *мекуѣчица* (: мекуша — бадем, бресква), *млицѣница* (крушка), *мљѣчица* (крушка), *мѣдрица* (шљива), *мѣрица* (смоква, Далмација итд.), *мрѣица* (трешња, Ужице), *мушѣкаѝелица* (: мушкател — јабука, бресква), *мушѣкаѝица* (: мушкат — јабука), *ѣблицѣ* (маслина, Паштровићи итд.; смоква, Приморје), *ѣвѣрица* (: Овчар — крушка, Левач), *ѣжѣљчавица* (јабука, Славонија), *ѣзимѣница* (крушка, Бољевац; смоква, Далмација), *ѣкрѣѣлица* (крушка, Горобилѣ итд.; шљива, Босна итд.; јабука, Славонија), *ѣгѣавица* (крушка, Срем итд.), *ѣмѣрѣницица* (крушка), *ѣѣицица* (: поп — смоква, Бока), *ѣѣавица* (шљива, Врховина), *ѣѣѣрица* (: Пудари? — крушка, Славонија), *раница* или *раница* (трешња), *рѣскавица* (трешња, Мостар), *рѣжица* (јабука), *рѣњиавица* (bresква), *сељѣнчица* (: сељанка — јабука), *сиѣицица* (трешња, Врховина; крушка, Врховина; шљива, Чачак), *слѣѣкицица* (: сладак — трешња), *сурица* (: сур — трешња, Мостар), *ѣѣквицица* (крушка, Поткозарје), *ѣѣквичица* (: тиквица — шљива, Славонија), *ѣрвѣница* (јабука), *ѣрницица* (*ѣрницица*) (трешња, Лештанско итд.; шљива; маслина; смоква), *ѣѣѣнчица* (: Циганка — јабука, Тамнава).

-иш: *гѣрѣиш* (бадем, Дубровник), *вљѣшѣкиш* (: Влашко — орах, хрв. Приморје).

-ица: *ѣѣѣкица* (: тур. *taħ-*, *taħin* — крушка, Драгачево).

-ка: *ангѣлѣмка* (: Anguleme — крушка), *ѣрайѣка* (крушка, јабука, шљива), *барѣѣулѣка* (: Бартул — крушка), *бѣлка/бѣѣјѣлка* (јабука, Врање; крушка; шљива), *бѣлѣчица*

(: Белица — шљива, Тимок), *бедџрајка* (крушка), *бѐросѧвка* (: Белосавци — шљива, Драгачево), *бидџрајка* (: Биоград — крушка, Ужице), *будимка* (: Будимље — јабука, Горобиле итд.), *бозддѧнка* (крушка, Призрен), *бозддѧнка* (крушка, Призрен), *босийанка* (крушка, Драгачево итд.), *брђанка* (: Брајани — јабука, Ваљево), *буџарка* (шљива; јабука, Врање), *бузддѧнка* (крушка), *букѧвка* (: Буково — јабука), *бунка* (: Буна — крушка, хрв. Приморје), *ваљѧвка* (јабука, Врање), *ваљка* (: ваљ-, ваљѧвка и сл. — шљива), *ваљујка* (: ваљувак — шљива), *вѧзирка* (јабука), *видѧвка* (: Видов — јабука, Левач и Темнић; трешња), *виџенка* (: Вијена, њем. Wien — крушка), *вилѧјамка* (крушка), *висѧѧвка* (: *висѧѧ-*, висуљак — крушка, Подриње итд.), *водѧничарка* (: Воденичари — крушка, Славонија), *вѧдѧнка* (крушка, Тимок), *вѧдњикѧвка* (крушка), *вѧдђинка* (: Воћин — крушка, Славонија), *волѧјка* (: Волујац — јабука, Пожега), *ворјанка* (: Горјани — јабука), *џорѧјка* (трешња, Пирот), *џосидђинка* (крушка, Рађевина итд.; јабука), *дарѧсѧвка* (: Даросава — шљива), *демѧрка* (: Демир-капија — крушка, Врање; јабука), *дѧрвѧнка* (: Дервен? — крушка, Врање), *дѧрвѧшка* (јабука), *динка* (: *дин-*, Пловдив — шљива, бос. Посавина; крушка, Београд итд.), *дѧкѧјорка* (трешња), *дрѧнка* (јабука), *дришљѧвка* (: дришљив — шљива), *душѧнка* (: Душаново и сл. јабука), *ђѧрмѧнка* (: Жермен — крушка, Лесковац), *ђулка* (: *ђул-*, *ђулабија* — јабука), *ђурђѧвка* (: Ђурђево и сл. — крушка; трешња, Срем итд.), *ѧвѧнка* (: тур. *ehven* — крушка, Зеница), *ѧрдѧѧвка* (јабука, Ваљево), *жѧрмѧнка* (: Жермен — крушка), *жѧѧшка* (бресква, Далмација), *зѧјѧчарка* (јабука), *зѧкушка* (: *Закуш-*, *Закушје* — смоква), *зѧјѧјинка* (јабука, Србија; крушка), *зѧлѧнка* (маслина; смоква; јабука, Тимок итд.; крушка, Тимок итд.), *зѧѧѧвка* (: Зечево — крушка, Славонија), *зѧјмка* (јабука, крушка), *злѧјка* (јабука), *зрнка* (: зрно — јабука, Славонија), *инѧјрка* (крушка, Ужице), *јѧлѧјка* (: тур. *lif-* — јабука, Врање), *јѧсѧнка* (јабука; крушка, Космет; смоква, Ријека Црнојевића; бресква, Бока), *јѧсѧњка* (смоква; куршка, Врање; јабука, Врање; шљива, Лесковац), *јосифка* (крушка), *казѧнцика* (: Казанције и сл. — јабука), *кајѧѧрка* (крушка), *калатѧка* (: калати — крушка, Сарајево), *калѧмка* (јабука, Мачва), *калуђѧрка* (крушка), *канѧјарка* (крушка), *карабѧнка* (: Караман — крушка, Космет), *карабѧнка* (крушка), *кашѧрѧнка* (: Катарина — шљива), *кајсѧлка* (јабука, Пирот; крушка, Врање), *кајсѧѧка* (јабука, Банат итд.), *кајђѧнка* (јабука, Славонија), *ковѧѧѧвка* (: Ковачевац и сл. — јабука, Лесковац; крушка, Лесковац), *кожѧѧѧрка* (: Кожувари — јабука), *кѧлка* (крушка, Алексинац), *кѧнка* (: коло — крушка, Лесковац), *колѧѧѧрка* (јабука, Крагујевац), *кѧшиѧѧјка* (крушка, Славонија), *кравѧјка* (: кравај — шљива, Лесковац), *крајсѧјѧвка* (јабука), *крајсѧјѧвка* (крушка, Лесковац; јабука), *лазѧнка* (: Лазар — крушка, Славонија), *лазѧњка* (: Лазар — крушка, Ђаковштина), *лазѧрка* (крушка, Славонија), *лајсѧјѧвка* (: Ластово — маслина; смоква), *лѧрѧнка* (: Лерин — крушка), *ливѧдѧрка* (: Ливадари — јабука), *лимѧнка* или *лимѧњка* (јабука; крушка), *лишѧњка* (: Лишане — крушка, Славонија), *лубѧничка* (: лубеница — крушка, Сарајево), *лѧнка* (: луна — јабука), *маѧдѧлѧнка* (јабука; крушка), *маѧдѧлѧнка* (: Магдалена — крушка; јабука), *маѧдѧлѧнка* (: Магдалена — јабука), *мађѧрка* (шљива), *мѧлѧнка* (: малина — јабука, Ваљево), *маљѧнка* (: Маљен — јабука, Рудник; крушка, Ужице), *марѧјинка* (крушка, Славонија), *мајслѧнка* (крушка), *мајѧјарка* (шљива; јабука, Фоча; крушка, Врање), *мајѧјарка* (: Маѧарија и сл. — шљива), *мѧдѧнка* (крушка, јабука), *мерѧсѧвка* (крушка, Славонија), *мирѧсѧвка* (крушка, Ужице итд.; јабука, Врање; бресква, Херцеговина), *мѧхѧлка* (: *Мехел-*, *Мехелн* — крушка), *мијѧѧка* (: Михоль — јабука, крушка, Поуње), *мирѧшљѧвка* (јабука),

-ња: *лакња* (: *лах-*, лахани — јабука), *сиџкња* (: стрека — јабука), *сиџрџкња* (: стрека — јабука, Рудник).

-ња̄к: *ме̄дња̄к* или *ме̄дња̄к* (крушка, Тамнава итд.).

-њача: *барњача* (: Баре — јабука), *блаињача* (јабука, Славонија), *будимњача* (: Будимље — јабука, Поцерица), *видовњача* (: Видов — јабука), *џосидњача* (крушка), *жсињача* (крушка, Славонија итд.), *зимњача* (јабука; крушка; смоква, Далмација), *зобњача* (крушка, Врховина итд.), *ја̄џодњача* (крушка; јабука, Славонија), *ја̄јњача* (шљива, Босанска Крајина), *каурњача* (: *Каур-*, Каури — крушка, Банија), *клаиурњача* (: клапура — смоква, Црна Гора), *ме̄дњача* (крушка, Зеница, Банија; шљива, Славонија), *мио̄љњача* (: Михољ — крушка, Славонија), *ӣе̄ӣе̄љњача* (: пепео — крушка, Славонија), *ӣе̄ӣровњача* (крушка, Врховина; јабука, Врховина; смоква), *ӣоскӯрњача* (: поскура — јабука), *ӣрōвњача* (: прова — крушка, Врховина), *ӣрдњача* (: проја, прова — крушка, Шумадија), *се̄џедњача* (: Сегедин — јабука, Славонија), *се̄џе̄ӣњача* (: Сегедин — јабука, Славонија).

-овача: *бар̄иоловача* (: Бартол — крушка, Славонија), *беловача* (јабука), *вōсковача* (: восак — јабука, Чачак, Ужице; шљива), *зимовача* (јабука, Шумадија итд.; крушка — Шумадија итд.), *казазовача* (: Казази — јабука, Зеница), *коровача* (: кора — крушка), *мудовача* (: мудро — шљива), *ӣдо̄овача* (: поп — крушка, Мачва; јабука), *ӣрӯӣовача* (: прут — јабука, Ужице), *рановача* (шљива, Колубара итд.), *ӣрновача* (шљива, Врховина итд.; крушка), *џе̄ђеровача* (крушка).

-овина: *ба̄новина* (: бан — јабука, Славонија).

-овица: *ђоновица* (смоква, Далмација).

-ōвка: *адамōвка* (: Адам — јабука), *антиуновка* (: Антун — јабука), *бар̄иолōвка* (: Бартол — крушка, јабука), *бōсиōвка* (: *боси-*, бостак — трешња, Ресава), *вӣлијамōвка* (крушка), *вӣљамōвка* (крушка), *вӣноōвка* (: вино — крушка), *вōскоōвка* (: восак — јабука), *зимōвка* (јабука, Тимок; крушка, Тимок итд.), *ја̄кобōвка* (: Јакоб — крушка), *ја̄ко̄иōвка* (: Јакоб — крушка), *ка̄ӣе̄ӣа̄ноōвка* (крушка, Славонија), *ма̄линоōвка* (: малина — крушка, Славонија), *ма̄слоōвка* (: масло — крушка), *ма̄ӣанōвка* (: Матан — крушка, Славонија), *ме̄доōвка* (: мед — крушка), *мудōōвка* (: мудро — шљива), *ра̄соōвка* (: Рас — јабука, Полимље), *чӣӣлоōвка* (: *Чӣӣл-*, Читлук и сл. — шљива, Хомоље).

-ōвњача: *лӣӣрōвњача* (: *лӣӣр-*, литра — крушка, Врховина), *ме̄до̄вњача* (: мед — јабука, Славонија).

-ōјка: *ӣв̄р̄до̄јка* (: тврд — јабука, Алексинац).

-ор: *ӣӣско̄р* (: *ӣӣск-*, пискав, пискати — шљива, Крагујевац).

-ӯџа: *ва̄љӯџа* (: *ва̄љ-*, ваљуваст — шљива, Далмација), *ва̄њӯџа* (: *ва̄љ-*, ваљуваст — шљива, Хрватска).

-уља: *ви́мкуља* (: виме — крушка), *ви́суља* (шљива, Херцеговина), *џо́ркуља* (: горак — крушка, Ваљево), *дри́скуља* (: *дриск-*, дриска — шљива, Славонија), *дри́цкуља* (: *дриск-*, дриска — шљива, Травник итд.; трешња, Мостар итд.), *дри́шскуља* (шљива), *дрџ́куља* (шљива, Чајниче; трешња, Босна), *ду̀џуља* (крушка, Градачац), *жу̀йуља* (крушка, Славонија; смоква, Далмација), *зи́мкуља* (јабука; крушка, Пожаревац), *кри́вуља* (смоква, маслина), *лу̀џуља* (: луг — смоква), *ма́цуља* (: *мац-*, мацаст — јабука), *ме́куља* (крушка, Бачка), *ме́суља* (: месо — крушка, Славонија), *мо́друља* (шљива; смоква, Брач), *му́куља* (: *мук-*, мука — шљива, Зеница), *му̀рџуља* (: *мурџ-*, мургав — маслина, смоква), *и́йцуља* (: *ишц-*, пица — маслина, Дубровник), *и́рскуља* (шљива, Винковци), *и́руйуља* (: прут, прутаст — јабука, Шабач), *си́йкуља* (: сипак — крушка, Славонија), *фр́чкуља* (: фрчка — шљива, Славонија), *ша́руља* (: шара — јабука, Славонија), *шва́буља* (: Швабија и сл. — јабука, Сребреница).

-џљка: *мушкати́џљка* (: мушкат — крушка, Хрватска).

-џн: *вла́хџн* (: Влах — крушка).

-џн(а)к/-џњ(а)к: *меду́нак* (: мед — крушка, Крагујевац, Космет), *меду́њак* (: мед — крушка).

-џн(а)ц: *воду́нац* (: вода — крушка, Лесковац), *жу́йу́нац* (: жут — крушка, Лесковац), *меду́нац* (: мед — крушка), *сладу́нац* (: слад — крушка).

-уника: *меду́ника* (: мед — шљива, Сиринић).

-уница/-уњика: *цвје́йуница* (: цвијет — смоква); *меду́њика* (: мед — крушка).

-џнка: *зла́тиџнка* (: злато — јабука), *ме́ду́нка* (: мед — крушка, Левач и Темнић), *сла́ду́нка* (: слад — јабука, крушка), *су́ру́нка* (: сур — шљива, Алексинац), *ша́ру́нка* (: шара, шарен — јабука, Топлица).

-џрак: *жу́йу́рак* (: жут — крушка, Тимок).

-џрда: *ма́ља̀вџрда* (: маљав — бресква, Бачка).

-уша: *арба́нуша* (: Арбан-, Арбанашко — јабука, Скадар), *бе́џлуша* (: Беџл-, Беглук, Беглуци и сл. — крушка, Ужице), *бје́луша* (шљива, Босна), *брда́руша* (: Бр-дари — шљива, Гружа), *брџа́руша* (шљива, Гружа), *џа́куша* (: гак — шљива, Сомбор), *џрови́џуша* (: грохат — јабука), *џроха́џуша* (: грохат — јабука), *зимња́куша* (: зимњака — јабука, Врање), *зла́џуша* (јабука), *кани́џруша* (крушка, Драгачево), *кола́џуша* (: *кулаџ-*, кулатаст — крушка, Поуње; јабука, Бос. Крајина), *кола́чуша* (крушка, Високо; смоква, Херцеговина), *кра́љуша* (: краљ — јабука), *краси́џвуша* (крушка, Лесковац), *крва́вуша* (: крвав — бресква, Вировитица), *кџи́џуша* (: крпа — смоква), *кула́џуша* (: *кулаџ-*, кулатаст — крушка, Поуње), *лаџи́џуша* (: Лаџиф — јабука, Ливно), *мађа́руша* (шљива), *ма́ља̀вуша* (bresква, Бачка), *маџа́руша* (шљива; јабука, Фоча), *и́џеруша* (: перо — јабука), *и́џкоруша* (: *иџкор* — шљива), *и́ља̀вуша* (шљива, Драгачево), *ра́нуша* (шљива, Горобиле), *ра́њуша* (шљива), *ребе́џуша* (: Ре-

бељ — јабука, Подриње), *риђуца* (: риђ — крушка, Врховина; јабука), *ѿамјануца* (крушка), *ѿакуца* (: тур. *tah-*, *taħin* — крушка, Мачва итд.).

-*ѿш(а)ц*: *мекѿшац* (: мек — бадем).

-*уѿица*: *мекѿица* (: мек — бадем, бресква).

-*чија*: *ѿамѿчија* (: памук — јабука).

-*чица*: *босѿанчица* (: бостан — јабука), *ѿдсѿѿчица* (: *Госѿој-*, Госпоја — крушка), *иванчица* (: Иван — јабука, Славонија), *ѿвањчица* (: *Ивањ-*, Ивање — јабука, Славонија), *јакѿчица* (: Јакоб — крушка), *краљѿвчица* (крушка, јабука), *ѿдсѿѿрчица* (: пастор — крушка).

В. ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Просте ријечи у воћарској терминологији

Просте (лексичке или немотивисане) ријечи у српској воћарској терминологији спорадична су појава. Оне би могле да се сведу на појединачне случајеве какви су *рушић* (трешња, Срем итд.) или *бајџва* (крушка, Ужице итд.).

Лексема *рушић* у другим крајевима живи у низу својих гласовних варијанти: *врџић* (трешња, Срем; вишња, Бачка), *фрушић* (трешња) или *хрушић* (трешња), од којих би се за ове последње рекло да су књишког карактера.

Што се тиче лексеме *бајџва* и њених фотнетских варијанти: *баџва* (крушка), *баџџа* (крушка, Морача, Алексинац), *баќва* (крушка), ми полазимо од претпоставке да се оне налазе у непосредној творбено-семантичкој вези с глаголом **bъtv-ěti* (исп. одјељак о структури плода), те да се у неким крајевима јављају као основинске лексеме у творби нових назива, нпр. *бајџвача* (: *бајџва* — крушка), *бајџлача* (: *бајџва* — крушка, Книн), *баќвача* (: *баќва* — крушка). Сасвим је могуће, опет, да су *бајџвача*, *бајџлача*, *баќвача* старији ликови, а да су *бајџва*, *баќва* новије форме с основама *бајџв-*, *баќв-*, настале додавањем хипокористичког суфикса *-а* на поменуте основе.

Семантичко варирање

Семантичко варирање у оквирима једне лексеме назива се полисемија. Блиска веза између полисемије и творбе ријечи неким је ауторима давала основ да у семантичком варирању виде посебан тип творбених процеса. „Та блискост, сматра Апресјан, даје основ да се о полисемији може говорити као о семантичкој деривацији“ (Драгићевић 2008, 197). „Са ономасиолошког становишта то [тј. полисемија] је пренос номинације једне исте лексеме са једног појма на други“ (Премк 1997, 137).

Невелик број воћарских термина настао је метафоричком дисперзијом чије је полазиште у семама нижега ранга. Семе нижег ранга биле су активне у настанку нових номинација, а оне су могле да се односе на облик: *амјлија* (јабука, Ужице), величину: *врајчара* (трешња; шљива, Београд), боју: *џрнчара* (крушка) итд. Неке су, опет, могле настати и ширењем основног семантичког садржаја, нпр. *мишћейин* (крушка). Ми бисмо овдје да наведемо само оне типичне случајеве који на упадљив начин илуструју ову појаву. Њих несумњиво има још, али смо сматрали да је у творбеном прегледу такве лексеме цјелисходније сврстати под одређени суфикс, те тако бар посредно указати којем творбеном типу би оне могле да припадају.

примарно значење лексеме

амјлија = предмет (ромбичног облика)

висуљак = оно што је обешено ...

врајчара = ситна сачма

џрнчара = врста жућкасте земље

дунда = пуначка женска особа

йасџрмка = риба

йојадија = попова жена

йџуркиња = припадница турског народа

терминолошка реализација

амјлија (јабука, Ужице)

висуљак (крушка)

врајчара (трешња; шљива Београд)

џрнчара (крушка)

дунда (шљива, Врање)

йасџрмка (крушка)

йојадија (јабука)

йџуркиња (јабука, Славонија)

<i>зимњ-</i>	<i>зѝмњака</i>	<i>зимњак-</i>	<i>зимњакуша</i> (јабука, Врање)
<i>Ив- (: Иво)</i>	<i>ѝвица</i>	<i>ивиц-</i>	<i>ѝвичица</i> (јабука)
<i>кисел-</i>	<i>кисељача</i>	<i>кисељач-</i>	<i>кисељачица</i> (крушка)
<i>кошѝайѝ</i>	<i>кòшѝайѝка</i>	<i>кошѝайѝк-</i>	<i>кòшѝайѝкиња</i> (крушка, Слав.)
<i>ѝиск-</i>	<i>ѝѝскор</i>	<i>ѝѝскор</i>	<i>ѝѝскоруша</i> (шљива)

Било би инспиративно утврдити разлоге због којих су се од већ изведених ријечи твориле нове изведенице у народној воћарској терминологији. Изгледа да су се неке лексеме (нпр. *кисељача*) у народу осјећале као општи воћарски термини (у конкретном случају као назив било које воћке киселих плодова), а неки првостепени деривати, нпр. *ѝѝскор* (← *ѝиск* + *-ор*) као просте ријечи, које би се тек новим творбеним поступком и уз употребу продуктивнијег суфикса: *ѝѝскоруша* (← *ѝѝскор* + *-уша*), сврставали у одређени творбени тип.

Универбизација

У српској народној воћарској терминологији двочлане синтагматске номинације чине праву ријеткост. Двочлана именована знатно су чешћа у воћарским приручницима и брошурама, гдје се махом презентују воћке странаго поријекла. Па ипак, у народу има и таквих форми и оне као да упоредо егзистирају (или су егзистирале) с називима суфиксалног типа. Као посвједочење о постојању двочланих форми наводимо примјер из једног старијег извора за *царску крушку*: *Нема сорѝи од ѝозно јесењих и зимњих крушака, неџо се завршују са лѝѝовачом и царском крушком, које се код нас до конца окѝѝобра најдаље одрже* (СН 1890, Речник САНУ). Пишући о рационализацији у коришћењу језичких средстава, Б. Ћорић (2008, 30) наводи примјере двоструке номинације: једне представљене синтагматским називом, друге семантички еквивалентном именичком изведеницом. Двочлане синтагме (обично карактеристичне за официјелну употребу) теже ка преобликовању, ка свођењу на једноставније језичке форме. „Један тип универбизације јесте и скраћивање двочланих, синтагматских назива применом модела суфиксалног типа“ (Ћорић 2008, 161). За поједине називе воћака може се са приличном сигурношћу тврдити да су имале двочлану форму (бар у вријеме пријема воћке из друге средине), нпр. **швајска јабука* → *швабуља* (јабука, Сребреница), али смо ипак склони да такве лексеме подводимо под изведенице суфиксалног типа (исп. *маѝарка*, *маѝаруша* и сл.). Синтагматске јединице су се у таквим случајевима јављале у улози мотиватора. Из српске воћарске терминологије као илустрацију наводимо само оне случајеве код којих су откривене еквивалентне форме.

синтагматски назив

винска крушка (Шумадија)
виљамова крушка
модра слива
маџарешка слива
царска крушка

модел суфиксалног типа

вѝнѝрка (крушка, Топлица)
вѝљамѝвка (крушка)
мѝдѝрица (шљива)
маџѝрица (шљива)
ѝѝрѝвка (крушка, Драгачево)
ѝѝрѝвка (крушка, Славонија)

Код неких такав језички економичнији еквивалент изостаје. Нпр. двочлани, синтагматски назив *царска јабука*: *Јабуре*: ... *срчице, царске јабуке, коврљаче* (СН 1902, 691), нема свој краћи парњак и поред постојања прикладног модела, попут оног *царска крушка* : *ца̀рѣвка* (Драгачево) или *ца̀рѡвка*: *Крушке*: *ја̀додњаче, њеи́роваче* ... *царовке или кајзиберке* (Оток, Lovretić 1897, 280). Без сваке је сумње да је универбизација, тј. свођење синтагматских форми на семантички еквивалентне једночлане јединице, претходила настанку и многих других назива за појединачне воћке код Срба.

ЗАКЉУЧАК

Општа воћарска лексика

У животу сваке заједнице (била она примитивна или уживала благодети савременога доба), воће са својим храњивим и љековитим својствима има изузетно значајну улогу.

У нашој средини, у српском етничком и језичком поднебљу, упоредо са гајењем и подизањем воћака и воћара, развијала се и употпуњавала општа воћарска лексика. Када су посриједи воћке из фамилије **Rosaceae** (= **руже**), ријеч је о домаћој (словенској) лексици (*јабука, крушка, трешња, вишња*) или о лексици турског поријекла (*бадем, кајсија, зерделија, мушмула*), те лексици латинског поријекла (*дуња, бресква, шљива*), која се посредством других европских језика инкорпорирала у наш лексички систем.

Значај воћке у животу етничке заједнице упоредо прати и њен значај у обредним и култним радњама; важност воћке увелико одређује њено мјесто у митолошким представама, предању и фолклорним формама. Митолошке представе везане за поједине воћке, нпр. за јабуку, дубоко су укоријењене у библијским легендама. Свједочанство о томе чини јабука *адамџка* (исп. одјељак о антропонији), анатомски термини *Адамова јабучица* или *Адамова јабука*, изрази **забрањена јабука, јабука сазнања** итд. Неке опет потичу из старогрчке митологије: **јабука раздора**, и различити језици их у свом лексичком систему чувају као древно митолошко наслеђе. У митолошким представама, обредима и предању (ослањајући се на древну многобожачку религију и заједнички индоевропски култ), јабука по живој симболици у животу српскога народа ужива највећи значај (везана је за култ бога Перуна, мртвачки култ, љубавне и друге враџбине). У симболици је, додуше ријетко, замјењује дуња. За разлику од јабуке, крушка се код Срба углавном сматра дрветом злих демона, она има своју улогу у обредима жртвовања (било да је ријеч о жртви душама предака или демонима болести). Трешња, вишња и шљива имају извјестан религијски значај (каткад у добром, каткад у рђавом смислу), али за разлику од јабуке и крушке, њихов значај је неупоредиво мањи. Остале воћке стаблашице из фамилије **Rosaceae** (бадем, бресква, кајсија, зерделија, мушмула), готово да немају своје симболе у народном животу.

У тијесној вези са особинама (посебно особинама плодова), са значајем и симболиком воћака у животу етничке заједнице, лексеме из лексичко-семантичке

групе *врста* *воћке* развијале су своју семантичку структуру, градиле улогу и мјесто у фразеолошком систему српског језика, деривационом систему и ономастикону српскога народа.

Једне лексеме карактерише знатан број међусобно повезаних значења (лексеме *јабука* и *крушка*), код других је спектар значења ужи (лексеме *шљива* и *бадем*), код осталих сведен на основна значења (*трешња*, *вишња*, *бресква*, *кајсија*, *зерделија*, *дуња*, *мушмула*). Семантички покретач за развој нових значења био је плод воћке. Упростијено гледано, развој значења би могао да се представи овако:

лексема	метонимијско зн.	метафоричко зн.	терминолошко зн.
јабука	+	+	+
крушка	+	+	+
шљива	+	–	+
трешња	+	–	–
вишња	+	–	–
бадем	+	–	+
бресква	+	–	–
кајсија	+	–	–
зерделија	+	–	–
дуња	+	–	–
мушмула	+	–	–

Основна значења изражена формулом: **а.** *воћка*, **б.** *плод воћке* (нпр. *воћка* *Malus pomila*; *плод воћке* *Malus pomila*), међу којим постоји метонимијски однос, карактеристична су за све лексеме наведене групе. Поједина секундарна значења настала из потребе за новим номинацијама као полазни семантички садржај имају *плод воћке*. Она се остварују дејством лексичке метафоре и производ су дјеловања сема нижега ранга. Код лексема *јабука*, *крушка*, *бадем*, то су обличке семе, код лексеме *шљива* обличке семе и семе боје. Дејство метафоричких асоцијација и развој метафоричких значења могао би да се представи на овај начин:

плод воћке	облик предмета	терминолошка вриједност
<i>Malus pomila</i> (јабука)	→ лоптаст предмет ...	→ лучни део седла
<i>Pirus communis</i> (крушка)	→ предмет крушк. облика	→ део кантара
<i>Prunus domestica</i> (шљива)	→ –	→ модри оток под оком
<i>Prunus communis</i> (бадем)	→ –	→ крајник, <i>tonsilla</i> .

Наведене лексеме развиле су, дакле, и терминолошко значење (једно или више њих). Једна су из народне терминологије опреме и оруђа (део седла; део кантара), друге из сфере медицинске или анатомске лексике (модри оток; крајник).²⁰⁵ Такав развој метафоричких значења не прати остале лексеме из поменуте групе.

Народ своје искуство, свеколико па и језичко, темељи на појавама које га окружују или га црпе из њих. Сечено искуство веома често је пословично, своје значењ-

²⁰⁵ Попут стручних термина који не морају увијек да буду једнозначни — „стручни термини чешће [су] полисемични него што би се мислило“ (Zgusta 1991, 63) — и лексеме из круга народне терминологије не морају нужно да буду једнозначне. Као потврду наводимо анатомска значења лексеме *јабука* реализована као *Адамова јабука*, *очна јабука*, *бедрена јабука* (исп. Речник САНУ, зн. под т. 3).

ско тежиште оно обично има у лексемама основног лексичког фонда, а израз налази у пословицама: **јабука не пада далеко од стабла**, или фразеолошким конструкцијама као специфичним јединицама лексичког система. У фразеолошком систему српског језика као чланови фразеолошких конструкција не јављају се све лексеме из лексичко-семантичке групе *врсиа воћке*, већ само оне што означавају важније воћке: *јабука*: **када роди јавор јабукама**; *крушка*: **пасти као гњила (зрела) крушка**; *шљива*: **враћати шљиве за брашно**; *трешња*: **зобати трешње (с ким)**. Када се јављају као чланови фразеолошких конструкција, те лексеме у општем значењу израза (каткад саме, каткад са којом другом ријечју) имају улогу семантичког тежишта.

Лексеме из лексичко-семантичке групе *врсиа воћке* као ријечи базичног лексичког фонда српског језика, имају веома запажено мјесто у деривацији. Као основнице лексеме оне учествују у грађењу великог броја изведених ријечи. Такве изведенице чине готово искључиво именице и придеви. Изузеци су глагол *јабуковати* (с етнографским садржајем) и прилог *вишњево* (из сфере индивидуалне употребе, исп. Речник САНУ). Разматрајући деривате настале према основним лексемама, лексемама најшире употребне вриједности, уочено је да је број деривираних форми варијабилан. Лексеме с развијенијом семантичком структуром углавном имају моћнији деривациони потенцијал.

Поглед на деривационо гнијездо ове групе ријечи (онако како је обликовано и презентовано у Речнику САНУ), управо потврђује наведену констатацију: за *јабуку* као стожерну ријеч везује се 40-ак деривата, за *крушку* 30-ак, знатно мањи број за *дуњу* и *вишњу*, још мањи за *бадем*, *брескву*, *кајсију* и *мушмулу*, док *зерделија* остаје усамљена ријеч. Велик деривациони потенцијал (према стању презентованом у Речнику МС) има и лексема *шљива*, а лексема *трешња* нешто мањи од ње. Богатија полисемантичка структура и велик деривациони потенцијал лексема *јабука*, *крушка*, *шљива* (уз још коју лексеми из њихове групе), експлицитно указују на важну позицију коју ове лексеме заузимају у лексичком систему српског језика.

У поглављу о воћарској лексици бавили смо се, међу осталим, најинтересантнијим деривационим аспектима који су у творбено-семантичком смислу везани за опште називе воћака (освртали смо се на именовање пића, воћних засада итд.). Овдје бисмо жељели да освјетлимо неке правце развоја деривираних лексема који се у семантичком смислу (углавном и творбеном) могу сматрати обрасцем карактеристичним за цијелу лексичко-семантичку групу. Индуктор за настанак деривата чешће чини заначење изражено као *воћка* (нпр. *воћка Malus pomila*) од оног израженог као *јлод воћке* (нпр. *јлод воћке Malus pomila*):

воћка	воћњак	дрво (грађа)	мотка	пиће
јабука	<i>јабучњак</i>	<i>јабуковина</i>	<i>јабуковача</i>	<i>јабуковача</i>
крушка	<i>крушњик</i>	<i>крушковина</i>	<i>крушковача</i>	<i>крушковача</i>
шљива	<i>шљивњик</i>	<i>шљивовина</i>	<i>шљивовача</i>	<i>шљивовица</i>
трешња	<i>трешњњак</i>	<i>трешњевина</i>	<i>трешњевача</i>	<i>трешњевача</i>
вишња	<i>вишњњик</i>	<i>вишњевина</i>	<i>вишњовача</i>	<i>вишњевача</i>
бадем	–	<i>бадемовина</i>	–	–
бресква	<i>бресквњик</i>	<i>бресковина</i>	–	<i>бресковача</i>
кајсија	–	–	–	<i>кајсијовача</i>
зерделија	–	–	–	–

дуња	дуња̋к	дуњовина	—	дуњовача
мушмула	—	мушмуловина	—	—

Празнине у табеларном прегледу могу се објашњавати или недостатком грађе, или чињеницом да се пред настанком потенцијалних деривата испријечио недостатак ваљаних мотива. Деривација је жив процес, то је начин на који настају нове лексеме у свим сферама лексичког система: зато остају отворене могућности да се и круг воћарске лексике у српском језику употпуњава и шири (да се, рецимо, бадемов воћњак назове ријечју *бадемик и сл., или да се пиће од мушмулиних плодова, саображено систему, назове нпр. *мушмуловача).

Важније лексеме из лексичко-семантичке групе *врси̋а воћке* налазиле су своје мјесто и у ономастикону. Када је ријеч о антропонима, семантичко упориште у каквој особини плода имају женска лична имена *Вишња, Дуња и Јабука* или *Јабучица*. Представа о плодовима осталих воћака стаблашица у нашем народу није препозната као предмет симболичког поређења, те према томе ни као адекватан семантички ослонац погодан за настанак других имена.

Подручје топонимије пружа знатно другачију слику. Велики број топонима широм штокавске територије у основи има неку од лексема из ове лексичко-семантичке групе. Па ипак, ни овдје нису заступљене све лексеме. У погледу бројности и опште територијалне распрострањености, примат имају оне с важнијим мјестом у лексичком систему, а неке се (бар како то показује грађа презентована у Рјечнику ЈАЗУ) и не појављују у улози основинских ријечи у топонимији (нпр. лексеме *кајисја, зерделија, мушмула*).

Изведена имена географских објеката с важнијим лексемама из наведене групе заступљена су најчешће у ојконимији (села: *Јабучје, Шљивовац, Трешњево* итд.) или микротопонимији (*Кручица, Дуњак, Прасквице* итд.). Овакво стање простекло је из потребе да се култивисани засад или земљиште са већим бројем самониклих воћака именује, да се какво мјесто с маркантном воћком, која је нпр. уживала извјестан култ — назове по њој (исп. одјељак о лексеми *крушка*). Поређење заобљених облика рељефа, горе, главице и сл., ограничавало се на типичан облик заобљеног плода какав је плод јабуке, нпр. *Јабука*, мјесто код Пријепоља итд.; исп.: *Ти њреџази чеишири њланине / ... и њреџази Јабуку њланину* (нар. пјесма, Вук, I—V).

Оно што се намеће као општи закључак, могло би да се сведе на сљедеће: називи за важније воћке стаблашице веома се често у топонимији јављају у улози основинских лексема, а плод (облик плода) као индуктор метафоричких асоцијација, имао је маргиналну улогу у топонимији.

Појединачни називи воћака и њихова семантика

У прегледу посвећеном воћкама стаблашицама могло је да се запази како све лексеме из лексичко-семантичке групе *врси̋а воћке* развијају основна значења међу којима постоји метонимијски однос. Она нам пружају елементарну представу о биљној (воћној) јединци и о њеном плоду. Када је посриједи нпр. *јабука* (*Malus pomila*), и средњи познаваоци воћака и воћа имају представу о дуговјечној (калемљеној) воћци стаблашици заобљене круне која доноси лијепе плодове.

Без обзира на то шта представља семантички покретач при именовану појединачних врста воћака (дио воћне јединке или њен плод, топоним, титула или

име), њихова семантика ограничена је на основна значења: нпр. ријечју *карàмàнка* именује се и одређена воћна јединка и њен плод: *У ливади крушка караманка* (нар. пјесма, Вила 1868, Речник САНУ); *Вредно је ѿменуџи лејеничке крушке караманке, које су жуџе као лимун и необично ѿријажина мириса и укуса* (Радивојевић Т., Речник САНУ). Такве лексеме у српском језику нити су развијале нова значења, нити су се у деривацији надаље јављале у улози мотивних ријечи.

Инвентар народних назива у погледу опште заступљености појединих воћака, неравномјерно је распоређен. Најважније воћке, нпр. јабука и крушка, имају најшири деривациони потенцијал, а њихови појединачни називи подлијежу свим критеријима семантичког рашчлањивања (било да је ријеч о боји, укусу, времену сазријевања, поријеклу итд.). Деривациони потенцијал осталих воћака је ужи, код појединих посве узак, нпр. бадема и дуње, а код неких као што су зерделија, вишња и мушмула, потпуно неактиван. Ако се деривациони потенцијал посматра код најмоћнијег рода, код род **Prunus** (као ширег ботаничког назива за **шљиве**), видно је да најснажнији деривациони потенцијал имају најважније воћке из овога рода: шљива и трешња, а да он надаље градацијски опада у зависности од општег значаја воћке и њених особина. Откуда то! Одговор на такво питање изискивао је потребу да се проблем номинације појединачних сорти воћака шире постави и да укључи све битне параметре (ванјезичке и језичке) који су у процесу обликовања воћарске терминологије у српском језику имали пресудну улогу.

С обзиром на чињеницу да су ботаничке особине јединке или њени дијелови у нашем народу имали маргиналан значај при именовању појединачних сорти воћака (њихова су имена извођена према општем значењу малобројних лексема, нпр. *калем*: *калѣмка* (јабука); *џирн*: *џирновача* (шљива, крушка); *цвијей*: *цвијейџница* (смоква) — прави предмет лексиколошке анализе представљале су изведенице чији је индуктор био плод воћке, те изведенице које изражавају однос антропонимијске или топонимијске природе.

Воћни ѿлод и њџова обиљџја

Плод његоване воћке као ентитет, у номинацији је показао неслуђено велики деривациони потенцијал. Његове особине, онако како их заједница доживљава и гледа на њих, чиниле су индуктор за настанак непојмљиво великог броја народних назива. Узроци оваквог стања углавном леже у генетици воћних врста. Јабукe и крушке нашега поднебља (за овим и шљиве, трешње, брескве и смокве), знају за мноштво варијетета чије се међусобне разлике испољавају у особинама плодова. Мноштво варијетета (врста или сорти) наметало је потребу за међусобном диференцијацијом, а језички израз диференцијације испољавао се у именовању. То је главни начин на који се развијала и употпуњавала народна воћарска терминологија код нас.²⁰⁶ Обично се дешавало да се нека кључна особина плода, нпр. боја (исп. *бјелијанка*, јабука у околини Ужица), наметне као основ именовања науштрб осталих њених особина.²⁰⁷ Диференцирање воћака према особини плода наметало

²⁰⁶ Новија адаптирана или неадаптирана имена, она доспјела махом послје Другог свјетског рата упоредо са плантажним воћкама страног поријекла, чине новији слој, карактеристичан углавном за стручне кругове и новије воћарске приручнике.

²⁰⁷ Упадљива особина плода не мора неизоставно да представља основ именовања. Мотиви могу да буду и друге, нпр. социолингвистичке природе: крушка позната под именом *лимџнка* (бојом подсећа на

је потребу да се у жижи интересовања нађе типичан или препознатљив детаљ као семантички основ именована. Збирне особине плода остајале су тако на нивоу колективних представа о идентитету. Заједничку, колетивну представу о идентитету јабуке зване *јелива*, један сакупљач народне лексике из околине Ужица изразио је овако: *Јелива, име јабуке, која се од осталих одликује руменом кором, на којој је с једне стране као кончић њанка бразда, ње изгледа да је јабука расечена* (Злакуса, Павловић Б., Речник САНУ).

Изгледа да се у народу на називе појединих воћака (на називе јабука, на називе крушака итд.), гледало као на засебне, аутономне низове с главним, чеоним појмом као представником скупа, и нижим појмовима као чиниоцима тога скупа. У духу савремених лексиколошких гледишта рекло би се: с хиперонимом као надређеним (нпр. *крушка*), и хипонимима као подређеним лексичким јединицама (*жуџица*, *окрџица*, *медуника*, *мирсавка*, *иџировача* итд.). Такви низови могли су и да се укруптају, да се сијеку у појединим тачкама, да као производ семантичко-морфолошког варирања истог творбеног модела имају исту лексему за различите референцијалне вриједности (исп. Премк 1997, 132—133). Тако се у Лесковцу једна врста трешње, врста шљиве и врста јабуке (с жутом или жућкастом бојом као општом заједничком особином) именују ријечју *жуџица*. На нивоу воћарске терминологије као цјелине, појава једног творбено-семантичког модела за два, три, четири па и више различитих садржаја, представља опште мјесто (у индексу исп. нрп. лексеме *бјелица/бјелица*, *жуџица*, *крџица*, *медуника*, *илињача*).

Уопштени шематски приказ обиљежја плода релевантних у процесу номинације, изгледа овако:

воћка	боја	облик/велич.	укус	мирис	структура	вријеме сазр.
јабука	+	+	+	+	+	+
крушка	+	+	+	+	+	+
шљива	+	+	+	—	+	+
трешња	+	+	+	—	+	+
вишња	—	—	—	—	—	—
бадем	—	—	+	—	+	—
бресква	+	+	+	+	+	+
кајсија	—	—	—	—	—	—
зерделија	—	—	—	—	—	—
дуња	—	—	—	—	—	—
мушмула	—	—	—	—	—	—
орак	—	+	—	—	—	+
смоква	+	+	+	—	—	+
маслина	+	+	—	—	—	—

Процес настанка појединачних назива за воћке мотивисане особинама плода двојаке је природе. Упореди ли се лексеме *мирсавка* (крушка, јабука, бресква) и *рузмариња* (јабука), видно је да прва преузима цјелокупан семантички садржај мотивне ријечи *мирис* (*мирсав*); процес настанка друге лексеме је сложеније природе: он подразумијева поредбени однос у домену мириса, везу између изворног и циљног домена засновану на метафоричким асоцијацијама. Из семантичког садр-

лимун, унеколико и обликом), у Тамнави се зове *сдљунка* (исп. образложење дато у одјелку о топонимији).

жаја лексеме *рузмарин* у деривирану лексему преносе се само семантичке компоненте које се односе на мирис (у процесу именовања то није била представа о неком неодређеном мирису, већ мирису листова биљке *Rosmarinus officinalis*, за који се на основу искуства зна да је особен, резак и некако тежак). Двојак начин мотивисања карактеристичан је за све критерије семантичког рашчлањивања, па и за вријеме сазријевања, иако се периодом зрења: *озимача* (крушка, Ужице), *никољача* (крушка, Врање), *зобѣњача* (крушка) итд., изражавају секундарне особине плода. Илустрације ради, наводимо само по један пар изведених ријечи код код којих је семантички саоднос према основинским лексемама посве јасан.

особина плода	непосредна мотив.	посредна мотив.
боја:	<i>жуџица</i> (крушка итд.)	<i>лџмџка</i> (крушка, јабука)
облик:	<i>окруџица</i> (крушка итд.)	<i>звџнача</i> (крушка)
величина:	<i>дрџбника</i> (шљива)	<i>брџаклија</i> (шљива)
укус:	<i>бџуџавац</i> (крушка)	<i>дџџаџка</i> (крушка)
мирис:	<i>миџисџка</i> (крушка итд.)	<i>џамџаника</i> (крушка)
структ.	<i>мџкача</i> (јабука)	<i>кџџеџка</i> (јабука)
вријеме сазр.:	<i>зџмака</i> (крушка)	<i>кџџоџџенка</i> (крушка).

Удио посредно мотивисаних и непосредно мотивисаних лексема варира идући од једне поткатегорије до друге. Знатна (или знатнија) превага непосредно мотивисаних деривата уочена је код боје, укуса, структуре и времена зрења, а превага посредно мотивисаних код облика и величине. Збирни однос лексема мотивисаних особинама плода могао би да буде 3 : 1 у корист непосредно мотивисаних (или да се посве приближно креће у оквирима тога односа).

Предочени резултати и запажања о плоду као најснажнијем индуктору номинације, некако намећу потребу да се на крају освијетли и средишње питање о његовој суштинској улози у именовању: откуда то да су се код једних воћака на лексичком плану рефлектовале све особине плода, код других само неке, а да су код трећих особине плода биле ирелевантне у процесу номинације? Одговор на ово питање није тако једноставан да би се могао свести на ријеч или двије, већ захтијева један шири поглед поткријепљен ваљаном аргументацијом.

Различите особине плода давале су основ да се јединке једне ботаничке врсте (нпр. *Pirus communis*, тј. крушке) међусобно супротстављају и пореде, а испољавање конкретне особине (нпр. боје, мириса итд.) да се се у народу доживљава као инспиративно полазиште при именовању. Упоредо са кристализацијом истих или сродних особина плодова ботанички различитих воћних врста у природи, искристалисали су се и семантички критерији именовања на лексичком плану, према којим је такве лексеме могуће разматрати, пратити и груписати. С обзиром на воћни плод као индуктор именовања, праћење и посматрање изведених лексема на методолошким поставкама компоненцијалне анализе, показало је да се може издвојити шест таквих критерија (или седам, уколико се облик и величина посматрају одвојено).

Шематски приказ обиљежја плода показује да све наведене критерије задовољавају јабука, крушка и бресква. То су воћке, јабуке и крушке посебно, које су се управо због разноликих особина својих плодова највише калемиле и шириле. Дода ли се овом распрострањена појава двојаког лексичког изражавања исте особине (непосредног и посредног) и факат да се једна особина веома често лексички

термини с ономастичким основама запремају петину цјелокупног инвентара (или око 20%), од чега топонимијске основе неспорно имају највећи удио. Ужа топонوماстичка спецификација обухвата слједеће:

а. имена држава, нпр. *Шам* (тур. *Şam*, данашња Сирија или Дамаск): *шамџанка* (крушка);

б. имена ширих области, нпр. *Карача* (област у Бугарској): *карџанка* (шљива, Лесковац), *Морава*: *морџавац* (орех, Љештанско);

в. елементе рељефа, нпр. *Маљен*: *маљџанка* (јабука, Рудник; крушка, Ужице);

г. имена градова (урбанониме): *Београд* (*Биоград*): *београдџанка* (крушка), *биодградџанка* (крушка, Ужице);

д. имена села (ојкониме): *Белосавци*: *белосавка* (шљива, Драгачево).

Чињеница да су се воћке најчешће и најлакше преносиле из сусједних области, из села у село, резултирало је превагом назива с ојконимима као основним елементима. Уопште, пренос воћака с једног терена на други подразумијевао је веома често преименовање, а сам чин преименовања (уколико је ишао у правцу: *назив мјестиа* → *име воћке изведено према називу мјестиа*), губљење првобитног лексичког идентитета. Разлози се углавном могу да сведу на неразумљивост имена које потиче из стране језичке средине,²¹⁰ или на постојање истовјетног имена у новој средини за исту или сличну воћну јединку исте ботаничке припадности.

У погледу времена настанка, имена воћака с топонимијским основама чине новији лексички слој, те као таква имплицирају постојање лексичке синонимије. Синонимијске односе међу воћарским терминима веома је тешко поуздано одредити само на основу језичких факата, али иза неких од њих на општем терминолошком нивоу стоје тврди семантички и помолошки аргументи:

лимџанка (крушка, околина Београда, Колубара) = *слџанка* (крушка);

црљџанка (јабука, Врховина) = *сељанчица* (јабука) = *циданчица* (јабука) = *циданчица* (јабука, Тамнава),

Творба и њворбени њиџови

Досадашња проучавања народне терминологије и термилошке лексике у српском језику била су парцијалне природе. Обухватајући лексику појединих термилошких области, она су се углавном сводила на семантичка истраживања и питања употребе, заступљености и распрострањености лексичких јединица у некој, обично ужој, области. Творба и њворбена проблематика, изузимајући покоји рад, нпр. *Фиџонимија јуџозајадне Бачке (коровска флора)* (Шпис-Ћулум 1995), углавном су бивале запостављене. Тако се десило да резултате до којих смо дошли у њворбеној анализи српске воћарске терминологије, нисмо могли да сучељавамо с резултатима какве друге сродне термилошке области.

Ако би се неко од нас данас покушао да присјети нпр. назива за јабуке у своје крају, схватио би да је њихов инвентар веома скучен. Насупрот оскудног инвентара једнога краја (кажимо: једнога села), стоји разнолик и моћан термилошки фонд на нивоу цјелокупног подручја нашега језика.

Што се начина номинације тиче, изведене лексеме запремају безмало читав

²¹⁰ Јабука *синџија* (Босна) или *срнџија* (Сребреница), засигурно се у околини Синоба (турског града на обали Црног мора) није називала тако; тамошњи назив и његова првобитна мотивисаност остали су нам непознати (да ли засвагда?).

корпус. Сложенице су ријетка, маргинална појава и оне у укупној грађи заузимају тек 2%: *црндошљива* (шљива, Драгачево), *жујџорейњача* (крушка, Сарајево), *ели фјалма* (јабука, Зеница); синтагматски називи такође (мање од 3%), нпр. *Милчићин водехајак* (крушка, Левач и Темнић), *винскā крушка* (крушка, Шумадија).²¹¹ Такав однос давао нам је за право да се у поглављу о творби (руководећи се редовно последњим творбеним чином), усредсредимо на изведене лексеме, представимо сву сложеност карактеристичну за њихову деривацију, расвијетлимо однос основа, представимо инвентар и фреквентност суфикса и утврдимо значајније творбене типове. Овдје бисмо зато да пренесемо важније резултате, на основу којих је могуће успоставити јасну слику о деривационим процесима карактеристичним за српску народну воћарску терминологију.

Творбеним прегледом обухваћено је нешто више од 1.000 деривираних лексема.²¹²

Велик број изведеница којим се именују појединачне врсте воћака и знатно ужи спектар лексема које су се јављале у улози основинских ријечи, већ је показатељ да су се за исту основу не баш тако ријетко везивали различити суфикси. Низове изведеница с истом творбеном основом (истим коријенским дијелом) а различитим суфиксима, у духу наших лексиколошких гледишта називали смо једнокореним синонимима. Појаву гласовних варијанти, нпр. *дрискуља* (шљива, Славонија), *дрицкуља* (шљива, Травник, Грахово; трешња, Мостар, Осиек), *дрџкуља* (шљива, Чајниче; трешња, Босна), подводили смо под фонетски дублетизам и мјесто им давали под одређеним суфиксом (наведене деривате под суфиксом *-уља*) као обједињујућим творбеним елементом.

Иако се као основинске лексеме јављају углавном именице и придјевци, категоријалну припадност основе није увијек баш тако лако одредити. Постоје они проблематични случајеви код којих је мотивисаност јасна, а творба магловита:

џрбавица (крушка, Славонија) ← *џрбав* + *-ица* или *џрба* + *-авица*;

зобеница (крушка, јабука) ← *зоб* + *-еница* или *зобен* + *-ица*).

Испусти ли се незнатан број изведеница код којих творбено устројство даје повод да се на резултат творбе двојако гледа, обимна грађа несумњиво потврђује следеће: творбене основе различите категоријалне припадности служиле су за изражавање истог (обазривије: сродног) семантичког садржаја. Као илустрацију наводимо имена мотивисана структуром плода (прво се дају именичке а затим придјевске основе):

вода: *водунац* (крушка, Лесковац); *воден*: *воденика* (јабука), *вџденка* (крушка, Тимок);

масло: *маслара* (крушка, Славонија), *масларка* (крушка) итд.; *маслен*: *масленка* (крушка).

Однос придјевских и именичких основа варира и у зависности од општег индуктора мотивисаности. Знатно или знатније учешће придјевских основа уочено је код лексема мотивисаних бојом, укусом, мирисом и структуром; незнатна превага именичких код лексема мотивисаних обликом, величином, временом сазријевања.

Именичке основе у цјелокупној грађи су знатно бројније у односу на

²¹¹ Нема сумње да се терминима *винскā крушка* (Шумадија) и *винџрка* (крушка, Топлица) именује једна воћна јединка; појава једночланог назива могла би да се схвати као израз тежње ка рационализацији језичких средстава (исп. Ћорић 2008, 30).

²¹² Да ли се до знања да лексика без јасне мотивисаности није чинила предмет творбене анализе (13%), те да на терминолошке синтагме и сложенице отпада шездесетак назива (око 5%) — сабирање показује да изведенице које су биле предмет творбене анализе чине 82% цјелокупне лексичко-семантичке групе (сасвим прецизно: 1.029 лексичких јединица).

придјевске, али су придјевске основе, бар оне важније, испољиле знатно већи деривациони потенцијал од именичких. Има случајева кад се за једну придјевску основу (посебно када се њом изражава какво фундаментално обиљежје плода карактеристично за већи број воћних врста, рецимо боја или укус), везује и по десетак суфикса, нпр. *жуџи*: *жуџиара* (шљива; крушка Славонија), *жуџиарац* (крушка, Књажевац итд.), *жуџиарка* (крушка, Тимок), *жуџица* (крушка, Врање итд.), *жуџиача* (шљива, Славонија) итд.; за именичке ријетко кад више од три или четири, нпр. *боздован/боздован*: *боздвџанка* (крушка, Призрен), *боздвџиља* (крушка, Славонија), *боздвџанија* (крушка, Славонија) итд.

Инвентар суфикса је изненађујуће велик. Творбени преглед изведених лексема показује да он обухвата 82 суфикса (што основних, што оних насталих перинтеграцијом). Свакако, њихова дјелотворност је посве неуједначена у творби, тако да се угрубо могу издвојити продуктивни и мање продуктивни суфикси, или да их ближе диференцирамо: продуктивни, продуктивнији, мање продуктивни и непродуктивни суфикси:

а. продуктивни: *-ка*, *-ача/-јача*, *-ица*;

б. продуктивнији: *-ара/-јара*, *-ика/-јика*, *-џанка/-јџанка*, *-уца*, *-(а)ц*, *-лија*, *-уља*, *-њача*;

в. мање продуктивни: *-а*, *-аја/-јаја*, *-ака/-јака*, *-џанка*, *-ењача*, *-авица*, *-џва*, *-џка*, *-(а)к/-ј(а)к*, *-алица*, *-џка/-џка*, *-ија*, *-ина*, *-џанка/-џанка*, *-иња*, *-киња*, *-ница*, *-овача*, *-џва*, *-џка*, *-чица*;

г. непродуктивни: *-ава*, *-ав(а)ц*, *-џвна*, *-ајица*, *-ајиља*, *-џк/-јџк*, *-аљуца*, *-џн(а)ц*, *-анија*, *-аница*, *-џанка*, *-ануца*, *-џр(а)ц*, *-арица*, *-џрка*, *-ац*, *-ашица*, *-ва*, *-вица*, *-џва*, *-еника*, *-еница*, *-ењака*, *џк*, *-ин*, *-ињац*, *-иц*, *-ица*, *-ла*, *-ник*, *-ња*, *-њак*, *-овина*, *-овица*, *-овњача*, *-џка*, *-ор*, *-уџа*, *-џн*, *-џн(а)к/-џн(а)к*, *-џн(а)ц*, *-џња*, *-уника*, *-уњика*, *-уница*, *-џра*, *-џрда*, *-џш(а)ц*, *-ушица*, *-чија*.

Најпродуктивнија два суфикси: *-ка*, *-ача/-јача* јављају се, збирно узето, као творбени елемент 1/3 деривираних лексема. Наведени суфикси су уопште веома продуктивни у извођењу именица женскога рода. Р. Бошковић нпр. за суфикс *-ача/-јача* наводи слjedeће: „У оним случајевима где се њиме граде именице од придевских општих делова, наставак *-ача/-јача* са својим дериватима *-њача* и *-овача* један је од најпродуктивнијих наставака у језику ... именице њиме саграђене врло су различита значења, — оне могу значити ма који предмет који може бити носилац оне особине што је основни придев значи“ (Бошковић 1978, 156).

Продуктивност осталих суфикса опада поступно, да би се они означени као непродуктивни: *-ава*: *џџава* (јабука), *-џш*: *џрџш* (бадем, Дубровник), *-џка*: *џврдџка* (јабука, Алексинац), *-џра*: *џшџра* (крушка, Тимок), *-џрда*: *маџвџрда* (бресква, Бачка), с овим и четрдесетак других суфикса маргиналне улоге у деривацији, у општем инвентару суфикса јављали као творбени елементи посве занемарљивог броја лексема (обично једне).

Плодотворност једних суфикса и неплодотворност других, условило је појаву продуктивних и непродуктивних творбених типова. Полазећи од тројединства битних конститутивних елемената (творбене основе, творбеног значења и творбеног форманта) које се реализује у изведеници као резултату творбеног чина (исп. Ћорић 2008, 32 и даље), у обимној и прилично сложеној лексичкој грађи (изведеницама чији је гласовни склоп веома често бивао нарушен појавом крњих основа, бројним гласовним промјенама на граници основе и суфикса, гласовним супституцијама карактеристичним за

различите народне говоре) — издвојили смо неколико најпродуктивнијих творбених типова, који су одређљивали процес именовања наших воћака и давали му печат. Мање продуктивни творбени типови су у номинацију уносили особеност, давали јој боју, у општем творбеном погледу били чинилац њене ширине.

Први тип: **придјевска осн. + суфикс -ка** (интегрише лексеме које изражавају особину плода).²¹³

придј. осн.	суфикс	изведеница	врста воћке (и локација)
<i>бел-/бијел-</i>	<i>-ка</i>	<i>бѣлка</i>	јабука, Врање итд.
<i>кисел-</i>	<i>-ка</i>	<i>кѣсѣлка</i>	јабука, Пирот итд.
<i>мирисав</i>	<i>-ка</i>	<i>мирисѣвка</i>	крушка, Ужице итд.

Други тип: **именичка осн. + суфикс -ка** (интегрише лексеме које изражавају особину плода).²¹⁴

имен. осн.	суфикс	изведеница	врста воћке (и локација)
<i>босѣан</i>	<i>-ка</i>	<i>бѣсѣанка</i>	крушка, Драгачево
<i>зеѣин</i>	<i>-ка</i>	<i>зеѣинка</i>	јабука, Србија
<i>каниѣр</i>	<i>-ка</i>	<i>кѣниѣрка</i>	крушка

Трећи тип: **топонимијска осн. + суфикс -ка** (интегрише лексеме које изражавају поријекло).²¹⁵

топоним. осн.	суфикс	изведеница	врста воћке (и локација)
<i>Колубар-</i>	<i>-ка</i>	<i>колубарка</i>	јабука, Крагујевац
<i>Ноћај</i>	<i>-ка</i>	<i>ноћајка</i>	јабука, Мачва
<i>Сарај-</i>	<i>-ка</i>	<i>сѣрајка</i>	крушка, Врховина

Четврти тип: **придјевска осн. + суфикс -ача/-јача** (интегрише лексеме које изражавају особину плода).²¹⁶

придј. осн.	суфикс	изведеница	врста воћке (и локација)
<i>воден</i>	<i>-ача/-јача</i>	<i>водѣњача</i>	крушка
<i>дебел-</i>	<i>-ача/-јача</i>	<i>дебѣљача</i>	шљива, Тимок итд.
<i>меден</i>	<i>-ача/-јача</i>	<i>медѣњача</i>	јабука, Црна Гора

Пети тип: **именичка осн. + суфикс -ача/-јача** (интегрише лексеме које изра-

²¹³ „Наставком *-ка* — наглашава М. Стевановић — од основе придева изводе се именице: *бѣлка* ... *мирисѣвка*, *мекѣѣрка* ... и др. овакве речи, које именују женска лица или животиње, па и биљке (*рањка*, нпр.), или предмете уопште, с особином која је означена основним придевом“ (Стевановић 1981, 481—482). Наводећи називе биљака: *мирисѣвка* (грожђе, крушка, јабука), *рањка* (воћка), С. Бабић показује како је суфикс *-ка* плодан и код изведеница с придјевским основама (Вабић 1986, 244—245). Задржавајући се на изведеницама: *б(и)јелка* (крава или друга животиња), *рањка* (шљива или друго воће итд.), И. Клајн напротив сматра да таквих изведеница (изузимајући универбације) има врло мало (Клајн 2003, 134).

²¹⁴ Исти творбени образац уочен је и код имена животиња; С. Бабић (Вабић 1986, 243) наводи следећа таква имена: *бѣсѣрка* (кокош), *нѣѣрка* (змија).

²¹⁵ Овај творбени тип одавно је уочен код изведеница с топонимијским основама: „Имена појмова која карактеристично добивају према својој везаности за појам с именом географског објекта у основи као у: *дрѣнка* и *дѣнѣвка* (воденица на Дрини и Дунаву), *колубѣрка* (колубарска крава), *иѣѣѣрка* (овца или крава) итд. такође се изводе овим наставком“ (Стевановић 1981, 482). За етнике женског рода који припадају истом творбеном типу, нпр. *Буѣрка*, *Ваљевка*, *Сарајка* итд., исп. Клајн 2003, 134.

²¹⁶ Међу изведеницама с придјевским основама као најбројнијим, С. Бабић као имена биљака са суфиксом *-ача/-јача* наводи: *блѣњача* (јабука), *ирвѣњача* (шљива), *водѣњача* (тиква) итд. (Вабић 1986, 78); Бошковић: *мекѣча* (Art Äpfel), *медѣњача* (Бошковић 1978, 156); Стевановић: *медѣњача* (1981, 530).

жавају особину плода):²¹⁷

имен. осн.	суфикс	изведеница	врста воћке (и локација)
<i>коврљ</i>	<i>-ача/-јача</i>	<i>коврљача</i>	јабука, Љештанско
<i>јелим</i>	<i>-ача/-јача</i>	<i>јелимача</i>	јабука, Бастаји
<i>шањир</i>	<i>-ача/-јача</i>	<i>шањирача</i>	јабука

Шести тип: **еортонимска осн. + суфикс -ача/-јача** (интегрише називе воћака чији је временски оријентир зрења народни црквени празник):²¹⁸

еортоним. осн.	суфикс	изведеница	врста воћке (и локација)
<i>Крстиов</i>	<i>-ача/-јача</i>	<i>крстиовача</i>	јабука, Ниш, Банија
<i>Пејиров</i>	<i>-ача/-јача</i>	<i>пејировача</i>	јабука, Мачва итд.
<i>Томин</i>	<i>-ача/-јача</i>	<i>томињача</i>	крушка

Седми тип: **придјевска осн. + суфикс -ица** (интегрише лексема које изражавају особину плода):²¹⁹

придј. основа	суфикс	изведеница	врста воћке (и локација)
<i>бел-/бијел-</i>	<i>-ица</i>	<i>бџелица/бјџелица</i>	шљива, трешња итд.
<i>љуйи</i>	<i>-ица</i>	<i>љуйица</i>	јабука, Херцеговина
<i>црн</i>	<i>-ица</i>	<i>црница (црњица)</i>	трешња, Љештанско

Наведени творбени типови испољавају прилично уравнотежен однос у погледу продуктивности. Попратне опаске о творбеним типовима показатељ су да се они протежу и на друге термилошке области, на друге групе ријечи, нпр. *бјџелица*: животиња (овца, куна), биљка (шљива, трешња, пшеница) итд. Издвајање мање значајних творбених образаца, образаца с тек понеким паром лексема које карактерише поменуто јединство конститутивних елемената (рецимо деривата на *-чица* мотивисани називима народних црквених празника као временским оријентиром карактеристичним за њихово sazријевање, нпр. *Иван*: *иванчица* (јабука, Славонија), *Ивање*: *ивањчица* (јабука, Славонија), *Јакоб*: *јакоччица* (крушка)), утврђивање подтипова, уопште свако цјепкање грађе усмјерено ка освјетљавању појава ван главних творбених токова — замагљивало би представу о ионако компликованим творбено-семантичким односима у српској воћарској терминологији.

Имајући у виду целокупан корпус српских народних воћарских назива (на чије је обресе дјелотворно утицала расположива грађа па и сам одбир језичких јединица), те схватање да се и код лексема без јасне мотивсаности углавном поуздано могу идентификовати творбени чланови — жељели смо да на крају дамо

²¹⁷ Од назива воћака М. Стевановић поред *јажача* „биљка с плодом у облику јајета“, наводи и низ других изведеница исте творбене структуре, нпр. *шањирача* „какав предмет у облику тањира“ (1981, 532); у нашој грађи *шањирача* је врста јабуке.

²¹⁸ Од изведеница на *-ача/-јача* с оваквом осномом, С. Бабић (Babić 1986, 78) наводи једино: *михљача*. Такве основе су бројне, од њих су настали „називи воћки односно плодова названих по празнику који пада у време њиховог sazревања: *ивањача*, *пејировача*, *илињача* ...“ (Клајн 2003, 66).

²¹⁹ Међу бројним изведеницама овог творбеног типа М. Стевановић (1981, 527), наводи: *жујица* (риба или болест), *бџелица* (пшеница), *рџелица* (трешња); Бошковић (1978, 66): *црница* (женска, земља, трешња). Бабић (Babić 1986, 149) за исти образац наводи дериват *бјџелица* са различитим семантичким реализацијама: животиња (овца, куна), биљка (шљива, трешња, пшеница) итд., и даље (1986, 151): *љуйица* (особа, животиња), *киселица* (биљка), *црница* (биљка, ствар) итд.; Клајн (2003, 118) уз изведеницу *црница* (земља), наводи и низ других (углавном без семантичке конкретизације).

један крајње уопштен преглед са најнужнијим творбено-семантичким параметрима. Преглед има за циљ да посредством бројчаних односа пружи јаснију слику о именовању и деривационом потенцијалу сваке воћне врсте, да путем лексичких података посвједочи примарно мјесто једних воћака у животу заједнице (крушка, јабука, шљива)²²⁰ или крајње периферни значај других (зерделија, мушмула), да посредно укаже на удио воћарске терминологије у општем лексичком фонду српског језика, на специфично лексичко богатство које његови носиоци, етничка и језичка заједница чувају у свом језичком памћењу.

воћка	изведенице	сложенице	двочлане синт.	укупно
јабука	489	9	1	499
крушка	475	10	15	500
шљива	193	8	8	209
трешња	66	–	1	67
вишња	1	–	1	2
бадем	4	–	2	6
бресква	31	–	–	31
кајсија	2	–	–	2
зерделија	–	–	–	0
дуња	3	–	3	6
мушмула	–	–	–	0
орак	10	–	–	10
смоква	69	–	2	71
маслина	20	–	2	22
збир	1363	27	35	1.425

Бројчани подаци не претендују на безусловну пуноважност, они немају за циљ утврђивање коначног омјера односа међу именованим воћкама у општем лексикону српског језика, већ представљају пресјек стања дат на основу грађе из наведених извора. Потпунија грађа дјелимице би измијенила наведене резултате, чвршће успоставила односе, али у знатнијој мјери не би оповргла овакве омјере.

²²⁰ Уврежена је представа да у српском језику има више именованих јабука него именованих крушка (до ње смо дошли у спонтаном разговору о воћкама с двадесетак познавалаца воћа из различитих крајева). Грађа показује да је њихов бројчани однос у погледу именовања изједначен (исп. податке у табеларном прегледу); имена јабука изгледа да се само живље чувају у свијести (јабука се више цијени од крушке, она има већу употребну вриједност, ширу симболику, уопште ужива већи култ).

ВОЋАРСКА ЛЕКСИКА И ТЕРМИНОЛОГИЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Резиме

У нашој средини, у српском етничком и језичком поднебљу, упоредо са гајењем и подизањем воћака и воћара, развијала се и уопштујивала општа воћарска лексика и терминологија. Српска народна воћарска лексика и терминологија као дио лекичког фонда српског језика нису до данас представљале предмет лексиколошке анализе.

Лексиколошка анализа српске воћарске терминологије у овом раду заснована је на корпусу од 1.254 лексичке јединице, сачињеном на основу најзначајнијих једнојезичких рјечника српског (српскохрватског) језика, воћарских приручника, важнијих етнографских и дијалектолошких дјела итд. Корупс дакле обухвата воћарску лексику штокавског дијалекатског подручја и временски се протеже на цио XIX и XX вијек.

Базични дио воћарског лексикона чини лексика домаћег, словенског поријекла; знатнији удио у њему заузима једино лексика оријенталног поријекла (која је посредством турског језика инкорпорирана у наш лексички систем).

Рад је имао за циљ да се српска народна воћарска лексика и терминологија (уз осврте културолошке, каткад и друге природе) у првом реду осветли са творбено-семантичког аспекта на прегледан и јасан начин. Таквом циљу подређена је и његова концепција. Уз уводни и закључни дио, рад обухвата следећа три поглавља:

- I. Преглед српске воћарске лексике (на материјалу воћака стаблашица из фамилије Rosaceae);
- II. Појединачни називи воћака: лексичко-семантички приступ;
- III. Појединачни називи воћака: творбени преглед.

Творбено-семантичкој анализи народне воћарске терминологије (као главном предмету овога рада), претходио је општи преглед воћарске лексике.

У првом поглављу представљене су наше воћке стаблашице: *јабука*, *крушка*, *шљива*, *шрешиња*, *вишиња*, *бадем* (*бајам*), *бресква*, *кајсија*, *зерделија* (*Prunus cerasifera*), *дуња* (*џуња*), *мушмула*, указано је на њихов значај у животу заједнице, осветљена је њихова улога у култу, обреду и предању. Језички аспект односи се на развој значења наведених лексема, на њихову улогу у фразологији, ономастици и

деривацији. Утврђено је да се значај воћке у свакодневном животу, предању и култу непосредно одражава на језичком плану: лексеме које означавају важније воћке (*јабука, крушка, шљива*), имају развијенију полисемантичку структуру, снажнији деривациони потенцијал, значајније мјесто у ономастикону и фразеолошком систему српског језика.

Друго поглавље посвећено је семантици народних назива бројних врста и варијетета наших воћака. Појединачни називи посматрани су као лексичко-семантичка група ријечи. У жижи лексичко-семантичке анализе је воћни плод као средишњи и главни индуктор номинације. Појава исте или сродне особине плода (нпр. боје, укуса, мириса итд.) уочена код воћака ботанички различитих родова, налазила је свој израз на лексичком плану. Теорија компоненцијалне анализе у проучавању природе лексичког значења нашла је своју праву примјену у семантичком приступу овој врсти лексике. Посматрајући cjелокупну лексичко-семантичку групу кроз призму њених поставки, могуће је сагледати заједничке семантичке критерије којима подлијежу називи ботанички различитих родова. То су: боја, облик и/или величина, укус, мирис, структура и вријеме сазријевања. Већи спектар варијетета плодова у природи (какав познају јабука, крушка, бресква), имплицира ширу заступљеност семантичких критерија; ужи спектар варијетета (какав имају нпр. бадем или маслина), имплицира њихову ужу заступљеност. За све критерије семантичког рашчлањивања карактеристичан је двојак начин мотивисања, непосредни и посредни. Удио међу непосредно мотивисаним и посредно мотивисаним лексемама варира идући од једне семантичке категорије до друге.

Поред воћног плода као главног индуктора именовања, знатнији удио у обликовању профила српске воћарске терминологије имале су и ономастичке, посебно топонимијске основе. Топонимијске основе односе се на имена држава или ширих области и имена градова (наших и страних), на елементе рељефа и имена села. За разлику од антропонимијских основа, оне су се дубоко уткале у српски воћарски именослов.

Треће поглавље посвећено је творби. Што се творбених начина тиче, изведене лексеме запремају готово читав корпус; сложенице и двочлани синтагматски називи углавном се свде на појединачне случајеве. Велик број изведеница и знатно ужи спектар лексема у улози основинских ријечи, показатељ је да су се за исту основу везивали различити суфикси. У улози основинских лексема јављају се углавном именице и придјеве; именичке основе су знатно бројније у односу на придјевске, али су придјевске основе (оне важније), испољиле већи деривациони потенцијал од именичких.

Уз све проблеме који се јављају при творбеној анализи обимне грађе (у којој се неријетко одсликавају дијалекатске особине изворног поднебља), творбеном анализом је утврђено да је инвентар суфикса необично велик. Инвентар обухвата 82 суфикса, што упућује на чињеницу да је њихова дјелотворност у обликовању народне воћарске терминологије крајње неуједначена. Према учесталости могуће их је класификовати на продуктивне суфиксе (*-ка, -ача/-јача, -ица*), продуктивније суфиксе (*-ара/-јара, -ика/-јика, -анка/-јанка, -уца, -(а)ц, -лија, -уља, -њача*; мање продуктивне и непродуктивне суфиксе (који се јављају — бар ови последњи — као творбени елементи занемарљивог бороја деривираних лексема).

Плодотворност једних суфикса и неплодотворност других, условило је појаву продуктивних, мање продуктивних и непродуктивних творбених типова. Они најпродуктивнији творбени обрасци, нпр. придјевска осн. + суфикс *-ка*: *белка* (ја-

бука, Врање итд.); именичка осн. + суфикс *-ача/-јача*: *џањџирача* (јабука) итд., опередјљивали су процес именовања наших воћака и давали му печат. Мање продуктивни су у номинацију уносили особеност и у творбеном погледу били чинилац њене ширине.

Кључне речи: *воћарска лексика, српска народна воћарска терминологија, семантички аспекти, комјоненцијална анализа, џворба и џворбени џијови, српски језик.*

Научна област: *лингвистика, србистика.*

Ужа научна област: *лексикологија, терминологија, џворба речи.*

ORCHARDING LEXIS AND TERMINOLOGY IN THE SERBIAN LANGUAGE

Summary

In our region, in Serbian ethnic and linguistic area, together with the cultivation of fruits, there developed general lexis and terminology related to orcharding. Serbian folk orcharding lexis and terminology as part of the Serbian lexical stock has not so far been subjected to a lexicological analysis.

The lexicological analysis of Serbian orcharding terminology presented in this dissertation is based on a corpus comprising 1,254 lexical units, excerpted from the most representative monolingual Serbian (or Serbo-Croat) dictionaries, manuals of orcharding, pertinent ethnographic and dialectological reference works, etc. Furthermore, the corpus includes the orcharding lexis of Štokavian region spanning the whole of the 19th and the 20th century.

The core of the orcharding lexicon is made up of the lexis of domestic, Slav origin; apart from that, a considerable part of it is taken up by the lexis of Oriental origin (which had been incorporated into our lexical system via the Turkish language).

This dissertation aims, in the first place, to shed light on Serbian folk orcharding lexis and terminology from a word-formation and semantic aspect by presenting it in a clear and systematic fashion. The conceptual organization of the dissertation serves to meet this goal. Apart from the introductory and the concluding sections, the dissertation consists of the following three chapters:

- I. Overview of the Serbian orcharding lexis (based on the fruit trees of Rosaceae family);
- II. Specific terms for fruit trees: lexico-semantic approach;
- III. Specific terms for fruit trees: word-formation overview.

Word-formation and semantic analysis of folk orcharding terminology (representing the main subject of this dissertation) is preceded by a general overview of orcharding lexis.

The First Chapter presents our fruit trees: *apple, pear, plum, cherry, sour cherry, almond, peach, apricot, cherry plum, quince, medlar*. We have drawn attention to their significance in the life of the community, and elaborated on their role in cult, ritual and oral tradition. The linguistic aspect includes the development of meaning of the analyzed

lexemes, as well as their role in phraseology, onomastics and derivation. We have established that the significance of a fruit tree in the daily life, tradition and cult is directly reflected on the linguistic plane: lexemes signifying more important fruit trees (such as *apple, pear, plum*, etc.), have more complex polysemic structure, greater derivational potential, and a higher rank in the onomasticon and the phraseological system of the Serbian language.

The Second Chapter is dedicated to the semantics of folk terms for various types and varieties of our fruit trees. Specific terms were viewed as a thematic word group. Our lexico-semantic analysis focuses on the edible fruit as the main inductor of nominalization. The occurrence of an equivalent or similar characteristic of a fruit, (e.g. colour, taste, smell, etc.) noted among fruit trees of botanically different genera, has found adequate expression on the lexical plane. Theory of componential analysis in the study of lexical meaning has found its true application in the semantic approach to this kind of lexis. By examining the entire thematic group within the above-mentioned theoretical framework, we could derive the common semantic criteria underlying the terms of various botanical genera. They are the following: colour, shape and/or size, taste, smell, composition and ripening time. Greater range of fruit varieties in nature (typical of the apple, pear and peach), implies broader distribution of semantic criteria; smaller range of varieties (such as that of an almond or olive) entails their narrower distribution. All the criteria of semantic decomposition are characterized by a two-fold manner of motivation – direct and indirect. The proportion between the directly and indirectly motivated lexemes varies among the different semantic categories involved.

Aside from the edible fruit as the main inductor of nominalization, a significant role in the profiling of Serbian orcharding terminology is played by onomastic, and especially toponymic bases. Toponymic bases represent the names of countries or wider regions, as well as the names of towns (domestic and foreign), elements of relief and names of villages. Unlike anthroponymic bases, they are deeply rooted in the Serbian orcharding nomenclature.

The Third Chapter deals with word-formation. Concerning the word-formation types, derived lexemes are prevalent in practically the entire corpus; compound words and bipartite phrases are reduced to the level of isolated cases. A great number of derivatives and a much smaller range of lexemes acting as base words indicate that one base word attracts various suffixes. Lexemes acting as base words are mostly nouns and adjectives; nominal bases are significantly more numerous than the adjectival ones, but the latter exhibit a greater derivational potential than the former.

Notwithstanding all the usual problems occurring in the course of a word-formation analysis of massive data (which often reflects dialectal features of the respective region), we have established that the inventory of suffixes is surprisingly large. The inventory comprises 82 suffixes, which points to the fact that their productivity in the shaping of the folk orcharding terminology is extremely uneven. We can classify them according to frequency into productive suffixes (*-ka, -ača/-jača, -ica*), more productive suffixes (*-ara/-jara, -ika/-jika, -ānka/-jānka, -uša, -(a)c, -lija, -ulja, -njača*); less productive and non-productive suffixes, occurring – the latter, at the least – as the word-formation elements of a negligibly small number of derived lexemes.

The productiveness of one type of suffix and the unproductiveness of others led to the division of productive, less productive and unproductive word-formation types. The most productive word-formation patterns, e.g. adjectival base + suffix *-ka*: *belka* (a

kind of apple, the region of Vranje), etc.; nominal base + suffix: *-ača/-jača*: *tanjirača* (a kind of apple), etc., represent the key element in the process of naming our fruit trees. The less productive types contributed their idiosyncratic properties to the process of nominalization, representing a factor of its width.

Keywords: *orcharding lexis, Serbian folk orcharding terminology, semantic aspect, componential analysis, word-formation and word-formation types, Serbian.*

Scientific fields of interest: *linguistics, Serbian science of language.*

Scientific fields of special interest: *lexicology, terminology, word-formation.*

ЛИТЕРАТУРА:

Андрић 2005: Д. Андрић, *Речник жаргона*, 2. изд., Zepher Book World, Београд.

Азарх 1981: Ю. С. Азарх, *О диахронических йласїах и диалекїных различїях в словообразовательной сїрукїуре лексико-семанїической груїы (на маїериале фїїонимической лексїки)*, Диалектология и лингвогеография русского языка, Издательство „Наука“, Москва, 119—130.

Апресян 1974: Ю. Д. Апресян, *Лексическая семанїика. Синонимические средсїва языка*, Издательство „Наука“, Москва.

Асоцијативни речник: П. Пипер, Р. Драгићевић, М. Стефановић, *Асоцијативни речник срїскога језика*, Београд 2005.

Babić 1986: S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, JAZU, Globus, Zagreb.

Бајић 2007: Р. Бајић, *О йравославним йразницима у Речнику Маїице срїске и Речнику срїскохрвайског књижевног и народног језик САНУ*, Шездесет година Института за српски језик (зборник радова), Институт за српски језик, Београд, 9—20.

Батистић 1982: Т. Батистић, *О комїоненїној анализн лексїчког значења*, Лексикографија и лексикологија (зборник реферата), Београд—Нови Сад, 9—13.

Беговић 1887: Н. Беговић, *Живой и обичају Срба-Граничара*, Загреб.

Bek-Mannagata 1903: G. Bek-Mannagata, *Flora Bosne i Hercegovine i Novopazarskog Sandžaka*, Sarajevo.

Белић 1936: А. Белић, *Радосав Бошковић, Развихак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*, Јужнословенски филолог, књ. XV, Београд, 232—246.

Бертельс 1982: А. Е. Бертельс, *Разделы словаря, семанїические йоля и йтематїические груїы слов*, Вопросы языкознания, св. 4, Академия наук СССР, Москва, 52—63.

Блинова 1972: О. И. Блинова, *Лексическая мойївированносїь и некоїйорые йпроблемы региональной лексикологїи*, Вопросы изучения лексики русских народных говоров, Диалектная лексика, Издательство „Наука“, Ленинград, 92—104.

Vogišić 1874: V. Vogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena*, knj. I, Zagreb.

Бошковић 1978: Р. Бошковић, *Развийаак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*, Одабрани чланци и расправе, Подгорица, 49—175.

Бошњаковић 1985: Ж. Бошњаковић, *Пасїирска йтерминологија Срема*, Нови Сад.

Bubić 1948: Šerif Bubić, *Izbor sorti voćaka za Bosnu i Hercegovinu (voćni sortiment)*, Svjetlost, Sarajevo.

Bugarski 1997: N. Bugarski, *Morfološka adaptacija pozajmljenica iz nemačkog jezika*, Прилози проучавању језика, бр. 28/29, Нови Сад, 116—126.

Vajs 1979: N. Vajs, *Zoomorfski elementi u nazivima biljaka*, Rasprave Zavoda za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, sv. IV—V, Zagreb, 89—104.

Vajs 1981: N. Vajs, *Semantizam „bosti“ u fitonimiji*, Rasprave Zavoda za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, sv. VI—VII, Zagreb 1980—1981, 319—336.

Vajs 1982: N. Vajs, *O leksikografskoj definiciji (od leksikografije do semantike)*, Лексикографија и лексикологија (зборник реферата), Београд—Нови Сад, 21—26.

Vajs 1983: N. Vajs, *Fitonimijske bilješke*, Rasprave Zavoda za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, sv. VIII—IX, Zagreb 1982—1983, 265—280.

Vajs 1985: N. Vajs, *Fitonimijske bilješke II*, Rasprave Zavoda za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, sv. X—XI, Zagreb 1984—1985, 231—243.

Vajs 1989: N. Vajs, *Struktura fitonima onomasiološki motiviranih religijom i drugim srodnim sadržajima*, Rasprave Zavoda za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, sv. XV, Zagreb, 239—273.

Васильев 1971: Л. М. Васильев, *Теория семантических полей*, Вопросы языкознания, св. 5, Академия наук СССР, Москва, 105—113.

Willfort: Richard Willfort, *Ljekovito bilje i njegova upotreba*, Mladost, Zagreb.

Вујичић 1977: Д. Вујичић, *Прилоз познавању досадашњег рада на терминологијама код нас и у неким другим словенским земљама*, Савјетовање о терминологијама народне материјалне и духовне културе, Сарајево, 22. и 23. децембра 1974, АНУБиХ, Посебна издања, књ. XXXI, Одјелјење друштвених наука, књ. 5, Сарајево, 79—85.

Вук: Вук Ст. Караџић, *Српски рјечник* (четврто државно изд.), Београд 1935.

Вуковић 1988: Г. Вуковић, *Терминологија куће и покућства у Војводини*, Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике, Нови Сад.

Вуковић 1990: Г. Вуковић, *Теоријско-методолошки приступи проучавању терминологија*, Научни састанак слависта у Вукове дане, св. 18/1, Нови Сад—Београд, 27—30.

Вуковић А. 1939: А. Вуковић, *Народна ветеринарска терминологија*, Београд.

Вуковић и др. 1984: Г. Вуковић, Ж. Бошњаковић, Ј. Недељков, *Војвођанска коларска терминологија*, Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике, Нови Сад.

Гак 1972: В. Т. Гак, *К проблеме соотношения языка и действительности*, Вопросы языкознания, св. 5, Издательство „Наука“, Москва, 12—22.

Грицкат 1967: И. Грицкат, *Стилске фигуре у свјетлу језичких анализа*, Наш језик, књ. XVI, св. 4, 218—235.

Грицкат 2004: *Из проблематике синонимје у српској филологији*, Глас СССХСВІІІ Српске академије наука и уметности, Одељење језика и књижевности, књ. 20, Београд, 11—17.

Грковић 1977: М. Грковић, *Речник личних имена код Срба*, Вук Караџић, Београд.

Даничић 1871: Ђ. Даничић, *Пословице*, на свијет издао Ђ. Даничић, Загреб.

Deanović: Mirko Deanović, *Talijansko-hrvatski rječnik*, Zagreb 1942.

Дешић 1990: М. Дешић, *Из српскохрватске лексике*, Универзитетска библиотека, Никшић.

Дыбо 1989: А. В. Дыбо, *О названиях орешника в индоевропейских языках Европы*, ОЛА, Материалы и исследования, 1985—1987, „Наука“, Москва, 103—113.

Драгин 1991: Г. Драгин, *Райарска и њоврайарска терминологија Шајкашке*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXXVII, Београд, 621—708.

Драгићевић 1996а: Р. Драгићевић, *О њравим именичким и њридевским антионимима*, Јужнословенски филолог, књ. LI, Београд, 25—39.

Драгићевић 1996б: Р. Драгићевић, *О неким њарадиџмајским лексичким скуѡвима*, Наш језик, књ. XXXI, св. 1—5, 96—105.

Драгићевић 2001: Р. Драгићевић, *Придеви са значењем њудских особина у савременом српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Библиотека Јужнословенског филолога, Београд.

Драгићевић 2007: Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике, Београд.

Дубчинский 1998: В. В. Дубчинский, *Теоретическаја и ѡпракћическаја лексикоџрафија*, Wiener slawistischer almanach, sonderband 45, Wien—Charkov.

Ѓиндић и др.: С. Ѓиндић, М. Теодосијевић, Д. Танасковић, *Türkç-Srpça Sözlük*, Ankara 1996.

Ђукановић 1995: Петар Ѓукановић, *Говор Драџачева*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XLI, Београд, 1—140.

Елезовић: Г. Елезовић, *Речник косовско-меѡхојског дијалекта*, св. I—II, Београд 1932—1935.

Енци. Просв.: *Мала енциклопедија Просвета*, књ. I и II, Београд 1959—1960.

ЕРСЈ: *Етимолошки речник српског језика*, св. 1—3, САНУ, Београд 2003—2008.

ЕСН: *Енциклопедија српског народа*, Завод за уџбенике, Београд 2008.

ЕССЯ: *Этимологический словарь славянских языков*, под ред. О. Н. Трубачева, Москва 1974—.

Живановић 1877: Ј. Живановић, *Српски рјечник за кованѡије*, Нови Сад 1877.

Зајцева 1982: С. Зајцева, *Дијалекатски речници као база за савремена лингвистичка истраживања*, Лексикографија и лексикологија (зборник реферата), Београд—Нови Сад, 69—76.

Zgusta 1991: Ladislav Zgusta, *Priručnik leksikografije*, Svjetlost, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo.

I—V: F. Iveković i I. Broz, *Rječnik hrvatskog jezika*, I—II, Zagreb 1901.

Ивић М. 1982: „О регуларној ѡполисемији“ у лексикографској ѡтеорији и лексикографској ѡпракси, Лексикографија и лексикологија (зборник реферата), Београд—Нови Сад, 77—81.

Ивић М. 1995: М. Ивић, *О зеленом коњу* (Нови лингвистички огледи), Словограф, Београд.

Ивић П. 1958: П. Ивић, *Значај лингвистичке џеоџрафије за ѡредно и ѡтеоријско ѡучавање јужнословенских језика и њихових односа ѡрема ѡцијалим словенским језицима*, Јужнословенски филолог, књ. XXII, св. 1—4, Београд 1957—58, 179—206.

Ивић П. 1960: П. Ивић, *Почетак организованог рада на лингвистичкој џеоџрафији код нас*, Наш језик, књ. X, св. 3—6, Београд, 101—107.

Ивић П. 1986: П. Ивић, *Дијалектолозија српскохрватског језика. Увод и шљокавско наречје*, Матица српска, Нови Сад.

Ивић П. 1990: П. Ивић, *Основни аспекти стуркутуре дијалектске диференцијације*, у књизи: *О језику некадашњем и садашњем*, БИГЗ—Јединство, Београд—Приштина, 32—58.

Ивић П. 1998: П. Ивић, *Прељед историје српског језика* (целокупна дела, књ. VIII), Издавачка књижница Зорана Стојановића, Сремски Карловци—Нови Сад.

Imenik mesta: *Imenik mesta u Jugoslaviji*, Службени лист, Београд 1973.

Јашовић 1997: Г. Јашовић, *Паситурска терминологија Пећког Подгорја*, Народна и универзитетска библиотека, Приштина.

Караџић 1960: В. С. Караџић, *Живои и обичаји народа српског*, Матица српска—Српска књижевна задруга, Нови Сад—Београд, 289—327.

Кашии 1967: Ј. Кашии, *Војвођанска лексика у Вуковом Рјечнику*, Годишњак Филозофског факултета, књ. X, Нови Сад, 199—224.

Клајн 2003: И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику* (други део, суфиксација и конверзија, Београд.

Klaić: В. Klaić, *Veliki rječnik stranih riječi*, Zora, Zagreb 1974.

Ковачевић 1999: М. Ковачевић, *Метонимија и синеџдоха*, Српски језик, књ. IV, св. 1—2, Београд, 171—202.

Ковачевић 2000: М. Ковачевић, *Синилсика и граматика синилских фигура*, Крагујевац—Београд.

Kristal 1988: D. Kristal, *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike* (prev. I. Klajn i V. Hlebec), Nolit, Beograd.

Кузнецова 1963: А. И. Кузнецова, *Понятие семантической системы языка и методы ее исследования (из истории разработки данной проблемы в современном зарубежном языкознании)*, Издательство Московского Университета, Москва.

Кузнецова 1975: Е. В. Кузнецова, *Частии речи и лексико-семантические группы слов*, Вопросы языкознания, св. 5, Академия наук СССР, Москва, 78—86.

Lang 1911: Milan Lang, *Samobor. Narodni život i običaji*, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knj. XVI, sv. 1, Zagreb, 1—128.

Lovretić 1897: Josip Lovretić, *Otok. Narodni život i običaji*, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knj. II, Zagreb, 91—459.

Лома 1996: А. Лома, *Два словенска назива за црну шойолу и Аиолон као божански огањ*, Кодови словенских култура, Клио, Београд, 23—30.

Ludvik 1972a: D. Ludvik, *O imenih zdravilnih rastlin*, Slavistična revija, 1/20, Ljubljana, 71—85.

Ludvik 1972b: D. Ludvik: *Dopolnila k imenom zdravilnih rastlin*, Slavistična revija, 4/20, Ljubljana, 419—425.

Lukić 1919: Luka Lukić, *Varoš. Narodni život i običaji*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. XXIV, Zagreb, 32—238.

Лукман 1938: Фрањо Лукман, *Које сорте јабука и крушака треба зајмити*, Селџачки буквар, св. 16, Београд.

Марковић 1997: Ј. Марковић, *Јужноморавска иовертурска лексика*, Просвета, Ниш.

Matešić 1982: J. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb.

Матијашевић 1982: Ј. Матијашевић, *О синонимии и синонимима*, Лексикографија и лексикологија (зборник реферата), Београд—Нови Сад, 115—130.

Матијашевић 1987: Ј. Матијашевић, *Око неких ипшана у иворби речи*, НССВД, св. 16/1, Београд, 109—117.

Матијашевић 2000: Ј. Матијашевић, *Дериваиполоија данас*, Славистика, св. IV, Славистичко друштво Србије, Београд.

Медић 1884: М. Медић, *Принос народној итерминологији биљака н живоипша*, Летопис Матице српске, књ. 139, св. III, Нови Сад, 85—100.

Мелвингер 1966: Ј. Мелвингер, *Теорије лингвистичких иоља у семантици. Метод сиплиситичких иоља Pierea Guirauda*, Прилози проучавању језика, св. 2, Нови Сад, 23—39.

Милићевић 1876: Милан Ђ. Милићевић, *Кнежевина Србија*, Београд 1876. (фототип. изд. Београд 2005).

Митровић 1927: Танасије Митровић, *Илустировани иољоипривредни речник*, Београд.

Mihajlović—Vuković 1977: V. Mihajlović i G. Vuković, *Srpskohrvatska leksika ribarstva*, Institut za lingvistiku, Novi Sad.

Молотков 1987: А. И. Молотков, *Фразеологизми русскоо језика и ипринципи их лексикографическоо описания*, у *Фразеологический словарь русскоо језика* (4. изд.), Москва, 7—23.

Московљевић 1936: М. Московљевић, *Називи за воћнаке*, Наш језик, књ. IV, Београд.

Mrazović—Primorac 1991: P. Mrazović i R. Primorac, *Nemačko-srpskohrvatski frazeološki rečnik*, 2. izd., Naučna knjiga, Beograd.

Мршевић 1987: Д. Мршевић-Радовић, *Фразеолошке злагољско-именичке синтазме у савременом срискохрваиском језику*, Филолошки факултет, Београд.

Мршевић 2008: Д. Мршевић-Радовић, *Фразеолгија и национална култура*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд.

Недељков 2009: Љ. Недељков, *Архаична ичеларска и итерминологија у Војводици*, Филозофски факултет, Нови Сад.

Николић 1987: М. Николић, *Ужичка лексика у Вуковом Рјечнику*, Наш језик, књ. XXVII, св. 3—4, 288—291.

Николић 1996а: *Недеклинабилне именице у сриском језику*, Наш језик, књ. XXX, св. 1—5, Београд, 15—33.

Николић 1996б: М. Николић, *Нейроменљиви ипридеви у сриском језику*, Наш језик, књ. XXXI, св. 1—5, 35—54.

Николић 2000: М. Николић, *Обраипни речник срискоо језика*, Београд.

Николић 2002: М. Николић, *Тешкоће ири уипврђивању одреднице у речницима срискоо језика*, Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе, Нови Сад—Београд, 49—57.

Пелагић 1903: В. Пелагић, *Сипварни народни учипшељ*, Београд.

Пелагић 1940: Васа Пелагић, *Народни учипшељ*, Београд.

Петровић Д. 1982: Д. Петровић, *Проблеми и изгледип срискохрваиске дијалекаипске лексикографије*, Лексикографија и лексикологија (зборник реферата), Београд—Нови Сад, 195—199.

Петровић С. 1882: С. Петровић, *Флора околине Нища*, Београд.

Петровић Сн. 2012: Снежана Петровић, *Туризми у сриском ипризренском зовору*, Институт за српски језик САНУ, Монографије, књ. 16, Београд.

Пецо 1987: А. Пецо, *Творбени ипроцеси у обласипи срискохрваиских оријентипализама*, НССВД, св. 16/1, Београд, 83—92.

Пижурица 1977: М. Пижурица, *Боје у зоонимији*, Посебна издања АНУБиХ, књ. XXXI, Одјелење друштвених наука, књ. 5, Сарајево, 29—45.

Pihler 1905: А. Pihler, *Prilozi poznavanju narodnih imena biljaka u Hercegovini*, Mostar.

Подосьская 1988: Н. В. Подосьская, *Словарь русской ономастической терминологии*, Наука, Москва.

Polj. enc.: *Poljoprivredna enciklopedija*, knj. 1—3, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1967—1973.

Поповић Ђ. 1884: Ђорђе Поповић, *Турске и друге источанске речи у српском језику*, ГлСУД, св. 59, Београд.

Поповић Ђ. 1886: Ђорђе Поповић, *Речник српског и немачког језика*, I немачко српски део, II изд. Панчево.

Поповић Љ. 1991: Љ. Поповић, *О семантици назива за боје у руском, украјинском и српском фолклору*, Зброник Матице српске за славистику, књ. 41, Нови Сад, 149—154.

Пословице: *Српске народне пословице и друге различне као оне у обичај узете ријечи*, Издао их Вук Стеф. Караџић, Беч 1849.

Премк 1980: Д. Гортан-Премк, *О ерамајичкој информацији и семантичкој идентификацији у великом ојисном речнику*, Наш језик, књ. XXIV, св. 3, Београд, 107—114.

Премк 1982: Д. Гортан-Премк, *О семантичком садржају лексикографске дефиниције*, Лексикографија и лексикологија (зборник реферата), Београд—Нови Сад, 49—51.

Премк 1986: Д. Гортан-Премк, *О семантичком односу дериваџа према њиховој основи*, Научни састанак слависта у Вукове дане, св. 16/2, Београд, 101—107.

Премк 1994: Д. Гортан-Премк, *О лексичкој синонимији*, Научни састанак слависта у Вукове дане, св. 22/2, Београд, 5—11.

Премк 1996: Д. Гортан-Премк, *О несамосталним семантичким елементима у сиркуијури лексема*, Јужнословенски филолог, књ. LII, Београд, 19—24.

Премк 1997: Д. Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 14, Београд.

Рџић 1997: Т. Рџић, *Semantika i pragmatika reči*, Izdavačka knjižnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci—Novi Sad.

Радић-Дугоњић 1990: М. Радић-Дугоњић, *О неким видовима полисемије и хомонимије у оквиру терминологије лексике*, НССВД, св. 18/1, Београд—Нови Сад, 105—110.

Радић И. 1941: И. Радић, *Крушка*, Лички Календар, год. 1941, 63—65.

Радић П. 1987: П. Радић, *Поглед на њихову реч у делима Гаврила Сиефановића Венцловића*, НССВД, св. 16/1, Београд, 43—50.

Радић П. 2001: П. Радић, *Турски суфикси у српском језику са освртом на сјање у македонском и бузгарском*, Библиотека Јужнословенског филолога, Институт за српски језик, Београд.

Радовић-Тешић 2009: М. Радовић-Тешић, *С речима и речником*, Учитељски факултет, Београд.

Речник МС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, књ. 1—6, Матица српска (Матица хрватска), Нови Сад 1967—1973.

Речник САНУ: *Речник срѣскохрватског књижевног и народног језика*, књ. 1—18, Српска академија наука и уметности, Београд 1959—2010.

Ристић 1993: С. Ристић, *Лексички систем и лексичко значење*, Наш језик, књ. XXIX, св. 3—4, Институт за српски језик, Београд, 229—234.

Ристић 2002: С. Ристић, *Експресивна лексика у дескриптивном речнику*, Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе, Нови Сад—Београд, 89—102.

Ристић 2012: С. Ристић, *О речима у српском језику (шворбени и лексикографско-лексиколошки аспекти)*, Институт за српски језик САНУ, Монографије, књ. 14, Београд.

Ристић—Радић—Дугоњић 1999: С. Ристић и М. Радић-Дугоњић, *Реч. Смисао. Сазнање (сјудуја из лексичке семантике)*, Филолошки факултет, Београд.

Рјечник ЈАЗУ: *Рјечник хрватскога или српскога језика*, књ. 1—XXIII, Zagreb 1880—1975.

Рјечник НЈ: Vladimir Silić, *Рјечник хрватскога језика*, 2. изд., Novi Liber, Zagreb 1996.

Р—К: С. Ристић и Ј. Кангрга, *Речник срѣскохрватског и немачког језика*, II део, српскохрватски речник, Београд 1936.

РКТ: *Речник књижевних термина*, Нолит, Београд 1985.

Симић 2001: Р. Симић, *Српска грамаџика 1*, Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Београд.

Симоновић 1959: Д. Симоновић, *Бошанички речник. Имена биљака*, Посебна издања САН, књ. 3, Научно дело, Београд.

Skok: Р. Skok, *Етимолошки рјечник хрватскога или српскога језика*, Zagreb 1971—1974.

СМ: *Словенска митологија (енциклопедијски речник)*, ред. Светлана М. Толстој, Љ. Раденковић, Zepher Book World, Београд 2001.

СМР: *Српски митолошки речник*, друго изд., Етнографски институт САНУ, Интерпринт, Београд 1998.

Софрић 1990: П. Софрић, *Главније биље у народном веровању и њевању код нас Срба. По Анђелу де Губернајису; скупио и саставио Нишевљанин* (фототипско издање из 1912. године), БИГЗ 1990, Београд.

Стакић 1988: М. Стакић, *Деривациона фонетика именица и придева у јужнословенским језицима*, Филолошки факултет, Београд.

Стакић 1990: М. Стакић, *Деривациона терминологија у срѣскохрватском језику (основни појмови)*, Научни састанак слависта у Вукове дане, св. 18/1, Нови Сад—Београд, 83—87.

Стевановић 1981: М. Стевановић, *Савремени срѣскохрватски језик 1*, Научна књига, Београд.

Тановић 1927: С. Тановић, *Српски народни обичаји у Бевђелијској Кази*, Српски етнографски зборник, књ. 40, Београд.

Taфра 1982: Branka Taфра, *Sinonimiја*, Лексикографија и лексикологија (зборник реферата), Београд—Нови Сад, 297—300.

Taфра 1988: Branka Taфра, *Razgraničavanje opisnih i odnosnih pridjeva (leksikološki i leksikografski problem)*, Rasprave Zavoda za jezik, књ. XIV, Zavod za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, Zagreb, 185—197.

Taфра 1995: Branka Taфра, *Jezikoslovna razdvoјba*, Matica hrvatska, Zagreb.

Тодоровић 1899: Благоје Тодоровић, *Воћке и воће*, Српска књижевна задруга, Београд.

Тодоровић Ч. 1901: Чедомиљ Тодоровић, *Поуке за сеоску омладину и њири-вреднике*, књ. I, Београд.

Толстой 1963: Н. И. Толстой, *Из оубијов ишйологическогo иследования славянскогo словарногo сосйава*, Вопросы языкознания, св. 1, Академия наук СССР, Москва, 29—45.

Толстой 1966: Н. И. Толстой, *Из оубијов ишйологическогo иследования славянскогo словарногo сосйава*, II, Вопросы языкознания, св. 5, Академия наук СССР, Москва, 16—36.

Толстой 1968: Н. И. Толстой, *Об изучении йолесской лексики* (Предисловие редактора). Лексика Полесья, Материалы для полесского диалектного словаря, Издательство „Наука“, Москва, 3—19.

Толстой 1969: Н. И. Толстой, *Некоћорые йроблемы срвнишельной славянской семасиологији*, Славянское языкознание (VI международный съезд славистов, Прага, Август 1968: доклады советской делегации), Издательство „Наука“, Москва, 339—365.

Толстој 1984: Н. И. Толстој, *Срйскохрвайска дијалекайиска лексикогџрафија у лингвогеографској йерсийкйиву*, Лексикографија и лексикологија (зборник радова), Нови Сад—Београд, 181—190.

Тројановић 1896: С. Тројановић, *Сйаринска срйска јела и ишћа*, Српски етнографски зборник, књ. II, Београд.

Туцаков 1966: Ј. Туцаков, *О именима и фармакомедицинској вредносйи лековийог биља у Вуковом „Срйском рјечнику“*, Вуков зборник (посебна издања САНУ, Одељење друштвених наука, књ. 56, Одељење литературе и језика, књ. 17), Београд, 107—124.

Туцаков 1986: Ј. Туцаков, *Лечење биљем. Фишйотерайија*, ИРО „Рад“, Београд.

Трубачев 1973: О. Н. Трубачев, *Лексикогџрафија и эйшмологија*, Славянское языкознание (VII международный съезд славистов, Варшава, август 1973: доклады советской делегации), Издательство „Наука“, Москва, 294—313.

Ђорий 2008: Б. Ђорий, *Творба именица у срйском језику*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд.

Ђоровић 1989: В. Ђоровић, *Исйорија Срба*, књ. I—III, Београдски издавачко-графички завод, Београд.

Уфимцева 1976: А. А. Уфимцева, *Семанйический асйекйи языковых знаков. Принципы и мейоды семанйических исследований*, Издательство „Наука“, Москва, 31—46.

Уфимцева 1986: *Лексическое значение (Принципй семиологическогo ошисания лексики)*, Наука, Москва.

Фасмер: М. Фасмер, *Эйшмологический словарь русскогo языка*, I—IV (перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева), друго изд., Москва 1986—1987.

Филин 1973: Ф. П. Филин, *Акйуальные йроблемы диалектйной лексикологији и лексикогџрафши*, Славянское языкознание (VII международный съезд славистов, Варшава, август 1973: доклады советской делегации), Издательство „Наука“, Москва, 347—377.

Флора Србије: *Флора Србије* (група аутора), том I—IX, Српска Академија наука и уметности, Београд 1970.

ФСРЯ: *Фразеологический словарь русского языка*, 4. изд., Русский язык, Москва 1987.

Цветковић 2000: И. Цветковић, *Творба назива за воће*, Прилози из филолингвистике, св. III, Просвета, Ниш, 51—56.

Чајкановић 1927: *Српске народне приповејке*, књ. I, уредио Чајкановић др Веселин, Српски етнографски зборник, књ. XLI, Београд—Земун.

Чајкановић 1994: В. Чајкановић, *Речник српских народних веровања о биљкама*, 2. изд. (рукопис приредио и допунио Војислав Ђурић), Српска књижевна задруга, Београд.

Cichonska 1990: Maria Cichonska, *Месито терминологије у језичком систему*, НССВЈ, св. 18/1, Београд, 23—30.

Šipka 1998: D. Šipka, *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Matica srpska, Novi Sad.

Škaljić: А. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom—hrvatskosrpskom jeziku*, Sarajevo. **Škiljan 1987:** Dubravko Škiljan, *Pogled u lingvistiku*, Školska knjiga, Zagreb.

Schmaus 1979: A. Schmaus, *Pojave tursko-srpskohrvatske jezičke interferencije*, Gesammelte slavistische und balkanologische Abhandlungen, IV Teil, München, 355—368.

Шмелев 1973: Д. Н. Шмелев, *Проблеми семантичког анализа лексики (на материјалу руског језика)*, Издательство „Наука“, Москва.

Шмелев 1982: Д. Н. Шмелев, *Способи номинацији в современном русском языке* (предисловие), АН СССР, Москва.

Шпис-Ђулум 1995: М. Шпис-Ђулум, *Финонимија југозападне Бачке (коровска флора)*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XLI, Београд, 397—490.

Шћепановић 1997: М. Шћепановић, *Именослов ваљевске Пејнице*, Београд—Ваљево.

Šulek 1879: В. Šulek, *Jugoslavenski imenik bilja*, Jugoslavenska akademija, Zagreb.

ИНДЕКС НАРОДНИХ НАЗИВА ВОЋАКА (с локацијом и примјерима)

ИЗВОРИ:

Bubić 1948: Šerif Bubić, *Izbor sorti voćaka za Bosnu i Hercegovinu (voćni sortiment)*, Svjetlost, Sarajevo.

Вук: Вук Ст. Караџић, *Српски рјечник*, четврто државно издање, Београд 1935.

Ђукановић 1995: Петар Ђукановић, *Говор Драгачева*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XLI, Београд, 1—140.

I—B: F. Iveković i I. Broz, *Rječnik hrvatskog jezika*, I—II, Zagreb 1901.

Lovretić 1897: Josip Lovretić, *Otok. Narodni život i običaji*, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knj. II, Zagreb, 91—459.

Lukić 1919: Luka Lukić, *Varoš. Narodni život i običaji*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. XXIV, Zagreb, 32—238.

Милићевић 1876: Милан Ђ. Милићевић, *Кнежевина Србија*, Београд (фото-тип. изд., Београд 2005).

Николић 1966: Берислав Николић, *Мачвански говор*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XVI, Београд, 179—313.

Николић 1969: Берислав Николић, *Колубарски говор*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XVIII, Београд, 1—71.

III: *Преглед излагача и изложених предмета на воћарско-виноградској и пољопривредској изложби*, Београд 1926.

Политика 1950: *Политика* (дневни лист), бр. 13699/5 и бр. 13717/3, Београд.

Polj. enc.: *Poljoprivredna enciklopedija*, knj. 1—3, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1967—1973.

РЈА: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. I—XXIII, Zagreb 1880—1975. (контролни извор).

РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књ. 1—6, Матица српска, Нови Сад 1967—1973.

РСА: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књ. 1—18, Српска академија наука и уметности, Београд 1959—2010.

Симоновић 1959: Драгутин Симоновић, *Бошанички речник (имена биљака)*, Научно дело, Београд.

Skok: P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I—IV, Zagreb 1971—1974.

СН 1902: *Српске новине*, год. LXIX, бр. 156, Београд.

Тешић 1977: Милосав Тешић, *Говор Љешџанског*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXII, Београд, 159—328.

Тодоровић 1899: Благоје Тодоровић, *Воћке и воће*, Београд 1899.

Тодоровић Ч. 1901: Чедомил Тодоровић, *Поуке за сеоску омладину и љи-вреднике*, књ. I, Београд.

Ѕкалјић: А. Ѕкалјић, *Turcizmi u srpskohrvatskom—hrvatskosrpskom jeziku*, Sarajevo.

авајлија ж *врсиа јабуке*. — Јабукe ... авајлије (вајлике) (СН 1902, 691). Постоји још и безброј других домаћих сората јабука ... на пример: пранџија, каду-манка, авајлија (Љукман Ф., РСА). Између многих сората јабука ... највише се цене ове: авајлија, бедрика (Тодоровић Б., РМС). (у Ужичкој нахији, Вук).

авајлика ж *врсиа јабуке*. — Зато старице ... по авајлику или жуту дуњу сачу-вају у ковчегу (Настасијевић М., РСА).

адамѡвка ж *врсиа јабуке*. — Јабукe [су]: ивањчице (адамовке, петроваче), ивице (Марковац М., РСА). Адамовке ... сазору о Ивању и Петрову, па су жућкасте, мекље и слађе од петровке (Варош, Лукић 1919, 178).

алексињанка ж *врсиа дуње* (Алексинац, РСА).

алица ж *врсиа љрециње*. — (у Мостару) прва трешња (ваља да је *ал*, црвe-на) (Вук). Од домаћих трешања ... нарочиту пажњу да посветимо алици у подручју горње Неретве (Вубић 1948, 33).

амјлија ж *врсиа јабуке* (Вук).

американка ж *врсиа јабуке* (Горобиле, Николић М., усмена потврда).

анђирача ж *врсиа крушке*. — Нарочито много има крушака ... и ... најслађе [су] ... ангираче (Максимовић Д., РСА).

анђулемка ж *врсиа крушке*. — Ангулемка или војвоткиња ангулемска спада у најфиније крушке (Љукман Ф., РСА). Од наведених сората ... препоручили би Вам ... Од крушака: ангулемку ... зимску деканку ... можда још једну од раних сорти (ли-мунка, мирисавка, Вилдерова рана) (СБ 1938, РСА).

аница ж *врсиа љрециње*. — Трешње се смеју и црвене по виноградима. Ани-це и драгане дозивају се кроз лишће, а црнице обасуле грање као хиљада црних очију (Хумо Х., РСА).

анџуновка ж *врсиа јабуке*. — Бергамонтни ренет . . . [добивена је] кри-жањем крушке и јабуке анџуновке (НЕ, РМС).

арајинка ж *врсиа крушке* (Борјановић Ј., РСА).

арајка ж *а. врсиа крушке*. — Од крушака највише су биле заступљене лон-чаре (арапке) (Самоуправа 1903, РСА). Крушке: ... жуте арапке, тамњанике, шума-динке (СН 1902, 691). (Вук; Јагодина, Милићевић 1876, 209). **б. врсиа јабуке**. — Ја-буке: ... арапке (СН 1902, 691). (Ужичка нахија, Вук; Левач, РСА). **г. врсиа шљиве** (Тузла, РСА).

арашлѡма ж *врсиа љрециње*. — Зготовили господске понуде: / Ђулбаклаву у златној тепсији / ... Арашпламе у меду куване (нар. пјесма, Вук).

арбѡнуша ж *врсиа јабуке* (Скадар, Борјановић Ј., РСА).

арѡлија ж *врсиа јабуке* (Лесковац, РСА).

аршлџама ж *врсиа* *џрешиње*. — Трешања има: белица, трешњева, хрштаваца, и аршлама (Подриње, Милићевић 1876, 567). Аршламе ... су црљене и мало тврђе од босанки (Варош, Лукић 1919, 179). (Вук; Шулек Б., РСА).

ашлџама ж *врсиа* *џрешиње*. — Истом укалемљену трешњу зову „ашлама“ (Развитак 1938, РСА). Процветале трешње и ашламе (Ољача М., РМС).

ашлџамача ж *врсиа* *џљиве* (Дубица, РСА).

ашлџамица ж *врсиа* *џрешиње* (Ливно, РСА).

бабаја ж *врсиа* *џрешиње*. — Бабаје ... (у Мостару) некаке трешње, које се зову и рскавице (Вук). Треба у топлим крајевима Херцеговине даље задржати бабају (домаћи хрушт црвенкастог плода) (Вубић 1948, 33).

бабајка ж *врсиа* *јабуке*. — Између јабука и крушака највише се препоручују ... јабуке: астракан бели, апи, бабајка, барњача (Тодоровић Б., РМС).

бабљача ж *врсиа* *јабуке*. — Бабљача значи „иглу и неку киселу јабуку“ (Skok, под одр. баба)

бабовача ж *врсиа* *јабуке*. — У нашем језику има око 150 назива за разне сорте јабука. Ево најобичнијих и најчешћих: бабовача ... кисељача, колачара ... мисавка (Политика 1950, РСА). (Полимље, Polj. епс. 1, 530)

бадем м бот. с атрибутом: **смоквички бадем**, **чарски бадем** — У Државној виноградарској и воћарској станици има неколико страних сорти бадема, међу којима се нарочито истичу: принцеза, смоквички, чарски и неколико типова бадема из Италије (Вубић 1948, 41).

баџва ж *врсиа* *крушке*. — Између ... крушака највише се препоручују за ова места ...: алесонка, арапка ... базва (Тодоровић 1899, 257). (Левач и Темнић, РСА; Косово и Метохија, РСА; Јагодина и Чачак, Милићевић 1876, 209 и 692, Драгачево, Ђукановић 1995, 177).

баџџа ж *врсиа* *крушке*. — Кад угњиле базге и старци их једу (Алексинац, Марковић С., усм. потврда). (Морача, РСА).

бајама ж *врсиа* *брескве*. — Праске су најбоље из Подстранице, оне велике зову бајаме, свака је ка' шака (Пољица, Иванишевић Ф., РСА).

бајача ж *врсиа* *крушке* (Босна, РСА).

бајква ж *врсиа* *крушке*. — Виш куће ти баква крушка, | Убила ти брата пушка (нар. пјесма, БВ 1896, РСА). (Митровић Т., РСА).

бајквача ж *врсиа* *крушке* (Шулек Б., РСА; ЛМС 139, РСА).

бајкљача ж *врсиа* *крушке* (Шулек Б., РСА).

бајљача ж *врсиа* *крушке* (Макарска, Шулек Б., Skok, под ријечју багулина; Поповић Ђ., РСА).

балџсијача ж *врсиа* *јабуке*. — Овди знаду за ово воће: Јабуке: госпојице или иванчице ... балистаче, баратине (Оток, Ловретић Ј., РСА).

балџнача ж *врсиа* *смокве* (Дубровник, РСА; Словинац 1880, РСА).

балџница ж *врсиа* *џљиве* (Лика, РСА).

бањика ж *врсиа* *јабуке*. — Банике су ... чисто прислатке, с једне стране мало црљенкасте ... а нису за останак (Варош, Лукић 1919, 178).

бањница ж *врсиа* *крушке* (Хрватска, РСА).

бањовина ж *врсиа* *јабуке*. — Јабуке [су]: ивањчице (адамовке, петроваче), ивице, бановине (Славонија, Марковац М., РСА).

барџина ж *врсиа* *јабуке*. — Овди знаду за ово воће: Јабуке: госпојице или иванчице ... балистаче, баратине (Оток, Ловретић Ј., РСА).

бардаџача ж *шљива* Prunus italica (Космет, Skok, под ријечју бардак).

бардаклија ж *шљива* Prunus italica. — Поделио [је] шљиве у десет група. Те су групе ... јајаре ... бардаклије ... племените ренклоде (Тодоровић Б., РМС). (у Фрушкој гори, Вук).

барњача ж *врсиа јабуке*. — Између јабука и крушака највише се препоручују ... јабуке: астракан бели, апи, бабајка, барњача (Тодоровић Б., РМС). (33 1904, РСА).

барџоловка ж **а.** *врсиа крушке* (Даничић Ђ., РЈА). **б.** *врсиа јабуке* (Даничић Ђ., РЈА).

барџоловача ж *врсиа крушке*. — Крушке: јагодњаче ... крупнице, барџоловаче (Оток, Ловретић Ј., РСА).

барџулка ж *врсиа крушке* (РСА, под одр. барџоловача).

батва ж *врсиа крушке*. — Има крушака: такуша ... сијерака ... батава (Ужице, Милићевић Ђ. М., РСА). Батве, зимске крушке (Сарајево, РСА). У доловије и дан-данас има једна батва крушка (Врховина, Јошић Н.).

батвача ж *врсиа крушке*. — Караманку зову још и буздогања, влахун, батвача, сладунац ... прилично [је] крупна и лепа летња крушка (Лукман Ф., РСА). Батвача је врста крушака; род је крупан, доспијева у јесен, али се не једе док не угњили (Босна, РСА).

батџлача ж *врсиа крушке* (Книн, РСА; Хрватска, РСА).

батџуленка ж *врсиа јабуке*. — Између јабука и крушака највише се препоручују: јабуке ... батуленка, бреданка, бресквача (Тодоровић Б., РМС).

беџаница ж *врсиа крушке* (у Ужичкој нахији, Вук).

беџармуш м *врсиа крушке* (Ужице, РСА).

беџармуша ж *врсиа крушке* (Сарајево, РСА).

беџарка ж *врсиа крушке* (Космет, Skok, под ријечју бег).

беџлуша ж *врсиа крушке* (Каран, Ужице, Тешић М.).

беџрика ж *врсиа јабуке*. — Зар може бити некога, ко ће ... имати шта замесити њиховим ... миришљавим ... бедрикама, кадуманама и толиком другом сочном воћу (Тројановић С., РСА). Од воћа има: јабука: бедрика ... градињача, шења (Милићевић М. Ђ., РСА). Слатке и тврде [јабуке], у Краг. Јасеници ... се зову бедрике (Павловић Ј., РСА). (Вук; Ужице, Милићевић 1876, 628; Полимље, Polj. enc. 1, 530).

беџринка ж *врсиа јабуке* (Босна, РСА).

беџрица ж *врсиа јабуке* — Ево ... неколико врста [јабука] ...: петроваче, белице ... бедрице (Шабац, Милићевић 1876, 511). Народ наш цени и ове врсте јабука ...: зеленике, црвенике, тврдокорке, бедрице (Тодоровић Ч. 1901, 37).

белача ијек. **бјелача** ж *воћка беличасиџа њлода а. бресква* (Шулек Б., РСА; Банат, Борјановић Ј., РСА). **б.** *шљива* (Лика, РСА).

белвица ж **а.** *врсиа јабуке* (Врање, РСА). **б.** *врсиа шљиве* (Врање, РСА).

белија ијек. **бјелија** ж **а.** *врсиа крушке* (Поповић Ђ., РСА). **б.** *врсиа шљиве* (Р—К, РСА).

белика ијек. **бјелика** ж **а.** *врсиа јабјке* (Шулек Б., РСА). **б.** *врсиа њрециња* (Шулек Б., РСА; Борјановић Ј., РСА).

белица ијек. **бјелица** ж **а.** *шљива* Prunus italica. — Ту су у мају ... зацрниле реске вишне, крушке ранке и шљиве бјелице по туђим вртовима (Симић Н., РСА). Бјелице преродиле, у црну се земљу савиле (Врховина, Јошић Н.). (Вук; Шабац, Милићевић 1876, 511). **б.** *врсиа њрециње*. — Трешања има: белица, трешњева,

хрштаваца, и аршлама (Подриње, Милићевић 1876, 567). Има данас више стотина врста [трешања] ... раница, закићевка и белица (Матица 1867, РСА). **в.** *врсӣа јабуке* (Шабач, Милићевић 1876, 511; Шулек Б., РСА). **г.** *врсӣа крушке* (Борјановић Ј., РСА). **д.** *врсӣа брескве*. — Имамо питоме [брескве] ... „бјелице“ и „јесенке“, које ... долазе под јесен (Бока, Накићевић С., РСА). **ђ.** *врсӣа смокве* (Шулек Б., РСА) **е.** *врсӣа маслине* (Шулек Б., РСА).

бѐличка ж *врсӣа шљиве* (Тимок, РСА).

бѐличник м *врсӣа јабуке*. — Од раних љетних јабука ... можемо препоручити јабуку која је у Словенији позната под именом „беличник“, а код нас „кајмачара“ (Вубић 1948, 15). Беличник или белојабука је стварно бела или белозеленкаста јабука, висококупастиг и нешто ребрастог облика ... (Лукман Ф., РСА).

бѐлка ијек. **бѐјелка** ж **а.** *врсӣа јабуке* (Врање, РСА). **б.** *врсӣа крушке* (Шулек Б., РСА) **в.** *врсӣа шљиве* (Шулек Б., РСА).

бѐловача ж *врсӣа јабуке*. — Јабуке ... беловаче (белојабуке) (СН 1902, 691). (Рудник, Милићевић 1876, 354; Хомоље, Милосављевић С., РСА).

бѐлојабука (у Вуковом Рјечнику: *бјѐлојабука*) ж *врсӣа јабуке*. — Беличник или белојабука је стварно бела или белозеленкаста јабука, висококупастиг и нешто ребрастог облика ... (Лукман Ф., РСА). Јабуке ... беловаче (белојабуке) (СН 1902, 691). (Шумадија, Вук; Јагодина, Милићевић 1876, 301).

бѐлопандара ж *шљива Prunus italica*. — (у Рудничкој нахији) бијела крупна шљива (Вук). Белопандара је крупна калемљена бела шљива (Рудник, Караулић Р.).

бѐлошљива ијек. **бјѐлошљива** ж *шљива Prunus italica*. — Да беремо ранке шљиве, / Белошљиве и читловке (нар. пјесма, Хомоље, Милосављевић С., РСА). Испод куће вотњак ... По њему шљива од сваке врсте: ранка, мацарка, белошљива и трношљива (Костић Т., РСА). (Вук; Јуришић Ж., Симоновић 1959; Херцеговина, Пихлер А., РСА; Горобиље (Николић М., усмена потврда).

бѐљица ж *врсӣа шљиве* (Бачка, РСА).

бѐдѐрајка ж *врсӣа крушке*. — [Има] крушака: јагодњача ... шеничарака, београдака, водењака (Милићевић М. Ђ., РСА).

бѐрѐјамка ж *врсӣа крушке*. — Појешћете коју крушку крустуменку и бергамку ... из мог воћњака (Винавер С., РСА).

бѐрѐмој м *врсӣа крушке* (Шулек Б., Skok).

бѐрѐмојџа ж у изр. **Есперенова бергамота** *врсӣа крушке*. — Каснозимске (јануар—април): мадам Верте, зимска деканткиња, Лепинова, Есперенова бергамота и мехелка (Вубић 1948, 25). Прије 20 година било је по башчама Сарајева Есперенове бергамоте (Вубић 1948, 30).

бѐросџка ж *врсӣа шљиве* (Драгачево, Ђукановић 1995, 178).

билина ж *врсӣа јабуке*. — Јабуке: ... срчике, билине (Оток, Lovretić 1897, 280).

бидѐрајка ж *врсӣа крушке* (у Ужичкој нахији, Вук; Ужице, Милићевић 1876, 629).

бирџица ж *врсӣа јабуке* (Топлица, Polj. enc. 1, 530).

бѐсџица ж *шљива Prunus domestica* (РСА; каталог САНУ, Симоновић 1959).

бјѐлијанка ж *врсӣа крушке* (у Ужичкој нахији, Вук; Горобиље, Николић М., усмена потврда).

бјѐлина ж **а.** *шљива Prunus italica* (Славонија, Марковац М., РСА). **б.** *врсӣа јабуке*. — Бјелине ... већим су талом зеленкасте и жуте ... Дођу у касну јесен, па су

брашнате (Варош, Lukić 1919, 179). (Шулек Б., РСА).

бјелуша ж *врсиа шљиве* (Босна, Борјановић Ј., РСА).

бјелџача ж а. *врсиа смокве*. — По залијеву ће пливати, а онда по виногради-ма тражити смокве бјелџаче и рано грожђе (Шимуновић Д., РСА). **б.** *врсиа брескве* (Борјановић Ј., РСА).

блаињача ж *врсиа јабуке* (Славонија, Skok, под одр. блато).

бљуџавац, -гавца м *врсиа шљиве* (Србија, Ковачевић Љ., РЈА).

бљуџара ж *врсиа шљиве* (Пакра, Славонија, Богдановић Л., РСА).

бљуџача ж *врсиа крушке* (I—V; Шабац, Милићвић М. Ћ., 511).

бљуџавац, -авца м *врсиа крушке* (Тодоровић 1899, 259). с артибутом: *Мартинов бљуџавац* *врсиа крушке* — Највише се цене за ова места ... крушке ... бљу-тавац Мартинов (Тодоровић 1899, 259).

бџићница ж а. *врсиа јабуке*. — Зову ју [јабуку колачарку] још и погачар, погачница, кањишка ... или божичница (Лукман Ф., РСА). У нашем језику има око 150 назива за разне сорте јабука. Ево најобичнијих и најчешћих: бабовача, белица, божичница (Политика 1950, РСА). **б.** *врсиа крушке* (Неманић Д., РСА).

бџичница ж *врсиа јабуке*. — Пожешка долина — јабука срчика и „божич-ница“ (Турић Ђ., РСА).

бџјака ж *шљива Prunus domestica* (Врање, РСА; каталог САНУ, Симоновић 1959).

боздџанка ж *врсиа крушке*. — Боздованка тражи место, она неће свут (Призрен, РСА).

боздџанка ж *врсиа крушке*. — Боздоганке су слабо родиле (Призрен, РСА).

боиња ж *врсиа јабуке*. — Боиње су [јабуке] ко шака крупне, полак црлене ... Боиње сазрију потље бербе, па су с почетка окиселе (Варош, Lukić 1919, 179).

бојкиња ж *врсиа јабуке* (Polj. enc. 1, 530).

бојшанка ж *врсиа јабуке* (јуж. Србија, Polj. enc. 1, 530).

бџланица ж *врсиа јабуке* (РСА).

бџанка ж а. *врсиа крушке* (Шулек Б., РСА). **б.** *врсиа џирешње*. — Руштевци ... су тврди и буду исто нако крупни ко и босанке (Варош, Lukić 1919, 179). **в.** *врсиа јабуке* (Сиринић, РСА).

босанлија ж *врсиа џирешње*. — Сорта звана босанлија — једна ранија трешња врло слатка, али мршаваг меса (Bubić 1948, 33).

босиљача ж *врсиа крушке* (Славонија, РСА).

босиљкача ж *врсиа крушке*. — Босиљкачом се зове једна врста крушке (Војводина, РСА).

боскојка ж *врсиа јабуке*. — Боскопка се зове и „лепи Боскоп“, боскопска кожарка, боскопска лепојка ... Ово је једна крупна јабука ... Боја коже је у основи зелена са више или мање грубе рђе у виду тачкица, пегица (Лукман Ф., РСА).

босијанка ж *врсиа крушке* (Ужице, РСА; Драгачево, Ђукановић 1995, 179).

босијанчица ж *врсиа јабуке*. — Народ наш цени и ове врсте јабука ... зеленике, црвенике, тврдокорке, бедрице, шећерлије, говеђаче, бостанчице, илињаче, госпођинке и др. (Тодоровић Ч. 1901, 37).

босијџка ж *врсиа џирешње* (Ресава, РСА).

бошњака ж *врсиа јабуке* (ПИ, РСА).

бошњакиња *врсиа јабуке* (Славонија, РСА).

браијабџка ж „врста лијепе јабуке унесене из Италије“ (Лепетане, Бока,

Skok, под ријечју пртабоњка).

брашњара ж *врсӣа шљиве* (Славонија, Skok, под ријечју брашно).

брдаклија ж *шљива* *Prunus italica* (каталог САНУ, Симоновић 1959).

брдарица ж *врсӣа јабуке* (Качер, РСА)

брдаруца ж *врсӣа шљиве* (Гружа, РСА).

брђанка ж *врсӣа јабуке* (Ваљево, РСА).

брђаруца ж *врсӣа шљиве* (Гружа, РСА).

брџовача ж *врсӣа крушке* (Павловић И., РЈА; Драгачево, Ђукановић 1995, 179).

брџрнка ж *врсӣа јабуке* (Мачва, Николић 1966, у речнику).

брџеница ж *врсӣа крушке* (Босна, РСА).

брџквача ж *врсӣа јабуке*. — Између јабука и крушака највише се препоручују: јабуке ... батулџка, бреданка, бресквача (Тодоровић 1899, 257).

брџкџрка ж *врсӣа крушке*. — Ал' што имам једну крушку брескорку — то нема више (Срем, Радојчић Н., РСА).

брџовача (брџтовача) ж *врсӣа јабуке* (ПИ, РСА).

брџзара ж *врсӣа крушке* (Николић М., усмена порврда)

буџарка ж **а.** *шљива* *Prunus domestica* (Падеж, РСА). **б.** *шљива* *Prunus divaricata* (Бољевац, РСА; Сталаћ, РСА). **в.** *врсӣа јабуке* (Врање, РСА).

будалина ж *врсӣа крушке* (Височка Нахија, Филиповић М., РСА).

будимка ж *врсӣа јабуке*. — Кад сам Ере из предела ариљског запитао за једну јабуку — плод како је зову, рекоше: ми је зовемо будимка а негде је зову сенабија (СН 1890, РСА). Јабуке: ... госпођинке, будимке (СН 1902, 691). Највише се цене за ова места јабуке ... будимка (Тодоровић 1899, 258). (у Ужичкој нахији, Вук; Горобиље, Николић М., усмена потврда).

будимлија ж *врсӣа јабуке* (Вук; СН 1890, РСА; Шабац, Милићевић 1876, 511).

будимњача ж *врсӣа јабуке* (Поцерина, Московљевић М., РСА).

буздџмка ж *врсӣа крушке* (ЦГ, РСА).

буздовџлија ж *врсӣа крушке*. — Крушке ... јечменке, буздовџлије, петровке (Славонија, Марковац М., РСА).

буздовџнија ж *врсӣа крушке*. — Буздовџније [крушке] су средње величине, род им је крупан, жут ... сазру у јесен, па су воденасте (Варош, Лукић Л., РСА).

буздовџанка ж *врсӣа крушке*. — Број назива за разне сорте крушака у нашем језику прелази стотину. Ево тих назива: арапка ... брашњенка, буздованка (Политика 1950, РСА).

буздовџлија ж **а.** *врсӣа крушке*. — Буздовџлија, врста крушке, сочне, крупне и квргасте као чвор на буздовану (Енц. Станојевић М., РСА). Од свих крушака садиће се: кањишка ... караманка (буздовџлија) (Бубић Ш., РСА). **б.** *врсӣа јабуке*. — Јабуке: петроваче ... буздовџлије и шаруље (Оток, Ловретић Ј., РСА).

бузлија ж *врсӣа јабуке*. — У Метохији највише се цене јабуке бузлије (Костић К., РСА).

бујина ж *врсӣа јабуке* (Славонија, Шулџ Б., РСА).

буковача ж *врсӣа јабуке*. — Буковача сазрева новембра, а траје до априла (Буково, РСА).

буковија ж *врсӣа јабуке*. — Буковије су црвене, јесење јабуке (Славонија, РСА).

буџџка ж *врста јабуке*. — У Србији су је [јабуку каселку] прозвали буковка, по Пољопривредној школи у Букову (Лукман Ф., РСА).

буљанка ж *врста јабуке*. — Црљена као јабука буланка (Приморје, Шулек Б., РСА). (Скок, под ријечју була).

бунарџика ж *врста јабуке*. — Не би требало више засађивати: [јабуке] будимку ... бунарџике, ливадарке (СБ 1937, РСА).

бунка ж *врста крушке* (хрватско Приморје, РСА).

буслија ж *врста јабуке*. — Буслија је мала слатка, скоро сасвим (до семена) провидна и врло скупоцена јабука. Чуо сам да и у Пећи има оваквих јабука (Босна, Борјановић Ј., РСА).

буџља ж *врста јабуке*. — Од воћа има: јабука: бедрика ... бутаља, миољача (Милићевић. М. Ђ., РСА).

буџовница ж *врста јабуке* (Славонија, РСА).

буџуслија ж *врста јабуке* (ПИ, РСА).

вајлија ж *врста јабуке*. — Има ... јабука: ... петровача, илињача ... вајлија (Рудник, Милићевић 1876, 354).

вајлика ж *врста јабуке*. — Јабука има: ... вајлика (крупне, слатке, меке) (Павловић Ј., РСА). Јабуке ... авајлије (вајлике) (СН 1902, 691). (Ужице, Милићевић 1876, 628).

валијарка ж *врста јабуке*. — [Врсте јабука]: ... кисељаче, и валијарке беле и црне (Милићевић М. Ђ., РСА). (Шабац, Милићевић 1876, 511).

ваљевка ж *врста јабуке* (Врање, РСА).

валка ж *шљива* *Prunus italica* (Симић М., Симоновић 1959).

ваљујка ж *шљива* *Prunus italica* (Симић М., Симоновић 1959).

ваљувајка ж *шљива* *Prunus italica* (Неготин, РСА; Књажевац, РСА).

ваљуванка ж *шљива* *Prunus italica* (Неготин, РСА; Књажевац, РСА).

ваљуџа ж *шљива* *Prunus italica* (Далмација, РСА).

вануџа ж *шљива* *Prunus italica* (Хрватска, РСА).

ведрика ж *врста јабуке*. — Од других питомих воћака, има ... јабука: петровача ... кисељача ... и ведрика (Милићевић М. Ђ., РСА).

везенка ж *врста јабуке*. — Такве су сорте [јабука], на пример: праницја ... шербетка, везенка, лакња (Лукман Ф., РСА). (Врање, РСА).

везирка ж *врста јабуке*. — Јабуке: ... цемурлике, везирке (СН 1902, 691).

великача ж *врста јабуке*. — Великача је ... јабука која се ... одликује крупноћом, меким брашњастим месом и зеленожућкастом кором са карминастим пругама (Злакуса, Павловић Б., РСА).

виводница ж *врста јабуке* (Шулек Б., РСА; Далмација, РСА).

вида ж *врста крушке* (Жича, РСА).

видињлија ж *врста џирешње* (Параћин, РСА; Ресава, РСА).

видовача ж **а.** *врста јабуке* (у Ужичкој нахији, Вук). **б.** *врста крушке*. — Између ових највише се препоручују [крушке] видовача, владарка (Тодоровић 1899, 261). (у Ужичкој нахији, Вук; Јагодина, Милићевић 1876, 210).

видџка ж **а.** *врста јабуке*. — У Богдана девет винограда, | А десета видовка јабука (нар. пјесма, Андрић Н., РСА). (Милићевић М. Ђ., РСА; Левач и Темнић, РСА; Радић Д., РСА). **б.** *врста џирешње* (Вук).

видџвача ж *врста јабуке*. — Има их [јабука] врло раних (јагодњаче, видовњаче, петроваче) (СН 1887, РСА).

- ви́зѝјка** ж *врсӣа јабуке* (СБ 1937, РСА).
- визаљка** ж *врсӣа јабуке* (Ђаковица, Пећ, Polj. епс. 1, 530).
- вијѝенка** ж *врсӣа крушке*. — Вијенка или тријумф из Вијена, бечка дика је септембарско-октобарска фина, доста крупна крушка (Лукман Ф., РСА). (Бубић Ш., РСА).
- вѝилијамка** ж *врсӣа крушке*. — Између ... крушака највише се препоручују за ова места ... базва ... вилијамка, владарка (Тодоровић 1899, 257).
- вѝилијамовка** ж *врсӣа крушке*. — Каснољетне и ранојесенске [крушке] ... Вилијамовка (Bubić 1948, 24). Вилијамовка је најраширенија племенита крушка на свијету (Bubić 1948, 27).
- вѝљамовка** ж *врсӣа крушке* (СБ 1938, РСА; Бубић Ш., РСА).
- вимкуља** ж *врсӣа јабуке*. — Ево најобичнијих и најчешћих [назива за разне сорте јабука]: ... дивљача, дуњица, вимкуља, јесенка ... колачара (Политика 1950, РСА, под одр. дивљача).
- вѝнѝарка** ж *врсӣа крушке* (Топлица, РСА).
- вѝника** ж *цљѝива Prunus italica* (Книн, РСА).
- вѝнкѝовкиња** ж *врсӣа јабуке*. — Јабуре: ... зеленике, винковкиње (Оток, Lovretić 1897, 280).
- вѝнѝовка** ж *врсӣа крушке* (Радић Ј., ЛК 1941, РСА).
- виноѝрадѝарка** ж *врсӣа крушке*. — Виноградарка је крушка која сазрева септембра месеца и траје до Божића (Тимок, Димитријевић Т., РСА).
- вѝсуља** ж *врсӣа цљѝиве* (Херцеговина, РСА).
- висуљак**, -љка м *врсӣа крушке* (РСА).
- вѝсуљка** ж *врсӣа крушке* (Подриње, Милићевић 1876, 567; Колубара, Николић 1969, у речнику; Тамнава, Јошић Н.).
- вѝшња** ж бот. с атрибутом: **облачинска вишња** (Polj. епс.).
- владѝарка** ж *врсӣа крушке*. — Између ... крушака највише се препоручују за ова места ... базва ... вилијамка, владарка (Тодоровић 1899, 257).
- владѝојла** ж *врсӣа крушке*. — Регенткиња [крушка] или владојла ... [је] октобарско-новембарска фина масловка, нешто ситнија и прилично осетљива (Лукман Ф., РСА).
- владѝињача** ж **а.** *врсӣа цљѝиве* (Вировитица, Шулек Б., РСА). **б.** *врсӣа јабуке* (Славонија, РСА).
- владѝиња** ж **а.** *врсӣа јабуке* (Шулек Б., РСА). **б.** *врсӣа смокве* (Шулек Б., РСА).
- владѝињача** ж *врсӣа цљѝиве* (Херцеговина, Борјановић Ј., РСА).
- владѝхун**, -уна м *врсӣа крушке*. — Караманку зову још и буздогања, влахун, батвача, сладунац ... прилично [је] крупна и лепа летња крушка (Лукман Ф., РСА).
- владѝкѝиш**, -иша м *врсӣа ораха* (хрватско Приморје, Борјановић Ј., РСА; Шулек Б., РСА).
- владѝкѝидѝљка** ж *врсӣа крушке* (Тимок, РСА).
- водѝеника** ж *врсӣа јабуке*. — Запјевала је Кате заносно болно, кроз ружичасту воденику и отворен прозор (Матић М., РСА).
- водѝеничѝарка** ж *врсӣа крушке* (Славонија, РСА).
- водѝенка** ж *врсӣа крушке* (Тимок, РСА).
- водѝењаја** ж **а.** *врсӣа крушке*. — Има ... крушака: водењаја, озимаја (Рудник, Милићевић 1876, 354). (Драгачево, Ђукановић 1995, 180; Горобиле, Николић М.,

усмена потврда). **б. врсӣа шљиве** (*ценерике*) (Горобилџе (Николић М., усмена потврда).

водењак, -ака м *врсӣа крушке*. — Од јесењих крушака овде [у Левчу, Темнићу] су највише распрострањене: ... водењаци (Мијатовић С. и Бушетић Т., РСА). (Јагодина, Милићевић 1876, 209). с атрибутом: **Миличин водењак** — „Миличин водењак“ ... је ... ту накалемила нека Милица из Наупара (Левач и Темнић, Мијатовић С., РСА).

водењака ж *врсӣа крушке* — [Има] крушака: јагодњача ... шеничарака, београдака, водењака (Милићевић М. Ђ., РСА). (Ужице, Милићевић 1876, 629; Колубара, Николић 1969, у речнику).

водењара ж *врсӣа крушке*. — Крушке ... водењаре, фунтаре или лончаре (Оток, Ловретић Ј., РСА).

водењача ж *врсӣа крушке*. — Водењаче су сасвим водене, доста су велике ... немају мериса (Варош, Лукић 1919, 177). Од крушака цене се: зимњача ... такуша, водењача домаћа (Тодоровић Ч., РСА). (Вук; Крагујевац, Милићевић 1876, 301; Тодоровић 1899, 257). **б. врсӣа шрешиње** (Шулек Б., РСА). **в. врсӣа смокве**. — На полуотоку ... расте још смоква и то ових врсти: петровача ... водењача (Бјеловучић Н. З., РСА). Чобани наши нека ... о смокву водењачу ... објесе виловите гусле своје (СЛ 1880, РСА).

водњикавка ж *врсӣа крушке* (РСА).

водунац, -нца м *врсӣа крушке*. — Водунац зове се водена крушка (Врање, РСА). Водунци су врста крушака (Лесковац, РСА).

вођинка ж *врсӣа крушке*. — Крушке: јагодњаче ... вођинке, госпојице (Оток, Ловретић Ј., РСА).

вођојкиња ж *врсӣа крушке*. — Ангулемка или војвоткиња ангулемска спада у најфиније крушке (Лукман Ф., РСА).

волујача ж *врсӣа шљиве* (Рудник, Мишковић Ј., ГлСУД 41, РСА).

волујка ж *врсӣа јабуке*. — Волујка, сорта јабуке која се још зове: колачарка, колачара, ноћајка (Пожега, РСА).

вдсјанка ж *врсӣа јабуке* (ПИ, РСА).

вдсковача ж **а. врсӣа јабуке** (Чачак, Ужице, РСА; ПИ, РСА; Полимље, Polj. епс. 1, 530). **б. врсӣа шљиве** (РМС).

вдскѡвка ж *врсӣа јабуке* (ПИ, РСА).

вошӣаница ж **а. врсӣа јабуке** (Славонија, РСА). **б. врсӣа крушке** (Славонија, РСА).

врандшљива ж *врсӣа шљиве* (Сарајево, РСА).

врањанка ж *врсӣа дуње* (Врање, РСА).

врајчара ж **а. врсӣа** (*дивље*) *шрешиње*. — Подлоге од дивље трешње (врапчаре) и магриве подесне су за све начине пресађивања (Тодоровић Б., РМС). (Матица 1867, РСА; Срем, РСА; ПК 1923, РСА). **б. врсӣа шљиве** (Београд, РСА).

врајторка ж *врсӣа крушке* (Поповић Ђ., РСА).

врбовача ж **а. врсӣа јабуке** (Јагодина, Милићевић 1876, 301; Босна и Рашка, РСА; Полимље, Polj. епс. 1, 530). **б. врсӣа крушке** (Ужице, РСА).

врбѡвка ж *врсӣа јабуке* (Косово, Polj. епс. 1, 530).

врбѡвача ж *врсӣа јабуке*. — Разбираше старац даље: да ли у селу код извора још траје јабука врбовњача (пресад на врби) (Јовановић А., Караџић 1899, РСА).

вркодѡвка ж *врсӣа крушке* (Славонија, Борјановић Ј., РСА; Шулек Б., РСА).

врӯскавац, -āvца м *врсӣа ӣрешње*. — Кад буде о Ивану дне, нигде у селу трешања, врускавци сви прешли а наш стари врускавац тек стиже (Ранковић С., РСА). (Левач, РСА).

врӯшкиња ж *врсӣа ӣрешње* (Вук).

врӯшӣй, врӯшта м **а.** *врсӣа ӣрешње* (Срем, РСА). **б.** *врсӣа вишње*. — Врушт је крупна вишња налик на трешњу (Бачка, РСА).

врӯшӣйавац, -āvца м *врсӣа ӣрешње*. — Аршлама трешња. У народу [су] познате под именом хруштавци или вруштавци (Митровић Т., РСА).

врӯчица ж *врсӣа смокве* (Арсенијевић В. РСА; РСМ).

џакуша ж *врсӣа шљиве* (Сомбор, РСА).

џалама̄ша ж *врсӣа смокве* (Бар, РСА).

џалица ж *врсӣа брескве*. — Код бресака треба узети „Амсен“, „галицу“, „мајски свет“ (СБ 1937, РСА).

џар̄анка ж *врсӣа јабуке* (Врњци, РСА).

џвдџџ̄арка ж *врсӣа јабуке* (Крушевац, РСА).

џламочкиња ж *врсӣа јабуке* (Фоча, РСА).

џњӣлац, -лца м *врсӣа крушке* (Тимок, РСА; Књажевац, РСА).

џњӣлача ж *врсӣа крушке* (Банија, РСА; Комарница, РСА).

џњӣлица ж *врсӣа крушке*. — Ѓњилица је тврда јесења крушка, која се може јести само кад угњије (Лика, Арсенијевић В., РСА). (Банија, РСА).

џњӣлка ж *врсӣа крушке* (Врање, РСА).

џовед̄арка ж *врсӣа шљиве* (Мали Пожаревац и Алексинац, РСА).

џовеђача ж **а.** *врсӣа јабуке*. — Од других питомих воћака, има ... јабука: петровача, кисељача ... говеђача (Милићевић М. Ђ., РСА). Највише се цене за ова места јабуке ... говеђача, графенштајнка (Тодоровић 1899, 258). (I—V; Skok, под ријечју говедо). **б.** *врсӣа шљиве*. — Имена шљива: ... мацарке, говеђаче (Милићевић М. Ђ., РСА).

џолица ж **а.** *врсӣа брескве*. — Голице брескве немају маља и немају никаквог значаја за тржиште (Зечевић М., РСА). Голица је врста бресака које су голе као шљиве (Банат, РСА). Бреске ... што немаје длака по себ, зову се голице (Варош, Лукић Л., РСА). (Тодоровић Б., РСМ). **б.** *врсӣа кајсије* (Шулек Б., РСА). **в.** *врсӣа крушке* (Шулек Б., РСА).

џолуб̄ӣња ж *врсӣа крушке*. — Крушке:... голубӣнке, зејтунлије (СН 1902, 691).

џолӯш̄авка ж *врсӣа брескве* (Шулек Б., РСА).

џор̄јаника ж *врсӣа јабуке* (Славонија, Шулек Б., РСА).

џор̄к̄ӣш, -иша м *врсӣа бадема* (Борјановић Ј., РСА; Симоновић 1959).

џор̄кӯља ж *врсӣа крушке* (Ваљево, РСА).

џорӯља ж *врсӣа сӣине ӣрешње*. — Горупља је трешња чији је плод ситан, те није добра за јело; обично стиже доцније него остале трешње (Врање, Димитријевић Т., РСА).

џор̄ч̄ивка ж *врсӣа ӣрешње* (Пирот, РСА).

џор̄чица ж **а.** *врсӣа ӣрешње*. — Од трешања знале су се ове врсте: горчице, црнице (Павловић Ј., РСА). **б.** *врсӣа бадема* (Брач, ГЛХНД 1887, РСА).

џос̄ид̄њача ж *врсӣа крушке*. — Господњача [је] ... крушка која доспијева о Госпођину дне (Вук).

џос̄ид̄ђ̄инка ж **а.** *врсӣа крушке*. — Највише се препоручују за ова места: Крушке ... госпођинка (Тодоровић 1899, 37 и 257). (Рађевина, РСА; Лепеница, РСА;

Тимок, РСА). **б.** *врсӣа јабуке*. — Јабукe: ... госпођинке, будимке (СН 1902, 691).

џосй̄ођӣњача ж **а.** *врсӣа крушке* (Злакуса, РСА). **б.** *врсӣа јабуке* (Ниш, РСА).

џосй̄ој̄њача ж *врсӣа јабуке* (Книн, РСА).

џосй̄ој̄њара ж *врсӣа јабуке*. — Ево најобичнијих и најчешћих [назива за разне сорте јабука]: ... воденика, госпојињара (Политика 1950, РСА). (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

џосй̄ој̄њача (*џосй̄ој̄њача*) ж *врсӣа крушке*. — Ево тих назива [крушака]: ... воденичарка, госпојињача (Политика 1950, РСА). Госп̄ој̄њача крушка одма послије Илина дана помало жутне (Врховина, Јошић Н.). (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА; Банија, РСА).

џд̄сй̄ојица ж **а.** *врсӣа јабуке*. — Јабукe: госпојице или иванчице, петроваче (Оток, Lovčetić 1897, 280). **б.** *врсӣа крушке*. — Крушке ... оздановке, војинке, госпојице (Оток, Ловретић 1897, 280).

џд̄сй̄ој̄чица ж *врсӣа крушке* (Шулек Б., РСА).

џра̄бовача ж *врсӣа јабуке* (Ваљево, РСА).

џра̄дй̄њача ж *врсӣа јабуке*. — Од воћа има: јабука: бедрика ... градињача, шења̄ (Милићевић М. Ђ., РСА). Јабукe: ... градињаче, подринке (дринке) (СН 1902, 691). (Ужице, Милићевић 1876, 628; Љештанско, Тешић 1977, у рјечнику).

џра̄ој̄п̄алка ж *врсӣа јабуке* (Врање, РСА).

џра̄џорача ж *врсӣа јабуке* (Банија, РСА).

џр̄бавица ж *врсӣа крушке*. — Грбавица [крушка] је мало већа од мирисавке. Суши се за зиму (Славонија, Арсенијевић В., РСА).

џркаја ж *дивља ненакалемљена џрешња*. — Гркаја је трешња која се не накалеми, већ онако остане. Плод јој је врло горак (Дучаловићи, Ковачевић Р., РСА). Гркаја, ситна и горка трешња (Србија, Жунић В., РСА).

џркиња ж *дивља некалемљена џрешња*. — Јунак [је] ... доле под трешњом „гркињом“ чистио и у ред доводио своје оружје (Комарчић Л., РСА).

џр̄кй̄ш, -ӣша м *врсӣа бадема* (Дубровник, РЈА).

џр̄нчара ж *врсӣа крушке* (ПИ, РСА).

џров̄ај̄уца ж *врсӣа јабуке* (Поповић Ђ., РСА; Шулек Б., РСА).

џр̄оџх̄алица ж *врсӣа смокве* (Николајевић Ђ., РСА).

џр̄оџх̄ануца ж *врсӣа џљиве* (Зеница, РСА; Филиповић М., РСА).

џр̄оџх̄ара ж *врсӣа крушке*. — Једне су [крушке] осредње крупне (зову се и гроџаре и зејтунлије (Ужице, Димитријевић Т., РСА). (Лика, Медић М., БК 1903, РСА; Митровић Т., РСА).

џроз̄ј̄анац, -нца м *врсӣа крушке* (Пирот, РСА).

џрох̄ај̄уца ж *врсӣа јабуке* (Браничић Б. и Дера Ђ., РСА).

џубача ж *врсӣа јабуке* (Славонија, Јошић Н.).

џув̄њача ж *врсӣа јабуке* (Босна, Борјановић Ј., РСА).

џӯџача ж *врсӣа крушке* (Пирот, РСА).

џузара ж *врсӣа крушке* (Вировитица, Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

џукавац, -а̄вца м *врсӣа крушке* (Врћеновица, РСА; Врање, РСА).

џукара ж *врсӣа крушке* (Крагујевац, РСА).

џундача ж *џљива Prunus italica* (Јуришић Ж., Симоновић 1959; Хрватска, Арсенијевић В., РЈА).

џӯњарка ж *врсӣа јабуке* (Поцерина, РСА).

џӯњац, -њца м *врсӣа дуње* (Мачва, Николић 1966, у рјечнику).

џуњача ж а. *врста крушке* (Браничевић Б. и Дера Ђ., РСА). **б. врста смокве** (Далмација, Шулек Б., РСА).

џујтавац, гүтāvца м *врста крушке*. — Има крушака: ... такуша, гутаваца (великих арапака) (Милићевић М. Ђ., РСА). Крушака ... сираца, гутаваца (Алексинач, Милићевић 1876, 814).

џујарац, -рца м *врста крушке* (Тимок, РСА).

дамасѓнка ж *врста јабуке*. — Кожарке ... се продају по истим ценама као јабуке за прераду (кожарка јесења ... дамасонка, Паркер и друге) (Лукман Ф., РСА).

дамасѓнка ж *врста шљиве*. — Тако су пала и кривоврата дрвета више ... и шљиве дамасценке (Бојић Р., РСА).

дарѓсавка ж *врста шљиве*. — Ранка. Позната је у разним крајевима ... као ранношљива ... пискавац, даросавка (Никетић М., РСА). Приликом продаје ране шљиве „даросавке“ Савез је трговао и са многим предузећима (Политика 1951, РСА).

дебѓлика ж *врста јабуке* (Поповић Ђ., РСА).

дебѓлица ж *врста шљиве*. — Има пет врста [шљива] ... шара и јесенка или дебелица (Јовићевић А., РСА). Падину ... прекрио шљивак, у коме има и дебелица (Вуковић Ч., РСА).

дебѓкожа ж *врста крушке* (Тимок, РСА).

дебѓкѓрка ж *врста крушке*. — Дебелокорка значи једну врсту зимњих крушака које имају дебелу кору (Топлица, Ризнић М., РСА).

дебѓљара ж *врста шљиве* (Славонија, РСА).

дебѓљача ж *врста шљиве* (Пирот, РСА; Тимок, РСА; Банија, РСА).

дебѓљаш, -аша м *врста ораха* (РСА; РЈА).

дѓканка ж (према нем. Dechantsbirne) *врста крушке*. — Од наведених сората ... препоручили би Вам ... Од крушака: ангулемку ... зимску деканку ... можда још једну од раних сорти (лимунка, мирисавка, Вилдерова рана) (СБ 1938, РСА). (Лукман Ф., РСА).

дѓканѓкиња ж *врста крушке* (Лукман Ф., РСА). с атрибутом: *зимска дѓканѓкиња* — Од свих крушака садиће се кањишка ... караманка (буздованлија) ... јерибасма ... Дилова масловка ... калуђерка ... зимска деканткиња (Вубић 1948, 11).

дѓличес м в. *делишес*. — Код нас су уведене само две жуте америчке ... сорте јабука, и то њутон ... и жути деличес (СБ 1938, РСА).

дѓлишез м в. *делишес*. — Сорте зимских јабука ... најљепшег укуса ... цонатан, делишез, вајнсеп, графенштајнка (Вубић 1948, 17).

дѓлишес м *врста јабуке* (*ѓореклом из Америке*). — Калифорниске јабуке има неколико врста: делишес, цонатан, ромбјути и вајнсеп (СБ 1938, РСА). Делишес је новија америчка сорта. Плод ... ребрастог облика и црвено пругаст. Прилично је крупан ... Месо је жућкасто ... има ванредан мирис ... Зимска јабука (Лукман Ф., РСА).

дѓмѓрка ж а. *врста крушке* (Врање, РСА; Борјановић Ј., РСА). **б. врста јабуке** (ПИ, РСА).

дѓрвѓнка ж *врста крушке* (Врање, РСА).

дѓрвѓшка ж *врста јабуке* (Лукман Ф., РСА).

дѓвљара ж *врста крушке*. — Крушке ... тиквењаче, дивљаре или крушчице (Оток, Lovretić 1897, 280).

дѓвљача ж *врста јабуке*. — Ево најобичнијих и најчешћих [назива за разне сорте јабука]: ... дивљача, дуњица, вимкуља, јесенка ... колачара (Политика 1950, РСА).

дѝнка ж **а.** *врсиа шљиве* (босанска Посавина, РСА.). **б.** *врсиа крушке* (околина Београда, РСА; Тамнава, Јошић Н.).

дѝњѧвка ж *врсиа крушке* (Врање, РСА).

дѝњача ж *врсиа крушке*. — Крушке су им: „јечмењача“ ... „дињача“ и „мијољка“ (Поуње, Карановић М., РСА).

дѝкѝѡрка ж *врсиа ѡрешиње*. — Неки препоручују да се уведе и лионска рана (звана докторка) која стиже одмах иза најраније а која се јако добро показала у околици Београда (Вубић 1948, 34).

долкѡран м *врсиа крушке*. — Долкѡран. Врста слатких крушака, које дозревају о Крстову дне у јесен. И кад сазру, не могу се јести, јер су опоре, зато их међу у сламу и тек о божићном посту се једу (Пећ, РСА).

дорѡнција ж *врсиа брескве*. — Доранције су крупне, жуте и доста водене ... Нису длакаве (Варош, Лукић 1919, 181).

дорѡнција ж *врсиа брескве*. — Бреске ... Доранције су крупне ... водене (Варош, Лукић Л., РСА). (Дубица, РСА).

драѡана ж *врсиа ѡрешиње*. — Трешиње се смеју и црвене по виноградима. Анице и драгане дозивају се кроз лишће, а црнице обасуле грање као хиљада црних очију (Хумо Х., РСА). (Мостар, Skok, под ријечју драганлија).

драѡанлија ж *врсиа ѡрешиње*. — Драганлија има осредње плодове црвенкасте боје, доста је месната и тврда (Вубић 1948, 33). Драганлија [је] нека врста слатких трешања (Ваљево, РСА).

дрвѡнац, -нца м *врсиа крушке*. — Дрвенац је врста крушака; зри око Св. Илије, може да се чува преко целе године (Тимок, Станојевић М., РСА). (Врање, РСА).

дрвѡњѧк, -ѧка м *врсиа крушке* (ПИ, РСА).

дрвѡњача ж *врсиа крушке*. — Дрвѡњача ... није за јело јер је дрвенаста као келераба на суши (СН 1890, РСА).

дрѡновача ж (ек. и ијек.) **а.** *врсиа ѡрешиње*. — Дреновача је најпознатија трешња, тврда је као и рушт, али је од њега ситнија (у Сријему, Вук). **б.** *врсиа шљиве*. — Шљиве, које се не употребљавају за сушење, познате су у народу под именом: ранке, рановаче, дреноваче (Милошевић Б., ГлМП 1930, РСА). (Ужице, РСА). **в.** *врсиа јабуке*. — Дреновача је јабука која сазрева у септембру; добра као стоно воће (Ваљево, Димитријевић Т., РСА).

дрѡнѡвка ж *врсиа шљиве*. — Шљива има ових врста: белошљива, ценерика ... дреновки (Павловић Ј., РСА). (Павловић П., РСА; Драгачево, Ђукановић 1995, 183; Горобиле, Николић М., усмена потврда).

дрѡнка ж *врсиа јабуке*. — Јабукe: ... градињаче, подринке (дринке) (СН 1902, 691).

дрѡскавица ж *шљива Prunus italica* (Симоновић 1959).

дрѡскуља ж *шљива Prunus italica*. — Саде се највише шљиве ... дрискуље, фрчкуље (Оток, Lovretić 1897, 280).

дрицкуља ж **а.** *шљива Prunus italica*. — Најио сам се дрицкуља, па ме трбух заболио (Травник, РСА). Ове године родиле само дрицкуље (Бос. Грахово, Билбија Ј., РСА). **б.** *врсиа ѡрешиње*. — Дрицкуља [је] врста трешања, исто што и сурица (Мостар, Пихлер А., РСА). (Осијек, РСА).

дрицкуља ж *шљива Prunus italica* (Скок П., РСА).

дрицѡњѧвка ж *шљива Prunus italica* (Скок П., РСА).

дрђбника ж (ген. мн. дђбнђка) назив за разне врсте (дивљих) воћака ситних ђлодова **а.** *врста* (дивље) *ђреше*. — Дробнике су ненакалемите црешње. Буду за по ситне ко босанке ... само су ситније и лошије феле (Варош, Лукић 1919, 179). (Загорје, Шулек Б., РСА; Симоновић 1959). **б.** *врста шљиве* (Шулек Б., РСА). **в.** *врста* (дивље) *крушке* (Шулек Б., РСА; Симоновић 1959).

дрђбница ж *врста маслине*. — Дробница је врста маслине високе и гранате, листа продуга. Зрно јој је осредње величине (Зоре Л., РСА). (Корчула, Словин. 1881, РСА; Крк, Милчеђић И., РЈА).

дрђбњача ж *врста маслине*. — Дробњаче ... Art Oliven ... које се зову и *мале* и држе се за најбоље (у Далмацији, Вук).

дрђља ж *врста крушке*. — Воће ... Крушке: Челебинке, водењаче, дробље (Славонија, Марковац М., РСА).

дрђцкља ж **а.** *врста шљиве* (Чајниче, РСА). **б.** *врста ђреше* (БиХ, РСА).

дубак, -пка м *врста ђреше* (Вук).

дуђђлија и **дуђђлија** ж **а.** *врста јабуке*. — Јабуке ... дуге (дугајлије) (СН 1902, 691). У трећем воћарском крају ... јабуке: расинку, тетовку, јастрепчанку и дугу (дугајлију) (Тодоровић Ч. 1901, 36). Такве су сорте [јабука], на пример ... босанка, дугајлија, зејтинка (Лукман Ф., РСА). (Крагујевац, РСА). **б.** *врста дуђуљасте смокве* (Далмација, РСА).

дуђгача ж **а.** *врста смокве* (Крк, Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА; РЈА). **б.** *врста јабуке* (Подравина, Шулек Б., РСА).

дуђдђрђка ж *врста крушке* (Милићевић М. Ђ., РСА).

дуђђађљница ж *врста крушке*. — Главне су врсте ... крушака: меднице, колачуше ... дугопатљнице (Филиповић М., РСА). (Зеница, РСА).

дуђођђљка ж *врста јабуке* (ПИ, РСА).

дуђођђља ж *врста крушке* (Медић М., РСА).

дуђорђњача ж *врста јабуке* (Сарајево, РСА).

дуђуља ж *врста крушке*. — Добра је по своме квалитету као суха крушка за компот (ошаф) нарочито једна ситнија дугуљаста крушка звана „дугуља“ (Вубић 1948, 21). Код нас се суше само домаће крушке ... као што су: мркаљуше (из околице Фоче), дугуља (из околице Градачац), и такише, т. зв. бијеле такише (Градачац, Вубић 1948, 32).

дуђђица ж *врста смокве*. — (у Котору) смоква дугуљаста (Вук).

дуђумача ж *врста јабуке* (Азбуковица, РСА).

дђнда и **дђнда** ж *врста шљиве*. — Има их [шљива] више врста ... дунде: беле и црвене ... које су крупне и добре за јело (Ђорђевић Д., РСА). Дунда се зове крупна шљива (Врање, РСА).

дуња ж бот. с атрибутом: **врањска дуња** — Најкрупније су дуње: врањска, крушевачка и лесковачка. Њих једино треба калемити (Тодоровић Ч., 37). За кућне потребе може се гајити и врањска дуња (Вубић Ђ. 1948, 41). **крушевачка дуња** — Најкрупније су дуње: врањска, крушевачка и лесковачка. Њих једино треба калемити (Тодоровић Ч., 37). **лесковачка дуња** — Најкрупније су дуње: врањска, крушевачка и лесковачка. Њих једино треба калемити (Тодоровић Ч., 37). Од свих сорти за прераду је најбоља лесковачка дуња која је сочна и мека (Вубић Ђ. 1948, 41).

дуњница ж *врста јабуке*. — Између јабука и крушака највише се препоручују: јабуке ... дуга, дуњница (Тодоровић 1899, 257). Дуњница је јабука која сазрева сеп-

тембра и траје до фебруара (Београд, Димитријевић Т., РСА).

дуранзлија ж *врсиа брескве*. — Образ бео, румен као најлепша дуранзлија (Игњатовић Ј., РСА).

дуранција ж *врсиа брескве*. — Моја покојна мамица ... говорила би: какве аргентинске дуранције? (Крлежа М., РСА). (Бенешић Ј., РСА).

дуранцла ж *врсиа брескве*. — Дуранцла се зове јесења бресква за коштицу прилепљена (Бачка, Радонић Н., РСА).

дуранцилија ж *врсиа брескве*. — Њени румени образи, румени [су] као брескве дуранцилије (Сремац С., РСА). (Поповић Ђ., РСА).

дурџуља ж *шљива* Prunus italica. — Шљива има: ... црница и дургуља или црљенгуза (Краље, Кларић И., РСА). Дургуља се зове нека врста раних шљива (Босанска Крајина, Закић Д., РСА). (Драгачево, Ђукановић 1995, 183).

душанка ж *врсиа јабуке*. — Метохија је и данас чувена са својих изврских јабука међу којима су као најбоље т.з. душанке (Мијатовић С., БВ 1913, РСА). (ПИ, РСА).

ђермајка ж *врсиа крушке* (Лесковац, РСА).

ђоновица ж *врсиа смокве* (Далмација, Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

ђул и *ђул* м *врсиа јабуке* (Поповић Ђ., РСА).

ђула ж *врсиа јабуке*. — Од ... воћака има ... јабука: петровача ... ђула (Милићевић М. Ђ., РСА). Од српских домаћих јабука [требало би садити]: колачарку, ђулу (ђулабију), стрекњу (кисељачу), шуматовку и кадуману (Тодоровић Ч. 1901, 36). Ђула је црвенкаста и дугуљаста [јабука] (Петровић П. Ж., РСА). (Србија, Медиди М., РСА; Левач и Темнић, РСА; Јагодина, Милићевић 1876, 209).

ђулабија ж *врсиа јабуке*. — Јабука има будимака, ђулабија (Милићевић М. Ђ., РСА). Јабуке ... ђуле (ђулабије) (СН 1902, 691). Од српских домаћих јабука [требало би садити]: колачарку, ђулу (ђулабију), стрекњу (кисељачу), шуматовку и кадуману (Тодоровић Ч. 1901, 36). Полошке јабуке се ... извозе за Цариград, нарочито најбоља врста њихова ђулабије (Цвијић Ј., РСА). (Вук).

ђулабџица ж *врсиа јабуке* (Колубара, Николић 1969, у рјечнику).

ђулавлџија ж *врсиа јабуке* (Шабац, Милићевић 1876, 511).

ђулица ж *врсиа јабуке* (Топлица Polj. енс. 1, 530).

ђулка ж *врсиа јабуке* (Бакотић Л., РСА).

ђурђевка ж **а.** *врсиа крушке* (ПИ, РСА; Политика 1950, РСА). **б.** *врсиа ипрешње* (Срем, РСА; Лесковац, РСА; Коцељева, Јошић Н.).

ђевџенка ж *врсиа крушке* (Зеница, РСА).

џексерка ж *врсиа крушке*. — Исто то важи и за највећи део других јужносрбијанских сората [крушака] (екшикути, ексерка, зејтинка) (Лукман Ф., РСА).

џлифа ж *врсиа јабуке* (Полимље, РСА).

џлифалма ж *врсиа јабуке* (Зеница, РСА).

џлифанка ж *врсиа јабуке* (Појешко Поље, Шулек Б., РСА).

џрдељка ж *врсиа јабуке* (Ваљево, РСА).

џезелџовка ж *врсиа јабуке*. — Највише се цене за ова места јабуке ... говеђача ... железовка (Тодоровић 1899, 258).

џермајка ж *врсиа крушке*. — Између ... крушака највише се препоручују ... госпођинка ... жерменка ... зеленика (Тодоровић 1899, 257).

џеђивџенка ж *врсиа крушке*. — Ако је крушка, је ли мирисавка, жетвенка, или михољача? (Ковачић А., РСА). (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

жетвѣњача ж а. *врсиа крушке*. — Овди знаду за ово воће: ... Крушке: јагодњаче, петроваче ... жетвѣњаче (Оток, Ловретић Ј., РСА). Број назива за разне сорте крушака у нашем језику прелази стотину ... арапка, воденичарка, дивљака ... жетвѣњача (Политика 1950, РСА). (Поповић Ђ., РСА; Славонија, РСА).

жетвѣвѣнка ж *врсиа крушке*. — Рушке [крушке] ... Жетвинке ... Сазрију о жетве, па су жуте или мало румене (Варош, Лукић Л., РСА).

житњача ж *врсиа крушке*. — Житњаче су то, те моје крушке, жуте и мирисаве (Вујчић-Лашовски И., Реп. 1948, РСА). Крушке ... округлице, житњаче, илињаче (Оток, Lovretić 1897, 280). (Шабац, РСА; Мачва, Николић 1966, у рјечнику; Змај Ј. Ј., РСА).

жуџара ж а. *врсиа шљиве* (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА). б. *врсиа крушке* (Славонија, Марковац М., РСА).

жуџарац, -рца м *врсиа крушке* (Књажевац, РСА; Поморавље, РСА).

жуџарка ж *врсиа крушке* (Тимок, РСА).

жуџац, жуца м *врсиа крушке* (Врање, РСА; Лесковац, РСА; Морача, РСА).

жуџача ж *врсиа шљиве* (Славонија, РСА; Шулек Б., РСА).

жуџика ж а. *врсиа крушке* (Шулек Б., РСА; Борјановић Ј., РСА). б. *врсиа њрешиње* (Шулек Б., РСА; Борјановић Ј., РСА).

жуџина (у РСА: жуџина) ж *врсиа крушке*. — Жуџине нарасту велике, сазрију о Року (Варош, Lukić 1919, 177).

жуџица ж а. *врсиа крушке*. — Прођох гору густицу, нађох крушку жуџицу (нар. пјесма, Вук). Питомих воћака има доста, и то ... крушака: караманака, жуџица, јечмењача (Милићевић 1876, 300). Од крушака имају [у Качеру]: караманке ... жуџице (Качер, Павловић Ј. РСА). б. *врсиа њрешиње* (Лесковац, РСА). в. *врсиа шљиве* (Лесковац, РСА). г. *врсиа јабуке*. — Између јабука и крушака највише се препоручују: јабуке ... жуџица зимска, зачинка (Тодоровић 1899, 257). (Лесковац, РСА). д. *врсиа маслине из (из чијеџ се њлода цеди жуџио уље)*. — Од три врсте има маслина ... жуџице ... су у себи најмасније (Вучетић Н., РСА). Маслина ... Од ње у Боки налазе се ове врсте: жуџица, којој је род увијек зелен, уље жуто и бистро (Накићевић С., РСА). Жуџице су најмасније [маслине] и дају највише и најбоље уље, које је жуто и врло бистро (Дробњаковић Б., ГЛЕМ 1936, РСА).

жуџика ж *врсиа брескве* (Церник, Шулек Б., РСА; Далмација, РСА).

жуџиљика ж а. *врсиа крушке* (Шулек Б., РСА). б. *врсиа шљиве* (Шулек Б., РСА). в. *врсиа њрешиње* (Ваљево, Шулек Б., РСА).

жуџорѣњача ж *врсиа крушке* (Сарајево, РСА).

жуџуља ж а. *врсиа крушке*. — Број назива за разне сорте крушака у нашем језику прелази стотину. Ево тих назива: арапка ... жуџика, жуџуља (Политика 1950, 13717/3). (Славонија, Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА; Борјановић Ј., РСА). б. *врсиа смокве* (Далмација, РСА).

жуџуњац, -нца м *врсиа крушке* (Лесковац, РСА).

жуџурак, -рка м *врсиа крушке* (Тимок, РСА).

заџорјаника ж *врсиа јабуке*. — У Привлаки још [и јабуке] загорјанике, пререлине ... парадје (Оток, Lovretić 1897, 280).

зајечарка ж *врсиа јабуке*. — У четвртом воћарском крају ... [треба размножавати] јабуке: зајечарку, тимочанку, ресавку и сладунку (Тодоровић Ч. 1901, 36).

закићѣвка и **закићѣвка** ж *врсиа њрешиње*. — Закићевка ... (у Карловцима) рана црвена трешња (Вук). Има данас више стотина врста [трешња] ... раница,

закићевка и белица (Матица 1867, РСА).

закушка ж *врста смокве*. — На гласу је смоква закушка, пуно [је] сласна (Пољица, Иванишевић Ф., РСА).

зајуйалица ж *врста смокве* (Трпањ, РСА).

зарудак, -утка *врста шљиве* (Херцеговина, РСА).

звечалка ж *врста јабуке*. — Јабукe: ... звечарке (звечалке) (СН 1902, 691).

звечалка ж *врста јабуке*. — Јабукe су им „петроваче“ (слатке), „звечалке“ (киселе) (Каранановић М., Развитак 1938, РСА). Звечалка је јабука чије семе при дрмању звечи (Банија, Грчић М., РСА).

звечарка ж *врста јабуке*. — Издаваће се ... саднице ... звечарке и златуше [јабуке] (СН 1893, РСА). Јабукe: ... звечарке (звечалке) (СН 1902, 691).

звонча ж *врста крушке*. — Између многих сората ... крушака ... највише се цене ове: ... звонча ... печенка (Тодоровић Б., РСА).

зворниклија ж *врста ирешиње*. — Зворниклија ... (у Ужичк. н.) некаква трешња (Вук). (Поповић Ђ., РСА).

зејтинка ж **а.** *врста јабуке*. — Сорте [јабука] ... босанка, дугајлија, зејтинка (Лукман Ф., РСА). (Србија, Пољ. епс. 1, 530). **б.** *врста крушке* (Лукман Ф., РСА).

зејтинлија ж *врста крушке* (Жича, РСА).

зејтињача ж *врста крушке*. — Од крушака највише су биле заступљене лончаре ... зејтињаче (Самоупр. 1903, РСА). (Поповић Ђ., РСА).

зејтунлија ж *врста крушке*. — Једне су [крушке] осредње крупне (зову се и грожђаре и зејтунлије). Зејтунлија (крушка) сазрева крајем септембра и почетком октобра, врло је добра и као асталско и као привредно воће (Ужице, Димитријевић Т., РСА). Крушке: ... голубињке, зејтунлије (СН 1902, 691).

зека и *зека* ж *врста јабуке* (Банија, РСА).

зекица ж *врста смокве* (Книн, РСА).

зеленика ж **а.** *врста јабуке*. — О јабуко зеленико! Што с' толики род родила (нар. пјесма, Вук). Јабукe ... зеленике (СН 1902, 691). Јабукe: ... зеленике, винковкиње (Оток, Lovretić 1897, 280). (Јагодина, Милићевић 1876, 209; Горобиле, Николић М., усмена потврда; Врховина, Јошић Н.). с атрибутом: *приједорска зеленика* — У сјеверозападној Босни народ много цијени такозвану „приједорску зеленику“ (Вубић 1948, 17). **б.** *врста крушке*. — Између ... крушака највише се препоручују за ова места ... жутица, зеленика (Тодоровић 1899, 257). (Лесковац, РСА). у изразу: *шећер зеленика врста крушке* (Крагујевац, РСА).

зеленица ж **а.** *врста јабуке* (Поповић Ђ., РСА). **б.** *врста маслине* (Шулек Б., РСА). **в.** *врста смокве* (Шулек Б., РСА).

зеленка ж **а.** *врста маслине* (Шулек Б., РСА). **б.** *врста смокве*. — Подигне се да убере смокава. Двије зеленке, сухе, бијаху високо (Стипчевић А., РСА). (Неманић Д., РСА). **в.** *врста јабуке* (Тимок, РСА; Хрватска, РСА; Лесковац, РСА). **г.** *врста крушке* (Тимок, РСА; Лесковац, РСА).

зеленкора ж *врста крушке*. — Крушка [у Славонији]: Челебинке ... јечменке ... госпоје, зеленкоре (Марковац М., РСА). (Сарајево, РСА).

зелењача ж *врста јабуке* (Ваљево, Шулек Б., РСА).

зефиринка ж *врста крушке* (Врање, РСА).

зечевка ж *врста крушке*. — Крушке [у Славонији]: Челебинке ... јечменке ... петровке ... зеленкоре, зечевке и шиментије (Славонија, Марковац М., РСА).

зечица ж *врста крушке*. — Има крушака [у околини Рудника]: ... такиша,

зечица, жутица (Рудник, Милићевић М. Ђ., РСА).

зѝмаја (зѝмаја) ж а. *врсӣа јабуке* (РСА; Шумадија, РСА). б. *вра̄ӣа крушке*. (РСА; Шумадија, РСА).

зѝмака ж *врсӣа крушке*. — Чобани за стоком пеку крај ватре на ражњићима крушке зимакe и једу (Павловић Ј., РСА). (Босна, РСА).

зѝмац, -мца м *врсӣа крушке*. — Зимац је нека врста крушке, опора за јело и сивкасте боје. Зато се обично оставља за зиму, јер је тврда па може да траје (Заглавак, Стефановић Ж., РСА).

зѝмача ж а. *врсӣа јабуке*. — И Маријина комора с мирисом устајалих дуња и јабука зимача отвара се (Дончевић И., РСА). б. *врсӣа крушке*. — Од крушака цене се: зимача (лончарка, арапка) ... такушац ... зимкуља (Тодоровић Ч., РСА). Од крушака имају: караманке, лончаре, зимаче, такуше, арапке (Павловић Ј., РСА).

зѝмица и **зимѝца** ж а. *врсӣа јабуке*. — Зимица — врста смокве, крушке, јабуке (Херцеговнина, Борјановић Ј., РСА). Зимица [је] суврст зимске јабуке (Шулек Б., РСА). б. *врсӣа крушке*. — Зимица је врста крушака, која стиже доцкан (Босна, Димитријевић Т., РСА). (Херцеговнина, Борјановић Ј., РСА). в. *врсӣа смокве*. — Зимица — врста смокве ... (Херцеговнина, Борјановић Ј., РСА). На полуострву [Пељешцу] ... расте још смоква и то ових врсти: петровача ... водењача ... зимица (Бјеловучић Н., РСА).

зѝмка ж а. *врсӣа јабуке* (Шулек Б., РСА). б. *врсӣа крушке* (Шулек Б., РСА; Р—К, РСА).

зѝмкуља ж а. *врсӣа јабуке*. — У нашем језику има око 150 назива за разне сорте јабука. Ево најобичнијих и најчешћих: бабовача ... дивљача ... зимкуља, јесенка (Политика 1950, РСА). Јабуке ... зимкуље (крупне) (СН 1902, 691). (ПИ, РСА). б. *врсӣа крушке*. — Зимкуља је врста крушака, која сазрева касно у јесен (Пожаревац, Остојић Д., РСА). Од крушака цене се: зимњача (лончарка, арапка), „арапка“ (такушац, крупна такуша), такуша, водењача ... зимкуља (стоји на дрвету до Божића), миhoљача, јагодњача (Тодоровић Ч. 1901, 37).

зѝмница и **зимѝница** ж *врсӣа смокве*. — Воћа има размјерно мало. Највише има смокава. Поједине врсте зову се репаче, зимнице, билице (Широла Б., РСА). Зимница, смоква [је] што касно под зиму сазријева (Пихлер А., РСА). (ЦГ, РСА)

зѝмњаја (зѝмњаја) ж а. *врсӣа јабуке* (Врњци, РСА). б. *врсӣа крушке* (Врњци, РСА).

зѝмњака и **зимѝњака** ж а. *врсӣа јабуке*. — Тако је, и не сјетивши се на то, ми-нуо мимо комшијину презрелу јабуку „зимњаку“ (Ђопић Б. РСА). б. *врсӣа крушке* (Колубара, Николић 1969, у рјечнику).

зимњѝакуша ж *врсӣа јабуке*. — Зимњакуша је врста јабука које сазревају око Крстов дана (Врање, Влајинац М., РСА).

зимњѝара ж *врсӣа крушке*. — Зимњара [је] суврст зимске крушке (Шулек Б., РСА).

зимњѝача и **зимњѝача а.** *врсӣа јабуке*. — Зимњача [је] на кисела јабука и тек [је] онда за јело кад устоји (Вук; Шулек Б., РСА). б. *врсӣа крушке*. — Зимњаче [крушке] су средњег дебела ... мало су црљенкасте, тврде, чувају се за зиму, средње су величине, у зиме омекану, па су добре јест (Варош, Лукић Л., РСА). Број назива за разне сорте крушака ... прелази стотину. Ево ти назива: арапка ... жутика, зимкуља, зимњача (Политика 1950, РСА). (Вук; Јагодина, Милићевић 1876, 209). в. *врсӣа смокве* (Шулек Б., РСА; Далмација, Борјановић Ј., РСА).

зимовача (у РСА: зимовача) ж а. *врсиа јабуке*. — Имена јабука [у нишком крају су]: петроваче ... зимоваче (Ниш, Милићевић М. Ђ., РСА). (Шумадија, РСА; Врање, РСА). **б.** *врсиа крушке*. — За крушке је боља ... песковита и топла земља, нарочито за зимоваче (СН 1885, РСА). (Шумадија, РСА; Врање, РСА).

зимовка ж а. *врсиа јабуке*. — Зимовка је врста јабука која траје преко целе зиме (Тимок, Станојевић М., РСА). (Заглавак, РСА; Књажевац, РСА). **б.** *врсиа крушке*. — Зимовка је име зимских крушака (Лесковац, Требјешанин Р., РСА). (Заглавак, РСА; Књажевац, РСА).

злајћара ж *врсиа јабуке* (Тодоровић Б., РМС).

злајћача ж а. *врсиа јабуке*. — Највише се цене за ова места јабуке ... говеђача ... златача, колачара (Тодоровић 1899, 258). (Славонија, РСА; Полимље, Рој. енс. 1, 530). **б.** *врсиа крушке*. — Јосикину сестрицу нисам видео тја од прошле јесени, кад смо у двоје брали крушке златаче, мирисне и жуте као мед (Шимуновић Д., РСА).

злајћка ж с атрибутом: *ијеђава злајћка врсиа јабуке* (Шулек Б., РСА, под одр. златка).

злајћунка ж *врсиа јабуке* (Милинковић М., РСА).

злајћуша ж *врсиа јабуке*. — Издаваће се ... саднице ... звечарке и златуше [јабуке] (СН 1893, РСА).

зобѣника ж а. *врсиа крушке* (Шулек Б., РСА). **б.** *врсиа јабуке* (Шулек Б., РСА).

зобѣница ж а. *врсиа крушке* (Шулек Б., РСА). **б.** *врсиа јабуке* (Шулек Б., РСА).

зобѣнка ж *врсиа јабуке* (Скок П., РСА; Шулек Б., РСА).

зобѣница ж *врсиа крушке* (Шулек Б., РСА).

зобѣњача ж *врсиа крушке*. — Број назива за разне сорте крушака у нашем језику прелази стотину. Ево тих назива: арапка ... зобѣњача, јагодњача, јечменка, калуђерка (Политика 1950, РСА). Зобѣњача је врста крушке што приспева кад и зоб (Хрватска, Борјановић Ј., РСА). (Шулек Б., РСА).

зобњача и **зобњача** ж *врсиа крушке*. — Ко да је на Бабића кућишту испод Страна у Јавораније, остала једна зобњача крушка (Врховина, Јошић Н.). (Сарајево, РСА)

зрнка ж *врсиа јабуке*. — Јабуке [су]: ивањчице (адамовке, петроваче) ... ђулабије, црне зеленике, округлине, зрнке и маслике (Славонија, Марковац М., РСА).

зуква ж *врсиа јабуке*. — Јабуке ... зукваче (зукве) (СН 1902, 691). Чим зукве будну пред зрењем, ми би да уберемо коју — али, ко би од Крстане! (Врховина, Јошић Н.). (Вук; Ужице, Милићевић М. Ђ., РСА; Шабац, Милићевић 1876, 511; Херцеговина, Пихлер А., РСА).

зукваја ж *врсиа јабуке*. — Зукваја [је] нека јабука слатка, у којој сјеме звечи кад се тресе њоме (Шумадија, Вук).

зуквара ж *врсиа јабуке* (Вук; Шулек Б., РСА).

зуквача ж *врсиа јабуке*. — Јабуке ... зукваче (зукве) (СН 1902, 691). Јабука је зуквача најкрупнија воћка (Корајац В., РМС). (Шумадија, Вук; Чачак, Милићевић М. Ђ., РСА; Тодоровић Б., РСА).

иванлија ж *врсиа јабуке* (Славонија, РСА).

иванчица ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: госпојице или иванчице, петроваче (Оток, Lovrečić 1897, 280).

ивањача и **ивањача** ж *врсиа јабуке*. — Ивањача [је] ... јабука, која о Ивању дне доспијева (Вук). Истом на Ивање свако се окуша јабука ивањача (Славонија,

Филаковац И., РСА).

ивањчица ж *врста јабуке*. — Јабуке [су]: ивањчице (адамовке, петроваче), ивице (Славонија, Марковац М., РСА). Дијелила нам јабуке ивањчице (Кукуљевић И., Аркив 2, РСА). (Шулук Б., РСА).

ивица ж *врста јабуке*. — Јабуке [су]: ивањчице (адамовке, петроваче), ивице, бановине (Славонија, Марковац М., РСА). (Шулук Б., РСА).

ивичица ж *врста јабуке*. — Ивичица ... Суврст слатке летње јабуке (Шулук Б., РСА; Поповић Ђ., РСА; Skok, под ријечју Иван).

ивовача ж **а.** *врста крушке* (Ранковић С., РСА). **б.** *врста јабуке* (Зеница, РСА).

илијињача ж *врста јабуке*. — [Врсте јабука] илијињача (Рудник, Мишковић Ј., РСА).

илијњача ж **а.** *врста јабуке*. — Илијњача ... јабука ... која доспијева о Илијну дне (Вук). **б.** *врста крушке*. — Илијњача ... крушка ... одликује се слатким сочним месом (Злакуса, Павловић Б., РСА). Илијњаче ... дођу о Илијињу, па су ко ораси крупне, жућкасте и водене (Варош, Лукић 1919, 181). (Вук).

илинача ж *врста јабуке*. — Уз сваку [кућу] воћњак, и у њему ... јабука: петровача, илинача, сенабија (Костић Т., БВ 1905, РСА).

илињача и **илијњача** (у Вуковом Рјечнику: илијњача) ж **а.** *врста јабуке*. — Народ наш цени и ове врсте јабука ... зеленике, црвенике ... илињаче (Тодоровић Ч. 1901, 37). Брижан хода испод широке крошње јабуке „илињаче“ (Ђопић Б., РСА). (Јагодина, Крагујевац и Рудник, Милићевић 1876, 209, 301 и 354). **б.** *врста крушке*. — Има крушка: јечмењаче, илињаче (Милићевић М. Ђ., РСА). Крушке ... округлице, житњаче, илињаче (Оток, Lovretić 1897, 280). **в.** *врста шљиве*. — Илињаче [врста шљива] су нижјег дебла, добри грана (Варош, Лукић Л., РСА). **г.** *врста смокве*. — Илињача је сорта смокава (ЦГ, Јовићевић А., РСА).

илифанка ж *врста јабуке* (Шулук Б., РСА; Поповић Ђ., РСА; РЈА).

инцирча ж *врста крушке* (Ужице, Борјановић Ј., РСА; Поповић Ђ., РСА; Милићевић М. Ђ., РСА).

инцирика ж *врста крушке* (Подриње, Милићевић 1876, 567; Ужице, Милићевић 1876, 629).

инцирица ж *врста крушке* (у Ужичкој нахији, Вук).

инцирка ж *врста крушке* (Ужице, Борјановић Ј., РСА; Поповић Ђ., РСА; Милићевић М. Ђ., РСА).

ийёклија ж *врста јабуке* (Борјановић Ј., РСА).

јаблан м **а.** *врста јабуке*. — Јабуке: ... јаблани (бели и црвени) (СН 1902, 691). (Пирот, РСА). **б.** *врста крушке* Крушке: ... јаблан, круне арапке (СН 1902, 691).

јабланка ж **а.** *врста јабуке* (Шумадија, РСА; РМС). **б.** *врста маслине* (Далмација, Шулук Б., РСА; Борјановић Ј., РСА). **в.** *врста смокве* (Поповић Ђ., РСА).

јаблен ж *врста јабуке* (Алексиначко Поморавље, РСА).

јабука ж бот. с атрибутом: **царска јабука** — Јабуке: ... срчике, царске јабуке, коврљаче (СН 1902, 691).

јабукџи м *врста ораха*. — Још саде и орасе, а ту имаде: јабукаша (крупни), мекани ораја и коштунаца, из који је тешко језгру извадити (Оток, Ловретић Ј., РСА).

јабучар м *врста ораха* (Босна, РСА)

јажма ж *врста јабуке*. — Главне су врсте јабука: бјелице, сенабије ... јагма

(Височка нахија, Филиповић М., РСА).

ја̋зодѡљка ж *вр̋сиа крушке* (Славонија, РСА.).

ја̋зодѡрка ж *вр̋сиа крушке*. — Од других питомих воћака, има: крушака: караманака, водењака ... тамњаника, видовача, јагодарака (Јагодина, Милићевић 1876, 210). У Левчу се јагодарке зову неке летње крушке које врло рано стижу (кад јагоде сазревају) (Левач и Темнић, Мијатовић С., РСА).

ја̋зодница ж *вр̋сиа крушке* (Славонија, РСА).

ја̋зодњача ж **а.** *вр̋сиа крушке*. — [Има] крушака: јагодњача ... шеничарака, београдака, водењака (Милићевић М. Ђ., РСА). Концем маја доспевају наше „јагодњаче“ [крушке] (СН 1887, РСА). Између ... крушака највише се препоручују за ова места ... зеленика ... јагодњача (Тодоровић 1899, 257). (Вук). **б.** *вр̋сиа јабуке*. — Има их [јабука] врло разних (јагодњаче, видовњаче, петроваче) (СН 1887, РСА). Јагодњача је врста јесенске јабуке (Славонија, Милеуснић С., РСА).

ја̋завичѡрка *вр̋сиа крушке* (Љештанско, Тешић М., усмена потврда).

ја̋јара ж *шљива* Prunus italica. — Па набрекне лудара / Као шљива јајара, / Белопандра (Кошутић Р., РСА). Јајара шљива је мало било, па дјеца огуљаче чим заруде (Врховина, Јошић Н.). (Вук; Поповић Ђ., РСА).

ја̋јача ж *шљива* Prunus italica. — Од старине сељаци гаје разне врсте јабука ... а од шљива: „тургуње“, „јајаче“ (Фрушка гора, Шкарић М., РСА). Окитиле су се цвијећем шљиве ранке: бјелице, јајаче и прскуље (Ољача М., РСА). (Вук; Поповић Ђ., РСА; Шулек Б., РСА). са атрибутом: **летња јајача** *вр̋сиа крушке*. — Између ... крушака највише се препоручују за ова места ... јајача летња (Тодоровић 1899, 257).

ја̋јњача ж *шљива* Prunus italica (Босанска Крајина, РСА).

ја̋кобѡвка ж *вр̋сиа крушке* (Skok, под ријечју Јаков).

ја̋којѡвка ж *вр̋сиа крушке*. — Јакопаљке ... дођу о вршеvine, округле су, зелене коре, огњилу, добре су за јело и саме падаје (Варош, Lukić 1919, 177). (Skok, под ријечју Јаков).

ја̋којѡвка ж *вр̋сиа крушке* (Skok, под ријечју Јаков).

ја̋којѡљка ж *вр̋сиа крушке*. — Крушке [у Славонији]: Челебинке, водењаче, дропље, јакопољке (Марковац М., РСА).

ја̋којичица ж *вр̋сиа крушке* (RJA; Skok, под ријечју Јаков).

ја̋сийрейѡанка ж *вр̋сиа јабуке*. — У трећем воћарском крају ... јабуке: расинку, тетовку, јастрепчанку и дугу (дугајлију) (Тодоровић Ч. 1901, 36). Јабуке: ... јастрепчанке, колубарке (СН 1902, 691).

ја̋чмѡника ж *вр̋сиа јабуке* (Шулек Б., РСА).

ја̋чменица и **ја̋чмѡница** ж *вр̋сиа јабуке*. — Јачменица, велика сладка јабука, дозријева кад и јечам (Шулек Б., РСА).

ја̋чмѡнка ж *вр̋сиа крушке* (Шулек Б., РСА).

ја̋лива ж *вр̋сиа јабуке*. — Јелива, име јабуке, која се од осталих одликује руменом кором, на којој је с једне стране као кончић танка бразда, те изгледа да је јабука расечена (Злакуса, Павловић Б., РСА).

ја̋лѡвѡнка ж *вр̋сиа јабуке* (РСА; RJA).

ја̋лѡвка ж *вр̋сиа јабука* (Врање, РСА).

ја̋лѡйѡвка ж *вр̋сиа јабуке* (Мали Зворник, Тешић М., Азбуковица, Тешћ М., усмена потврда).

ја̋лѡйѡвна ж *вр̋сиа јабуке*. — Јелипавна [је], ситна жута сладка јабука за оставу (Шулек Б., РСА). (Поповић Ђ., РСА; Сарајево, РСА).

јелийāнка ж *врста јабуке*. — Имам доље зеленику јабуку и јелипанку једну, а уза млин јерибосна крушка — и она је моја (Врховина, Јошић Н.).

јералма ж „врста јабуке сасвим ниског стабла“ (Космет, Skok, под ријечју јер).

јербасма ж *врста крушке*. — Она је као крушка јербасма, слатка а мека (Андрић И., РСА).

јерибасма ж *врста крушке*. — Од свих крушака садиће се кањишка ... караманка (буздованлија) ... јерибасма ... Дилова масловка ... калуђерка ... зимска деканткиња (Вубић 1948, 11). Јесен ... донесе два сепета јерибасми ужутјелих, сочних (Диздаревић З., РСА). (Вук; Горобиле, Николић М., усмена потврда).

јерибосма ж *врста крушке*. — Чувена сарајевска крушка „јерибосма“ не може се nigде видети у Крајини (Карановић М., РСА).

јерибосна ж *врста крушке*. — Јерибосна је крупна сочна крушка (Ускоци, РСА). Јерибосна је остала и дан-данас на њијовоме староме кућишту — мекана, водена крушка (Врховина, Јошић Н.).

јесѣнка ж а. *шљива Prunus domestica*. — Ранке шљиве добре су, а јесенке спале су за 1/4 и оно што је остало, ситно је и не може се употребити за сушење (СН 1904, РСА). Има пет врста [шљива] ... шара и јесенка или дебелица (Јовићевић А., РСА). (Јуришић Ж., Симоновић 1959). б. *врста јабуке*. — Ево најобичнијих и најчешћих [назива за разне сорте јабука]: ... дивљача, дуњица, вимкуља, јесенка ... колачара (Политика 1950, РСА). б. *врста крушке* (Космет, Skok). в. *врста смокве*. — Од осталог воћа негују ... смокву (које има више врста: петровача, тројка, јесенка ...) (Ријечка нахија, Јовићевић А., РСА). г. *врста брескве*. — Имамо питоме [брескве] ... „бјелице“ и „јесенке“, које ... долазе под јесен (Бока, Накићевић С., РСА).

јесѣњача ж а. *врста смокве*. — Смокава ... имаде више врста с именима: петроваче, јесѣњаче (Кучи, Дучић С., РСА). б. *врста крушке* (Вук).

јесѣња ж а. *врста смокве*. — Пред кућом још има смокава. Јесѣнке се зелењају, мало испуцале од зора на рачвастим гранама (Ђонових Ј., РСА). б. *врста крушке*. — Јесѣња је крушка или јабука која сазрева септембра (Врање, Димитријевић Т., РСА). в. *врста јабуке*. — Јесѣња је крушка или јабука која сазрева септембра (Врање, Димитријевић Т., РСА). г. *врста шљиве*. — Јесѣнке су пожеге, шљиве мацарке (Лесковац, Степановић Д., РСА).

јечма̄рка ж *врста крушке* (Мачва, Николић 1966, у рјечнику).

јечмача ж *врста крушке*. — Јечмача ... крушка што доспијева кад и јечам (Вук). (Подриње, Милићевић М. Ђ., РСА; Шулек Б., РСА).

јечмѣника ж *врста јабуке* (Шулек Б., РСА).

јечменица и **јечмѣница** ж а. *врста јабуке* (Шулек Б., РСА). б. *врста крушке* (Шулек Б., РСА).

јечмѣнка ж а. *врста крушке*. — Имена крушака ... јечменке, караманке (Милићевић М. Ђ., РСА). Јечменка је жута крушка осредње величине, доспијева кад сазри јечам (Полимље, Јевђевић М., РСА). Јечменка је крушка дугуљастог облика, жуте боје, дивно мирише и зри кад се јечам жње (отуда и име) (Заглавак, Стефановић Ж., РСА). (ужички крај, Николић М., усмена потврда). б. *врста јабуке*. — Јечменка [је] сладка јабука колик кокошје јаје (Шулек Б., РСА). (Поповић Ђ., РСА; Петровић Н., РСА).

јечмењака и **јечмѣњака** ж *врста крушке*. — Има крушака ... јагодарака, јечмењака (Јагодина и Алексинац, Милићевић 1876, 210 и 814; РСА).

- ка̀каћа** ж *врста крушке* (Драгачево, СН 1890, РСА).
- ка̀ла̀ница** ж **а.** *врста брескве* (Шулулек Б., РСА). **б.** *врста шљиве* (Славонија, РСА; Шулек Б., РСА).
- ка̀ла̀нка** ж **а.** *врста брескве* (Шулек Б., РСА). **б.** *врста шљиве* (Славонија, РСА; Шулулек Б., РСА).
- ка̀ла̀йка** ж *врста крушке* (Сарајево, РСА).
- ка̀лача** ж *врста шљиве* (Славонија, РСА).
- ка̀лѐмка** ж *врста јабуке* (Мачва, РСА).
- ка̀лу̀ђерица** и **ка̀лу̀ђерица** ж *врста крушке* (Босна, РСА).
- ка̀лу̀ђерка** ж *врста крушке*. — Крушке: ... лончаре, калуђерке (СН 1902, 691). Калуђерка или пасторчица, поповача је у нашим крајевима најпознатија страна сорта крушака (Лукман Ф., РСА). (СН 1902, РСА; Медић М., РСА).
- ка̀мењарка** ж *врста крушке*. — Имена крушака: медунке ... камењарке (Милићевић М. Ђ., РСА).
- ка̀мењача** и **ка̀мењача** ж *врста крушке*. — Сањари мала путем с двије крушке камењаче у руци (Божић М., РМС). (у Ужичкој нахији, Вук, РСА; Правопис, 365).
- ка̀нађанка** ж *врста јабуке*. — У њима успијевају од бољих врста [јабука]: канађанка, златна парменка (Петровић Руде, РМС).
- ка̀нијарка** ж *врста крушке*. — Од крушака ... најбоље су калуђерка ... кантарка (СБ 1937, РСА).
- ка̀нијарлија** ж *врста крушке*. — Кантарлија крушка сазрева крајем октобра и почетком новембра (Шумадија, Димитријевић Т., РСА).
- ка̀нијаруша** ж *врста крушке*. — Могао ми је послати само четири сорте зимњих крушака; једна је арапка или кантаруша (СН 1890, РСА). Кантаруша је крушка која је крупна а доспева у јесен (Драгачево, Ковачевић Р., РСА). „Кантаруша“ је веома крупна крушка са зеленим пегама (Петровић П. Ж., РСА).
- ка̀йавац**, -авац м *врста шљиве* (Драгачево, Ђукановић 1995, 189).
- ка̀йалица** ж *врста крушке*. — Капалице ... су жућкасте, доста су и гњиле и водене (Варош, Лукић 1919, 177).
- ка̀йејановка** ж *врста крушке*. — Саде се највише ... Крушке: јагодњаче ... капетановке ... оскоруш ... лубеничарке (Оток, Ловретић Ј., РСА).
- ка̀ју̀лача** ж *врста смокве* (Книн, РСА).
- ка̀ју̀чарица** ж *врста смокве*. — Смоква је пољарица, цвитењача, капучарица, озимица (Пољица, Иванишевић Ф., РСА).
- ка̀ју̀шица** ж *врста шљиве* (Сарајево, РСА).
- ка̀раба̀нка** ж *врста крушке* (Косово и Метохија, Елезовић Г., РСА).
- ка̀раба̀ша** ж *врста јабуке*. — Од домаћих јабука треба садити свуда што више тетовки и преспанки (карабаше) (СБ 1937, РСА).
- ка̀рама̀лија** ж *врста крушке*. — Од воћа има ... крушака: јагодњача, јечмењача ... карамајлија, илињача, тврдокорака (Ужице, Милићевић М. Ђ., РСА). (Мачва, Николић 1966, у рјечнику; Колубара, Николић 1969, у рјечнику).
- ка̀рама̀нка** ж *врста крушке*. — У ливади крушка караманка (нар. пјесма, Вила 1868, РСА). Крушке: ... караманке, масларке (СН 1902, 691). Вредно је поминути лепеничке крушке караманке, које су жуте као лимун и необично пријатна мириса и укуса (Радивојјевић Т., РСА). (Вук; Јагодина, Милићевић 1876, 209). с атрибутом: **зимска караманка**. — Од домаћих српских крушака ... [ваља размножавати] зимску караманку ... крупну такушу (Тодоровић Ч. 1901, 36).

карамањницица ж *врсиа крушке* (Сарајево, РСА).
карамача ж *врсиа крушке* (Поцерина, РСА; Тамнава, РСА; Тамнава, Јошић Н.).
карамут (карамут) м *врсиа крушке*. — Још се међу крушке у туршију, и то понајвише ... такиша, карамут и мркаљуша (Грђић-Бјелокосић Л., РСА). Стрвалаила се сила божја с оног карамута под Јаглинама (Врховина, Јошић Н.). (Зеница, РСА). с атрибутом: **бијели карамут** (Бања Лука, РСА). **жути карамут** — По вртовима руде последње јабуке ... зрију жути карамути (Симић Н., РСА). **црни карамут** (Бања Лука, РСА).

карачањка ж *врсиа шљиве* (Лесковац, РСА).
карашлама ж *врсиа ирешње*. — Карашламе ... некаке ране трешње (Вук). Шећер с мора, смокве из Мостара ... | Карашламе у меду кухане (нар. пјесма, Вук, РСА). (Škaljić).

карџиња ж *врсиа смокве* (Дубровник, Решетар М., РСА; Поповци, Херцеговина, Мићевић Љ., РСА).

кайаринка ж *врсиа шљиве* (Скок П., РСА).

каурњача ж *врсиа крушке* (Банија, РСА).

квасница (квасница) ж *врсиа крушке* — Између ... крушака највише се препоручују за ова места ... квасница, кимовка (Тодоровић 1899, 258). (Драгачево, Ђукановић 1995, 189).

кврџаја ж *врсиа крушке*. — Квргаја ... некака крушка по којој имају као мале кврге (у Шумад., Вук).

кестидењача ж *врсиа крушке* (Арсенијевић В., РСА; Skok, под ријечју костан).

киселац, -џла м *врсиа крушке* (Врање, РСА).

киселика ж *врсиа јабуке* (Шулек Б., РСА).

киселица ж **а.** *врсиа јабуке*. — Киселица ... суврст јабуке (Шулек Б., РСА). Кад прероди дивља (дива) јабука, звана киселица, биће љута зима (Павловић Ј., РСА). **б.** *врсиа крушке*. — Кад крушке киселице много цветају, биће родна година (Тимок, ГлЕМ 1933, РСА). **в.** *врсиа шљиве* (Дарувар, РЈА).

киселка ж **а.** *врсиа јабуке*. — Крупна киселка [наслов]. Ова сорта је ... размножена у Србији, Босни и другим пределима (Лукман Ф., РСА). Киселка је јабука кисела и црвена; зри у јесен (Пирот, Николић В., РСА). **б.** *врсиа крушке* (Врање, РСА).

кисељаја ж *врсиа јабуке*. — Овде [у Левчу и Темнићу] су највише распрос-трањене ... од јабука ... кисељаје, црвењајке (Мијатовић С. и Бушетић Т., РСА). (Павловић И., РЈА; ПИ, РСА; Шумадија, РСА; Расина, РСА; Горобиле, Николић М., усмена потврда).

кисељајка ж *врсиа јабуке* (Павловић И., РЈА; ПИ, РСА; Шумадија, РСА; Павловић П., РСА; Расина, РСА).

кисељача ж **а.** *врсиа јабуке* — Има јабука: петровача, кисељача (Милићевић М. Ђ., РСА). Од српских домаћих јабука [требало би садити]: колачарку, ђулу (ђулабију), стрекњу (кисељачу), шуматовку и кадуману (Тодоровић Ч. 1901, 36). (у Ужичкој нахији, Вук; Шулек Б., РСА; Врање, РСА; Јагодина и Крагујевац, Милићевић 1876, 209 и 301; Горобиле, Николић М., усмена потврда). **б.** *врсиа крушке* (Рудник, Милићевић 1876, 354).

кисељачица ж *врсиа крушке*. — Има ... крушака: водењаја, озимаја ... караманака ... и ситних кисељачица (Милићевић М. Ђ., РСА).

кисељка ж *врсиа јабуке*. — Кисељка [је] кисела јабука (Књажевац, Станимировић В., РСА). (Зајечар, РСА; Банат, Шулек Б., РСА).

- кйћѣнка** и **кйћѣнка** ж *врсиа јабуке* (Славонија, РЈА).
- клайурњача** ж *врсиа смокве*. — Какве су ви смокве? Има, богами добрије оније клапурњача (ЦГ, Шоћ П., РСА).
- кдойчѣнка** ж *врсиа јабуке* (Шулек Б., РСА; Skok, под ријечју клеп IV).
- књѣжѣвчѣнка** ж *врсиа јабуке* (ПИ, РСА).
- кѣба** ж *врсиа јабуке* (Поцерина, РСА).
- ковѣчѣвка** ж **а.** *врсиа јабуке* (Лесковац, РСА). **б.** *врсиа крушке* (Лесковац, РСА).
- коврљача** ж *врсиа јабуке*. — Јабукe: ... срчике, царске јабуке, коврљаче (СН 1902, 691). (Љештанско, Тешић 1977, у рјечнику).
- коврѣйѣлка** ж *врсиа шљиве* (Левач, РСА).
- кѣжара** ж **а.** *врсиа јабуке*. — Јабукe: ... кожаре, пранције (СН 1902, 691). Шугаве или кожаре јесу ко шака крупне и округле. По себ имају краставу кожу. Спочетка су киселе, а кад стану, буду ко брашно (Варош, Лукић 1919, 178). (Драгачево, Ђукановић 1995, 190; РСА; Горобиле, Николић М., усмена потврда). **б.** *врсиа крушке*. — Ево тих назива [крушака]: арапка ... караманка, кожара (Политика 1950, РСА). (Ужице, РСА).
- кѣжѣрка** ж **а.** *врсиа јабуке*. — Ко не зна за њене [Штирске] „машанке“, „погачарке“ и „кожарке“ јабуке (СН 1887, РСА). (Шумадија, Димитријевић Т., РСА; Лукман Ф., РСА; Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА). **б.** *врсиа крушке* (РЈА).
- кѣждека** ж *врсиа јабуке* (Врање, РСА).
- кожѣвѣрка** ж *врсиа јабуке* (ПИ, РСА).
- кѣзара** ж **а.** *врсиа крушке*. — Крушке: јагодњаче ... козаре (Оток, Ловретић Ј., РСА). (Поповић Ђ., РСА; Шулек Б., РСА). **б.** *врсиа јабуке* (Поповић Ђ., РСА; Шулек Б., РСА).
- козѣрица** ж *врсиа јабуке* (Врање, РСА).
- кѣзина** ж *врсиа јабуке*. — Јабукe: ивањчице ... зеленике, козине, љубењаче (Славонија, Марковац М., РСА).
- кѣзјача** ж *врсиа крушке*. — Између ... крушака највише се препоручују ... Козјача, Колмарка (Тодоровић 1899, 258).
- кѣкавац**, -ѣвца м *врсиа крушке* (Пчиња, РСА).
- кѣлајка** ж **а.** *врсиа јабуке*. — Колајка ... зову јабуку чији је плод зелен са црвеним пругама озго на ниже (Топлица, Цветковић М., РСА). (Лесковац, РСА). **б.** *врсиа крушке* (Лесковац, РСА).
- колајнача** ж *врсиа јабуке*. — [Јабукa] има доста, и то ... петровача, слаткача, кисељача, колајнача (Крагујевац, Милићевић 1876, 301).
- колајѣуша** ж **а.** *врсиа крушке* — Крушке су им ... „кулатуша“ (или колатуша) (Поуње, Карановић М., РСА). **б.** *врсиа јабуке* (Босанска крајина, Закић Д., РСА).
- колачара** ж *врсиа јабуке*. — Јабукe ... колачаре (тањираче) (СН 1902, 691). Колачара је једна врста јабука. Плод је махом румен, крупан, сладак и мало спљоштен према цвету и петелѣци (Гружа, Радојевић В., РСА). (Мачва, Николић 1966, у рјечнику; Колубара, Николић 1969, у рјечнику).
- колачѣрка** ж **а.** *врсиа јабуке*. — Највише се цене за ова места јабуке ... златача, колачарка (Тодоровић 1899, 258). Од српских домаћих јабука [требало би садити]: колачарку, ђулу (ђулабију), стрекњу (кисељачу), шуматовку и кадуману (Тодоровић Ч. 1901, 36). (Жунић В., РСА.). **б.** *врсиа крушке*. — У Темнићу колачарком зову једну врсту летњих крушака, које су пљоснате, те лице на колач (Темнић, Мијатовић С., РСА).

колáчуша ж *врсиа крушке*. — Добила је цијелу прегршт крушака ... заривала [је] зубе у те сочне и мирисне колачуше (Самоковлија И., РСА). Главне су врсте ... крушака: меднице, колачуше ... дугопатљице (Високо, Филиповић М., РСА). **б. врсиа смокве** (Херцеговина, Пихлер А., РСА).

колка ж *врсиа крушке* (Алексинач, РСА).

колубáрка ж *врсиа јабуке*. — У Шумадији ћете наћи најлепше диње и јабуке, бедрике и колубарке (Недић Љ., РСА). Јабуке: ... јастрепчанке, колубарке (СН 1902, 691). У другом воћарском крају ... од јабука домаћих [требало би гајити]: маљенку, подринку и колубарку (Тодоровић Ч. 1901, 36). (Крагујевац, РСА).

колуйáра ж *врсиа јабуке* (Ужице, РСА).

колуйáча ж *врсиа јабуке*. — Колутача је јабука која сазрева септембра, траје до јула; врло добра као стоно воће (Ваљево, Димитријевић Т., РСА). (Сарајево, РСА).

кóнка ж *врсиа крушке* (Лесковац, РСА).

кóнољбéнка ж *врсиа крушке* (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

кóњара ж *врсиа крушке*. — Број назива за разне сорте крушака у нашем језику прелази стотину. Ево тих назива: арапка ... караманка, кожара, коњара (Политика 1950, РСА).

кóњарица ж *врсиа шљиве* (Шулек Б., РСА).

кóњвара ж *врсиа јабуке* (Уб, податак ауторов).

кóњувача ж *врсиа јабуке* (у Јадру, Вук).

кóњура ж *врсиа јабуке* (Сарајево, РСА).

кóњуха ж *врсиа јабуке*. — Од воћа има: јабука: бедрика, коњуха, памукчија (Милићевић М. Ђ., РСА).

кóњухача ж (у Вук: кóњувача) *врсиа јабуке* (Јадар, Вук; РСА; Шулек Б., РСА; RJA).

кóљбáрка ж *врсиа јабуке* (Шабац, Милићевић 1876, 511).

кóровача ж *врсиа крушке*. — Питомих воћака има доста, и то ... крушака: караманка, жутица ... коровача (Милићевић М. Ђ., РСА).

кóсмайка ж *врсиа јабуке* (Шулек Б., РСА).

кóсмáч, -áча м *врсиа јабуке* (ПИ, РСА).

кóсйéљ, -éља м *орак шврде љуске* (Поповић Ђ., РСА).

кóй.лáјка ж *врсиа шљиве* (Лесковац, РСА).

кóйурача ж **а.** *врсиа јабуке*. — Котурача је врста јабуке, крупне и јако спљоштене (Тимок, Станојевић С. и Цветковић М., РСА). (RJA). **б. врсиа крушке**. — Котурача је врста крушке или јабуке (Лесковац, Требјешанин Р., РСА).

кóщничáрка ж *врсиа крушке*. — Кошничарка зре у јесен (Колубара, Николић 1969, у рјечнику).

кóщйáйка ж *врсиа крушке*. — Код нас ... саде се највише ... Крушке: јагодњаче, петроваче, јечмењаче ... коштатке, царовке (Оток, Ловретић Ј., РСА). (Арсенијевић В., РСА).

кóщйáйкиња ж *врсиа крушке*. — Кувају крушке коштаткиње и песте, да уокисну (Оток, Ловретић Ј., РСА).

кóщйíњ, -íња м *орак шврде љуске*. — Коштињ, је једно од имена тврдих ораха из којих се тешко вади језгра (Морача, Добричанин С., РСА).

кóщйíњавац, -áвца м *орак шврде љуске* (Врање, РСА).

кóщйíун, -úна м *орак шврде љуске*. — У Босни народ дели ораје у „мехкише“ и „коштуне“ (Воља 1926, РСА). (Мостар, РСА).

кошћунац, -нца м *орак тврде љуске*. — Орах ... сазрева у августу. По тврдоћи рода дели се на коштунце и мекушце (Тодоровић Б., РСА). Још саде и орасе, а ту имаде: јабукаша (крупни), мекани ораја и коштунаца, из који је тешко језгру извадити (Оток, Ловретић Ј., РСА). (Шумадија, РСА; Купиновац, РСА; Лика, РСА; Славонија, РСА).

кошћуњ, -а и **кошћуњ**, -уња м *орак тврде љуске*. — Виш' куће ми коштуњ орах, те сам зубе поломила (нар. пјесма, Вук). (Р—К, РСА; Арсенијевић В., РСА).

кошћуњавац, -авца м *орак тврде љуске*. — Тај момчић ... жилав и тврд ... потсејао је у нечем на онај чврсти и ситни орах „коштуњавац“ кога је врло тешко разбити (Ћопић Б., РСА). (Вук).

кошћуњак, -њка м *орак тврде љуске* (Вук).

кошћуњац, -њаца м *орак тврде љуске*. — Сељаци гаје ... „орак“ (мек и коштуњац) (Шкарић В., РСА). Коштуњци ... су коштуњави, језгра им се не море од тврде љуске одлучит (Варош, Лукић 1919, 183).

кравајка (дијал. кравајћа) ж *врста шљиве* (Лесковац, РСА).

краљевка ж а. *врста крушке* (Ваљево, РСА; Славонија, РСА). б. *врста јабуке* (Славонија, РСА).

краљевчица ж а. *врста крушке* (Шулек Б., РЈА; Хирц М., РЈА). б. *врста јабуке* (Хирц М., РЈА).

краљица а. *врста јабуке*. — Јабуке ... краљице (СН 1902, 691). (у Ужичкој нахији, Вук; СН 1902, РСА; Рудник, Милићевић 1876, 354). б. *врста крушке*. — Сад има ... крушака: водењаја ... краљица (Милићевић М., РСА). в. *врста брескве* (Зечевић М., РСА).

краљуша ж *врста јабуке* (СН 1887, РСА).

красиљавка ж *врста јабуке* (Шулек Б., РСА; Поповић Ћ., РСА).

красиљвуша ж *врста крушке* (Лесковац, РСА).

красиљача ж *врста јабуке*. — У нашем језику има око 150 назива за разне сорте јабука. Ево најобичнијих и најчешћих: бобовача ... кисељача, колачара, крас-тача (Политика 1950, РСА). (Шулек Б., РСА).

крајкојдџељка ж с атрибутом: **краљева крајкојдџељка** *врста јабуке*. — Краљева краткопетелка (СН 1887, РСА).

крвавица и **крџавица** ж а. *врста маслине* (Шулек Б., РСА; Далмација, Борјановић Ј., РСА). б. *врста брескве*. — Бреске се саду само по виногради ... Крвавице ... извана су мало, а изнутра ко крв црљене (Варош, Лукић Л., РСА). (Шулек Б., РСА). в. *врста смокве* (Поповић Ћ., РСА).

крџавка ж а. *врста брескве*. — У траци свијетлог олова њено лице као у брескве крџавке (Божих М., РСА). (РЈА). б. *врста крушке* (Шулек Б., РСА).

крџавуша ж *врста брескве* (Шулек Б., РСА; Вировитица, РЈА; Поповић Ћ., РСА).

криваја ж *врста јабуке* (БиХ, РСА).

кривача ж *врста шљиве* (Лика, РСА).

криводршка ж *врста крушке*. — Криводршка ... некака крушка с кривијем дршком (Вук). Криводршка не може значити крива дршка него некаку крушку са кривом дршком (Живановић Ј., БК 1904., РСА). (Лесковац, РСА).

кривојдџељка ж *врста јабуке*. — Кривопетелка или рајнска кривопетелка [је]: средње крупна, црвенопругаста зимска јабука, ваљкастог облика (Лукман Ф., РСА).

кривуља ж а. *врсиа смокве*. — У „трсју“ расте још неколико старих смокава „кривуља“, што крупноћом и слашћу својега плода не узмичу пред смирнским (Драженовић Ј., РСА). (ГлХНД 1887, РСА). **б.** *врсиа маслине*. — Од три врсте има маслина ... Има и четврта врста која се зове „кривуља“ (Врчевић В., РСА). (Поповић Ђ., РСА).

крмѐнча ж *врсиа јабуке* (Шабац, Милићевић 1876, 511).

крџуца ж *врсиа смокве* (Решетар М., РСА).

крџица, крстаца (крџца) м *врсиа крушке* (Поповић Ј., РСА).

крџовача ж *врсиа јабуке*. — Крстовача је јабука, која сазрева у септембру, а траје до Божића (Ниш, РСА). (Банија, РСА).

крџовка ж а. *врсиа крушке*. — Крстовка је једна врста крушака ... које зру око Крстовдана (Лесковац, Требјешанин Р., РСА). **б.** *врсиа јабуке* (ПИ, РСА).

крџајка ж *врсиа јабуке* (Левач, РСА).

крџлаја ж *врсиа јабуке* (Босна, РСА).

крџлача ж *врсиа џљиве* (Ваљево, Шулек Б., РСА).

крџлица ж а. *врсиа џљиве* (Шулек Б., РСА). **б.** *врсиа крушке*. — Круглице су врста крушака које сазревају почетком јула, округле су, не богзна колико крупне (Врање, Влајинац М., РСА).

крџица ж а. *врсиа јабуке* (Лесковац, РСА). **б.** *врсиа крушке* (Лесковац, РСА). **в.** *врсиа џљиве* (Лесковац, РСА).

крџинаја ж *врсиа јабуке* (Полимље, Полј. енс. 1, 530).

крџинаш, -аша м *врсиа ораха*. — Негује се ово воће ... ораси: „крупнаши“ (Петровић П. Ж., РСА).

крџиња и **крџиња** ж а. *врсиа јабуке* (Дарувар, Хирц Д., РЈА; Бастаји, Skok, под ријечју круп). **б.** *врсиа крушке*. — Крушке: јагодњаче ... крупнице, бартоловаче (Оток, Ловретић Ј., РСА). **в.** *врсиа џљиве* (Пирот, РСА).

крџнача ж *врсиа џљиве* (РСА; Хирц Д., РЈА).

крџумѐнка ж *врсиа крушке*. — Појешћете коју крушку крустуменку и бергамку ... из мог воћњака (Винавер С., РСА).

крушка ж бот. с атрибутом: **виљамова крушка** (Лукман Ф., СБ 1938, РСА). **винска крушка** — Винска крушка је асталско воће које сазрева октобра, а траје највише три недеље (Шумадија, РСА). **царска крушка** — Нема сорти од позно јесењих и зимњих крушака, него се завршују са липовачом и царском крушком, које се код нас до конца октобра најдаље одрже (СН 1890, РСА, под ријечју лиловача, гдје је примјер грешком унесен).

крџлица ж *врсиа крушке* (Крагујевац, РСА).

кулџиуца ж *врсиа крушке*. — Крушке су им ... „кулатуша“ (или колатуша) (Поуње, Карановић М., РСА).

куљиче, -ета с *врсиа крушке* (Лесковац, РСА).

куњовка ж *врсиа крушке* (Лесковац, РСА).

курушумача ж *врсиа џљиве*. — Набере се зелених шљива курушумача, па се метну у лонац да се кувају (Бољевац, Грбић С., РСА).

кућињача ж „јабука црвено-бијела, пјегава, реска“ (Skok, под ријечју гдуња). (Шулек Б., РСА).

кућурача ж *врсиа јабуке* (Подравина, Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

лаврџка ж *врсиа ирџиње* (Истра, Шулек Б., Skok, под ријечју лаор).

лајџка ж *врсиа крушке* (Шулек Б., РСА; Славонија, РСА).

лазањка ж *врста крушке*. — „Овамо иде [крушка] *лазањка* ... пвнјем. Lazarinbirne“ (Ђаковштина, Skok, под одр. Лазар).

лазјарка ж *врста крушке*. — Рушке ... Лазарке нарасту велике ... доста су водене, дођу о Госпе (Варош, Lukić 1919, 177).

лакња ж *врста јабуке*. — Такве су сорте [јабука], на пример: пранција ... везенка, лакња, ливадарка (Лукман Ф., РСА). (Дечани, Polj. енс. 1, 530).

лајсјовка ж **а.** *врста маслине*. — Ластовка [је] врста маслине која расте високо и гранато (Словинац 1882, РСА). **б.** *врста смокве*. — Осим лозе ... расте још смоква и то ових врсти: петровача ... ластовка (Бјеловучић Н., РСА).

лајсјинка ж **а.** *врста смокве* (Требиње, Пихлер А., РСА). **б.** *врста јабуке* (Обади, Симић М., РСА).

лајсјифуца ж *врста јабуке* (Ливно, Polj. енс. 1, 530).

лајсјирица ж *врста смокве* (Далмација., Шулек Б., РСА; Неманић Д., РСА).

левансјинка ж *врста маслине*. — Генерал је познавао удомаћене врсте маслине: уљарице левантинке, мезанице, зузорке, облице (Ковач М., РСА, под одр. зузорка).

левчјанка ж *врста крушке* (Врање, РСА).

леденица ж *врста јабуке* (Шулек Б., РСА).

ледњака ж *врста јабуке* (Славонија, РСА).

ледњача ж *врста јабуке* (Колубара, РСА).

ледерица ж *врста јабуке* (Клаић Б., РСА; Хирц Д., RJA).

ледеркиња ж *врста јабуке* (Клаић Б., РСА; Хирц Д., RJA).

леновача ж *врста јабуке*. — Јабуке: ... сељанчице, леноваче (СН 1902, 691).

лејсјицица ијек. *љейсјицица* ж *врста брескве*. — Лепотица. Американска сорта [брескве], сазрева септембра. Плод округло овалан ... Дрво велико ... са ретком круном (Зечевић М., РСА).

лејсјевејка ијек. *љейсјевејка* ж *врста јабуке*. — Лепоцветка је јабука која сазрева у новембру и траје до децембра (Врање, РСА). Од свих јабука садиће се: колачара 20% ... љепоцвјетка 10% (Vubić 1948, 11). (Ужице, ПИ, РСА).

лерјинка ж *врста крушке*. — Готово исто то важи и за највећи део других [крушака] јужносрбијанских сората (екшикути ... леринка и др.) (Лукман Ф., РСА).

лесковача ијек. *љесковача* ж **а.** *врста јабуке* (Ваљево, РСА). **б.** *врста крушке* (Славонија, РСА; Коцељева, Јошић Н.).

лескџвчјанка и *лескџвчјанка* ж *врста крушке* (Шулек Б., РСА).

ливадјарка ж *врста јабуке*. — Не би требало више засађивати: [јабуке] будимку ... бунарцике, ливадарке (СБ 1937, РСА). Такве су сорте [јабука], на пример: пранција ... везенка, лакња, ливадарка (Лукман Ф., РСА).

лимуника ж *врста јабуке*. — Лимуника, јабука сазрева наовембра ... врло добра као привредно, а изврсна као асталско воће (Димитријевић Т., РСА). (Р—К, РСА).

лимунка и (*лимунка*) ж **а.** *врста јабуке*. — Јабуке ... лимунке (СН 1902, 691). **б.** *врста крушке*. — Од наведених сората ... препоручили би Вам ... Од крушака: ангулемку ... зимску деканку ... можда још једну од раних сорти (лимунка, мирисавка, Вилдерова рана) (СБ 1938, РСА).

лимунјача (*лимунјача*) ж *врста јабуке* — Између многих сората јабука и крушака које се гаје поред путева, највише се цене ове: Јабуке ... Колачарка ... Лимуњача (Тодоровић Б., РСА). (РМС).

лїйовача ж *врсиа јабуке*. — Нема сорти од позно јесењих и зимњих крушака, него се завршују са липовачом и царском крушком, које се код нас до конца октобра најдаље одрже (СН 1890, РСА). (РЈА).

лисичарка ж *врсиа крушке*. — Највише се препоручују ... крушке ... леонка, лисичарка (Тодоровић Б., РСА).

лїсјак м *врсиа смокве* (Поповић Ђ., РСА).

лїйрѣњача ж *врсиа крушке* (Политика 1950, 13717/3).

лїйровњача ж *врсиа крушке* (Врховина, Јошић Н.).

лїфѣњка ж *врсиа јабуке* (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

лїшѣњка ж *врсиа крушке*. — Крушке: јагодњаче ... олишањке или лишањке (Оток, Ловретић Ј., РСА).

лџѣњка ж дијал. *врсиа крушке*. — Ретко да има лојза у коме нема трешања, ораха, оскоруша или једне сорте крушака назване „лојзанка“ (Тежак 1875, РСА). (Неготин, РСА).

лџчара ж *врсиа крушке*. — Од крушака највише су биле заступљене лончаре (арапке) (Самоупр. 1903, РСА). Крушке: ... лончаре, калуђерке (СН 1902, 691). Лончара крушка сазрева децембра, траје до марта, одлична као асталско и привредно воће (Шумадија, Димитријевић Т., РСА). (Политика 1950, 13717/3).

лџчарка ж *врсиа крушке*. — Од крушака цене се: зимњача (лончарка, арапка), „арапка“ (такушац, крупна такуша), такуша, водењача домаћа (Тодоровић Ч., РСА). (ПИ, РСА).

лџиџа ж **а.** *врсиа смокве* (Сарајево, РСА). **б.** *врсиа иџреџње* (Мостар, Ћоровић С., РСА).

лџбеничарка ж **а.** *врсиа крушке*. — Саде се највише ... Крушке: јагодњаче ... пуцавке ... лубеничарке (Оток, Lovrečić 1897, 280). (Мачва, Николић 1966, у рјечнику; Колубара, Николић 1969, у рјечнику; Тамнава, Јошић Н.; Политика 1950, 13717/3). **б.** *врсиа јабуке* (Ваљево, РСА).

лџбеничка ж *врсиа крушке* (Сарајево, РСА).

лџбѣњача ж *врсиа крушке* (Ужице, РСА).

лџџуља ж *врсиа смокве* (Тројановић С., Дело 16, РСА).

лџдаја ж *врсиа јабуке*. — Лудаја ... (у Србији) њека јесења јабука која се зове и брашнара (Србија, Ковачевић Љ., РЈА; I—V; РСА).

лџдаџи, -џа м *врсиа ораха* (Пожаревац, РСА).

лџунка ж *врсиа јабуке* (СН 1887, РСА).

лџуија ж *врсиа брескве* (Дубровник, Вук; РЈА).

лџуџача ж *врсиа јабуке* (Полимље, Рој. епс. 1, 530).

лџуџџак, -џа м *врсиа ораха* (Шулек Б., РСА; Борјановић Ј., РСА).

лџуџиџџак м *врсиа ораха* (Шулек Б., РСА; Борјановић Ј., РСА).

љџџиџџанка ж *врсиа крушке*. — Од воћа има ... крушака: јагодњача ... лубеничарака, лџштанака (Ужице, Милићевић 1876, 629).

љџубачина ж *врсиа јабуке*. — Јабукe: ивањчице ... џулабије ... џубачине (Славонија, Марковац М., РСА).

љџбеничарка ж *врсиа крушке*. — Љубеничарке има две феле. Једна је округла и црљена, а друга округла и жута (Варош, Лукић 1919, 177).

љџбѣњача ж *врсиа јабуке*. — Јабукe: ивањчице ... зеленике, козине, џубѣњаче (Славонија, Марковац М., РСА).

љџуџача ж *врсиа јабуке*. — Јабукe су све: или џутаче или слаткаче (Краље, Кларић И., РСА).

- љуџица* ж *врста јабуке* (Петровић Ј., РСА; Херцеговина, Пихлер А., РСА).
- маџарица* ж *шљива* Prunus italica (Симић М., Симоновић 1959).
- маџдалџенка* ж а. *врста јабуке* — Скоро истовремено са Магдаленком сазревају [крушке]: јечменка ... кањушка (ситна, крушкастог облика, загасито црвена ...) (Лукман Ф., РСА). (Шулек Б., РСА). б. *врста крушке* (Шулек Б., ЛК 1941, РСА).
- маџуца* ж *врста крушке* (Босна, РСА).
- маџуна* ж *врста смокве* (Херцеговина, РСА).
- маџарица* ж *врста јабуке* (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА; РЈА).
- маџарка* ж а. *шљива* Prunus domestica. — Пожегача (маџарка, бистрица, домаћа шљива, плавка ...), је стара сорта, непознатог порекла ... Цвета позно ... Цепача (Пољ. епс., под одр. шљива). Шљиве, које се употребљавају за сушење познате су у нашем народу под разним именима као: пожегаче, читловке, маџарке, цепаче (Милошевић Б., ГЛМП 1930, РСА). (Поповић Ђ., РСА; Павловић П., РСА). б. *врста кајсије*. — Најбоље су се досад показале ове сорте: маџарка ... Павиот ... Маџарка има плодове осредње крупноће (Vubić 1948, 39).
- маџаруца* ж *врста шљиве*. — Од шљива ... препоручује се: жута мирабела ... или домаћа маџаруца („пожега“) (СН 1886, РСА). (Петровић С., РСА; Панчић Ј., РСА; Панчић Ј., Симоновић 1959; Сељак 1868, РСА).
- мајчица* (мајчица) ж *врста крушке*. — Има ... крушача ... мајчица, мирисаљка (Ужице, Милићевић 1876, 629).
- мајарија* ж *врста крушке* (Шулек Б., РСА; Банија, РСА).
- мајинка* ж *врста јабуке* (Ваљево, РСА; ПИ, РСА).
- малиновка* ж *врста крушке* (Славонија, РСА).
- малињача* ж *врста јабуке*. — [Јабука] Црвена озимња малињача (СН 1887, РСА).
- маломешница* ж а. *врста крушке*. — Маломешница [је] ... суврст крушке дозревајуће о малој маши [о Малој Госпођи] (Шулек Б., РСА). б. *врста јабуке* (Шулек Б., РСА).
- маљавица* (маљавица) ж *врста брескве*. — Маљавица (маљавуша) је маљава бресква (Борјановић Ј., РСА).
- маљавурда* ж *врста брескве* (Бачка, Борјановић Ј., РСА).
- маљавуца* ж *врста брескве*. — Маљавица (маљавуша) је маљава бресква (Борјановић Ј., РСА). (Бачка, Борјановић Ј., РСА).
- маљџенка* ж а. *врста јабуке*. — Јабуке: ... маљџенке, црвенице (СН 1902, 691). Најбоље [је] размножавати калемљењем ... У другом воћарском крају ... од јабука домаћих: маљџенку, подринку и колубарку (Тодоровић Ч. 1901, 39). (Рудник, РСА). б. *врста крушке* (Ужице, РСА).
- мандалџенка* ж а. *врста крушке* (Шулек Б., РСА; РЈА). б. *врста јабуке* (Шулек Б., РСА).
- мандалџенка* ж *врста јабуке* (Шулек Б., РСА).
- маргарџача* ж *врста крушке* (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).
- маргарџиња* ж *врста јабуке* (Skok; РСА).
- маринџача* ж *врста крушке* (Сисак, Хирц Д., РЈА; Skok, под ријечју Марија).
- марковача* ж *врста јабуке* (Сиринић, РСА).
- марџинка* ж *врста крушке*. — Крушке: јагодњаче ... марџинке ... пуцавке (Оток, Ловретић Ј., РСА).
- маслара* ж *врста крушке*. — Крушке: јагодњаче ... мирисавке, масларе, сипкуље (Оток, Ловретић Ј., РСА).

ма̀слѝрка ж *вр̀сѝа кру̀шке*. — Крушке: ... караманке, масларке (СН 1902, 691). У лесковачком срезу зову масларке крушке мале и округле и слатке као мед. Стасавају око Божића у слами (Лесковац, Костић Т., РСА).

ма̀слѝнка ж *вр̀сѝа кру̀шке*. — Пулхерија ... је издала налог, да се подвостручи стража ... код ... великих зимских масленки (масленке — fine сорте крушака) (Шовари Р., РСА).

ма̀слѝњача ж *вр̀сѝа кру̀шке* (СН 1887, РСА; Мостар, РСА).

ма̀слика ж *вр̀сѝа јабуке*. — Јабуке [су]: ивањице (адамовке, петроваче). ... Ђулабије, црне зеленике, округлине, зрнке и маслике (Славонија, Марковац М., РСА).

маслина ж бот. с атрибутом: **лубардешка маслина** — Лубардешка мало уља дава, а доста има меса (Бока, Накићевић С, РСА). Лубардешке [су] ... врло меснате, али дају мало уља (Дробњаковић Б., ГлЕМ 1936, РСА). **мала маслина** — Art Oliven ... које се зову и *мале* и држе се за најбоље (у Далмацији, Вук).

ма̀слѝнка и **ма̀слѝнка** ж **а.** *вр̀сѝа кру̀шке*. — Број назива за разне сорте крушака у нашем језику прелази стотину. Ево тих назива: арапка ... лончара, лубеничарка, маслинка, медарка (Политика 1950, РСА). Маслинка је крушка, која сазрева у месецу августу. Одликује се слатким, сочним и „као масло“ меким месом (Злакуса, Павловић Б., РСА). (Ужице, РСА; ПИ, РСА). **б.** *вр̀сѝа јабуке* (ПИ, РСА).

ма̀слѝвка ж *вр̀сѝа кру̀шке*. — Напомињемо још да се под именом масловка не подразумева само једна сорта крушке, већ да ово име означава многе ванредне сорте крушака којима се месо топи у устима налик на маслац (путер) (СБ 1938, РСА).

ма̀йѝанѝвка ж *вр̀сѝа кру̀шке*. — Крушке: јагодњаче, петроваче ... матановке (Оток, Ловретић Ј., РСА).

ма̀ѝуља ж *вр̀сѝа јабуке* (Арсенијевић В., РСА).

ма̀ѝарка ж **а.** *шљѝва Prunus domestica*. — Највише се саде шљиве и то ранке и маѝарке, које ... зову читловке (Хомоље, Милосављевић С., РСА). Наша главна домаћа шљива зове се ... читловка што се само она по воћњацима у читлуцима засађивала и маѝарка, што се држало да нам је преко Маѝара доспела (Савић М., РСА). (у Ужичкој нахији, Вук, Рј; Срем, РСА; Смедерево, РСА; Горобиље, Николић М., усмена потврда; РЈА). **б.** *вр̀сѝа јабуке*. — Маѝарка (маѝаруша) је врло добра, крупна црвена јабука, држи се преко Ускрса (Фоча, Борјановић Ј., РСА). (БиХ, РСА; ПИ, РСА). **в.** *вр̀сѝа кру̀шке* (Врање, РСА).

ма̀ѝаруѝа ж **а.** *шљѝва Prunus domestica*. — [Српски народ] је од памтивека ... радо сушио и јео воће, особито шљиве тако зване „маѝаруше“ (Тежак 1878, РСА). Питомих воћака има доста, и то: ... шљива: маѝаруша, црвењача (ранки) (Милићевић М. Ђ., РСА). (Вук). **б.** *вр̀сѝа јабуке*. — Маѝарка (маѝаруша) је врло добра, крупна црвена јабука, држи се преко Ускрса (Фоча, Борјановић Ј., РСА).

ма̀ѝѝанка ж *вр̀сѝа јабуке*. — Машанка или машанка штајерска [је] нешто ситнија, жута, округласта јабука, врло финог мирисавог укуса (Лукман Ф., РСА). Онај други [сандук] је већ на тавану са машанкама ... на слами (Петровић В., РСА). (Војводина, Борјановић Ј., РСА; Клаић Б., РСА).

ма̀ѝѝарка ж *шљѝва Prunus domestica* (Јуришић Ж., Симоновић 1959).

мѐдаѝњака ж *вр̀сѝа кру̀шке* (Шулек Б., РСА).

мѐдарка ж *вр̀сѝа кру̀шке*. — Број назива за разне сорте крушака у нашем језику прелази стотину ... арапка ... маслинка, медарка, мирисавка (Политика 1950, РСА). (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

медвача ж *врста крушке*. — Медвача [је] ... крушка слатка као мед а зри око св. Илије (Медић М., РЈА). (Поповић Ђ., РСА).

медведовача ж *врста крушке* (Драгачево, Ђукановић 1995, 193).

меденика ж *врста шљиве* (Шулек Б., РСА; Славонија, Борјановић Ј., РСА; Хирц М., РЈА).

меденица ж *врста крушке* (Србија и Босна, РСА).

медѣнка ж **а.** *врста крушке* (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА). **б.** *врста јабуке* (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

медѣњак, -ака м *врста крушке* (Врање, РСА).

медѣњака ж *врста јабуке* (ПИ, РСА).

медѣњака ж **а.** *врста јабуке*. — У нашем језику има око 150 назива за разне сорте јабука ... колачара, крастача, медањака (Политика 1950, РСА). (у Црној Гори, Вук; Поповић Ђ., РСА). **б.** *врста крушке* (у Црној Гори, Вук; Поповић Ђ., РСА).

медмашна ж *врста јабуке*. — Ако и кој имаде штогођ [од воћа], то му је крушка, тепка, медмашна и т.д. јер му ове највише оцта носе (ПП 1868, РСА).

медмашница ж *врста јабуке* (Skok, под одр. миса).

медњик, -а и **медњик**, -йка м *врста крушке*. — Медник ... је крушка која сазрева половином августа. Плодови су јој слатки као мед (Злакуса, Ужице, РСА). (Пећ, РСА; Драгачево, Ђукановић 1995, 193; РЈА).

медница и **медница** ж **а.** *врста крушке* (у Црној Гори, Вук; Шулек Б., РСА; Сарајево, РСА). **б.** *врста јабуке* (Сарајево, РСА). **в.** *врста шљиве*. — Падину прекрио шљивик, у коме има и дебелица и пискавица, и медница и бјелица — свих врста шљива (КБС, РСА). (Плав и Гусиње, Јовићевић А., РСА).

медњак, -а и **медњак**, -ака м *врста крушке*. — У влажном полумраку дотруљавају опале ране крушке медњаци (Настасијевић М., РСА). (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА; Тамнава, РСА; Мали Пожаревац, РСА).

медњака ж *врста крушке*. — Крушака има: јагодњача, петровача, шеничарка ... медњака (Милићевић М. Ђ., РСА).

медњача и **медњача** ж **а.** *врста крушке*. — Медњача је врста крушака које су слатке као мед (Зеница, РСА). (Банија, РСА). **б.** *врста шљиве*. — Медњаче су ситне жуте (шаренкасте, посуте црвеним бобицама) шљиве (Дарувар, Славовија, РСА).

медовка ж *врста крушке* (Шулек Б., РСА).

медовњача ж *врста јабуке*. — Јабукe: госпојице или иванчице ... медовњаче (Оток, Ловретић Ј., РСА).

медунак, -нка м *врста крушке* (Крагујевац, РСА; Космет, Skok, под одр. мед).

медунац, -нца м *врста крушке*. — Медунац је једна врста крупних летњих крушака које су слатке као мед. У Левчу се ове крушке зову карамани, а медунац зову жутицу (Темнић, Мијатовић С., РСА). Медунац је рана крушка, врло слатка, а има их белих и црних (Левач, Јаковљевић Т., РСА). (Чачак, Милићевић 1876, 692).

медуника ж **а.** *врста шљиве*. — Медунике су ране шљиве и слатке су као мед (Сиринићка жупа, Симић М., РСА). (Шулек Б., РСА). **б.** *врста јабуке* (Шулек Б., РСА). **в.** *врста крушке* (Skok, под одр. мед).

медуника ж *врста крушке*. — Имена крушака: медунке ... камењарке (Милићевић М. Ђ., РСА). (Левач и Темнић, РСА; Лесковац, РСА; Шулек Б., РСА).

медуњак, -њака м *врста крушке*. — Квалитетом су чувене ове ... [крушке]: јерибасме, медуњци, водењаче (СН 1887, РСА).

медуњика ж *врста крушке* (Шулек Б., РСА; Skok, под ријечју мед).

међумаџница ж *врста јабуке* (Хрватска, Арсенијевић В., РСА).

мезаница ж а. *врста смокве* (Поповић Ђ., РСА). б. *врста маслине*. — Генерал је познавао удомаћене врсте маслине: уљарице левантинке, мезанице, зузорке, облице (Ковач М., РСА).

мезевка ж *врста јабуке*. — Јабуке: госпојице или иванчице ... мезевке, медовњаче (Оток, Ловретић Ј., РСА).

мекача ж *врста јабуке* (у Ужичкој нахији, Вук).

мекџи, -иша м *орех меке љуске*. — Мекиш је орех који се лако ломи (ЦГ, Јовићевић А., РСА). У босни народ дели ораје у „мекише“ и „коштуне“ (Воља 1926, РСА). (Skok, под ријечју мек).

мекуља ж *врста крушке* (Бачка, РСА).

мекушац, -шца м а. *орех меке љуске*. — Мекушац је врста ораха, мек је и отуда му и име (Пожаревац, Димитријевић Т., РСА). Мекушац је орех танке љуске (Срем, Ђерић В., РСА). б. *врста бадема*. — Мекушац је мек орех или бадем (Борјановић Ј., РСА). Мекушац је орех или бадем коме је љуска мека (Максимовић Ј., РСА).

мекушица ж а. *врста бадема*. — Мекушица [је] ... мек бадем (Бакотић Л., РСА; Skok, под ријечју мек). б. *врста брескве*. — Мекушица [је] ... мекана бресква (Бакотић Л., РСА).

мелџија ж *врста крушке* (Босна, РСА).

мерисавка ж *врста крушке*. — Саду [се] њеке феле јабука, рушака, шљива и ораси. Рушке су најраширеније ... Мерисавке су крупне и ситне (Варош, Лукић Л., РСА).

меркуџаиња ж *врста смокве*. — Изнијела ми неколико меркушаната и мургуља, па сам се најела (Стон, Милас М., РЈА). (Skok, под ријечју меркушанта).

месница ж а. *врста маслине* (Шулек Б., РСА). б. *врста смокве* (Поповић Ђ., РСА).

месуља ж *врста крушке* (Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА; Славонија, Skok, под ријечју месо).

метџача ж *врста крушке*. — Између јабука и крушака највише се препоручају за ова места ... Крушке: ... Лисичарка ... Метџача (Тодоровић Б., РСА).

метџи, -иша м *врста шљиве* (Горобиље, Николић М., усмена потврда).

мехеленка ж *врста крушке*. — Мехеленка ... Има ситне до средње крупне плодове ... месо јој је сочно и врло топлоиво (Рој. епс., под одр. крушка).

мехелка ж *врста крушке*. — У најбоље крушке за наше прилике убрајају се ... калуђерка, зимска деканткиња, мехелка (СБ 1937, РСА). Мехелка ... требала би да се зове Јосипина из Мехелна, по немачком, или Јосипина из Малинеса, по француском имену места Мехелн у Белгији (Лукман Ф., РСА). (Bubić 1948, 25; Тодоровић Б., РСА).

миџавац, -авца м *шљива Prunus italica*. — Миџавац ... (у Смедер.) округла шљива, која се у нахији Рудничкој зове *џискор*, а у Јадру *џанарика* (Вук). Шљиве, које се не употребљавају за сушење, познате су у народу под именом ... белошљиве, мигавци, џанарике (Милошевић Б., ГлМП 1930, РСА). (Смедерево, РСА).

мијољача ж *врста крушке* (Вук).

мијољак, -љка м *врста крушке* (Злакуса, РСА).

мијољка ж а. *врста крушке*. — Крушке су им ... јечмењача ... мијољка ... батвача (Карановић М., Развитак 1938, РСА). б. *врста јабуке*. — Јабуке су им ... петроваче ... мијољке ... велике киселе ... које дозријевају о Михољдану (Карановић

М., Развитак 1938, РСА).

миљшијанка ж *врста крушке* (Мостар, РСА).

миољача ж **а.** *врста јабуке* (Ужице, Милићевић 1876, 628). **б.** *врста крушке*. — Миољача има били и црни ... међу се у туршију ... купу уста, дођу о Миољу (Варош, Лукић 1919, 177).

миољњача ж *врста крушке*. — Овди знаду за ... Крушке: јагодњаче ... миољњаче или пецаре (Оток, Ловретић Ј., РСА).

мирисавка ж **а.** *врста крушке*. — Крушке: јагодњаче ... мирисавке, масларе (Оток, Ловретић Ј., РСА). Ако је крушка, је ли мирисавка, жетвенка или михољача (Ковачић А., РСА). Крушке лимунка, мирисавка ... Коју би ми од њих препоручили? (Самуровић М., РСА). (у Ужичкој нахији, Вук; Хирц Д., РЈА; Славонија, РСА; Политика 1950, 13717/3). **б.** *врста јабуке*. — Мирисавка ... [је] осредња слатка јабука (Шулек Б., РСА). Највише се препоручују за ова места: Јабуре ... мирисавка, михољача (Тодоровић Б., РСА). (Врање, Димитријевић Т., РСА). **в.** *врста брескве* (Херцеговина, РСА).

мирисаљка ж *врста крушке*. — Има ... крушака ... мајчица, мирисаљка (Ужице, Милићевић 1876, 629).

мириљавка ж *врста јабуке* (Вучетић Н., РСА).

мислинка ж *врста јабуке* (Крагујевац, Павловић Јер., РСА).

мишровача ж *врста јабуке*. — Постоји још и безброј других домаћих сората јабука. Оне су слабе вредности ... Такве су сорте ... пранција ... митровача (Лукман Ф., РСА). (Лесковац, РСА).

михољача и **михољача** ж **а.** *врста крушке*. — Нек ми роде крушке михољаче (нар. пјесма, РСА). Питомих воћака има доста, и то ... крушака: караманака, жутица ... михољача (Милићевић М. Ђ., РСА). Од крушака цене се: зимњача (лончарка, арапка), „арапка“ (такушац, крупна такуша), такуша, водењача ... зимкуља (стоји на дрвету до Божића), михољача, јагодњача (Тодоровић Ч. 1901, 37). (Вук). **б.** *врста јабуке*. — Од воћа има: јабука: бедрика ... миољача, шареника (Милићевић М. Ђ., РСА). Највише се препоручују за ова места: Јабуре: ... михољача, оманка (Alant arfel) (Тодоровић 1899, 257).

мишкарлица ж *врста јабуке* (Петриња, Борјановић Ј., РСА).

мишћетин, -ина м *врста крушке*. — Најраније крушке: мостарска мушкателка („мишћетин“), шарена јулска и Жифарова масловка (Вубић 1948, 23).

мишћетинка ж *врста крушке* (у Ужичкој нахији, Вук).

мишћетка ж *врста крушке*. — Мишћетка ... врста крушака жутих и повеликих, миришу, кад се једу. Вук у рјечн. има за ове крушке назив, мишћетинка, али ја нијесам у ужичком округу то име никад чуо (Стојановић Љ., РЈА). (Злакуса, РСА).

мишћија ж *врста крушке* (Škaljić).

млеткиња ж **а.** *врста смокве*. — Код нас у Боки имају ове врсте смокава: „Сушелице“ ... „тројке“ ... „францакане“, „попице“, „млеткиње“, јер су из Млетака овамо донесене (Бока, Накићевић С., РСА). (Остојић А., ГлХНД 1887, РСА). **б.** *врста ирециње*. — Млеткиње ... (у Боци) некаке бијеле велике трешње (Вук).

млијечница ж *врста крушке* (Skok, под ријечју млијеко).

мљечица ж *врста крушке* (Skok, под ријечју млијеко).

модрица ж *шљива Prunus domestica* (Симоновић 1959).

модруља ж **а.** *врста шљиве*. — Чим се појави напетак [болест] узме се сувих шљива модруља, па се изваде шпиге (Грђић-Бјелокосић Л., РСА). **б.** *врста смокве*

(Брач, РЈА).

морáвац, -вца м *врсиа ораха* (Љештанско, Тешић 1977, у рјечнику).

мòрица ж *врсиа смокве* (Ријека, Шулек Б., РСА; Далмација, РСА; РЈА).

мòслáвкa ж *врсиа крушке* (Славонија, Борјановић Ј. и Арсенијевић В., РСА; Ораховица, Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

мòслáвкиња ж *врсиа крушке* (Славонија, Борјановић Ј. и Арсенијевић В., РСА; Ораховица, Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА).

мòшйичáнкa ж *врсиа шљиве*. — „Каква патока? Каква клипара? ... То је препецана башица! Од седам година! Од шљиве мотичанке! Сам сам је хватао!“ — једи се Имро и хвали своју шљивовицу (Цепелић И., РСА). (Нашице, Шулек Б., РЈА; Поповић Ђ., РСА; Борјановић Ј., РСА).

мрkáљушa ж *врсиа крушке*. — Још се међу крушке у туршију, и то онај-више ... такиша, карамут и мркаљуша (Грђић-Бјелокосић Л., РСА). Код нас се суше само домаће крушке ... као што су: мркаљуше (из околине Фоче), дугуља (из околине Градачца), и такише, т. зв. бијеле такише (Vubić 1948, 32).

мркйца ж *врсиа шрешње*. — Родила мркйца, сва се у земљу савила (Љештанско, Тешић 1977, у рјечнику). (Ужице, РСА).

мрййòшáнкa ж *врсиа смокве*. — Смоква је пољарица, цвитењача ... мртошанка ... а то прама доби од године, како дозрије (Пољица, Иванишевић Ф., РСА).

мўзáвац, -авца м *шљива Prunus italica*. — Има шљива: маџаруша, трношљива или мугаваца (Крагујевац, Милићевић 1876, 300).

мўдáја ж *шљива Prunus italica*. — Шљива има више сората, као што су: маџарка, ранка плава и црвенкаста, ранка бела или белошљива и мудаја (Карић В., РСА). (Јуришић Ж., Симоновић 1959).

мўдара ж *шљива Prunus italica* (Крагујевац, РСА).

мўдaчa ж *шљива Prunus italica*. — Мудача је врста шљиве (Славонија, Борјановић Ј., РСА). (Вук; Симоновић 1959).

мўдoвaчa ж *шљива Prunus italica*. — Вођака има доста, и од више врста ... Шљива има ... мудовача, беловача (Милићевић М. Ђ., РСА). (Јуришић Ж., Симоновић 1959; Бенешкић Ј., РСА).

мўдòвкa ж *шљива Prunus italica* (Бенешкић Ј., РСА).

мўдòркa ж *шљива Prunus italica* (РСА; Јуришић Ж., Симоновић 1959).

мўклија ж *врсиа јабуке* (ужички крај, Марковић С., усмена потврда).

мўкуља ж *врсиа шљиве* (Зеница, РСА).

мўљац, -љца м *врсиа шљиве*. — Муљач личи на маџарку, само није тако плаве боје, више је зеленкасто-мрк; мекши је, водникав, много слађи од маџарке и раније зри (Заглавак, Стефановић Ж., РСА). (Тупижница, РСА).

мўљачa ж *врсиа шљиве*. — Муљача се зове једна врста шљиве. Расте високо и право тако, да су гране све усправне. Плод је дугуљаст и загасите боје, сладак је кад сасвим презри, а иначе је горак (Тимок, Станојевић С. и Цветковић М., РСА). (Тимок, Станојевић М., РСА).

мўљáш м *врсиа шљиве*. — Муљаш је врста шљиве. Стиже род у августу, док нису добро зреле, горке су. Месо им се не одваја од коштице (Зајечар, Цветковић М., РСА).

мўљáшa ж *врсиа шљиве* (Алексинач, РСА).

мўрѓуља ж а. *врсиа маслине* (Решетар М., РСА). б. *врсиа смокве* (РЈА).

мускáйгèлкa ж *врсиа крушке*. — Истовремено стижу и разне мускателке

RJA). **б. врсиа смокве**. — Облица, суврст обле извана зелене, изнутра биеле нетечне смокве (Приморје, Шулек Б., РСА). (Шибеник, РСА; Поповић Ђ., РСА).

обрџушка ж *врсиа јабуке*. — Обрџушка је име јабуке која стасава почетком октобра. Љуска јој је жута, с присојне стране осута црвеном, а месо бело, сочно, слатко и пријатно (Злакуса, Ужице, Павловић Б., РСА).

обрџчара ж *врсиа крушке* (Славонија, Борјановић Ј., РСА; Шулек Б., РСА; Поповић Ђ., РСА; RJA).

оврљача ж *врсиа јабуке*. — Јабука има: самониклица, оврљача, ребељуша (Милићевић М. Ђ., РСА). (Подриње, Милићевић 1876, 567; RJA).

овчарица ж *врсиа крушке* (Левач, РСА).

овчарка ж **а. врсиа јабуке**. — У нашем језику има око 150 назива за разне сорте јабука. Ево најобичнијих и најчешћих: бабовача белица ... овчарка, петровача (Политика 1950, РСА). (Нашице, Шулек Б., РСА; Нашице, Борјановић Ј., РСА). **б. врсиа крушке** (Јагодина, Милићевић 1876, 209).

огњилача ж *врсиа крушке*. — Донијет ћу са собом огњилача, да се засладимо. Већ су омекшале (Горан И. К., РСА). (Суњ, Хрватска, I—V).

ожиљчавица ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... ожилчавице, сегедњаче (Оток, Lovretić 1897, 280).

оздановка ж *врсиа крушке*. — Крушке ... оздановке, вођинке, госпојице (Оток, Lovretić 1897, 280).

озимаја ж *врсиа крушке*. — Има ... крушака: водењаја, озимаја ... караманак ... и ситних кисељачица (Милићевић М. Ђ., РСА, под одр. водењаја). Само је пред кућом била она стара зимкуља куршка, што се сваке године окити лепим сипкавим озимајама, као што се трн начичка трњинама (Дачић Ж., РСА). (Србија, RJA; Драгачево, РСА; Лика, РСА).

озимара ж *врсиа крушке* (Шаптиновац, Ившић С., RJA).

озимача ж **а. врсиа крушке**. — Питомих воћака има доста, и то ... крушака: караманак ... озимача (Милићевић М. Ђ., РСА). Посадили су све само јесење воће: јабуке ђуле и колачаре и крушке арапке и озимаче (Дачић Ж., РСА). (у Ужичкој нахији, Вук). **б. врсиа јабуке** (БиХ, Борјановић Ј., РСА; Шулек Б., RJA).

озимија ж *врсиа крушке*. — Има крушака: водењаја, озимија (Милићевић М. Ђ., РСА).

озимика ж *врсиа крушке* (НН 1898, РСА).

озимина ж *врсиа крушке* (Шулек Б., РСА).

озимица и **озимица** ж **а. врсиа крушке**. — Шљиве већ обране, али дуње и крушке озимице још се жуте (Дачић Ж., РСА). Проберу се лепе и здраве крушке, обично водењаци и крушке озимице, па се наслажу у какав чабар и прелију прокуваном водом (Бољевац, Грбић С., РСА). **б. врсиа смокве**. — Смоква је пољарица, цвићењача, капучарица, озимица (под зиму зрија), петровача (о Петровудне) (Пољница, Иванишевић Ф., РСА).

оџимка ж *врсиа јабуке* (Ужице, РСА).

око с с атрибутом **воловско око** *врсиа џирешње*. — У сјевероисточној Босни ... уведени су и Хеделфингеров хрушт и крупни црни хрушт, а понегдје и воловско око (Vubić 1948, 33).

окруџлача ж *врсиа шљиве* (Мијатовић Ј., РСА).

окруџљина ж *врсиа јабуке*. — Јабуке [су]: ивањчице (адамовке, петроваче) ... ђулабије, црне зеленике, округлине, зрнке и маслике (Славонија, Марковац М.,

РСА). Феле јабука ... Округлине су сасвим округле, мање од шаке (Варош, Лукић Л., РСА). (Славонија, Борјановић Ј., РСА).

окру̀глица ж а. *врста крушке*. — Округлица зове се врста крушака чији род је округао и зре августа месеца (Мали Пожаревац, Остојић Д., РСА). Округлица је врста крушке ситног, округлог плода (Горобиле, Николић М., РСА). Крушке ... округлице, житњаче, илињаче (Оток, Lovretić 1897, 280). **б.** *врста шљиве*. — Округлица значи неку врсту ситнијих округлих шљива (Бос. Крајина, Закић Д., РСА). Округлица значи врсту шљива (пискавац) (Мали Пожаревац, Остојић Д., РСА). **в.** *врста јабуке*. — Округлица је врста јабуке — будимка (Миловановић Е., РСА). (Славонија, Борјановић Ј., РСА; Шулек Б., РСА).

окру̀гљача ж *врста крушке* (Обади, Сребреница, Симић М., РСА).

окру̀гљаш, -аша м *врста крушке*. — Округљаш је крушка округла и средње величине, кад сазри, пожути (Полимље, Јевђевић М., РСА).

о̀лишња̀к ж *врста крушке*. — Крушке: јагодњаче ... олишањке или лишањке (Оток, Ловретић Ј., РСА).

о̀мѝнка ж *врста јабуке*. — Највише се препоручују за ова места: Јабуре: ... михољача, оманка (Alant arfel) (Тодоровић 1899, 257). (Тодоровић Б., РСА).

о̀рах м бот. с атрибутом: *бели/бијели орах орах* Juglans regia (Етингер Ј., Симоновић 1959).

о̀риовача ж *врста јабуке*. — Јабуре: ... рижњаре, ориоваче (Оток, Lovretić 1897, 280).

о̀рушкиња ж *врста трешње* (I—V, под ријечју трешња).

о̀шљача ж *врста шљиве*. — Ошљаче или плаве јесу ... дугуљасте, плаве, крупне, могу се раскалаџ (Варош, Лукић 1919, 180).

о̀за̀рка ж *врста јабуке* (Полимље, Пољ. енс. 1, 530).

о̀ма̀клија ж *врста јабуке*. — Јабуре: ... двородњаче, туркиње, памуклије (Оток, Lovretić 1897, 280). (у Ужичкој нахији, Вук; СН 1902, 691; Крагујевац и Рудник, Милићевић 1876, 301 и 354).

о̀ма̀кчија ж *врста јабуке*. — Од воћа има: јабука: бедрика, коњуха, памукчија (Милићевић М. Ђ., РСА, под одр. коњуха).

о̀ма̀чарка и **о̀ма̀чарка** ж *врста брескве* (РЈА).

о̀нда̀ра ж *шљива Prunus italica*. — Пандара је крупна калемљена плава шљива (Рудник, Караулић Р., усмена потврда). (у Рудничкој нахији, Вук; Крагујевац, Милићевић 1876, 300).

о̀до̀чанка ж *врста јабуке*. — Јабуре: ... паочанке, сричке (СН 1902, 691). (ист. Србија, Пољ. енс. 1, 530).

о̀дйрѝнка ж *врста јабуке*. — Папренке су најситније. Мало су црљене, горчу, па су ко ораси крупне ... Дођу показно у јесен, добро меришу и могу се ушћуват (Варош, Лукић 1919, 179).

о̀дйрѝчача ж *врста крушке* (Политика. 1950, 13717/3).

о̀пара̀дија ж *врста јабуке*. — У Привлаки још [и јабуке] загорјанике, преслине ... парадије (Оток, Lovretić 1897, 280). [Јагодица] искочила у образу ко двије парадије (Тординац Н., РМС). Парадије су ситне, полак жуте, а полак црљене ... дођу о Гојспама ... Више су тврде и слатке (Варош, Лукић 1919, 179).

о̀пас̀ара ж *врста шљиве*. — Пасјара (црне округле ситне [шљиве]) (Оток, Lovretić 1897, 280).

о̀пас̀ача ж *врста шљиве* (Деановић М., РМС).

й̑с̑й̑ѡрчица ж *вр̑с̑й̑а крушке*. — Калуђерка или пасторчица, поповача је у нашим крајевима најпознатија страна сорта крушака (Лукман Ф., РСА, под одр. калуђерка).

й̑с̑й̑ѡрма ж *вр̑с̑й̑а крушке*. — Између ... крушака највише се препоручују за ова места: ... пастрмка (Тодоровић Б., РМС).

й̑а̑й̑ричарка ж *вр̑с̑й̑а јабуке* (Славонија, Вук; Skok, под ријечју патерностер).

й̑а̑у̑сија и **й̑а̑у̑сија** ж *вр̑с̑й̑а маслине*. — Масне маслине све нијесу обличја истог . . . има и паусија с горкијем месом (Маретић Т., РМС).

й̑а̑ц̑алма ж *вр̑с̑й̑а јабуке*. — Такве су сорте [јабука], на пример: праницја . . . пашалма, буздогања, дервишка (Лукман Ф., РСА, под одр. буздогања).

й̑а̑цинка ж *вр̑с̑й̑а јабуке* (Санџак, Polj. enc. 1, 530).

й̑џ̑а̑вица ијек. **й̑џ̑а̑вица** ж *вр̑с̑й̑а крушке* (Политика 1950, 13717/3; РЈА; Срем, Skok, под ријечју пјега).

й̑ел̑џ̑р̑инка ж *вр̑с̑й̑а смокве*. — Кад не роде пелегринке, кад прољеће осакати (Каштелан Ј., РМС).

й̑елимача ж *вр̑с̑й̑а јабуке* (Бастаји, Skok, под ријечју пелин).

й̑ей̑ел̑њача ж *вр̑с̑й̑а крушке*. — Саде се највише ... Крушке: јагодњаче ... капетановке ... пепелњаче, коштакте (Оток, Ловретић Ј., 280).

й̑ерајка ж *вр̑с̑й̑а јабуке*. — Јабуке ... перајке (перуше) (СН 1902, 691).

й̑џ̑руца ж *вр̑с̑й̑а јабуке*. — Јабуке ... перајке (перуше) (СН 1902, 691).

й̑џ̑ил̑ача ж *вр̑с̑й̑а крушке*. — Највише се препоручују . . . крушке ... леонка, лисичарка, петлача (Тодоровић Б., РМС).

й̑џ̑ировача ж **а.** *вр̑с̑й̑а јабуке*. — [Јабука] има доста, и то ... петровача, слаткача, кисељача, колајнача (Крагујевац и Рудник, Милићевић 1876, 301 и 354). Сочна је ко јабука петровача (Кошутин Р., РМС). Јабуке: госпојице или иванчице, петроваче (Оток, Lovretić 1897, 280). (Политика 1950, 13699/5; Јагодина, Милићевић 1876, 209; Мачва, Николић 1966, у рјечнику; Колубара, Николић 1969, у рјечнику; Горобиље, Николић М., усмена потврда; Врховина, Јошић Н.). **б.** *вр̑с̑й̑а крушке*. — Крушке ... јагодњаче, петроваче, јечмењаче (Оток, Lovretić 1897, 280). (Политика 1950, 13717/3; Врховина, Јошић Н.). **в.** *вр̑с̑й̑а смокве*. — Петровача бијела ... је [смоква] врло крупних плодова само за потрошњу у врло свјежем стању (Bubić 1948, 41).

й̑џ̑ирѡвка ж **а.** *вр̑с̑й̑а јабуке*. — У мојој башти осушила [се] петровка (Секулић И., РМС). **б.** *вр̑с̑й̑а крушке*. — Петровке су [крушке] скоро исте ко и јагодњаче, само су ситније (Варош, Lukić 1919, 176).

й̑џ̑ировњача ж **а.** *вр̑с̑й̑а крушке* (Врховина, Јошић Н.). **б.** *вр̑с̑й̑а јабуке* (Врховина, Јошић Н.). **в.** *вр̑с̑й̑а смокве*. — Цвјетају смокве петровњаче (Мартић Г., РМС).

й̑џ̑ара ж *вр̑с̑й̑а крушке*. — Овди знаду за ... Крушке: јагодњаче ... миољњаче или пецаре (Оток, Ловретић Ј., РСА, под одр. михољњача).

й̑исина ж *вр̑с̑й̑а јабуке*. — Писине су мало дугуљасте и све црљене ... дођу по Бартолову, па су мекане и брашнате (Варош, Lukić 1919, 178).

й̑искавац, -а̑вца м *ш̑љива* *Prunus italica*. — Округлица значи врсту шљива (пискавац) (Мали Пожаревац, Остојић Д., РСА, под одр. округлица). (Чачак, Милићевић 1876, 692; Горобиље, Николић М., усмена потврда).

й̑й̑скор м *ш̑љива* *Prunus italica* (у Рудн. нахији, Вук; РМС; Крагујевац, Милићевић 1876, 301).

й̑й̑скоруца ж *ш̑љива* *Prunus italica* (Јуришић Ж., Симоновић 1959).

ййцуља ж „маслина танка, а дуга, названа по облику коштица ...“ (Дубровник, Skok, под ријечју пич).

йлѡвка ж *врсиа шљиве*. — Свијетлоплаве јој очи помодреле као шљиве плавке (Божић М., РМС).

йлѡвуша ж *врсиа шљиве* (Драгачево, Ђукановић 1995, 200).

йљуска ж *врсиа крушке*. — Под Јаглинама је била крушка риђуша, било је провњача, пљусака, зимњача и који карамут (Врховина, Јошић Н.).

йљускача ж *врсиа крушке* (Вук; Мачва, Николић 1966, у рјечнику).

йљускавица ж *шљива Prunus italica* (Симић М., Симоновић 1959).

йљускача (*йљускача*) ж *врсиа крушке* (Вук; Колубара, Николић 1969, у рјечнику).

йљѡцавица ж *врсиа шљиве* (РЈА, РМС).

йљѡцара ж *врсиа крушке* (РЈА; Skok, под ријечју пљувати).

йѡѡчара ж *врсиа јабуке* (Свезнање, РМС).

йѡѡчѡрка ж *врсиа јабуке*. — Од јесењије јабука најљевше су зеленике, погачарке и црљенике (Врховина, Јошић Н.).

йѡѡчница ж **а.** *врсиа јабуке*. — Зову ју [јабуку колачару] још и ... погачница ... или божићница (Лукман Ф., РСА, под одр. кањижак). **б.** *врсиа крушке* (Политика 1950, 13717/3).

йѡдрѡнка ж *врсиа јабуке*. — Јабуре: ... градињаче, подринке (дринке) (СН 1902, 691). Најбоље [је] размножавати калемљењем ... У другом воћарском крају ... од јабука домаћих: маљенку, подринку и колубарку (Тодоровић Ч. 1901, 36).

йѡдрѡмаја ж *врсиа јабуке*. — Јабуре ... подрумаје (подрумаче) (СН 1902, 691).

йѡдрѡмача ж *врсиа јабуке*. — Јабуре ... подрумаје (подрумаче) (СН 1902, 691).

йѡжсак ж *шљива Prunus domestica* (Симић М., Симоновић 1959).

йѡжеѡа ж *шљива Prunus domestica*. — Међу свима шљивама најбоља је наша јесења, домаћа, српска шљива (цепача, пожега, мађарка) (Тодоровић Ч. 1901, 33). (Јуришић Ж., Симоновић 1959; Бенешкић Ј., РМС).

йѡжеѡача ж *шљива Prunus domestica*. — Пожегача (мађарка, бистрица, домаћа шљива, плавка ...), је стара сорта, непознатог порекла ... Цвета позно ... Цепача (Polj. епс., под одр. шљива). Највише је распрострањена ... шљива пожегача (мађарка, савка, мрка шљива) (Bubić 1948, 3). (Поповић Ђ., Симоновић 1959).

йѡжеѡиња ж *шљива Prunus domestica* (Јуришић Ж., Симоновић 1959).

йѡжеѡскиња ж *шљива Prunus domestica*. — (Шљиве) тургуње, које такођер доспијевају прије пожешкиња, ни оне нијесу врло плаветне као пожешкиње, него црвене и не могу се цијепати (Вук). (Вук, Симоновић 1959).

йѡлошка ж *врсиа крушке* (Јагодина, Милићевић 1876, 210).

йѡљѡрица ж *врсиа смокве*. — Смоква је пољарица, цвитењача, капучарица, озимица (Пољица, Иванишевић Ф., РСА).

йѡмѡрѡнцица ж *врсиа крушке*. — Највише се цене за ова места ... крушке ... поморанцица (Тодоровић 1899, 259).

йѡйѡдија ж *врсиа јабуке*. — Између многих сората [јабука] ... највише се цене ... попадија, ренета (Тодоровић Б., РМС).

йѡйѡдика ж *врсиа јабуке* (РМС).

йѡйѡица ж *врсиа смокве*. — Код нас у Боки имају ове врсте смокава: „Суше-

лице“ ... „тројке“ ... „францакане“, „попице“, „млеткиње“, јер су из Млетака овамо донесене (Бока, Накићевић С., РСА, под одр. млеткиња).

їдйовача ж а. *врсиа крушке*. — Калуђерка или пасторчица, поповача је у нашим крајевима најпознатија страна сорта крушака (Лукман 1938, 20). (РЈА; Политика 1950, 13717/3; Шабац, Милићевић М. Ђ. 1876, 511; Мачва, Николић 1966, у рјечнику; Колубара, Николић 1969, у рјечнику). **б. врсиа јабуке**. — Између јабука ... највише се препоручују за ова места ... поповача ... посластичарка (Тодоровић 1899, 257).

їдсавица ж *шљива* *Prunus domestica*. — Посавице знају да оману, збаци род, а бјелик ријетко кад (Врховина, Јошић Н.).

їдсавка ж *шљива* *Prunus domestica* (РМС).

їдоскурњача ж *врсиа јабуке*. — Поскурњача ... Она може бити врло велика, на кисела је и кад се устоји просипа се у устима као брашно (Вук).

їдсласличарка ж *врсиа јабуке* — Између јабука ... највише се препоручују за ова места ... поповача ... посластичарка (Тодоровић 1899, 257).

їранција ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... кожаре, пранције (СН 1902, 691). Постоји још и безброј других домаћих сората јабука ... на пример: пранција, кадуманка, авајлија (Лукман Ф., РСА, под одр. кадуманка). (Брод, Skok).

їрдйорка ж *врсиа шљиве* (Алексинац, Милићевић 1876, 814).

їрдињара ж *врсиа крушке* (Ориовац, Skok, под ријечју прах).

їрслина ж *врсиа јабуке*. — У Привлаки још [и јабуке] загорјанике, преслине (прислине ...), парадије (Оток, Lovretić 1897, 280).

їрсијанка ж *врсиа јабуке*. — Од домаћих јабука треба садити свуда што више тетовки и преспанки (карабаше) (СБ 1937, РСА, под одр. карабаша).

їрслина ж *врсиа јабуке*. — У Привлаки још [и јабуке] загорјанике, преслине (прислине ...), парадије (Оток, Lovretić 1897, 280; РМС).

їрвњача ж *врсиа јабуке*. — Под Јаглинама је била крушка риђуша, било је провњача, плусака, зимњача и који карамут (Врховина, Јошић Н.).

їрђара ж *врсиа јабуке* (Ужице, Милићевић 1876, 628).

їрдујка ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... прокупке (СН 1902, 691). (РМС).

їрђача ж *врсиа крушке* (у Шумадији, Вук).

їрсијанка ж *врсиа крушке* (Шаптиновац, Skok, под ријечју просо).

їрошјанка ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... прошјанке (СН 1902, 691).

їрскивица ж *шљива* *Prunus italica* (Јуришић Ж., Симоновић 1959; Бенешкић Ј., РМС).

їрскивка ж *шљива* *Prunus italica* (Јуришић Ж., Симоновић 1959; Бенешкић Ј., РМС).

їрскуља ж *шљива* *Prunus italica*. — Окитиле се цвећем шљиве ранке: белице, јајаче, прскуље (Ољача М., РМС). (Јуришић Ж., Симоновић 1959; Винковци, Skok, под ријечју прскати).

їрдијабоња ж — Пртабоња [је] „врста лијепе јабуке унесене из Италије“ (Конавли и Дубровник, Skok).

їрдијача ж *врсиа јабуке* (Шабац, Милићевић 1876, 511; РМС).

їруђача ж *врсиа јабуке*. — Лукас ... поделио је све сорте јабука ... у петнаест група, тј. на: ... пругаче ... чуњаче ... колачаре (Тодоровић 1899, 62—63).

їрујјаја ж *врсиа јабуке* (РМС).

їрујјара ж *врсиа јабуке* (РМС).

џруџика ж *врџиа јабуке*. — Прутике су црљенкасте јабуке, више црљене него биле, а имају по себ пруже ... Сазривање о Малој Госпе (Варош, Лукић 1919, 178).

џруџовача ж *врџиа јабуке* (Вук; РМС; Политика 1950, 13699/5; Ужице, Милићевић 1876, 628).

џруџуља ж *врџиа јабуке* (Вук; Шабац, Милићевић 1876, 511; РМС).

џударица ж *врџиа крушке*. — Пударице су [крушке] крупне и жуте ... дођу пред пударином (Варош, Лукић 1919, 177).

џурак, -рка м *џљива Prunus italica* (каталог САНУ, Симоновић 1959).

џуркача ж *џљива Prunus italica* (Јуришић Ж., Симоновић 1959; РМС).

џуцавица ж а. *врџиа смокве*. — Над њиме ... висјеле [су] смокве пуцавице ... кратце медена сока (Ћипико И., РМС). б. *врџиа џљиве* (РЈА).

џуцавка ж *врџиа крушке*. — Саде се највише ... Крушке: јагодњаче ... капетановке ... разбигуз, пуцавке (Оток, Lovretić 1897, 280).

џуцалица ж *врџиа смокве*. — Један огранак пун је меснатих облик смокава пуцалица и вјешалица (Ћипико И., РМС).

џуцара ж *врџиа џљиве* (РЈА).

џуцничарка ж *врџиа крушке* (РМС).

разбијача ж *врџиа крушке* (Политика 1950, 13717/3).

разбиџуз м *врџиа крушке*. — Саде се највише ... Крушке: јагодњаче ... капетановке ... разбигуз, пуцавке (Оток, Lovretić 1897, 280).

рајковача ж *врџиа јабуке*. — Између јабука ... највише се препоручују за ова места ... посластичарка, рајковача, ребрача данцишка (Тодоровић 1899, 257).

раџац, -џа м *врџиа крушке* (Рудник, Skok, под ријечју ран).

раџик, -џка м *врџиа ораха* (РМС).

раница и **раџица** ж *врџиа тирешње*. — Има данас више стотина врста [трешња] ... раница, закићевака, руштева, белица (Матица 1867, РМС).

раџка ж а. *врџиа јабуке* (Политика 1950, 13699/5). б. *врџиа џљиве Prunus divaricata*. — Питомих воћака има доста, и то: ... шљива: мацаруша, црвењача (ранки) (Милићевић М. Ђ., РСА, под одр. мацаруша). Шљива има више сората, као што су: мацарка, раџка плава и црвенкаста, раџка бела или белошљива и мудаја (Карић В., РСА, под одр. мудаја). (Јуришић Ж., Симоновић 1959; Горобиле, Николић М., усмена потврда).

раџовача ж *џљива Prunus divaricata* (Колубара, Николић 1969, у рјечнику; Љештанско, Тешић 1977, у рјечнику).

раџуша ж *врџиа џљиве* (Горобиле, Николић М., усмена потврда).

раџка ж *џљива Prunus divaricata* (Јуришић Ж., Симоновић 1959; РМС).

раџуша ж *џљива Prunus divaricata* (Јуришић Ж., Симоновић 1959; РМС).

раџинка ж *врџиа јабуке*. — Јабукe: ... ресавке, расинке (СН 1902, 691). [Треба размножавати] јабуке: расинку, тетовку, јастрепчанку (Тодоровић Ч., РСА, под одр. јастрепчанка). (Расина, Polj. enc. 1, 530).

раџовка ж *врџиа јабуке* (Полимље, Polj. enc. 1, 530).

раџовка ж *врџиа крушке*. — Раствовке нарасту јако високе и гранате ... Дођу о Госпе ... а слабо меришу (Варош, Лукић 1919, 177).

рдџи, рдџта м *врџиа тирешње*. — Рдџт ... (у Шумадији) некака трешња, која се рска (Вук).

ребџуша ж *врџиа јабуке*. — Јабука има: самониклица, оврљача, ребџуша

(Подриње, Милићевић 1876, 567).

ребрача ж *врсиа јабуке*. с атрибутом: **ѿруџасѿиа ребрача** — Између јабука ... највише се препоручују за ова места ... рајковача, ребрача данцишка, ребрача пругаста (Тодоровић 1899, 257).

регѿенѿкиња ж *врсиа крушке*. — Регенткиња или владојла ... [је] октобарско-новембарска фина масловка, нешто ситнија и прилично осетљива (Лукман 1938, 29).

реѿача ж *врсиа смокве*. — Воћа има размјерно мало. Највише има смокава. Поједине врсте зову се репаче, зимнице, билице (Ширила Б., РСА).

ресавка ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... ресавке (СН 1902, 691). У четвртом воћарском крају ... [треба размножавати] јабуке: зајечарку, тимочанку, ресавку и сладунку (Тодоровић Ч. 1901, 36).

ресѿѿарка ж *врсиа крушке* (Р—К, РМС).

рибњача ж *врсиа јабуке* (РМС).

риђуша ж а. *врсиа крушке*. — Риђуша крушка стане да пристиже нономо кад стану да се жању жита (Врховина, Јошић Н.). **б. врсиа јабуке** (Skok, под ријечју риђ).

рижњара ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... рижњаре, ориоваче (Оток, Lovretić 1897, 280).

ринџлѿв, -ѿва м *шљива Prunus italica* (Поповић Ђ., Симоновић 1959; Бенешић Ј., РМС).

ринџлѿвка ж *шљива Prunus italica* (Јуришић Ж., Симоновић 1959; Бенешић Ј., РМС)

рѿѿожница ж *врсиа смокве* (Р—К, РМС).

рѿсавица ж *врсиа ѿресѿње*. — Бабаје ... (у Мостару) некаке трешње, које се зову и рсавице (Вук).

рудача ж *врсиа јабуке* (Skok, под ријечју руд).

руџица ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... ружичарке (ружице) (СН 1902, 691).

руџичарка ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... ружичарке (ружице) (СН 1902, 691).

руџмарѿнка ж *врсиа јабуке*. — Између многих сората јабука ... највише се цене ове: ... рузмаринка бела, рузмаринка црвена (Тодоровић 1899, 257).

румѿника ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... руменике, кадумане (СН 1902, 691). (Врховина, Јошић Н.).

румѿнка ж *врсиа крушке* (РМС).

руњавица ж *врсиа брескве* (Skok, под ријечју рун).

рускавац, -авца м *врсиа ѿресѿње* (Коцѿево, Јошић Н.).

рушкиња ж *врсиа ѿресѿње*. — Унакрштањем настаде рушкиња ... „тврда трешња, која се хрушти“ (Skok, под ријечју грч).

рушѿи, рушта м *врсиа ѿресѿње*. — Дреновача је најпознатија трешња, тврда је као и рушт, али је од њега ситнија (у Сријему, Вук). Има данас више стотина врста [трешања] ... раница, закићевака, руштева, белица (Матица 1867, РМС). У винограда дима саде трешње или тришње црне, које се зову и руштеви (Оток, Lovretić 1897, 281). Осто је још покоји рушт, ко да је народ заборавио да калеми оно шта ваља (Врховина, Јошић Н.).

рушљама ж *врсиа ѿресѿње* (Крагујевац, Милићевић 1876, 300).

савка ж *врсиа шљиве*. — Највише је распрострањена ... шљива пожегача (мађарка, савка, мрка шљива) (Bubić 1948, 3). Имам нешто бјелика нешто савке

шљиве (Врховина, Јошић Н.).

самодликва ж *врсиа јабуке* (Сребреница, Симић М.).

самолушница ж *врсиа јабуке* (Цулине, Мали Зворник, Тешић 1977, у рјечнику).

самониклица ж *врсиа јабуке*. — Јабука има: самониклица, оврљача, ребелуша (Шабац, Милићевић М. Ђ., РСА). Највише се цене за ова места јабуке ... самониклица (Тодоровић 1899, 259). У срезу градачачком и грачаничком ... доста је проширена зимска јабука „самониклица“, која има лијепе црвене плодове, а држе се добро и у најобичнијим траповима (Вубић 1948, 18). (Вук; Подриње, Polj. enc. 1, 530).

санабија ж *врсиа јабуке*. — Род родила сенабија (нар. пјесма, Škaljić). Род родила сенаби-јабука (нар. пјесма, Škaljić). (западна Босна, Подриње, Skok).

сарајевка ж *врсиа шљиве* (Кремна, Николић М., усмена потврда).

сарајка ж *врсиа крушке*. — Мало ко крушку сарајку има (Врховина, Јошић Н.).

сарајлика ж *врсиа јабуке*. — Сарајлика ... некака јабука (у Ужичкој нахији, Вук).

свиланица ж *врсиа крушке* (у Ужичкој нахији, Вук).

свракача ж *врсиа крушке* (Политика 1950, 13717/3).

седењача ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... ожиљчавице, сегедњаче (Оток, Lovretić 1897, 280).

седењача ж *врсиа јабуке* (Нијемци, Славонија, Skok).

седак, сџетка м *врсиа крушке*. — Седак ... (у Шумадији) некака крушка која се једе само гњила (Вук).

седика ж *врсиа јабуке* (Валпово, Skok, под одр. сијед).

сеинбежовача ж *врсиа крушке* (Тршић, Симић М., усмена потврда).

сељанчица ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... сељанчице, леноваче (СН 1902, 691).

сембежовача ж *врсиа крушке*. — Нека крушка у Бељину била, звали је сембежовача (Тамнава, Јошић Н.).

сенабија ж *врсиа јабуке*. — Пред фила [слона] су сада почели по сокацима да избацују јабуке ... лепе, крупне сенабије (Андрић И., РМС). Јабуке ... сенабије (СН 1902, 691). Имамо и неких домаћих сорти које не смијемо одбацити, као што су: колачара, приједорска зеленика, сенабија, ђулабија (Вубић 1948, 17). Уз сваку [кућу] воћњак, и у њему ... јабука: петровача, илинача, сенабија (Костић Т., БВ 1905, РСА). (Вук; Шабац, Милићевић 1876, 51; Мачва, Николић 1966, у рјечнику; Колубара, Николић 1969, у рјечнику).

сењовка ж *врсиа јабуке* (Топлица, Polj. enc. 1, 530).

сивџенка ж *врсиа крушке*. — Између многих ... крушака које се гаје поред путева највише се цене ... сивџенка (Тодоровић Б., РМС).

сијерак, -рка м *врсиа крушке*. — Има крушака: такуша ... сијерака ... батава (Ужице, Милићевић Ђ. М., РСА, под одр. батва). (Драгачево, Ђукановић 1995, 209).

сијерка ж *врсиа крушке* (Јагодина, Ужице, Skok, под ријечју сијер).

синибија ж *врсиа јабуке* (Босна, Вук; РМС).

сијкуља ж *врсиа крушке*. — Крушке: јагодњаче ... мирисавке, масларе, сипкуље (Оток, Lovretić Ј., РСА, под одр. маслара).

сирац, -рца м *врсиа крушке*. — Крушака ... сираца, гутаваца (Алексинач, Милићевић 1876, 814).

сѝѝница ж а. *врсӣа* (дивље) *ѝѝрешње*. — Некака (ситна) трешња, дрво ... род од ње (Вук). Има горе по Ртовима сијасет божи трешања, све дивље ... ми и' зове-мо ситнице (Врховина, Јошић Н.). (Јуришић Ж., Симоновић 1959; РСМ). **б. врсӣа крушке**. — Од дивљије крушака има стиница, округлица и жутица (Врховина, Јошић Н.). **в. врсӣа шљиве** (Чачак, Милићевић 1876, 692).

сѝѝношљива ж *шљива* *Prunus italica* (Црногорац К., Симоновић 1959).

сјерак, -рка м *врсӣа крушке*. — Крушака ... сјерака (Јагодина, Милићевић 1876, 209).

скдѝљанка ж *врсӣа јабуке*. — Јабукe: ... скопљанке (СН 1902, 691). (Јагодина, Милићевић 1876, 209).

скдочийорка ж *врсӣа крушке*. — Скочипорке ... сазрију о Великој Госпе, па се жуте, округле, кожа им је тврда. Мало су гњле, а и брашнате (Варош, Лукић 1919, 177).

сладац м *врсӣа крушке* (Алексинац, Милићевић 1876, 814).

сладунац, -нца м *врсӣа крушке*. — Караманку зову још и буздогања, влахун, батвача, сладунац ... прилично [је] крупна и лепа летња крушка (Јукман Ф., РСА, под одр. караманка).

сладунка ж *врсӣа јабуке*. — У четвртм воћарском крају ... [треба размножавати] јабуке: зајечарку, тимочанку, ресавку и сладунку (Тодоровић Ч. 1901, 36). Јабукe ... слаткаче (сладунке) (СН 1902, 691).

слаја ж *врсӣа јабуке*. — Јабукe: ... слаје или слачине (Оток, Lovretić 1897, 280).

слајкача ж *врсӣа јабуке*. — [Јабука] има доста, и то ... петровача, слаткача, кисељача, колајнача (Крагујевац, Милићевић 1876, 301). Јабукe ... слаткаче (сладунке) (СН 1902, 691). Посади коју [јабуку] слаткачу (Љештанско, Тешић 1977, у рјечнику). (Политика 1950, 13699/5; Полимље, Пољ. енс. 1, 530).

слајкица ж *врсӣа ѝѝрешње*. — Ови су вољели и накаламљене трешње, које разликују као „слаткице“, „бјелице“ (Карановић М., Развитак 1938, РСА, под одр. белица).

слачина ж *врсӣа јабуке*. — Јабукe: ... слаје или слачине (Оток, Lovretić 1897, 280).

слива ж бот. с атрибутом: **маџарецка слива шљива** *Prunus italica* (Симоновић 1959). **модра слива шљива** *Prunus domestica* (Симоновић 1959).

смоква ж бот. с атрибутом: **смирнска смоква** — У „тресеј“ расте још неколико старих смокава „кривуља“, што крупноћом и слашћу својега плода не узмичу пред смирнским (Драженовић Ј., РСА, под ријечју кривуља). **францакана смоква**. — Код нас у Боки имају ове врсте смокава: „Сушелице“ ... „тројке“ ... „францакане“, „попице“, „млеткиње“, „јер су из Млетака овамо донесене (Бока, Накићевић С., РСА, под одр. млеткиња).

сдлунка ж *врсӣа крушке* (Београд, Колубара, Јошић Н.).

срнѝбија ж *врсӣа јабуке* (Сребреница, Симић М., усмена потврда).

срчка ж *врсӣа јабуке*. — Јабукe: ... паочанке, срчке (СН 1902, 691). Јабукe: ... срчке, балистаче, баратине (Оток, Ловретић 1897, 280). Срчке су округле, зелене и посуте билим пикњицама. Дођу касно у јесен ... Могу се чуват и по годину, да не струну и да им се кора не повора ... Њи има више фела (Варош, Лукић 1919, 179). Између многих сората јабука ... највише се цене ове: ... сладокусна, срчка (Тодоровић 1899, 257). (у Славонији, Вук; Skok, под ријечју срч).

сѝа̄мбѝлка ж а. *шљива* Prunus italica (Јуришић Ж., Симоновић 1959). **б.** *врсѝа јабуке*. — Јабукe ... стамболке (СН 1902, 691). (Јужна Морава, Косово, Polj. енс. 1, 530).

сѝа̄рчевача ж *врсѝа крушке* (Подриње, Милићевић 1876, 567).

сѝа̄кња ж *врсѝа јабуке*. — Између јабука и крушака највише се препоручују за ова места: јабуке ... сенабија ... стекња (Тодоровић 1899, 257).

сѝа̄дѝа̄ња ж *врсѝа крушке* (Шабац, Милићвић М. Ђ., 511; Ужице, Милићевић 1876, 629).

сѝа̄рѝкаја ж *врсѝа јабуке* (Колубара, Николић 1969, у рјечнику; Тамнава, Јошић Н.).

сѝа̄рѝкиња ж *врсѝа јабуке* (Р—К, РМС).

сѝа̄рѝкња ж *врсѝа јабуке*. — Нашли [су] ... од српских, домаћих јабука: колчарку ... стрекњу (кисељачу) (Тодоровић Ч. 1901, 36). Између ових највише се препоручују [јабуке] срчика, стрекња (Тодоровић 1899, 261). (СН 1902, 691; Рудник, Милићевић 1876, 354; Р—К, РМС).

сѝа̄ничѝарка ж *врсѝа крушке* (Политика 1950, 13717/3).

сунлија ж *врсѝа јабуке* (Босна, Polj. енс. 1, 530).

сурица ж *врсѝа ѝрешње*. — Дрицкуља [је] врста трешања, исто што и сурица (Мостар, Пихлер А., РСА, под одр. дрицкуља).

сурѝнка ж *врсѝа шљиве*. — Шљива има ... белошљива, сурунака (Алексинац, Милићевић 1876, 814).

сѝшелица ж *врсѝа смокве*. — Код нас у Боки имају ове врсте смокава: „Сушелице“ ... „тројке“ ... „францакане“, „попице“, „млеткиње“, јер су из Млетака овамо донесене (Бока, Накићевић С., РСА, под одр. млеткиња). Сушелице [смокве] које се троше и у сировом стању (Вубић 1948, 41). (РЈА).

сѝшѝница ж *врсѝа смокве* (у Дубровнику, Вук).

ѝа̄киѝа ж *врсѝа крушке*. — Такише су мале (мало веће од ораха) и округле; док не угњиле опоре су за јело, а гњиле су врло слатке; особито су добре за сушење и за туршију; а и пекмез је од њих врло доба (Вук). Зреле такише се савијају и нагињу преко ограде (Андрић И., РМС). (Драгачево, Ђукановић 1995, 212; Горобиле, Николић М., усмена потврда). с атрибутом: **бијела ѝа̄киѝа**. — Код нас се суше само домаће крушке ... као што су: мркаљуше (из околице Фоче), дугуља (из околице Градачца), и такише, т. зв. бијеле такише (Вубић 1948, 32).

ѝа̄куѝа ж *врсѝа крушке*. — Крушке: ... зејтунлије, крупне такуше (СН 1902, 691). Лешкарио је под сенком од такуше (Веселиновић Ј., РМС). (Јагодина, Милићевић 1876, 210; Мачва, Николић 1966, у рјечнику; Колубара, Николић 1969, у рјечнику; Драгачево, Ђукановић 1995, 212). с атрибутом: **круѝшна ѝа̄куѝа** — Од домаћих српских крушака ... [ваља размножавати] зимску караманку ... крупну такушу (Тодоровић Ч., 36).

ѝа̄куѝаѝа, -шца м *врсѝа крушке*. — Од крушака цене се: зимњача (лончарка, арапка), „арапка“ (такушац, крупна такуша), такуша, водењача ... зимкуља (стоји на дрвету до Божића), михољача, јагодњача (Тодоровић Ч. 1901, 37).

ѝа̄лијѝанка ж а. *врсѝа шљиве*. — У народу је позната под именом „балканска царица“ као и Којдићева шљива (Никетић М., РСА, под одр. Којдићев). **б.** *врсѝа крушке* (Skok, под ријечју Латин).

ѝа̄мјѝаника ж а. *врсѝа јабуке* (у Ужичкој нахији, Вук; РМС). **б.** *врсѝа крушке* (РМС).

т̄амјанка ж а. *врсиа јабуке* (у Ужичкој нахији, Вук; РМС). **б. врсиа крушке** (РМС).

т̄амјануца ж *врсиа крушке* (РМС).

т̄амњаника ж *врсиа крушке*. — Крушке: ... жуте арапке, тамњанике, шумадинке (СН 1902, 691). (Крагујевац, Јагодина, Милићевић 1876, 209).

т̄амњанка ж а. *врсиа јабуке*. — Између многих сората јабука ... највише се цене ове: ... срчика, стекња, позна тамњанка (Тодоровић 1899, 257). (Политика 1950, 13699/5). **б. врсиа крушке**. — Између ... крушака највише се препоручују за ова места ... тамњанка, тепка (Тодоровић 1899, 258). (Рудник, Милићевић 1876, 354).

тањирача ж *врсиа јабуке*. — Јабукe ... колачаре (тањираче) (СН 1902, 691). (Вук; РМС; Политика 1950, 13699/5).

таранџуна ж „маслина врло ситна плода, а особито финог уља (сада готово искоријењена јер се не исплати“ (Тиват, Skok, под ријечју тарантула).

тврдаја ж *врсиа јабуке*. — Јабукe: ... тврдаје (тврдокорке) (СН 1902, 691). **б. врсиа крушке** (Чачак, Милићевић 1876, 692).

тврдака ж *врсиа крушке* (Чачак, Милићевић 1876, 692).

тврдија ж *врсиа крушке* (у Ужићкој нахији, Вук; РМС).

тврдиш, -йша м *орак тврде љуске*. (Деановић М., РМС).

тврдојака ж *врсиа јабуке*. — Од питомих воћака има јабука: тврдојака ... петровача ... Налази се по негде и кржљика, које не расту у висину више од колена, и које рађају готово до земље (Милићевић М. Ђ., РСА). (Алексинац, Милићевић 1876, 814).

тврдокрка ж а. *врсиа крушке*. — Од воћа има ... крушака: јагодњача, јечмењача ... карамајлија, илињача, тврдокорака (Ужице, Милићевић 1876, 629). (Вук; РМС; Политика 1950, 13717/3). **б. врсиа јабуке**. — Јабукe: ... тврдаје (тврдокорке) (СН 1902, 691). Народ наш цени и ове врсте јабука ...: зеленике, црвенике, тврдокорке, бедрице (Тодоровић Ч. 1901, 37). (Јагодина, Милићевић 1876, 209).

тврдунац, -нца м *орак тврде љуске, кошџунац* (Р—К, РМС).

теница ж *врсиа смокве*. — Теница (добра и за потрошњу у свјежем стању и за сушење) (Вубић 1948, 41). Циганка Саја изнијела је захиру под велику, гранату смокву теницу (Хаџић О. и Миличевић И., РМС).

тејваца, -вца м *врсиа крушке*. — Крушака ... тепаваца (Јагодина, Милићевић 1876, 209).

тејка ж *врсиа крушке*. — Између ... крушака највише се препоручују за ова места ... тамњанка, тепка (Тодоровић 1899, 258). Ако и кој имаде штогођ [од воћа], то му је крушка, тепка, медмашна и т.д. јер му ове највише оцта носе (ПП 1868, РСА, под одр. медмашна).

тејшедарка ж *врсиа крушке* (Бенешић Ј., РМС).

термењача ж *врсиа смокве*. — Термењача (смоква врло слабог квалитета, али најотпорнија од свију, употребљава се готово само за сушење) (Вубић 1948, 41).

тејјанка ж *врсиа јабуке*. — Између многих сората јабука ... највише се цене ове: ... тетанка ... цар Александар (Тодоровић 1899, 257).

тејтовка ж *врсиа јабуке*. — Јабукe: ... тетовке (СН 1902, 691). Од домаћих јабука треба садити свуда што више тетовки и преспанки (карабаше) (СБ 1937, РСА, под одр. карабаша). У трећем воћарском крају ... јабуке: расинку, тетовку, јастрепчанку и дугу (дугајлију) (Тодоровић Ч. 1901, 36). (Чачак, Милићевић 1876, 692; РМС).

вић А., РСА, под одр. јесенка).

џџрзуња ж а. *шљива* *Prunus italica*. — Тургуље су и зреле накіселе и не лјуште се од кошчице (Вук). Дуж хендека зрију ситне модре тургуље (Кикић Х., РСМ). **б.** *врсиа јабуке* (Сисак, Скок).

џџрзуња ж *шљива* *Prunus italica*. — (Шљиве) тургуње, које такођер доспијевају прије пожешкиња, ни оне нијесу врло плаветне као пожешкиње, него црвене и не могу се цијепати (Вук). У дикога има торгуља или торгуња (шарене шљиве) (Оток, Lovretić 1897, 280). Познате су две врсте шљива: трношљиве или тургуње и цепаче (Тодоровић Б., РСМ). (у Славонији, Вук; Шабац, Милићевић 1876, 511).

џџурка ж *врсиа крушке* (Космет, Скок, под ријечју тругуља).

џџуркиња ж *врсиа јабуке*. — Јабуке: ... двородњаче, туркиње, памуклије (Оток, Lovretić 1897, 280). (Политика 1950, 13699/5).

џџуркошљива ж *врсиа шљиве* (Горобиље, Николић М., усмена потврда).

џџуркуља ж *врсиа шљиве* (Горобиље, Николић М., усмена потврда).

џџуршијара ж *врсиа крушке*. — Полудивље туршијаре пењу се и код нас до великих висина ... оне дају врло корисну туршију за зиму (Bubić 1948, 22). На јесен кад стигну туршијаре, стављаћемо у чабрице (Алексинач, Марковић С., усмена потврда).

јусеинбеџовача ж *врсиа крушке* (у Јадру, Вук)

фрџуши м *врсиа џрешиње* (РСМ).

фрчкуља ж *врсиа шљиве*. — Саде се највише шљиве ... дрискуље, фрчкуље (Оток, Lovretić 1897, 280).

фунџара ж *врсиа крушке*. — Крушке ... водењаре, фунтаре или лончаре (Оток, Lovretić Ј., РСА, под одр. водењара). Фунтаре ... као шака крупне. Жућкасте су, воденасте (Варош, Lukić 1919, 177).

фунџарка ж *врсиа крушке* (РЈА).

фунџашица ж а. *врсиа јабуке* (Скок). **б.** *врсиа крушке* (РСА, под одр. бунка).

хамјлија и **хамјлија** ж *врсиа јабуке* (у Ужичкој нахији, Вук; РСМ).

хлибача ж *врсиа јабуке* (хрватско Приморје, Скок).

хрџуи, -ўта м *врсиа џрешиње* (I—V).

хрскавац, -авца м *врсиа џрешиње* (РСМ).

хрўскавац, -авца м *врсиа џрешиње* (РСМ).

хрџуи м *врсиа џрешиње*. — У сјевероисточној Босни ... уведени су и Хеделфингеров хрушт и крупни црни хрушт, а понегдје и воловско око (Bubić 1948, 33).

хрџуишавац, -авца м *врсиа џрешиње* (РСМ).

хрџишавац, -вца м *врсиа џрешиње*. — Трешања има: белица, трешњева, хрштаваца, и аршлама (Подриње, Милићевић 1876, 567).

хусеинбеџовача ж *врсиа крушке*. — Добра је крушка звана „Хусеинбеџовача“, која се највише гаји у неким крајевима сјевероисточне Босне, нарочито у селу Корају, среза лопарског (Bubić 1948, 20). Каснољетне и ранојесенске [крушке] ... Хусеинбеџовача (друга половина августа) (Bubić 1948, 24).

џџрџка ж *врсиа крушке*. — Разне сорте крушака ... тиквењача, трновача, царевка итд. (Политика 1950, 13717/3). (РСМ; Драгачево, Ђукановић 1995, 217; Скок, под ријечју цесар).

џџрица ж с агрибутом: *балканска царица* *врсиа шљиве*. — Талијанка. У народу је позната под именом „балканска царица“ као и Којдићева шљива (Никетић

М., РСА, под одр. Којдићев).

ца̀рѝвка ж *врста крушке*. — Крушке: јагодњаче, петроваче ... царовке или кајзиберке (Оток, Lovretić 1897, 280). Код нас ... саде се највише ... Крушке: јагодњаче, петроваче, јечмењаче ... коштакте, царовке (Оток, Ловретић Ј., РСА, под одр. коштакта).

цвјеѝењача (ик. цвитењача) ж *врста смокве*. — Смоква је пољарица, цвитењача, капучарица, озимица (Пољица, Иванишевић Ф., РСА, под ријечју капучарица).

цвјеѝуница ж *врста смокве* (I—V).

цѝйача ијек. **цјѝйача** ж бот. *шљива Prunus domestica*. — Цјепача ... шљива мацаруша, која се да цијепати (у Ужичкој нахији, Вук). Познате су две врсте шљива: ... тургуње и цепаче (Тодоровић Б., РМС). Међу свима шљивама најбоља је наша јесења, домаћа, српска шљива (цепача, пожега, мађарка) (Тодоровић Ч. 1901, 33). (Петровић С., Симоновић 1959). с атрибутом: **талијанска цвѝйача** — Мирабела, талијанска цепача, кајсијара [врсте шљива] (СН 1887, РСА).

цѝйика ијек. **цјѝйика** ж *шљива Prunus domestica* (Јуришиж Ж., Симоновић 1959).

цѝровача ж *врста јабуке* (Политика 1950, 13699/5).

цѝса̀рка ж *врста крушке* (Skok, под одр. цесар).

цибара ж *шљива Prunus institia* (Шлосер—Вукотиновић, Симоновић 1959).

цѝбуља ж *врста шљиве* (Лика, Арсенијевић В., РЈА).

цѝбуљица ж *врста шљиве* (Лика, Арсенијевић В., РЈА).

цѝганлија ж *врста јабуке* (Бакотић Л., РМС).

цѝганчица ж *врста јабуке* (РЈА; РМС; Тамнава, Јошић Н.).

циковача ж *врста јабуке* (Полимље, Пољ. енс. 1, 530).

црвѝника ж *врста јабуке*. — Народ наш цени и ове врсте јабука ...: зеленике, црвенике, тврдокорке, бедрице (Тодоровић Ч. 1901, 37). (СН 1902, 691; Мачва, Николић 1966, у рјечнику; Колубара, Николић 1969, у рјечнику; РМС).

црвѝница ж *врста јабуке*. — Јабукe: ... маљенке, црвенице (СН 1902, 691).

црвѝнка ж **а.** *шљива Prunus italica* (Симић М., Симоновић 1959). **б.** *врста крушке*. — Крушке ... црвенке (које су за сушидбу) (Оток, Lovretić 1897, 280). (РЈА; РМС).

црвѝњајка ж *врста јабуке*. — Овде [у Левчу и Темнићу] су највише распрострањене ... од јабука ... кисељајке, црвѝњајке (Мијатовић С. и Бушетић Т., РСА, под одр. кисељајка). (Јагодина, Милићевић 1876, 209; РМС).

црвѝњача ж **а.** *шљива Prunus italica*. — Питомих воћака има доста, и то: ... шљива: мацаруша, црвѝњача (ранки) (Милићевић М. Ђ., РСА, под одр. мацаруша). (у Шумадији, Вук; РМС). **б.** *врста јабуке* (у Шумадији, Вук; РМС; Алексинац, Милићевић 1876, 814; СН 1902, 691; РЈА). **в.** *врста крушке* (РЈА).

црвѝнѝзуза ж *врста шљиве*. — Шљива има: ... црница и дургуља или црљенгуза (Краље, Кларић И., РСА, под одр. дургуља).

црвѝника ж *врста јабуке*. — Од јесењије јабука најљевше су зеленике, погачарке и црљенике (Врховина, Јошић Н.).

црвѝнка ж **а.** *врста јабуке*. — У Богдана девет винограда, / и десета црљенка јабука (нар. пјесма, Вук). **б.** *врста крушке*. — Црљенке су [крушке] средње величине ... скоро [су] црљене, па се зато и зову (Варош, Лукић 1919, 176).

цр̀ница (*цр̀ница*) ж **а.** *врста црешње*. — Од трешања знале су се ове врсте:

горчице, црнице (Павловић Ј., РСА, под одр. горчица). Трешње се смеју и црвене по виноградима. Анице и драгане дозивају се кроз лишће, а црнице обасуле грање као хиљада црних очију (Хумо Х., РСА, под одр. драгана). (Вук; Љештанско, Тешић М., усмена потврда). **б. врста шљиве**. — Шљива има: ... црница и дургуља или црљенгуза (Краље, Кларић И., РСА, под одр. дургуља). **в. врста маслине** (РМС). **г. врста смокве** (РМС).

црноќорка ж *врста крушке*. — Црнокорке су тврде и црне коре, па су гњиле ... док су зелене купу уста (Варош, Лукић 1919, 177).

црнослива ж *шљива Prunus institia* (Јуришић Ж., Симоновић 1959). (Космет, Скок, под ријечју црн).

црношљива ж 1) *шљива Prunus domestica* (Јуришић Ж., Симоновић 1959; Драгачево, Ђукановић 1995, 217). 2) *шљива Prunus italica* (Јуришић Ж., Симоновић 1959).

црњака ж *врста маслине*. — Величина и каквоћа плода зависи од врсте маслине. Овде [у Паштровићима] постоје три врсте: жутица, црњака и облица (Вукмановић Ј., ГЛЕМ 1939, РСА, под одр. жутица).

црњача ж *врста смокве* (Скок, под ријечју црн).

чањољак, -љка м *врста јабуке* (Вук; РМС).

чајдоња ж *врста крушке*. — Највише се цене за ова места ... крушке ... тепка, чапоња (Тодоровић 1899, 259).

челџинка ж *врста крушке*. — Воће ... Крушке: Челебинке, водењаче, дропље (Славонија, Марковац М., РСА, под одр. дропља). Крушке [у Славонији]: Челебинке ... јечменке ... госпоје, зеленкоре (Марковац М., РСА, под одр. јечменка).

чења ж *врста јабуке* (Шабац, Милићевић 1876, 511).

чењача ж *врста јабуке*. — Чењача ... некака кисела јабука (у Шумадији, Вук). (РМС).

чејџиља ж *врста крушке*. — Чепетлије ... кад су зреле, изглеђу зелене, само мало пожуту, доста су брашнате и мекане. Сазрију о Року (Варош, Лукић 1919, 177).

чџавка ж *врста крушке*. — Мало која крушка зна да бидне ко чечавка родна (Врховина, Јошић Н.).

чџиљовка ж *шљива Prunus domestica*. — Да беремо ранке шљиве, / Белошљиве и читловке (нар. пјесма, Хомоље, Милосављевић С., РСА, под одр. белошљива). Највише се саде шљиве и то ранке и мацарке, које ... зову читловке (Хомоље, Милосављевић С., РСА, под одр. мацарка). Наша главна домаћа шљива зове се ... читловка што се само она по воћњацима у читлуцима засађивала и мацарка, што се држало да нам је преко Мацара доспела (Савић М., РСА, под одр. мацарка). (Јуришић Ж., Симоновић 1959).

јања ж *шљива Prunus italica* (у Црној Гори, Вук; Симоновић 1959).

јањарика ж *шљива Prunus italica*. — мјгавац ... (у Смедер.) округла шљива, која се у нахији Рудничкој зове пискор, а у Јадру џанарика (Вук). Борци су јели чак незреле џанарике (Чолаковић Р., РМС). (Вук; Симоновић 1959).

јањка ж *шљива Prunus italica* (Симоновић 1959).

јемурлија ж *врста јабуке*. — Јабуке: ... џемурлике, везирке (СН 1902, 691).

јџарика ж *шљива Prunus italica* (Вук, Симоновић Д.; Шабац, Милићевић М. Ђ., 511).

јџерика ж *шљива Prunus italica*. — Шљива има ових врста: белошљива, џе-

нерика ... дреновки (Павловић Ј., РСА, под одр. дреновка). (Симоновић 1959).

шàкaчa ж *врста крушке* (РЈА, РМС).

шàмàнка ж *врста крушке* (РМС).

шàнићелија ж *врста брескве*. — Понеко у Јавораније има шантелију уз кућу (Врховина, Јошић Н.). (Колубара, Николић 1969, у рјечнику).

шàра ж *врста шљиве*. — Има пет врста [шљива] ... шара и јесенка или дебелица (Јовићевић А., РСА, под одр. дебелица).

шàрађуља ж *врста смокве*. — Шарагуља — црна смоква за сушење и за потрошњу у свежем стању (Вубић 1948, 41).

шàреника ж **а.** *врста јабуке*. — Од воћа има: јабука: бедрика ... миољача, шареника (Милићевић М. Ђ., РСА, под одр. миhoљача). Између многих сората јабука ... највише се цене ове: ... шареника, шарламовска (Тодоровић 1899, 257). Јабукe ... шаренике (шаруље) (СН 1902, 691). (у Ужичкој нахији, Вук; Горобиље, Николић М., усмена потврда; Врховина, Јошић Н.; Сребреница, Симић М.). **б.** *врста крушке*. — Између ... крушака највише се препоручују за ова места ... шареника, шекелка (Тодоровић 1899, 258). (Ужице, Вук).

шàруља ж *врста јабуке*. — Јабукe ... шаренике (шаруље) (СН 1902, 691). Јабукe: ... буздованлије и шаруље (Оток, Lovtetić 1897, 280).

шàрунка ж *врста јабуке* (Топлица, усмена потврда).

шàвбуља ж *врста јабуке* (Сребреница, Симић М., усмена потврда).

шàничàрка ж *врста крушке*. — Крушака има: јагодњача, петровача, шеничарка ... медњака (Ужице, Милићевић М. Ђ., РСА, под одр. јагодњача). (Шабац, Милићевић 1876, 511; Колубара, Николић 1969, у рјечнику).

шења ж *врста јабуке*. — Од воћа има: јабука: бедрика ... градињача, шења (Милићевић М. Ђ., РСА, под одр. градињача).

шèрбетика ж *врста јабуке*. — Такве су сорте [јабука], на пример: пранција ... шербетка, везенка, лакња (Лукман Ф., РСА, под одр. везенка). (Skok, под ријечју шербе).

шèрбèйлија ж **а.** *врста јабуке*. — Јабукe: ... пранције, шербетлије (СН 1902, 691). (у Црној Гори, Вук; Ужице, Милићевић 1876, 628; РМС). **б.** *врста крушке* (Подриње, Милићевић 1876, 567).

шèћèрка ж **а.** *врста крушке*. — Испод велике крушке шећерке прострта серцада (Андрић И., РМС). **б.** *врста јабуке*. — Јабукe ... шећерлије (шећерке) (СН 1902, 691).

шèћèрлија ж *врста јабуке*. — Народ наш цени и ове врсте јабука, јер су добре за домаћу потрошњу и трговину: зеленике, црвенике ... шећерлије, говеђаче (Тодоровић Ч., РСА, под одр. говеђача). Јабукe ... шећерлије (шећерке) (СН 1902, 691). Између многих сората јабука ... највише се цене ове: ... шећерлија, штетинка (Тодоровић 1899, 257). (у Ужичкој нахији, Вук; Рудник, Милићевић 1876, 354).

шèћèровача ж *врста крушке* (РМС).

шименија ж *врста крушке*. — Крушке [у Славонији]: Челебинке ... јечменке ... петровке ... зеленкоре, зечевке и шиментије (Славонија, Марковац М., РСА, под одр. зечевка).

шлàма ж *калемљена ирещња* (Врховина, Јошић Н.).

шљива ж бот. с агрибутом: **Којдићева шљива** — Талијанка. У народу је позната под именом „балканска царица” као и Којдићева шљива (Никетић М., РСА, под ријечју Којдићев). **мрка шљива** — Највише је распрострањена ... шљива пожегача (мађарка, савка, мрка шљива) (Вубић 1948, 3). **српска шљива** — Јајача. Зри

у другој половини септембра; модре боје, слађа од српске шљиве (Савић М., РСА, под одр. јајача). **црна шљива** (Славонија, Јошић Н.).

шљивац, -вца м: Некака шљива, која је ситнија од пожешкиње и рано доспијева (I—V)

шћедљивка ж а. врсиа јабуке. — Највише се цене за ова места јабуке ... шареника, шћедљивка (Тодоровић 1899, 259). **б. врсиа крушке**. — Између ... крушака највише се препоручују за ова места ... шареника, шћелка, шћедљивка (Тодоровић 1899, 258).

шћџава ж врсиа јабуке. — Шћугаве или кожаре јесу ко шака крупне и округле. По себ имају краставу кожу. Спочетка су киселе, а кад стану, буду ко брашно (Варош, Лукић 1919, 178).

шумадинка ж врсиа крушке. — Крушке: ... жуте арапке, тамњанике, шумадинке (СН 1902, 691). (РЈА; РМС).

шумайџва ж врсиа јабуке. — Јабуке: ... шуматовке (СН 1902, 691). Од српских домаћих јабука [требало би садити]: колачарку, ћулу (ћулабију), стрекњу (кисељачу), шуматовку и кадуману (Тодоровић Ч. 1901, 36). (Крајина, Врање, Косово, Пољ. епс. 1, 530).

шћуљика ж врсиа јабуке. — Између многих сората јабука ... највише се цене ове: ... ренета ... срчика, шћупљика (Тодоровић 1899, 257).

ИМЕНСКИ ИНДЕКС

- Адамов П. 30
Андрић Д. 26, 28, 31
Апресјан (Апресјан Ю. Д.) 125
Ахманова О. С. 66
- Babić S. 111, 113, 140, 141
Бајић Р. 82
Бајић Т. 34
Батут М. 28
Беговић Н. 22, 88
Бенешки Ј. 29
Билбија Ј. 100
Богошић В. 29
Борјановић Ј. 38, 75
Бошковић Р. 139, 140, 141
Бошњаковић Ж. 1
Broz I. 3
Bubić Š. 5, 16, 38, 90, 91, 92
Бушетић Т. 23
- Vajs N. 84
Веселиновић Ј. 32, 51, 101
Видаковић А. 31
Wilfort R. 102
Виљем (Fridrich Wilhelm) 92
Винавер С. 93, 106
Влајинац М. 20
Вранчић Ф. 27
- Вук С. К. 1—5, 13—22, 25, 34—36, 38, 46, 58, 65, 73, 77, 84, 87, 91, 95, 99, 100, 102, 103, 105, 132, 136
Вуковић А. 1
Вуковић Г. 1
- Гак В. Г. 42
Премк (Горган-Премк Д.) 24, 25, 27, 54, 59, 125, 134
Грковић М. 35
- Даничић Ђ. 31, 107
Драгин Г. 55, 101, 107
Драгићевић Р. 6, 11, 12, 24, 25, 37, 40, 47, 58, 59, 84, 111, 125, 126
Докулил М. (Dokulil Miloš) 32
- Ђинђић С. 87, 110
Ђуричић Ст. М. 26
- Елезовић Г. 18, 19, 48, 102, 106
- Живановић Ј. 1
- Zgusta L. 29, 130
- Ивакић Ј. 31
Иванишевић Ф. 40
Iveković F. 3

- Ивић М. 24, 34, 42, 46, 47, 48, 51, 52
Ивић П. 20
- Јашовић Г. 1, 34, 49, 50, 53, 104
Јовановић А. 102
Јошић Н. 18, 30, 31, 51
Јуришић Ж. 17
- Калеб В. 30
Кангрџа Ј. 3, 38, 83
Карановић М. 84
Клаић В. 17, 72
Клајн И. 109, 111, 140, 141
Костић Ј. 26
Куленовић С. 82
- Лајонс Џ. (Lyons John) 11
Лалић М. 65
Lang М. 29, 90
Lovretić Ј. 20, 40, 128
Лома А. 22, 102
Lukić L. 20, 38, 59, 82
Лукман Ф. 88, 94, 100
- Марковић Ј. 2, 112
Марковић С. 78
Matešić Ј. 28, 29, 30, 31
Матијашевић Ј. 40, 111
Медић М. 49, 78, 102
Мијатовић С. 91, 102
Милићевић М. Ђ. 15, 35, 57, 99
Миленковић С. 39
Милојевић М. 73
Милосављевић С. 30
Митровић Т. 74
Моловић Ј. 3
Молотков А. И. 29
Mrazović Р. 29
Мратинић Е. 39
Мршевић Д. 22, 29, 30, 103
- Најда Е. (Nida Eugene A.) 11
- Недельков Љ. 1
Николић Б. 51
Николић М. 3, 109
Новаковић С. 86
- Његош П. П. 48
- Павловић Б. 86, 134
Павковић В. 18
Пелагић В. 12, 52
Петровић Сн. 50, 60, 65
Пижурица М. 42, 46, 50
Подольска Н. В. (Подольская Н. В.) 92
Поповић Ђ. 20, 65
Primožac R. 29
Prčić Т. 11
- Радић-Дугоњић М. 25, 95
Радић И. 67, 76
Радивојевић Т. 133
Радојевић В. 31
Ристић С. 95
Ристић Св. 3, 38, 83
- Симић М. 19, 35, 46, 136
Симоновић Д. 9, 13—20, 48, 52, 53, 68, 69, 79, 84
Скок П. 4, 5, 12—18, 20, 22, 74, 88, 91, 92, 100, 105—107, 112, 126
Софрић П. 23
Сремац С. 20, 31
Станојевић С. 58
Стевановић Ж. 22, 73
Стевановић М. 111, 140, 141
- Тановић С. 22
Таџа В. 66
Тодоровић Б. 2, 16, 38, 54, 69, 73, 90, 91, 94
Тодоровић Ч. 51
Толстой Н. И. 11
Требјешанин Р. 82

-
- Тројановић С. 75, 76
Ћорић Б. 7, 32, 40, 109, 111, 126, 127,
138, 139
Ћоровић В. 91
Ћосић Д. 58
Ушаков Д. Н. 66
Фасмер М. 12—15, 27, 88, 106, 110
Цветковић И. 106
Сісhонска М. 4
Црњански М. 48
Чајкановић В. 13, 20, 21—23, 25,
29—31, 90, 103
Чемерићи Д. 60, 65
Чиплић Б. 30
Шено М. 31
Шипка М. 2
Škaljić А. 4, 15—19, 21, 40, 49, 58, 60,
68, 76, 77, 79, 91, 99, 100, 105, 106,
110, 111
Шкарић М. 26
Шмелов Д. Н. (Шмелё Д. Н.) 11, 24
Шпис-Ћулум М. 42, 51, 58, 79, 84, 137
Šulek В. 38, 87, 92

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Неђо Г. Јошић је рођен у Врховини; основну школу је завршио у селу Јаворанима а даље школовање наставио у Бањој Луци. Филолошки факултет у Београду уписао је 1981. године и дипломирао 1986. Постдипломске студије отпочео је исте године (као стипендист Српске академије наука и уметности). На овим стидијама имао је изузетно висок просјек оцјена. Магистрирао је 1991. године. Тезу *Микроџионимија села Јаворана*, бранио је на Филолошком факултету у Београду код проф. Радојице Јовићевића.

На Институту за српски језик САНУ ради од 1988. године. У двадесетпето-годишњем периоду као сарадник на изради *Речника САНУ* завршио је на десетине секција (на нивоу основне обраде, помоћне редакције и редакције). Данас је ангажован на пројекту *Лингвистичка исцртаживања савременог српског језика и израда Речника САНУ*. У последњих десетак година сакупља грађу и самостално ради на уобличењу *Фразеолошког рјечника Врховине* (подручје између Врбаса, Врбање и Угра). Учествовао је на већем броју научних скупова и симпозијума с рефератима који се баве лексиком и лексиколошком проблематиком (у првом реду народном вођарском терминологијом), те објавио знатан број радова у научним часописима и тематским зборницима.

Шире поље занимања Неђе Јошића јесте народни живот, материјална и духовна култура српскога народа, фолклорне форме изражавања, обрдеди, вјеровања и предања. Жива народна лексика чини темељ и ауторовог прозног дјела, књиге каратких прича *Тойови Пејтрац* и *Зеленко* (Народна књига, Београд 2008) и нових прозних форми објављених у најзначајнијим домаћим књижевним часописима.

